

**In evangelium Marci docta et pia Osvaldi Myconii Lucernani,
iam primum in lucem edita expositio : Cum Rerum et
Verborum diligentissimo indice.**

<https://hdl.handle.net/1874/428467>

IN EVAN
GELIVM MARCI

DOCTA ET PIA OSVALDI MY

CONII Lucernani, iam pri-
mum in lucem edita

EXPOSITIO.

Cum Rerum ac Verborum diligentissima

INDICE.

B A S I L E A E

M. D. XXXVIII.

IN EVAN
THE L. M. M. A. R. C. I.

TOGETHER WITH THE
L. M. M. A. R. C. I.
L. M. M. A. R. C. I.

THE L. M. M. A. R. C. I.
L. M. M. A. R. C. I.

B. A. S. I. P. E. A. R.
M. D. XXXVII

CLARISSIMO PRVDEN
TISS. INSIGNIS QVE PIETATIS

uiro, D. IACOBO MEIERO, urbis inclytæ Ba

siliensis Consuli digniss. OSVALDVS

Myconius

S.

TINAM uerò præstantiss. uiro
rū quemadmodū Euāgelium
Christi nostro quidem sæculo
per Dei benignitatē clarè præ
dicatur, libris exponitur, lucet, sic & pie
tatis opera ad Deum Patrem nostrū cœ
lestem glorificandum nitidius micarent,
nam ita fieret, ne uerbū Domini tam ma
lè propter nos audiret inter prophanos,
& exemplo sancto plures ad Christū ad
ducerentur, quàm Euangelizantes addu
cant prædicando. Sed nescio quomodo
fiat, ut adfectuum potentia, & Satan ho
stis humani generis tantum ualeant, ut
fermè in dies, quos benignissima Dei
bonitas donauit cognitione ueri, deterio
res reddamur, non quidem palàm, & li

EPISTOLA

center malè, sicut antea uicētādo, sed uelut per dissimulationem lasciuiendo uerbis & factis, proximum subdolè tractando, negligendo uerbum Dei magis magisque, iuuentutem haud satis diligēter habendo. Quæ quidem mala tamen si longè grauissima sunt, inueniunt tamen uelut excusationem apud homines, qui & existimationē habent nonnullā ab Euan gelio, & potestatem gerunt: Nam oris lasciuiā uel turpior, hominis lepidi titulū ferè nacta est, Petulantia factorum, intolerabiliū dico, quoties ætati, generi, uino, diuitijs, ceterisque rebus eiusmodi cōdonatur: Dum proximus læditur, uel tractatur inhumanius iuris plerunque nomen prætenditur, aut fingitur quod inhumanitatem defendat: mirū etenim quā simus ingeniosi ad comminiscendū quod tueatur, dum alteri ratione quauis iniuriam facimus. Negligentia uerbi multas sibi fingit protegēdi causas: uel enim personæ docentium culpantur, & temere

DEDICATORIA,

tè quidem, ut plurimum: uel causat ean-
dem cantionem quotidie audiendam: uel
Christum se iactat, eiusq; fidem iam pri-
dem deuorasse: uel cōqueritur homines
in arctum à uerbo nimis angustè conclu-
di. In primis autem à uerbi excludunt au-
ditorio, quæ herent etiamnum ex papis-
mificibus, nam huc conijciunt, ut Chri-
stiani dubitemus, an diuina sint huma-
nis præhabenda: Christiana papisticis:
pia rebus nihil. Iuuentutis uerò rationē
quare tam habeant pauci nō semel apud
me quæro. Inuenio autem teporē quen-
dam uelut comunē morbum, quo se-
netiones laborant in diuinis promouen-
dis, tum & uoluptatem, quam quisq; ca-
pat ex suis, non cogitās damnum, quod
inde consequuturum est aliquādo. Sunt
item qui putant eam ætatem non nimis
coercendam, seu omni licentia priuan-
dam, ne quid cōmittat nequius: Nesciūt
credo tales, quanta secum trahat mala,
dum ea liberiores adepta fuerit habenas.

EPISTOLA

Ad patres commigrāt adulti et senes, succedunt iuuenes: & quid succedit, si non fuerint educati piè, nisi malorum lerna? Arbores plantamus, edificamus domos, paramus noualia posteris: mores bonos et pios nō plantamus. Grāde flagitiū, grauis negligētia omnium, quibus est illius ætatis cura demandata, quales sunt patres, magistratus, præceptores, & uerbi præsides. Vindicabitur negligētia isthęc aliquando sine dubio; nam excusationes nostræ apud Deū non ita ualebunt, Christus dicit, de quouis uerbo ocioso reddendam esse rationem. Facta nulla dissimulanda sunt, nisi fuerint honesta, nam ambulandum Christianis compositè, sicut in die, quemadmodum Paul. docet. Charitate cognoscimur ab omnibus, quod si mus discipuli Christi, uel Christo teste. Verbum autem Domini, quia conuertit animas, sapientiam præstat paruulis, lætificat corda, illuminat oculos, nunquid contemnendum? Euāgelium Christi fidentes

DEDICATORIA.

dentes regenerat, ut Petrus testatur, an-
 nō audiendum summa cum uoluptate?
 Caro semper trahit ad terrena, uerbum
 Christi subuehit sensus & cogitationes
 nostras in coelū, an non igitur est sine in-
 termissione scrutandū? Cognitio Christi
 est immensa, fides Christi ad ipsius cogni-
 tionem augetur: Quis igitur uere dixe-
 rit, se satis Christū nosse, Christi se fidem
 tenere perfectius? Paulus prohibet, ne pa-
 rentes prouocent liberos suos ad iram,
 sed educent eos per eruditionem & cor-
 reptionem Domini. Monet idem ut ado-
 lescētes ad sobrietatem adhortatione pia
 stimulētur. Solo . autem inquit, Memen-
 to creatoris tui in diebus iuuentutis tue,
 antequam ueniat tēpus afflictionis tuæ.
 Iesus Syrach inter alia patrē docet: Non
 des, inquit, filio potestatem in iuuentute,
 et ne despicias cogitatus illius. Cui licebit
 ergo dicere, iuuentutē non esse coërcen-
 dam, frenandam, in uerbo Domini insti-
 tuendam? In quo, rogat Dauid, corrigit

EPISTOLA

adolescentior uiam suam: Et respondet:
 In custodiendo sermones tuos. Ex quo
 certum, haud aliter subueniri posse tam
 lubricæ ætati quàm uerbo Dei. Horren-
 dum uerò, quod Iere, loquitur contra Iu-
 dam: Si inquit mutare potest Aethiops
 pellem suam, aut pardus uarietates suas,
 & uos poteritis benefacere, cum didice-
 ritis malū: An non timendū hinc enim,
 ne iuuentus ad bonam sit frugē insequen-
 tibus annis unquam peruentura, si bene
 facere non didicit in tempore: Constat
 experiētia, quàm difficile sit, quibus ad
 sueueris relinquere: discere autem perfe-
 ctius, quibus non fueris in ætate tenera
 probè imbutus. Ergo si iuuentus nihil
 hausit boni ac honesti, quid spei poterit
 concipi de ætate uirili, senioque: Stulti ho-
 mines, quæ sunt ante oculos tantum cur-
 ramus, de futuris non est cogitatio, præ-
 sertim in rebus grauioribus ac diuinis.
 Mouent illa, delectant, blandiuntur cor-
 pori, & animo: futura non nisi spe adfi-
 ciunt,

DEDICATORIA.

eiunt, ea dū sunt cœlestia, nec obtingunt nisi post mortem, & iter ante mortem habent durissimum (sunt enim delectationes mundi omnes abiiciendæ, ac duræ quæ Deus immittit patientia superanda, & ita perseverandum in finem usq̄) uix unus ex mille inuenitur, qui uoluptatem ex eis tanquàm presentem sentiat, ut uideamus, quur nā Christus dixerit, uiam angustam esse ad cœlum, & paucos ambulare per eam. Vt autem pro uirili iuuarem (tametsi quàm sit imbecille subsidium meum ipse noui) & adfectuū uim reprimere, & Satanā propulsare, uoluerunt expositionē hanc in Marcum publicatam, qui impulerunt etiam, ut scriberem, tali quidem occasione. Sumpserrat quidam ē nostris hunc Euangelistam explicādum populo, & cum deessent commentarij, qui satisfacerent, uenit ut subueniā. Obtēperauī, nam usum petebat Ecclesiæ cōmunis: Ergo qualiter conciones sunt factæ, sic & scripta sunt hæc, saltim

a 5 uidelicet,

EPISTOLA

uidelicet, quæ causa est, cur omnia sint minus æqualia. Postquam ad finem erat peruentum, non iam unus impellit ad edendum sed complures, persuasi quem diximus usum prouenturum esse. Nam ego quidem, ut dicam ingenue, hæcenus iniquior fui commentarijs tam multis in literas Dei, non quod displicerent, aut inutiles putarem, aut quod non uiderem rationem illorum non admodum à cõcionibus differre, sed quia timerem futurum, quod olim factum cernimus, tot enim commentariorum libris editis, huc res peruenit, ut scriptura neglecta propemodum, solis commentarijs opera data sit: Vnde & ex solis eis sunt docti homines ad perniciem multarum animarum, ut quæ caruerunt firmo ac solido conscientiarum solatio, quod est sola scriptura haustum oportet. Nescio enim qui accidat, ut una & eadem sententia non ita sonet ex ore nobis hominibus, ut ex ore Spiritus, nimirum quod existimatio ueri datur huic sine omni dubitatione

DEDICATORIA.

bitationē, sed non pariter hominī. Quod
 igitur facio, cōsiliū est magis aliorum,
 quā meū, nam præter ea quæ dixi, no
 uī paruitatē meam, nouī tenuitatē spīri
 tus intelligentiæ meæ, & grāde nouī mē
 tis diuinæ sensa tot exēplaribus expone
 re mundo. Verū quicquid est, quod ede
 re persuasus sum, opus erat, non dico de
 fensore (nolim enim defendi, non defen
 dendū: aboleatur siquid tale fuerit hic re
 pertum) sed ornamento, quod mox in
 fronte statuerem operis uelut illectamen
 tum ad ea cognoscenda, quæ conguessis
 sem. Vīsa est autem ad hoc meum consi
 lium explendū longè efficacissima nomi
 nis tui præstantia, quod clarum est pru
 dētia, iusticia, clemētia, & ijs uirtutibus,
 quæ in primis esse debent in Capite Rei
 pub. ut sunt cognitio ac defensio legum,
 nosse personā se gerere ciuitatis, facilem
 esse in audiēdis querelis, in tolerādis labo
 ribus, non habere personarū respectum,
 uacare cupidīne habendi, adeoq; mune
 rum,

E P I S T O L A

rum, adulatoribus non indulgere, ius habita ueritate fortiter reddere, ac dies noctesq; de felici statu ciuitatis totius cogitare. De quibus singillatim dicere liberet, nisi uererer non posse me satisfacere dignitati tuæ. De pietate uero tua cogit pietas, ne taceam, qualiter cunq; tandem explicem, & eloquar: Nam ut semper boni senatoris nomen gessisti, boni ac prudentis Tribuni, ita postq; ad Consulatus fastigium adscendisti, boni, sapientis, & p̄ij Consulis ac patris fers titulū. Nā protinus ab initio, ubi ueritatis cognouisti lucem ex Euangelio, sic eam amplecti, colere, fouere, promouere cœpisti, ut bonā partē restitutæ ueræ pietatis ac religionis Ecclesia tibi Basiliēsis debeat. Omnium piorum factus continuo refugium, bone Deus, quàm graues labores, quanta onera, quantam inuidiam tum sustinere coactus es. Et quô hostes fuerāt maiores nobilitate, doctrina, dignitate, tanto uehementius laborādum erat. Verum quem
delegeras,

DEDICATORIA.

deligeras, & nactus eras defensorem, auxiliatus est adeo potenter, ut ad tranquillitatem omnia tandem perducta sint. Amasti praeterea semper eos, per quos dignatus est Dominus mysteria sua uelut postliminio reddere mundo, neutiquam similis eorum, qui etiam postquam uerbum uidentur amplecti, & ueritatem agnoscere, nescio quo uelut natio odio prosequuntur doctores suos, quod in potestate constituti ulcus tangi sibi non aequo ferant animo. Agnoscis cooperarios Dei, & nihil ab eis dici quod is non iubeat, doctrinam eorum esse Dei, redargutionem, correptionem, institutionem esse Dei, et nihil quod agunt in Ecclesia non Dei, modo sint tales, ut oves pascant, et Christo pascant, non sibi. Atque hac quidem ratione nullus illorum te non amat, ueneratur, & uelut numen hic in terris presentissimum statuit. Quae uero sit in te seueritas in malos mores, quae uoluptas in auctu uirtutum, an non patet ex doloris magnitudine, quo adficeris, quoties

EPISTOLA

ties patratur, quod contaminat sinceritatem
 Euangelicam: Quodque tanto studio
 literas promouere conaris, & disciplinam
 urges Christianam in his, qui sunt literarum
 antistites: O si hic quantum est sapien-
 tia ac prudentia uerae, tantum esset co-
 gnitionis literariae, scio namque quanto me-
 lius, felicius, sanctius agerentur, quaecumque
 tum ad studia bona, tum ad disciplinam
 his arctissime copulandam pertinere. Ta-
 les profecto redduntur (ut obiter tanta-
 rum uirtutum causam adiciam) quibus
 lectio diuinarum scripturarum familia-
 ris effecta est. Num enim dies tibi sine il-
 larum meditatione praeterit? Negotia non
 sunt tanta, quae morem istum impediunt:
 imo quod maiora sunt & frequentiora, eo
 diligentiores tibi faciunt illorum sermo-
 num tractationem & exercitium, scienti-
 quae cognitio dexteritasque rerum recte ge-
 rendarum inde hauriatur. Melius se ha-
 berent res Christianae, si illa consuetudo
 principibus uiris esset omnibus: Litera-
 rum

DEDICATORIA.

rum est enim natura homines transfor-
 mare in se: uidemus itaq; qui frequentes
 sunt in Aristotele, Aristotelem referre, in
 Platone Platonem, in Scoto Scotum, in
 Nafone Nasonem: Quidni lōgè poten-
 tius lectio diuina redderet diuinos: hic est
 enim uis fortiter, & secundum Deū im-
 mutans, ut paulò superius ex Dauide di-
 ctum est. Ut igitur ex Deo, lectionis sti-
 mulo, facis omnia, sic in eundem dirigis
 omnia, ut sepe dicere cogar & apud me,
 & apud alios, ex paucis te unum esse, qui
 consilia & facta per Deum disponat, di-
 rigat, finiat, Patrem ergo te amant, & re-
 uerentur omnes p̄j. Imò & impij suspi-
 ciunt, atque colunt, etiam dum intus fre-
 munt dissecanturq;. Quæ dico, coram
 Domino, ex animo dico. Laudātur Prin-
 cipes aliquādo iuuenes, non quidē quod
 tales sint, sed ut tales fiant. Tali stimulo
 tu miles pietatis ueteranus non indiges.
 Quamobrem aliò respexi, dum ista para-
 rem, nempe ut libellum ornares, et exem-
 plo

EPISTOLA DEDIC.

plo foris alijs, si fortè quibusdã, eiusdem
 tecũ ordinis, ex hac Epistola uelut ima-
 go pietatis proponeris. Doceat & hæc
 nũcupatio, quæ sit animi mei propensio
 erga nomen tuũ, et me, ut hætenus, com-
 mendatum habe. Vale feliciter in Domi-
 no, qui nobis te tantũ huius urbis, & reli-
 gionis uerè decus seruet quàm diutissi-
 me. Basileæ VII. Martij. Anno

M. D. XXXVIII.

MARCI EVANGELISTAE

VITA.

MARCVM fuisse Petri discipulum, nemo, à quibus aliquid est memoriae de ipso cōmendatum, non testatur. Vnde & Petrus eum filiū suum adpellat in fine prioris epistolae. Tum etiā Euangeliū hoc breue, Romae cōscripsisse rogatum à Fratribus. Visum hoc & à Petro adprobatum, ad legēdum fidelibus fuisse propositum. Nec multo post, Marcum, aiunt, à Petro missum Alexandriam, quae ciuitas est Aegypti nominatissima. Ibi receptū, sic docuisse, et uixisse, ut non solum Alexandrinos, sed magnam meridiei partem, ad fidem Christi perduxerit, & ad bonorum communionem exemplo eorū, qui Hierosolymę principio nihil non in commune contulerāt, promouerit. Stylus est admodū apertus, non habēs ubi quis hære re possit, Matthēū refert, nisi quod omit-

A tit

V I T A.

tit quaedā, quæ Matthæus pluribus nar-
 rat. Euangeliū incipit à Ioāne Baptista,
 ut in quo lex & Prophetę desierāt. Mul-
 tis locis q̄ Matth, clarius scribit. Id quod
 patebit inter interpretandum. Neronis
 anno octauo mortuus dicitur, & sepul-
 tus Alexandria, successoremq̄ habuisse
 Ananiam. A quibusdam uero cōbustus
 memoratur fune collo iniecto, pertra-
 ctōq̄ ad supplicij locum usq̄, sub
 regno Traiani ab infanis
 idololatrīs mense A-
 prili.

OSVALDI MYCO
NII LVCERNANI, IN SVMMO
TEMPLO BASILEAE PASTORIS,
in Marci Euangelium
Expositio.

CAPVT PRIMVM.

Initium Euangelij.

ECERAT Deus hominem ad
imaginem suam ab initio, sed hic
per praeuaricationem secundum
illū mortuus, nihil eius retinuit,
nisi quandā obscurā, imō remotā
Dei cognitionem, & iusticiā, vir-
tutumq; reliquarū. quae quoties
uires suas exeruit, sibi quidem uisa est & cognouisse, &
tractasse omnia bona, & honesta plus quā recte, & ue-
rē, cum praeter speciem horum, imō uerius umbram, nihil
prorsus tenuerit. Et quod ueritatem inuenisse se prorsus
fuerat persuasa, praecpta dedit bene uiuendi, ut hic ui-
ta per bonas, & honestas actiones transmissa, post mor-
tem felicius degendi spes compararetur. Atq; ideo nun-
ciauit illa egregia precepta per totum mundum, sic spe-
trans omnes homines ad frugē iustissimae uitae posse per-
ingere. In super & populo, qui tum Dei populus uoca-
batur,

A 2 batur,

batur, per Mosen Dei ministrum adnunciata lex est, quæ
 pariter existimata est à multis homini iusticiam adfer-
 re, cum potius indicaret miseriam, & imbecillitatem ho-
 minis. qua nihil, quod Dei est, & eius mandatorum effi-
 cere potest. Quocirca tamen si nuncium fuit, quod dicta-
 uit ratio, quodq; præscripsit lex ipsa, nõ tamen Euange-
 lium, id est, bonum nũcium fuit, quo uidelicet homo uerè
 bonus, & uerè iustus efficitur. Hoc ipsum enim est de Iesu
 Christo, quem Pater in mũdum propterea misit, ut bene-
 dictionem olim promissam adferret. quamobrem, inquit
 Marcus: Initium Euangelij Iesu Christi. Initium, inquam,
 boni nunciij, salutis, scilicet, humanæ, est de Iesu Chri-
 sto, utpote de eo, per quem unum salus à Deo promif-
 sa est olim. Quocirca frustranea est, quod ad iustifica-
 tionẽ adinet, omnis philosophia, omnes leges ad uitam
 bonã institutæ, et quicquid ab humana ratione uel proces-
 sit, uel receptum est, etiamsi de coelo uenerit. Quod addi-
 tur, Filij Dei, ob hoc adiectũ est, ut intelligamus, boni il-
 lius nunciij certitudinem, firmitatem, & perfectionem.
 Nuncium est, Christum ferre nobis salutem, & bona si-
 mul omnia. Hæc salus perfecta est, quia à filio Dei adla-
 ta: non enim potest filius Dei quid imperfectum agere,
 neq; Deus per filium. Quocirca horrendũ, quod hic con-
 tradicit Papa de merito, de purgatorio, de missa, de bo-
 nis operibus. Nam res si sic habet, ut ille dicit (Christus
 quidẽ mortuus est propter peccata nostra, nihilominus
 tamen

tamē satisfacere nos oportet: Christi sanguis imperfectam salutem adtulit. Cōsideret uir Dei blasphemā in Deum, & Christum. & an non sint sub regno Papæ tempora, de quibus Petrus 2. capite 2. Erunt falsi doctores, qui clām inducent sectas perniciosas, etiam dominū, qui illos mercatus est abnegātes. Agant igitur gratias Deo sine intermissione, quibus datū est eius misericordiam, & benignitatem nosse, complecti, & gratitudine prosequi. tantum est enim, quod largitus est, ut omnis humanus sensus, ad id rectē contemplandum deficiat. Initium itaq; tam salutiferi nunciij est, quemadmodum tradiderūt Prophetæ. Olim dictum est per uiros Dei ex spūsancto, sic futurum, ut salutem per promissum Dei consequerentur homines. Huius igitur initium est à prædicatione Ioānis Baptiste. secundū prophetarū oracula. Vnde quidem intelligimus, de iustificatione hominum mox ab initio constituisse Deum, deinde per Prophetas prodidisse, tandē præstitisse, quemadmodum prodiderat. Insipientiam igitur sapientium interea pertulit, ut sua tandem sapientia, & bonitate confunderet illam, quò cognoscentes, sese abiectis, toti Deo deuouerentur.

Ecce ego mitto.

Prius testimoniū ex Malach. capite 2. præcursorem Ioannem significat, & eius officium, quod quidem erat, antequam cognosceretur Christus, homines docere resi-

piscentiam à uita priore per flagitia, & hypocrisim trās-
 acta. Tum indicare, undenam uires emēdandæ uitæ sup-
 peditarentur, nempe Domino Iesu, quem Euangelium,
 cuius ille initium fecit, nobis iam à patre demonstrat ex-
 hibitum ad salutem. Id quod alij pluribus uerbis, alij pau-
 cioribus describunt. Marcus hic dicit, ex Esa. ca. 40. Vox
 clamantis in deserto, parate uiam Domini, rectas facite se-
 mitas eius. Luc. pluribus adhuc uerbis utitur, ca. 3. Matt.
 hoc uno uerbo complectitur totum, *μετανοείτε, respici-*
scite. Quod uerò subiungit uerba, quæ Marcus hic habet,
 exponendi gratia subiungit. Alteram partem officij Ba-
 ptistæ Matt. per hæc exprimit: Adpropinquauit enim re-
 gnū cælorum, id est, Christus ipse, qui regnū illud ape-
 rit, introducit, donat. Mar. & Luc. his uerbis, Prædicans
 baptismum poenitentiæ in remissionem peccatorum, hoc
 est, Prædicans respiscendum esse, & baptismi signum
 recipiendum, in remissionem peccatorū impetrādam per
 Christum. Tria fecit igitur Ioannes: Prædicauit poeniten-
 tiam, id est, nouam uitam: et prædicauit Euangelium, no-
 uam hanc putam uitam acquisitum iri per Christum. Tan-
 dem aqua baptizauit eos, qui ipsius sese manibus subde-
 bant. Ad quid uerò baptismus inquis? Dicam breuiter. Si
 signat, monet, representat. Signat eos, qui nomē dederunt
 Christo, Monet uolūtatis gratiæq; Dei, quā miseris largi-
 tus est per mortē filij Dei. Representat quoq; peccato-
 rū remissionē in sanguine Christi, atq; hoc ipsum suo quo-
 dammodo

dam modo, id est, sacramentaliter. Nā hęc est signorum
 uis, ut sic statuatur, quod uerbum promissionis ipsis ad-
 iunctū continet, id quod facile probant omnia ueteris te-
 stamenti signa. Vnde baptismus signum uocatur regene-
 rationis Paulo, nō quidē, quod is per se regeneret, sed quod
 Deus per ipsum uirtute Christi sanguinis interuenien-
 te. Præterea Christū induit apud Paul. Baptismus. Gal.
 3. id est, docet Christū adprehensum esse, & agnitū fide,
 ut per quem Pater nos exaudiat, iuuat, liberet ab omni-
 bus malis. Significat apud eundem nos esse Christo conse-
 pultos. Ro. 6. id est, mortuos esse peccatis, et iacere ueluti
 sepultos, at non diu, quemadmodum nec Christus mansit
 in sepulchro diu, sed resurrexit. Nam & nobis ita resur-
 gendum in nouam uitam, neq; relabendū in flagitia prio-
 ra, sicuti Christus nō moritur amplius. Hęc autē, ut rectē
 capiamus, diligenter adtendendum, quid sit Paulo mori
 peccato, sepeliri per baptismum in mortem Christi, abo-
 leri corpus peccati. Nam ipse satis seipsum exponit, dum
 dicit: Ut posthac non seruiamus peccato. Et paulō post.
 Ne regnet igitur peccatum in mortali corpore uestro.
 Ex quibus patet, per baptismum significari nobis morti-
 ficationē, & uiuificationem, ut quotiescunq; signū hoc,
 quod nobiscum circumgestamus, intuebimur, in mentem
 redeat professio nostra, & peccatorum adfectibus nece-
 tis uitam innocentem degamus. Ita fiet enim, ut uita no-
 stra poenitentia sit perpetua, id est, ut doceamus et conite-

ramus propter peccata, quæ patrauimus, et propter adfectuum, quibus plœni sumus, improbitatem. Fidem uerò Christi habètes, erigamur in Deum, spe certa freti, ab eo nos nunquam destitutum iri, pugnemusq; per uirtutem illius contra peccata, ne denuo recidamus in tam pestilentē seruitutē, et charitatis nos deuoueamus operibus. Nam sine fide pœnitentia desperatio est. Agit autem, ut ad principium redeam, Baptismus, quæ dixi, si fides fuerit in nobis. Per hanc enim accipimus, quicquid Deus per signa nobis offert. Quamobrem semper orandum, Domine adauge nobis fidem, ut donis omnibus Dei recipendis simus accommodi.

Confitentes peccata sua.

Non eo modo, quo peccatorum cōfessionem Ecclesia Ro. tenet: sed quo fatetur se peccatorē esse, qui uerbo, seu factō demonstrat, ut uidentes intelligant, qualiter ille de se sentiat. Prædicabat resipiscentiā Ioannes, et Christum olim promissum adesse nunciabat, per quem peccata forent tollenda. Recepturis hanc doctrinam signum proponebat nouum aquæ lauacrū. Iam qui huc accedebant, non ne confitebantur factō, quales nam se esse agnoscerēt? Quod si uerò quis & uerbo docebat se peccatorem esse, non id faciebat singillatim tamen, sed in cōmune, nisi consultandi fortassis gratia Ioannem aliquis adierit, quo consiliū, & consolationē de Christo fortiorem auferret.

Erat

Erat enim Ioannes indutus pilis.

Describit à uita seueritate præcursorem, nam neq; uestium curauit splendorem, neq; delicias ciborum, sed parabilibus cōtentus officio pietatis incumbebat, quò uiam rectè uenturo pararet Domino. Pro exemplari sit Ioannes omnibus, qui prædicaturi sunt Christum. Mundo renuncietur enim oportet, ac omni pompæ eius & delicijs, si purè, & efficaciter Euāgelium docere uoluerint. Nam siquid malarum adhuc adfectionum hæserit potentius, timendum certè, nequando præcipitatur & sint eos perniciosissimè. Et nequis existimet in eremo uictitandum, Euangelij uerbum promulgaturo, sciat nec Christum ita uixisse, nisi dieb. aliquot, cuius exemplum inimitabile tamen nobis: nec Apostolos, qui tamen non Iudæis solùm, sed toti mundo Euangelium annunciaturi erant, & cum Christo lucrifacaturi. Cætera tamen non ita absimiles fuerunt Baptistæ moxum, hoc quo diximus, modo. Hic enim nullus uestium cultus, nullæ ciborum delicia, mundanarum rerū nulla cupiditas, nisi quam Christus præcipuis de causis tolerarat, ut eius æstus sensim extingueret. De uestitu Io. (ut obiter hoc dicamus) stulti sacrifici, pictores stultos, & inexpertos docuerunt, tanquam pelle cameli fuerit amictus, cum aperte dicant Euangelistæ pilis cameli fuisse tectū, hoc est, ueste ex cameli pilis cōfecta, id est, asperissima. Vnde et Christus dicit Matt. 11. de Io: Age,

quid existis ut uideretis? Num hominem mollibus amictum uestibus? De locustis Pli. lib. 11. c. 29. de melle syluestri, lib. eod. c. 16. Cingulū fuit pelliccum circū lumbos, ut in omnibus quæ Io. egit, inò quibus usus est simplicitatem, & negligentiam intelligamus. Cui enim diuina sunt proposita, spiritus instigatione multò aliter, quàm mundus solcat, etiam quæ sunt mundi, pròsequitur. Quæ de re Paulus, prima Corinth. 7.

Prædicauit dicens. Veniet

Ioannes ab omnibus magni habebatur, & colebatur propheta loco. Mat. 21. Ne igitur præferretur Christo, diligens fuit inter docendū, ut omnes nossent, quàm ipse nihil, Christus foret omnia. Quod uero et ipse esset, non quidē à se, uerū ab illo per ipsius spiritū esse, dicit ergo ueniet fortior me post me. Vbi quidē, quod dicit fortior, respicere uidetur ad hoc quod sequitur: Ego quidē baptizo aqua, &c. Imbecillus erat Io. baptisauerat enim aqua, nō nisi ut Christus manifestaretur Israël. Io. 1. Fortis uero Christus, qui per spiritū suū regenerauerat, et hodie regenerat homines, ut è terrenis fiant cælestes, & carnalib. spirituales, è peccatori. et seruis diaboli, filij Dei. Ad imbecillitatē igitur hanc & humiditatē cognoscendā, Io. subdit. Cuius nō sum dignus, &c. Extremi est ministerij, nēpe seruorū, soluere calciamenta domini. Hoc autē circa Christū dicitur se esse indignū. Ceterū hac de re
Io. plu-

Io. pluribus disputat Io. 1. & 3. Hic uelim Papistas expē-
dere suam impotentiam, dum uolunt per opera bona me-
reri cœlū, siue propria, siue mercenaria. Io. adhuc in utero
matris existens accepit spiritū sanctū, in lucem editus
per eundem egit omnia, nunquam enim ab hoc destitutus
est, interim tamen se sic abiecit, ut ex eo testimonium merea-
tur à Christo, inter natos mulierū non surrexisse maio-
rem Ioāne baptista. Quid ijs faciendū igitur, qui tantum
ab illo distant, & spiritu, & operibus? An opera, quæ faci-
unt ipsi proprijs uiribus merentur, quæ fecit Io. spiritu-
sancto nihil merentur? Bone Deus, quæ ista seductio? Co-
gnoscant se miseri nobiscū, et confiteantur peccata sua, te-
stenturq; gratiam salutis à Deo per unū Christum Domi-
num nostrū, ni malint iram Dei manere sup ipsos in per-
petuum. Ex his discrimē, puto, facile dinoscitur inter ba-
ptisma Io. et baptisma Christi. Nam illud aquæ: hoc spiri-
tus est. Tum apostolorū baptisma non aliud esse, quam Io-
annis, si aliud esset enim: iā aquæ baptismus duplex esset,
cū simplex sit. Eph. 4. Nec Christus, nec apostoli bap-
tizati essent, quemadmodū nos. Imò et ipsi apostoli bap-
tizati essent aliter ante Christi glorificationē. aliter post. (ba-
ptizarūt enim Io. 3. et 4.) Quod quidē, q̄ sit absurdū, quis
uel tantillū habēs fidei, nō capit? Sed de baptismo hactē-

Et factum est in illis diebus, (nus.

Christus ut nihil omisit legalium mandatorū, quin per-
fecerit.

fecerit, ita non uoluit aliquid omittere, quod pertineret ad nouam illam legem, quã tulerat ipse, fidei puta: quamobrem ut baptizaretur, hoc est, signum acciperet noui testamēti, noui, inquam, fœderis, Ioannem adiit, sic enim decebat ipsum omnem adimplere iustitiam. Matt. 3. Dux erat, & est usq; in perpetuum eius exercitus, qui profitetur se militaturum Domino, cōtrā quicquid est huic aduersum. quamobrem ut idem quoq; signū gestaret, conueniebat maxime. Quod si gestauit idē, non potest alius esse baptismus noster à baptismo Ioannis. Patet obiter, quare nam Christus uoluerit baptizari. Commune uoluit enim fidelium, & piorum gestare signū, & ita quoq; fratribus assimilari: neq; horruit, quod illud esset pœnitētium, sed sumpsit eò libentius, quò norat hos sic procliuius iter arrepturos ad se. Cum Io. 1. dicit Baptista per descensum spiritus sancti, signum à Deo patre filij cognoscendi sibi datū, torquētur nonnulli, qui factum sit, ut hic cognouerit, tanquam spiritū insidentem fuerit cōspicatus. Nemini dubiū sit, quin Ioannes, qui norat Christum ex utero matris, Luc. 1. etiam nunc cognorit, ante quã spiritus sanctus in Christum descendisset. Quomodo ergo dicitur, quod non nouerit? Non nouerat ex se, sed ex spiritu, quo plœnus erat. Non nouerat item ex facie, quod habitenus nūquam occurrerat etiã cognatus. Alter enim egerat in deserto Iudæe, alter apud parētes in Galilæa, quapropter rectē dictum, non nouerat. Spiritus autem, ut docuerat

euerat Pater, non tam infedit, quò Ioanni fieret cognitus
 Christus, quàm ut toti populo, cui sic loqui Patris signo
 cõspecto potuit Ioannes: Vidi spiritũ descendentem specie
 columbæ de coelo. Nam ita populo, quicquid prædicarat
 ille de Christo, fuit probabilius, atq; magis testatum.

Vidit.

Ad Ioãnem hoc uerbum respicere, ex Ioannis capite
 iam adducto patet. Alioqui positum est obscurius apud
 reliquos Euangelistas.

Tu es filius meus dilectus.

Pater testificatur de filio. primo, quod sit filius dile-
 ctus: deinde, quod in hoc uno placetur: tertio. hunc esse
 audiendum. Matt. 17. Quæ cum sint tam clara, ut nemo
 non uideat: tam aperta, ut nemo nõ intelligat: tam deniq;
 certa, ut nemo dubitare possit, quid subesse causæ ualebit,
 cur Papa cum suis aliud à filio dilecto medium erigere co-
 nectur, in quo cũ Deo peccatores, & proinde hostes Dei,
 recõciliemur? Cur se iubet audiri potius quàm illi? An ue-
 rior est, quàm Deus? an Dei mentẽ nouit melius, quàm
 ipsemet Deus? an potẽtior est quàm Deus? An non homo est?
 an nõ creatura Dei? Imò, an nõ seruus Dei? (ita enim de
 se ipse testatur.) Si homo, si creatura, si seruus Dei, cur id
 non agnoscit? cur obliteratis quæ Deus præscripsit, aliud
 iubet? Mirum, si agnoscit, quod proficitur. Principis mini-
 ster,

ster, siquid eiusmodi ageret, interim tamen uellet esse minister, non solum à principe, sed à nemine non exploderetur: an Deus conuiuebit ad illa tam grandia? imò contraria gloriæ suæ, noxia saluti hominum? Non profectò non conuiuebit, id quod clarè nouimus uel ex parabola de seruo fideli, & in fideli Matt. 24. Luc. 12. Audiamus igitur nos per fidei simplicitatē, quò Deus audire iubet, sequamur uestigia eius, nec dubium sit, quin Deo geramus morem, etiamsi mundus totus diuersum sentiat cum doctis suis, cum sua multitudine, cum annorum lōgitudine, cum sanctis suis. Certum sit nobis, Christum unum, & solum esse inter Deum, & nos mediatorem, & reconciliatorem, quo si nixi fuerimus, uerè patrem habituros esse Deum, sin aliter, nihil minus.

Et codfestim spiritus ipsū.

Mox post baptisma susceptum, spiritus, quo plenus erat Christus, ipsum expellit (ut intelligas uim, & quod sic diuina uoluntate fieri oportuerit) in desertum. Sed quare expellit? ut tentaretur à diabolo. Voluit Deus palam fieri, uerè carnem filiū suū induisse, carnis enim sunt tentationes diabolicæ. Christus autem tentari se sustinuit ut per omnia nobis similis factus, nos in spem certam collocaret, auxilium indubitatum ad futurum nobis se, tentatione correptis. Tum exemplo suo docere, tentationes à diabolo paratas diuinam uitam instituētibz, præser-

tina

tim eis, qui uerbum Domini ad conuersationem coelestem
 essent promulgaturi. Caterum diabolus tentator quid uo-
 luerit sibi Dominum tentando, uel ex hoc patebit. Nouit
 aduenturum, qui sibi caput esset cōminuturus, an autem
 hic esset, dubium fuit nimirū, quamuis uocem Patris non
 longo antè percepiisset prauus auscultator. Viderat car-
 nem, ut hominis: norat opus, ieiunium quadraginta die-
 rum uidelicet, ut extra hominis uirtutem. Nec alia po-
 tuit ratione, quod concupiuerat, exquirere, quàm tenta-
 tionis medio, quamobrem sic adgreditur, ut lapides mu-
 tet in panes: ut se demittat ex prinnaculo templi: ut pro-
 stratus adoret se. In primo uirtutem Dei manifestè cogno-
 uisset. Vbi autem repulsum se uidit, ad peccandum prouo-
 cat, nempe ut Deum tentet, id quod ex uerbis Christi fa-
 cile dinoscitur. Non tentabis dominū Deum, et c. Verum
 neq; sic cessat diabolus, (adeo non defatigatur in sua ma-
 lignitate) rationem aliam inuit, si quem adfectum, unde pu-
 rum cognoscat hominem, inueniat. Nouerat malus dæ-
 mon, quàm sit humanum ingenium ad gloriæ cupidita-
 tem pronum, & nihil non agat, tātum ut expleat se: Pro-
 mittit ergo regna mundi, si proiectus se adoret. Nullibi
 Christus cōcedit quicquam tentatori, sic uerbis, & poten-
 tia cōtrahit, ut nihil fieret scilicet diabolo cōpertius, quàm
 Christum esse, quem ipse timuerat. Interim & illud de-
 monstrans, carnem se talem circumdedit sibi, cui nulla
 uel esset unquam, uel posset esse similis, nempe nullo ca-
 rens omni

rens omni peccatis naturæ. Quamobrem non potuit non
 terreri diabolus, ut qui nosset tyrannidis suæ iam finem
 instare, iudiciumq; latum contra se perpetuæ condemna-
 tionis. Mirari solent quidam, quòd Christus ita se gestari
 per aëra passus sit à cacodæmone, non cogitantes in ere-
 mo hæc omnia facta esse. Quamobrem necesse est, adsum-
 ptiones illas non quidem uerè factas, sed in uisionis spe-
 cie Domino propositas, si sic potuisset caro, quæ per o-
 mnia nobis similis adparebat, abduci, quo uoti compos-
 factus fuisset diabolus. Nō enim absurdū modò, sed absq;
 omni utilitate foret, eū qui spiritu sancto repletus præ par-
 ticipibus suis agebat omnia, sic uelut in ulnis portatum
 diaboli de loco ad locum tētatum esse, quid enim hinc ho-
 minibus commodi? quid uerò non dubiorum suboriretur
 humana torquentiū ingenia? præsertim cum tale aliquid
 circa tentationes nemini obuenerit unquam. E diuerso
 autem uariæ tentationum formæ sanctis uiris à uersuto
 dæmone sæpius obiectæ per experientiam quotidianam
 sciuntur: quas quidem si quis ad hūc modum describeret,
 quo scripta sunt hæc in præsentiarum de Christo, nemo
 non diceret, ita factum, ut res manifestior esset, et clarior
 legentibus. Quid' ni igitur in præsentis loco similiter agi-
 mus? Sunt occasiones ex ueteri testamēto, quibus ceu uia
 munita est ad eiusmodi explicationē, ut de femoralis Iere-
 mie c. 13. et dormitiōe Ezechielis. c. 4. Quæ tametsi sue-
 runt imaginaria, tamen sic describuntur, tanquā non secus
 sint,

sint, atq; scripta sunt, acta. Quae de re Bucerus in c. 4.
 Matth. Quamobrē desinant mirari iam illi, rem autem
 accipiant, prout usum praestat nobis, & ueram mali dæ-
 monis astus intelligētiam. Docemur autē exemplo Chri-
 sti, quomodo sit diabolus, dum nos tentat, repellendus:
 nempe fide uerbi Dei. Hic etenim si firmi steterimus,
 nunquam fiet, quin tentatori sit cedendum. Deinde nemi-
 nem esse posse liberum à tentationibus, postquam Chri-
 stus non effugerit. Præterea de quadragesimali ieiunio
 ad imitationem ieiunij Christi per Pontificem Ro. insti-
 tuto, quid adinet dicere? cum hoc ipsum sequi non sit
 hominis. Deinde cum hæc qualiscunque imitatio neq; sit
 ex fide, neque ex charitate, quia coacta est, proximo
 plus nocet, quàm profit. Quæ si uera, ut sunt uerissima,
 non solum Deo non placere potest tale ieiunium, sed &
 peccatum est. quicquid enim ex fide non enascitur, pecca-
 tum est. Ro. 14. Taceo, quod, ut nos ieiunauimus hacten-
 us, nō habet exemplum neq; in ueteri testamēto, neq; in
 nouo. Quis enim ita ieiunauit unquam, ut uno prandio su-
 meret duplicatum ferè per omnia cibum, et potum? Cras-
 sioribus esculētis reiectis, delicatissima quæq; deligeret?
 quod solent populi duces scilicet, sacrifici, & opulentio-
 res. Collationem, quam uocant, sumeret, qua uel merce-
 narius in sumnis, & grauissimis laboribus satis superq;
 contentus foret? Hoc saturare quidem est, non ieiunare.
 Qui ieiunat, à cibo abstinet, nos nunquam magis cibo, et

potu distendimur, quàm ad ecclesie Ro. præscriptum ieiunantes. Qui ieiunat, carnis petulantiam compefcere habet in animo, quò mentis acies in deprecando facilius ad Deum penetrare possit, nos torpidiores (nequid aliud dicam) effecti, mentem nunquam ciborum multitudine grauata magis hebetem tenemus. Abstinerunt à cibis olim pij homines, prout quisq; putarat conducere ad carnis refrenandam lasciuiam, ad fundendas preces quàm purissimas, ad fidei sincerum exercitium: nos meritum hinc, nescio quod, uestigamus, imò postulamus etiam, stulti profecto, uel potius teneri nostrorum ieiuniorum æstimatores. Vnde fit, ut hodie nemo pius non clamet contra tam ridiculam abstinentiam, ut quæ uel immodicam satietatem æquare possit, cõtra uero nemo fidelis non uehat, & reuocare studeat cibi mediocris usum, ut qui hominem & Deo quodammodo præparet, & ad omnem uirtutem exercendam habiliorem efficiat. Quamobrem adeò non est uerum, quod clamant Papistæ, nos tollere ieiunia, ut omnes dies Christiani uiri pronunciemus perpetuo abstinentiam esse, ciborumq; & potus rectum usum, qui sit iunctus cum actione gratiarum, debere.

Eratq; cum feris, & Angeli, &c.

Ad deserti descriptionē hoc spectat, talis enim erat locus, ut feris esset repletus. Angelorū ministerio autē nūquā fuisse Christū destitutū, neminem dubitare puto, nisi forte

forte dum à diabolo tentatus est. unde *Matthæus* inquit
 Tunc omittit illū diabolus, et ecce angeli accedebāt, ac mi-
 nistrabāt ei. Expugnemus et nos diabolū, nec dubitemus,
 post fugam huius, angelos ad ministeriū nobis ad futuros.
 Postquā autē cōprehensus esset *Ioannes*,

Hoc non ita capiendum tanquam *Iesus* prius omnino
 non predicauerit, ut patet *Io. 3.* sed quod se nūc amplius,
 ac palam prodiderit per prædicationē. Prædicauit autem
 regnum Dei, sic dicens: impletum est tempus scilicet my-
 sterij aperiendi, quod hætenus à mūdo fuerat abscondi-
 tum, *Ro. 16.* Consilium etenim Dei de hominū salute nū-
 quam sic fuit patefactum, ut temporib. Christi, tū etenim
 cognitum est totū illud, quod is in carne perfecit, aperte
 & dilucidè ad cō, ut id sensibus quoq; sit perceptū quo-
 dammodo, nec non diuulgatum sensim per mundum uni-
 uersum. Prioribus uerò seculis paucis admodum notum
 extitit, atq; hoc in spiritu tantū, quo promissum expecta-
 rant Dei. nā qui sine spiritu in promissionem intēderant,
 præstolati sunt, ut regem quidem temporalem, sic et salu-
 tem, non enim ad animā, sed ad corpus oculos et mentem
 declinauerant, id quod passim per Euangelicā patet histo-
 riam, etiā ex discipulorū ignorātia. Quid autē sit: imple-
 tum est tēpus, per hoc sequēs exponitur: Instatq; regnum
 Dei, ut, que, sit expositiū. Nam *Christus* promissus pa-
 tris, qui regnū Dei uocatur hoc loco, quod mūdo regnum
 illud

illud certissimè promeriturus erat, iam cæperat diffundere, quæ Pater dederat in commissis, atq; salutis mysterium paulatim inclarescebat pijs hominibus, ex quo spes futuri regni concepta, firmiter tenebatur. Quia ergo regnum hoc instabat, subiungit:

Resipiscite, & credite Euangelio.

Nisi enim resipiscentia fuerit, Euangelio non erit locus. Oportet enim, homo se agnoscat peccatorē esse, tū ut peccatis uelit exonerari. Hinc adest Christus uocās: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, &c. Matt. 11. Nisi enim talis ille fuerit, Euāgelij nunquā erit capax. Propter peccatores enim uenit Christus in mundū, ut eos uocet ad pœnitentiā, non propter iustos, ut patet ca. 2. Hæc disputatio est Paulo. ad Ro. statim ab initio, conatusq; totus, ut omnes homines in peccatum concludat, sed nō ob aliud, nisi ut omnes gratiæ Christi fiant participes. nā qui exciderit hinc, ab omni gratia Dei indubitanter excidit. Considerent hanc ueritatem miseri sanctuli in regno Papæ, & desinant fidere iusticiæ suæ, nam aliter si fecerint, de eis actum est. Nisi enim, inquit Christus, credideritis, quod ego sum, moriemini in peccatis uestris. Io. 8. Primus itaq; ad Euāgelij gratiā gradus est, resipiscere, id est, sapere denuo. Nā desipit homo, dum peccat, facit enim quod est cōtra Deū suum, et Dominum. Resipiscit, agnoscens quid commiserit, si destiterit, et deinceps

inceps omni studio cauerit, ne relabatur, canis, & porci
 similis factus, quorum ille ad uomitum suum redit, hic lo-
 tus ad uolutabrum. 2. Petri 2. Hæc est euangelica pœni-
 tentia, cui tu si cōferas papisticam, meram stulticiam, de-
 ceptionem meram inuenies: illa iubet, quod peccaueris,
 nunquã pecces. Hæc preculis, ieiunijs, elemosynis, uotis
 simulatis incūbens, peccata tantum non promouet, secu-
 ros facit enim, atq; ideo magis peccantes, quia tãtillis re-
 bus à flagitiorum absolui se reatu persuasi sunt homines
 miseri. Valeant Papistæ, qui clamant nos pœnitentiæ san-
 ctitatem annihilare, pœnitentiã ueram reducimur, quæ
 uitam sic emendare iubet, ut deinceps pœnitens nō sis, qui
 prius fueras. Illam arcemus, quæ ex humano sensu nata,
 nil nisi peccatores constituit, atq; hos perpetuos. Qui re-
 sipuit ergo, quod nihil est magis in uotis quàm à peccato
 liberari, iubetur credere Eūāgelio, siue per Euangelium,
 nam Græcis est: κενὸν πισθῆναι ἐν τῷ εὐαγγελίῳ,
 Quamuis alij dicant hebraismū esse. Hic nunciatur enim,
 per quem exonerentur, qui peccatorum sarcinis onusti
 laborant, Iesus Christus seruator mundi. Quamobrem
 rectè Petrus. Non enim est aliud nomen sub cælo datum
 inter homines, in quo oporteat nos saluos fieri. Actū 4.
 Quod si credendum est Euangelio tãquam uera, certaq;
 nunciati de salute hominum, hoc autem per Christum
 Dei filium salutem promittat perfectam ut is est in carne
 suspensus in patibulum crucis, cur Papa seductor illam

ipsam per iusticiam humanā promittit, quæ rei tam horrendæ comparatur, nempe pannis menstruo pollutis? Esa. 64. Cur isti consentiunt theologi, sacrifici, monachi, laici, primi, & infimi? Si Christus tam est nullus apud eos, abijciant potius nomen illius, quàm sic dehonestent, tanquam nostra iusticia meritis Christi præualeat: quàm sic illudant, tanquam nihil referat gestare titulum Dei, interim tamen tam uili habere, ueluti gerant ad decipiendum potius, quàm ad testificandum, cuius numinis cultores existant. Ceterum ne illud præteream, paucis his uerbis Marci, atq; eis, quib. alij uütur: Resipiscite, adpropinquauit enim regnū cælorū, omnis ratio salutis cōprehenditur: Habent enim, desistendū à peccatis, nō recidēdum, credendum in Christū filium Dei, ad fidem probandam, innocenter uiuendū. Insuper non opus esset indicare, nisi fortasse propter simplices, iā dictis uerbis, cōcionis Christi summam cōprehendi, quàm multis ipse declarauerit, atq; inde nimirū esse quod in ipsis uerbis diuersitas adparet, cum tamen in sensu nihil pœnitus sit dissenties. Neq; solū id hoc loco fit, sed etiā alibi, quamobrē admonitos uelim simpliciores, ne se torqueāt plus satis, ubi tale aliquid occurrerit, sed mox uideāt, si sententia m.āserit eadē, nihil interesse, plus ne, an minus, aut etiā alio loco, et ordine dī

Cū ambularet autē iuxta mare, &c. (xerit.

Doctor erat Christus, opus erat igitur discipulis, &
talibus

talibus quidem, ut qui doctrinam, ipso abeunte, continua-
 rent. hæc enim uoluntas Dei, ut de se doctrinam omnes ho-
 mines sciant, qua de re Io. 4. Christus: Meus cibus est, ut sciam
 uoluntatem eius, qui me misit, &c. Quocirca uoca-
 re incipit, qui ad hoc muneris uidebantur adcommo-
 di, quibus primi Simon, & Andreas frater, secundi Iacobus,
 & Ioannes filij Zebedæi, omnes piscatores. Videamus
 modum huius negocij. Principio uocat, atq; id est electi-
 onis diuinæ, quæ non opus respicit, nec quippiam aliud,
 sed uoluntatem suam. Ut placet igitur, sic agit, non hic so-
 lum, sed ubiq; ut omnia sint ab ipsa, per ipsam, & in ip-
 sam. Vocat autem piscatores, & quædam doctos uiros: ut pude-
 faceret doctrinam, & sapientiã omnem mundi. 1. Cor. 1.
 Vocat uerbo Sequimini: et faciã uos pesca- ores hominum.
 Immittit spiritũ uocatis mox obtempertant: nã protinus
 relictis retibus, sequuti sunt eũ. Ex quo nos hodie quoq;
 uocationẽ ritẽ factam planẽ possumus intelligere. Quod
 Christus tũ fecit, mox discipuli cũ Ecclesijs, nunc doctores
 pariter cũ Ecclesijs si sequuntur, ut sequuntur, probẽ fa-
 ctum. sin aliter, improbẽ. Videat Papa, et Episcopi, quã
 pperã designarint hic protinus ab initio, dũ gregẽ Domi-
 ni pastoribus prouiderũt. Videãt Catabaptistæ, qui seip-
 sos in suggestũ extollũt, spiritũ Dei mētientes impulsorẽ:
 Videant, qui, uelut olim cãdidati, cirũcunt supplices ut in
 hoc. munus recipiãtur, timendũ enim, ne cõsultor adigat
 aliud præter zelum Dei. Sed cur nos ut hic seqmur, ita in

sequenti parte nō sequimur: uocauit piscatores, quid non
 itidem & nos abiectos uocamus quosq;? Voluit Christus,
 & potuit sua diuinitate pudefacere sapientiam mundi,
 quamobrem elegit uiles, indoctos, & secūdum mundum
 insipientes, non quidem ut tales manerent, nam sic quo
 pacto docuissent alios? sed ut impleret spiritu suo, qui ma-
 gnos, doctos, sapientesq; redderet, atq; ita ex illis doce-
 ret ad confusionem omnis sapientie humane. Nos huc
 respicere cogimur ab imbecillitate, & ignorātia nostra,
 ut eligamus, qui uidentur quodammodo pares discipulis
 iam spiritu imbutis, & doctis, atq; ita facientes, non aber-
 ramus à uero, & iusto. Consideramus itaq; mores, uitam,
 doctrinam, & quicquid est, quod cōuenit pro Pauli. do-
 ctina, 1. Timo. 3. & Tit. 1. speramusq; ubi hæc omnia
 fuerint inuenta, spiritus quoq; uirtutem adesse. Quod si
 quando species boni nos deceperit, abigimus, & aliū sub-
 rogamus in locum, usq; dum fuerit, cuius & uita, & do-
 ctina pietati conformis esse uidetur. Quod sequitur de
 uocatione per uerbum, nihil dissimile habet nobiscum. Vt
 Christus enim ait, sequimini, ita missionis utimur uerbo
 nos, quod similiter huc spectat, quò spectauit ille, nempe
 ut officium prædicādi uerbū Domini suscipiatur, id quod
 sequentia docent, Faciam uos piscatores hominum. nihil
 enim committimus aliud, nisi uerbum Euangelij, & scri-
 pturā Dei, quò homines lucrifiat Domino. Nec spiritum
 possumus immittere, sed ex operibus postquam spiritus
 præsentiam

presentiam animaduertimus, tunc tandem persuasi committimus uerbum, ut pro uirili adnuncietur. Hoc modo iudicamus probè nos secutos exemplū Domini nostri, quod adinet ad uocationem. Illud addimus docti tum à Christo, Matt. 9. tum ab exemplo discipulorū, ut Luc. in Actis scribit, precamur Deum, ut operarios in messem extrudat, utpote cuius id est unice, quemadmodum docet, consecere. Quid si sic perseverauerimus, nunquid Euangelij prædicatione carebimus aliquando? Præter hæc de uocatione discipulorum uidetur esse dissonantia inter Euangelistas. Verum si dixeris, quam Luc. scribit c. 5. non esse uocationem, sed admonitionem, qualis nam functio hæc futura esset, concordēs reddisti. Vel si dixeris, miraculū, quod Luc. habet, à Matt. obmissum. utrunq; enim uerisimiliter potest defendi. Nam Io. 1. nondum uocauerat, Mar. idem dicit, quod Matt. & c. Ceterū mysteriū, quod subest, quia piscatores uocauit, explicat satis Christus illo uerbo. Faciam uos piscaiores hominum. Item miraculo, quod Luc. scribit, ut modo diximus.

Sequuti sunt eum.

Interim tamen redierūt & ad suos, & ad labores, ut patebit mox, ubi socrū Petri sanabit Christus. Tū Matth. 9. de Matth. eo, & hic c. 2. de eodem. Io. 21. & alibi sæpe.

Etingrediuntur Capernaum.

Docet in congregatione cœlestem illam doctrinam

salutis, de qua supra, ita ut stuperet, nam erat noua, prius
 inaudita, quid enim haecenus nisi legem audierant: ubi
 premia, & poenae pro benefactis, & malefactis incul-
 cantur, nunc autem gratiam, remissionem peccatorum per
 solus fidei uirtutem ex mera Dei misericordia docebat
 Christus. Neminem non capit talis adnuntiatio, nisi eos,
 qui dicunt in cordibus suis: non est Deus, hoc est, impios,
 & desperatos. Qui hodie sic se produnt quidem, ut pijs o-
 mnibus sint plus quam noti. Alia quoque causam stuporis
 Euangelista ponit, docebat enim eos, tanquam authorita-
 te praeditus, non sicut scribae. Aliter docet enim, qui docet
 suos, aliter, qui alienos. Item aliter qui ex animo, aliter
 qui ex interpretatione. Tu aliter qui spiritu Dei, & ali-
 ter, qui humano docet spiritu. Liqueat igitur ut Christus,
 & ut scribae docuerint, et quia ille cum authoritate, hi sine
 authoritate, roget, nihil esse sciat aliud, quam docere serio,
 & ex animi penetrantibus, nec quod suum est, sed quod est
 Dei querere, salutisque communis hominum. Iam haec quanta
 ueritate, & studio fecerit seruator ille noster Iesus Chri-
 stus, quis ignorare poterit: quocirca non mirum, si is cum
 authoritate, seu potestate docuisse scribatur. Vno liceat
 hic uerbo monere doctores uerbi nostrae tempestatis, ut
 curae sit uidelicet, quod seruent authoritatem apud audi-
 tores, alioqui nunquam Euangelium (quantum in ip-
 sis est) predicabunt cum fructu, uerbum enim con-
 temptum

temptum redditur à persona, quapropter uidendum omnibus modis, ut tales sint, qui iure contemni non ualeant. Quod facile tum fit, cum innocentie studebunt uitae, cum fidei robore fortes erunt ubiq; cum sic docebunt, ut uel impijssimi quiq; gloriam Dei queri, fateri cogantur, cumq; dies noctesq; ut haec suppeditetur à Domini spiritu precabuntur. De leuioribus non opus est admonere, ut abstineant à rusticando, ab alijs laboribus item, ut uestes illas rusticanas abiciant, nihilq; agant, quod personae contemptum possit adferre, uix credi potest enim, quam labores post beneficia suspicionem faciant auaritia: uestes reddant è plebe uirum, nimia in communibus rebus familiaritas abiectum. Haec propter uerbū omnia, nequis putet dignitatem, nescio quā, reducere presbyterij me uelle, aut otium papisticum renouare. Nam illud dico coram Deo, si quis uoluerit uel semel per septimanam rectè docere populum, tantum eum esse laborem, & tantū id requirere studium, ut ocio, nisi literarum, & cōtemplationum, poenitus non sit locus. Equidem in hac sum sentētia, malum demonem ista docuisse ab initio statim Euāgelij, quò uidelicet contemptum, ut diximus, personarum faceret: & à frequenti literarum Dei, nec non aliarū, quae ad has aliquo modo iuuādas pertinet, abstraheret. Nā Pauli exemplū, quod pro subsidio adducunt, nihil proderit, alia ratio fuit laborum huius excellentissimi uiri, quam alibi licebit uidere, ne nos hic modum excedamus.

Et erat

Et erat in synagoga eorum
homo obno.

Dæmoniorum obsessio, quid aliud esse potest, quam morbus, qua Deus inter homines occulta sua iudicia nimirum exercet? Vnde nobis causam rei tam occultæ nec scire, nec etiam inquirere, licet. Crudelis est agitatio, miserâq; in oculis nostris, quamuis crudelior sit ea, qua mentes agitantur, atq; hæc quò magis latet, eò magis est horrenda. Occidit animam, cum illa corpus uexet, & sensus, anima plerûq; manente incolumi, sic enim testatur literæ euangelicæ. Si uidere possemus furias, quibus intus cõcutiuntur hodie pietatis osores, inuidi, auari, superbi contemptores omnis iusticiæ, & sanæ doctrinæ, ἀγλαῶν, ut dicere solemus, per omnem deinceps uitã redderemur.

Nouit te qui sis? &c.

Diabolus mendax ueritatem dicit de filio Dei, quàm id sit absurdum, quis nõ nouit? Idem est enim nobis, si meretrix castitatẽ ferret, aut ebrius sobrietatem, canis pudorem. Hic etenim quid aliud quã uirtutes uilesceret? Vnde causa patet, cur diabolus testetur Iesum, sanctũ illum esse Dei. Atq; ob id Christus eum loqui non sinit, insuper & eijcit, & quidem uerbo, ut cognoscant uidentes uirtutem eius, hoc est, diuinam potentiam, credantq; & salui redantur. Sed cur ita discerpi sinit Christus à diabolo miserũ illũ? Quod hic est ἀσχετῶν apud Luc. est ἰσχυρῶν. unde

unde intelligimus, crudeliter quidem hunc habitum, sed sine damno, nam addit Luc. nihilq; huic nocuit. Crudelitatem itaq; Christus permisit, nimirum ut miraculū esset in cordibus omnium maius, & admirabilius. Hunc etenim effectū fuisse cōsequutum, uerba docent manifeste, quæ iam erat populus: Quid est hoc? quæ doctrina noua hæc? &c.

Venerunt in domum Petri, &c.

Ecce hic reuersi sunt ad suos post primā uocationē, ut recte tandem intelligamus, quod scribitur: Et relictis omnibus secuti sunt eum. Reliquerunt quidem, sed ut interim sint usi tamen, id quod magis conueniebat, quàm si abiicissent, alienis inhiantes. Nam nusquam inuenio, sic cedere bonis, aut dispēsare illa, ut ab alijs emendices, quò sustincaris, placere Domino. Quāobrem seductores sunt nocētissimi papales monachi, et Catabaptistæ, qui sic suas suosq; relinquunt, ut hos non foucant pro iussu Dei, & illa, præsertim Catabaptistæ, cū sui similibus cōsumant, interim uerò per charitatē nemini prosint, obsint autem multis modis, monachi quidem mendicādo, cæteri loquacitate sua fallentes simplices, seducendo, & impiè bonis fraudando: simul autem hypocrisi pestilentissimè à ueritate Christi subtrahendo. Propellendi sunt itaq; pseudo-christi tales, ne dicam eradicandi, quò fides, & charitas ex Euangelij uerbo recte concepta pijs, tū Deo, tum homini, quod debetur, contribuant. Cæterū discimus ex eo, quod

quod socrus Petri sanata ministravit Christo, & discipulis, morbis liberatos ministrare debere Deo, & sanctis, qui iadum in uiuis sunt, in signū gratitudinis. Nā aliter si fecerint, sanitas procul dubio cessura est in malum. Pugnāt igitur hic locus aduersum eos, qui gloriātur ex Diuorū se uotis incolumitatē esse cōsequutos, atq; ideo seruiūt deinceps pertinaciter his, ut patronis suis (ita uocāt enim) cū omnis gloria deberet dari Deo, ceu largitori sanitatis optimo, et unico. Facto docēt, quā Deū in oculis non habeant, quā sanitatē ei nō referant acceptā, etiā si dicāt, nihil minus se facere. Igitur ex uoto sanus effectus, quid nisi tētatur à Deo, an uidelicet sanatorē is uelit agnō

Vesperu uero cum occidisset sol. (scere

Sanat multitudinē Dominus, uarijs correptam morbis, sanat item dæmoniacos, qui omnes fuerāt adducti seu adlati ad aedes, in quibus inerat, & hæc facit coram tota ciuitate, quod ad ostiū domus fuerat congregata. Quibus docet omnipotentiam suam, cui nulla morbi species non cogitur cedere. Tum comprobat, se medicū esse potētissimē animæ peccatis morbidæ. Qui uerbo, seu contactu potest sanare corporis morbos quoscunq; , an non poterit idem sanguine & morte sanitatē restituere deficienti flagitijs animæ? Sed & dæmoniorum se potentem demonstrat, ut quos non solū eijcit, uerum etiā sese cōfiteri nō permittit. Causam paulò superius diximus. Ex quo solatiū est fidelibus fortissimum, esse cuius robore uincatur, cui illud ne
gocij

Locij nunquā non est, circuire, & quærere, quē deuoret.

Et mane multa adhuc nocte.

Abit ad orandū et solus, et mane, in locū desertū. Orat Dominus ut homo. Solus autē quurnā? Ut sit exēplo nobis similiter faciēdi, postquā sic docet. Tu uerò cum oras, introito in cōclauē tuū, & c. Matt. 6. Colloquiū enim cum Deo secessum quærit, quamobrē et ipse hoc loco secedit in desertū. Insuper & mane orat. Nā oratio sobria, cœlos penetrat, et omnibus est diurnis negocijs præponenda. Hæc omnia discimus à Domino, nō quod in cœtu Ecclesiastico nō sit orandū, aut tēpus seu locus orationi sit destinādus, omni nāq; tēpore orandum, & in omni loco tollēdæ sunt manus puræ, uerū exēplum Domini sequi, dū ecclē capimus, id uero in primis cōducit. Equidē in cœtu quoq; possum esse solus, dum intro in cubiculū cordis mei. Et dum in omni necessitate primò statim curro precibus ad Dominū, mane curro. i. in primis. Similiter locus est orādi, ubi ubi me spiritus impellit. Quæ quidē si ritē seruauerimus, q̄quid petierimus Patrē in nomine filij, dabitur nobis. Petrus cū alijs Dominū quærēt, et postquā inuenit, dicit. omnes te quærūt. Nō mirū certē, quia omnes utilitatē aliquā ex ipso capiebant. Mirū autē cur nos in eo quærēdo tam simus desides, tepidi, ac somnolēti, q̄ multo maiora, quam illi, caperemus, imò et cepimus. Hæc est miseria carnis, quam deplorare quidem possumus, abijcere nō possumus Precandum igitur, ut Dominus nobis subueniat.

Et ait

Et ait illis, Eamus in proximos.

Christus uenit in mundum, ut prædicet, ad quos erat missus, Iudeis omnibus. Quid prædicet? Euangeliū, se uide licet esse unctum Dei. Diligentia in præstando officio nobis, qui uerbo sumus præfecti, cōsideranda, & imitanda totis uiribus, alioqui non erimus digni tanto ministerio. Prædicat autē in synagogis, in multitudine, inquam, populi. Veritas enim uult esse nota omnibus, atq; ideo se præbet conspiciendam omnibus. Caret neuo, quocirca lucem nō fugit. Imò & ipsa lux existens tenebras fugat ex hominibus sese desyderantibus. Iterum eijcit demonia ad comprobendam potentiam suam, quamuis appareret imbecillis, & ad robur addendum doctrinæ cœlesti, quamuis iudicaretur noua.

Et uenit ad eum leprosus.

Leprosus mūdatur, postquam is ad genua accedēs deprecatus est, Si uis: potes me mundare. Consideranda est nobis primò fides leprosi. Fuit hæc integra, potētiam diuinam in carne Christi cognoscens, & ei non possibilis tribuens. Quis enim unquā medicatus est lepræ? Id quod ille tribuit uoluntati Christi. Si uis, inquit, potes me mundare. q. d. Nō est opus tibi alio medicamine, uelis tātum. Ex quo Deum esse confitetur. Nam solus is, que uult facit in cœlo, & in terra. Interim ecce modestiam in petendo. Adscribit Domino quidem potentiam, & hæc se nosse demonstrat.

demonstrat. uerum ipsius uoluntati permittit sanationem, ut qui nihil contra illam petere sustineat, uelut agnoscens propter peccata se merito morbū adeo foedum gestare. Obiter itaq; notandum, esse duo petitionum genera, quibus Deum imploramus. Alterum, ubi nō est opus adiungere, si uis, aut fiat uoluntas tua: nam uult priusquam nos petamus, & ita iubet nos petere, tantum id fiat serio ac fideliter, quales petitiones Dominus praescribit in oratione sua. Alterum, ubi, & si precamur fideliter, addendum est tamen, fiat uoluntas tua. Ut dum oramus sanitatem, ut hic leprosus. Aut deprecamur mortem, sicut fecit Christus. Non certē quod non omnia sint offerenda uoluntati diuinae, sed quod constet, Deum prioris generis petitiones uelle, & amplecti, & petentem prorsus exaudiri, si recte petierit. Aut quod fidei non sint omnia possibilis, sed quod animus pij nesciens, quare morbum imposuerit Deus, ob peccata uidelicet patrata, an ut in futurū de peccatis caueat, sic adijcere solet ex pietate, non diffidentia. fiat uoluntas tua, & c. Quod adinet uerō ad Christū, diligenter expendendū, quā placide, quāq; suauiter occurrat fiducia leprosi in potētiam suā. Misertus enim illius, & protensa manu tetigit eum, dicitq;: Volo, mundare te. Et sanatus est confestim leprosus. Videmus inter prima, non opus multis uerbis esse (quod Christus docet Matth. 6.) dum quid petimus à Deo tātum cor sit rectum. Iuxta est enim Dominus omnibus inuocātibus

eum, in ueritate. psalmo . 144 . Promptitudinem de
 inde uidemus Dei ad succurrendum suis . ut sciamus
 nihil illi posse gratius euenire , quàm si petendo , & in-
 stando nunquam ab eo digrediamur . Quod & Luc. 18.
 Christus docet clarissimè . Verum inquires . Quur nam te
 tigit leprosum Christus contra legem . Leuit. 5. An non ob
 noxius fuit delicto? R. Quicquid talium est legum, datum
 est , ut charitatis rationem in omnibus habere condisce-
 remus. Nam præter horrorem nature, damnũ etiam po-
 test inuadere proximum ex me, qui tetigi leprosum. Hic
 autem uide, quàm nihil contra charitatem, sed omnia ex
 charitate Christus egerit . Tetigit leprosum non tantum
 sine damno aliorum, sed cum magno commodo: uidebant
 enim potentiam Dei agẽtem inter homines . Tum abegit
 lepram à misero illo, quare nihil ei potuit maius contin-
 gere. Nihil ergo Dominus contra legem istam, quæ sub-
 iecta est charitati, sed pro ipsa fecerat.

Et comminatus est ei, statim, &c.

Cum beneficia hominum tacentur, habetur pro ingra-
 titudine. Quidni longè magis, ubi tacetur beneficia Chri-
 sti? Quare igitur hic prohibet, necui quidpiam dicat sana-
 tus? Nouerat certè hũc non taciturum Dominus . Imò nec
 quod factum erat posse latere, tum quod sanatus in con-
 spectum erat uenturus hominum, tum quod eundum ad
 sacerdotem, & offerendũ pro emundatione sui secundum
 præceptum

præceptum Moſis. quare placet quod ueteres dicunt: Do-
minum exemplum dediffe nobis ad fugiendam gloriam
omnē, præter Dei gloriā, utpote quæ eſt unice et quæ eren-
da, & promouenda nobis. Et prodeſt certe, tantum hic
habere magiſtrum, poſtquam non eſt alius adfectus, quæ
pariter omnes uexet homines, ut gloriæ cupiditas. Pu-
dore ſuffundatur neceſſe eſt, quiſquis gloriola ſtimulatus
cogitat, Chriſtus, cui nihil par eſſe poteſt, omnē gloriam
fugiēs Patri, quicquid huius eſt, tribuit, quid tu igitur uer-
mis de gloria cogitas, aut ſollicitus eſ? Perdet hic adfe-
ctus, niſi deſinat, nobis Euāgelium hodie. Alij aliud quid-
dam hoc comminiſcuntur loco: qui uult, ab eis petat.

Sed abi teipſum oſtende
ſacerdoti.

De iudicio ſacerdotis inter lepram & non lepram
legere eſt Leuit. 13. De oblatione, cap. proximo. Noluit
Chriſtus aliquid deſignari contra legem Patris ſui, utpo-
te quæ à ſantiſſimo ſancta erat, et ipſe nondū legis quic-
quam abrogarat. Atque ita etiam miraculum factum in-
noteſcebat facilius, ubi ſacerdotis de mundato iudicium
acceſſerat. Quod & Chriſtus uolebat, quemadmodum
docent hæc uerba: In teſtimoniū illis. Sic enim ſacerdoti-
bus erat teſtimonium de uirtute Chriſti, nempe ex pu-
rificato leproſo, ſiue crederent deinde, ſiue non crede-
rent. Alij aliter. Ego cum nemine contenderim. Quæ

dico pro mea fide ex litera dico simplicissimè. Quæ hinc
 & ex alijs locis similibus sunt à Papistis desumpta ad fir-
 mandam confessionem auricularem, nihil habent solidi.
 Quæ hodie dicuntur à quibusdam in laudem confes-
 sionis eiusmodi, tanquam disciplinæ saluberrimæ iuuentu-
 ris, nõ reijcio, uerũ quia humana sunt, uereor quò tãdem
 sint exitura. Sunt parentes, quibus equidem maiorem de
 liberis curam non uellem ademptam, sunt ludiliterarij,
 sunt institutiones in templis pro pueris publicæ, est Ex-
 cõmunicatio, et Magistratus est. hæc in populo Dei rectè
 teneatur, & nõ erit opus reuocare, quod semel est eieclũ.

At ille egressus cœpit prædicare, &c.

Perperã fecisset hic, si Dominus prohibuisset, ne cui
 diceret beneficium acceptum, seridò. Verum quid mali ex
 prædicatione illius? Virtus nota facta est omnibus, factus
 est concursus hominum ad Christum tãtus, ut non posset
 iam introire in ciuitatem, sed foris erat in locis desertis.
 Et si erant, qui propter miraculũ solum uenirent, cui ta-
 men non fit uerisimile, multos ex hac occasione per Chri-
 sti doctrinam ad cognitiõnem ueram Dei, & Christi ad-
 ductos esse. Molestiam habuit Dominus. Esto, sed propte-
 rea uenerat in mundum. Inprimis autem conducebat mi-
 racula Christi quàm cognitissima esse: cõfirmabant enim
 doctrinam eius.

Et iterum intrauit Capernaum

DOCET Dominus multitudinem, & sanat paralyticū in ciuitate Capernaum, quò denuò peruenerat. Doctrinam celestem spargit ex delegato officio, miraculum addit, ut ea cognoscatur esse diuina. Quæ sunt circa paralyticū facta, diligēter sunt expendēda, ut fides portantū, fides paralytici, remissa peccata, murmuratio scribarū, potestas Christi in remittēdis peccatis, et eius rei cōprobatio. Fides portantū integra fuit, quod re ipsa docent, dum illud student, ut infirmus oculis statuatur Domini, ueluti certi de restituenda sanitate. Illa autem fides Christum ita permouit, quemadmodum contextus docet (cum autē uidisset Iesus fidem illorum) ut intus, & in corpore sanaret paralyticum. Ex quo satis perspicuum, uti profit fides aliena. Sicut & ex Centurionis fide licet intelligere, propter quā famulus eius sanatus est à Christo absente. Matt. 8. Non quod uelim nullam uel in paralytico, uel in famulo Centurionis fidem fuisse, sed literam sic, ut dicimus, manifeste exprimit. Nam uerisimile est utrunq; habuisse, hunc ob tam fidelem Dominum, illum, quia se gestare à fidelibus ad Christum passus est. Habent enim ex ordinatione Dei fidei studia non

paruum efficaciam, unde infantes etiam in fide parentum & Ecclesie baptizati creduntur suam nancisci utilitatem. Et Paulo creditur profuisse fidelis oratio Stephani. Impetrat igitur Fides uera salutem corpori, et animae, ut a tamen, si illi credant quoque, quibus salus obtigerit, uel ante salutis donum partum, uel post. Nam animae praesertim uita non contingit, nisi & ipsa credat. Vnde dictum: Iustus ex sua fide uicturus est. Abac. 1. Ab Apostolis multi sanati sunt ob suam ipsorum fidem, qui postea credere ceperunt quam sanati fuerant. Et Paulus credidit post orationis Stephani potentem efficaciam. Sic et de infidelibus hodie, pro quibus orationes fiunt, dicere possumus, fieri fideles, alioqui frustra pro eis rogaretur. Quod autem non omnes infideles redduntur fideles, dum in genere tamen oratur pro omnibus oratione fidei, non est, ut haereamus. Nam & si homo pro omnibus orat prout iubet Caritas, fides tamen in certos fertur, quorum conuersio sit gloriosa Deo, & ita prodest oratio tantum eis, qui placet Domino, ut ad se conuertantur. Quod Christus priusquam sanctus, remittit peccata, duo uidetur innuere, quod uidelicet morbi plerumque sint propter peccata. Et se remitti peccata potestatem habere, id quod paulo post disertè exponit. Dico plerumque, ne quis iudicet cum mundo, dum pij uiri laborant, & hoc esse propter peccata, nisi forte futura, ne incidat. Murmurat scriba, quod homo sibi tribueret, quod erat solius Dei. Solus etenim Deus peccata remittit.

remittit, quod scribæ nouerant, doctiores hac in parte nostris hominibus, sacerdotibus uidelicet, ac monachis, qui gloriantur sibi potestatem hæc tradidit, et magno præcio uendunt. Debebant cogitare, quod Eli dicit. 1. Reg. 2. Si peccauerit uir in uirū placari ei potest Deus: si autem in Deum peccauerit uir, quis orabit pro eo? Facile uisuri essent, quàm foret impiū adscribere sibi, quod solius est potentie Dei. Sed et Pharisei non rectè intēdunt in uerba Christi, cum dicit. Fili, remittātur tibi peccata tua. Interpretatur enim, tanquā dixerit: Ego remitto tibi peccata. Verū sic solet hypocrisis etiā uerba Dei, ut callūnicus, excipere, ut pote cui nihil placet, nisi quod suū est. Quāuis nō dixisset perperā Dominus, sicut in sequētibz iā ipse probat, quia nō homo tantū, sed et Deus erat, et est Christus in sempiternū. Id quod docet hic clarissimè, humanitatē, quod sensibus hominū cōprehendebatur, diuinitatē, quod nouit cogitationes scribarū, quod remittit peccata, et quod sanat paralyticū uerbo: Quod igitur filius hominis peccata remittēdi potestatem habeat, cōq; Deus erat in ipso, re cōprobat, dū iubet paralyticū surgere, et tollere grabatū, et abire in domū suā. Vnde cōfusi scribæ, populus autē reliquus stupebat, et Deū glorificabat, dicēs: Nunquam sic uidimus. Considerandū in primis uidetur, quod Christus dicit: Ut autē sciatis, quod filius hominis habet potestātē in terra remittēdi peccata, et c. Nā manebit immotum illud. Deus solus remittit peccata, uel ipso Deo

teste. Esa. 43. Ego sum, ego sum qui deleo peccata tua
 propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Quo-
 modo ergo dicit Dominus, quod filius hominis habeat
 potestatem remittendi peccata? Notandum, quod illud
 ideo dicitur à Christo, quia talis est inter uerbum, & ho-
 minem, seu carnem unio, ut Christus ita non solum dixe-
 rit uerissime, sed & utilissime, nam inde uidemus, quod
 nam sit carnis Domini praeium, etiam alibi, maxime in
 passione. Postquam enim D. Paul. inquit, ad Coloss. ca.
 2. Quonia in illo inhabitat omnis plenitudo deitatis cor-
 poraliter. facile est uidere fidelibus, quam haec caro, ta-
 met si nostrae per omnia similis est excepto peccato, sit re-
 liqua carne, ut quae non iustificatur in conspectu Dei, pra-
 cellentior. Habet enim diuinitatem sic adiunctam, & uni-
 tam sibi, ut unum quiddam sit ex rebus multo diuersissi-
 mis constitutum, nempe Christus unus, uerus Deus & ho-
 mo. Quamobrem deinceps rectè tribuuntur Christo, eti-
 am quae sunt solius uerbi. Christus, dicimus, sanauit lepro-
 sum. Resuscitauit Lazarum, Caecum illuminauit. Et Chri-
 stus de se uerè dicit. Ego sum resurrectio, uita, ueritas.
 Ego habeo potestatem ponendi animam, & habeo pote-
 statem iterum sumendi eam. Item rectè dicitur, Seruator
 noster, & caro pro salute nostra in mortem est tradita,
 & sanguis fusus in remissionem peccatorum nostrorum.
 Hic quoque, filium hominis habere potestatem remittendi
 peccata. Et Io. 3. Nemo adscendit in caelum, nisi qui descendit
 de caelo.

de caelo filius hominis. Vbi Cyrillus his uerbis differit. Cum autem Dei uerbum de caelo descenderit, filium hominis descendisse ait, in duas post incarnationem diuidi personas recusans, nec alicui permittens, ut templū, quod à uirgine sumptum fuit, alium filium, & alium Dei uerbum prædicet, quāuis quæ utriq; insunt naturaliter, decentem distinctionem suscipiāt. Ut enim ex Deo uerbum est, sic homo ex muliere. Vnus igitur ex utrisq; Christus filiatione indiuisibilis, & maiestate diuina. Quomodo enim aliter, quæ soli uerbo Dei conueniunt, uirginis filio accommodari poterūt? Quomodo autem econuerso, quæ soli carni conueniunt, uerbo Dei attribuētur? Nunc enim de caelo filium hominis descēdisse ait, passionis uerò tempore, ipse filius Dei, tanquam ipse patiens, quæ humanitati suæ solummodo congrua sunt, timuisse scribitur. Hæc ille. Videmus ergo, qua ratione filio hominis tribuitur remissio peccatorum, nempe ob unitatem illā ineffabilem uerbi & carnis inseparabiliter coniunctorum: is enim filius non solum hominis est filius, sed & Dei, atq; adeo Deus est. Vnde Beda dicit. Filius hominis habet in terra potestatem remittendi peccata, ergo idem ipse & Deus & filius hominis est: ut & homo Christus per diuinitatis suæ potentiam peccata dimittere possit, & idem Deus Christus per humanitatis suæ fragilitatem pro peccatoribus mori. Ex quibus patet, rectè tribui uerbo, quod est carnis, & ediuerso carni, quod est uerbi, atq; id ob

arctam illam unionem inter se, neq; tamen permiscerina-
 turas interim, id est enim impossibile. Deus etenim non
 potest fieri creatura, neq; creatura Deus, natura utriq;
 repugnante. Hæc cur dicamus, hanc habet rationē, ut me-
 lius, atq; perfectius, Christi præcellentia cognita, de ipso
 sentiamus, acteneamus, diligentiusq; monita eius obser-
 uantes sequamur quocunq; duxerit: lux enim est mundi,
 quam qui sequitur, non ambulabit in tenebris,

Et egressus est rursus ad mare, &c.

Docendi munus nullibi omittit Christus ubi est occa-
 sio. Prætereundo autem teloneū, Matthæū uocat ad Apo-
 stolatum, quamuis publicanum. Neminem enim cōtem-
 nit Deus, qui uerbis suis, morem gerit. Peccator fuit Mat-
 thæus, nepe publicanus, quod genus hominū à Iudæis in-
 ter contemptissimos quosq; reputatū est olim, sed obsequitur
 uerbo Christi. Mox enim ut hic dicit, sequere me, surgit,
 ac sequitur, nihil pœnicus uel causans, uel rogās. Verbum
 nanq; Christi nō aures solum corporis pertigerat, sed et
 mentis, quæ dum esset à Spiritus. præparata, nouit con-
 tinuò et ueritatis esse uerbum, et morigerandum esse,
 quemadmodū fit cum omnibus, qui uerbum Dei percipi-
 unt efficaciter. Secus cum illis, qui sonum uerbi tantum
 audiunt, etiamsi, quod dicitur, intelligunt.

Et factum est, cum accumberet in, &c.

Matthæus uir nō ingratus, beneficium Domini corde
 agnosceus

agnoscens, quod potuit ad testificandum animi sui promptitudinem exhibet, parat enim cōuiuuium Christo, discipulisq; ad quod & alios publicanos, & peccatores, quibus Christus fuerat cordi, inuitat, eum honorem præbēs, quem nouerat ei gratissimum esse. Poenitētibus enim gaudet Deus & Christus eius, nō pomposis mundi huius laruis. Verum quid scribæ & Pharisei? Quod agit Dominus superciliosè iudicant, & condemnant, tanquam ille horrendè peccasset. Quare dicunt: Quid est, quod cum publicanis, et peccatoribus edit, ac bibit? Ille inquam, qui magna diuinā que iacet, qui miranda facit, qui se, ueluti Deum, dum peccatum remittit, ostentat, cur tales dignatur habere conuiuas, quibus cōtempiores inter nos non uiuūt? Verū Christus hoc auribus diuinis audito, ait illis.

Non opus habent, qui ualent, medico.

Ego, q. d. in mundum ueni, quod uos ignoratis, ut me dicis, non quidem corporum, quamuis & ijs medear, sed animarum. Quibus igitur rectius me adiungo, ualentibus, propter quos non ueni, an malè habentibus, propter quos unice ueni? Cogitate igitur medici ingenium, & de me secus iudicabitis, imò et sanius. Ad uos non sic adeo, quia ualetis, morbum uestrum non agnoscetes, cum sitis tamen maxime inualidi, nam si adirem, repelleretis. Imò repellitis, quoties adeo, doctrinam, miracula, uitam, coelestem uim illam, quam ante oculos pono uilipendentes

uili dependentes Diuertendum igitur ad illos, qui se suamq;
 miseriam agnoscentes, me porrectis excipiunt manibus,
 & sani fiunt. Similitudinem hanc à medico desumptam
 exponit Dominus, ne quis aliò trahat, inquiens. Non ue-
 ni ad uocandum iustos, & c. Nam his docet, qualis nam
 sit medicus, iniustitiæ medetur enim, aufrens eam ab o-
 mnibus, qui in ipsum credunt, id quod legi non est possibi-
 le, cui tamen deuoti erant Scribæ & Pharisei, ut extra
 quam non esset iustitia. Igitur iustos hi sese putantes ex
 lege, frustra uocati essent ad pœnitentiam, ut qua non in-
 digebant suo quidem uidere. Sed indigebant peccatores,
 atq; id agnoscebant, quã obrem Christus & medicamen-
 ta dabat, & illi recipiebant salubriter, dum uitam muta-
 bant in melius, & omnem incolumitatis uirtutem tribue-
 bant certa fiducia Christo. Discendũ hinc est primò, quã-
 sit malum deplorandum, existimatio propriæ iustitiæ:
 reddit enim gloriosos, contemptores Dei & hominum.
 Cum etenim Dei sit iustificare, facit, ut homo sibi iustifi-
 cationẽ tribuat ex eo, quod agere uidetur ex præscripto
 legis diuinæ, cũ tamen uires ei desint ad eam faciendã: spi-
 ritualis enim est. Ro. 7. homo uerò nil nisi caro. Gen. 6.
 Tum & homines contemnit, quicunq; non ea uia ingre-
 diuntur, quæ sibi uidetur probabilis. Multò magis autem
 contemnit palàm peccantes, ut cuius iusticia non est nisi ex
 comparatione. Ille adulter est, ego nõ sum. Igitur ego sum
 iustus. Ignorât hi, quod Paul. monet. Gal. 6. Opus autem
 suum

suum probet unusquisq; & c. Videndum igitur non qualis sim erga hunc, uel illum, sed qualis erga uoluntatem Dei. Secundò discendum solatium multò maximum, ubi Christus dicit, se medicū esse animarum, & propter peccatores uenisse in mundū. Ergo qui animam habet morbo infectam, si uult sanari, in promptu est qui sanat. Ut sanet enim, descendit è cælo. Io. 12. Non enim ueni ut iudicem mundum, sed ut seruem mundum. Insuper & uocat non hunc aut illū, sed omnes, qui laborant, et onerati sunt peccatorum onere, Matt. 11. omnes refocillaturus. ne quis dicat cū Caino. Maior est iniquitas mea, quàm ut ueniam merear. Cōtra desperationem scutū ualentissimum. Diligenter igitur sunt hæc uerba Domini recōdenda uisceribus imis, nequid cōtra salutem peccantiū tentet Satanas.

Et discipuli Ioannis: & Pharisei.

Comederat Christus cum peccatoribus, unde calumniandi est ansa data Phariseis. Querunt nunc aliam discipulis Ioannis sibi adiunctis, cō quod discipuli eius non ieiunarent, sicut discipuli Ioannis ac Phariseorum. Rogant igitur simul, ut hinc patet, cur nam id ita fiat, cum uiam conetur docere meliorem & perfectiorem ad uitam æternam: Ieiunia autem non inter postrema bona numerentur opera, quibus cælum paretur. Lucas addit etiam preces. ca. 5. Dominus respondet, q. d. Est tempus ieiunandi & precandi, & est tempus non ieiunandi &

nandi & non precandi. Hoc quidem tum est, ut per similitudinem respondeam, cum filij thalami nuptialis, amici inquam iunctissimi sunt cum sponso. Illud tunc erit, cum sponsus auferatur. Tempus illud desponsationis totum usque ad nuptias, ut curis uacet, nemini clam est. Verum ubi sponsus iam factus est maritus, & sponsa uxor, cura maxime incipiunt, & augentur subinde in finem usque. Sic res habuit omnino cum Christo, et discipulis. Interim enim dum apud eos fuit, quibus nam molestijs praesens fuit? Profecto nullis. Vnde et Dominus audet rogare Luc. 22. Quum misi uos sine sacculo & pera, & calciamentis, num quid de fuit uobis? Sed postquam est ablatus ab eis, tunc impletum est, quod praedixerat Io. 16. In mundo ad afflictionem habetis. Tunc & ieiunarunt & precati sunt, quod possent persistere in tentationibus tribulationibusque. Ita responsum acceperunt isti, cui contradicere non potuerant. Nihil dixerat Dominus contra ipsorum ieiunia disertè, docuerat autem ieiunia pia lectus tempore maxime frequentanda, quae quidem quantum differant à ieiunijs hypocritarum, uel hinc patet, quod illa non sunt, nisi ut mens sobria purius & deuotius queat orare. haec uero inter praecipua, & ut ita dicam, meritoria ponuntur opera. Discimus ex hoc loco, quam mens pharisaica magnificat sua omnia, cum dicit, nos ieiunamus, et obsecrationes facimus, ita seruietes Deo per abstinentiam, & precationum frequentiam. Et dum putat se & seruire, et placere Deo, à Domino audit, quamuis latètius,

nihil

nihil hic magni fieri, nisi charitas iungatur. Vnde apud Matth. ca. 9. ad Oream mittit. Ite, inquiēs, et discite, quid sit illud: Misericordiam uolo, & nō sacrificiū. Certum est enim Ieiuniū nihil esse, nisi peragatur, quemadmodū Christus docet Matth. 6. ut uideamur scilicet, & probemur à Deo. Et ut Esa. describit ieiunium ca. 58. An non Monachismus Papisticus exprimitur hic clarissimè? Tribuit enim tantū precibus & cātionibus, et uigilijs suis, ac ieiunijs, ut putet, & prædicet mundū, in primis autē eos qui numerāt, esse feliciores inde. Si rectè uiderēt primum caput Esa: profectò aliter sentirent. Cognoscerēt enim externa illa prorsus esse nihil sine fide, & charitate, nec solum nihil, sed & abominationē in cōspectu Dei esse, adeo nō uult Deus, aut potest cultu externo uenerari sine fide. Discimus itē Christū esse spōsum, Ecclesiā spōsam, Discipulos filios thalami, ac paranympnos. Ex quo uidemus quā arcta sit cōiunctio Christi et Ecclesiæ, nā inseparabilis est. Quō obrem Paul. cū hortatur cōiuges, qualiter inter se uictitare debeāt, Christū et Ecclesiā, uelut exemplar proponit. Eph. 5. Videmus itē, quæ nā sit Ecclesia uera, & catholica, nēpe quæ in solū spōsum oculos et aures, et se totā dirigit, atq; eū solū amplectitur, colit, ueneratur Videre debebāt etiā hinc cōiuges, quā sanctè statū tam sanctū deberēt colere. Melius ita totus se haberet Christia

Et nemo assumentū panni rud. (nismus
Similitudine admodum clara docet Christus, quā
rudibus

rudibus in fide, non sint continuo imponenda omnia. Fundamenta sunt solide iacienda, tum super edificandum est, non prius. Id quod Dominus sic effert. Nemo tam ineptus, ut assumentum panni rudis assuat uestimento ueteri: dum enim hoc intenderet, ut illud faceret melius, dilaceraret magis, quia uestimētum uetus pannum recentem ferre nequit. Ita habuit res etiam cum discipulis. Ipsi uestimentum illud uetus erant, doctrina uero de ieiunio & precationibus pannus rudis. Vt igitur inter uestimētum & pannum haud cōueniebat, sic neq; inter discipulos & doctrinam illam. Oportebat ergo prius illos innouatos, ac tum demū ferre poterant omnia. Similitudo de musto & utribus ueteribus idem uult. Ex quo consyderandum eis, qui docent populum, quā nam ratione docendum sit, ne dum edificare uolunt, destruant. Prudentem certē necesse est esse talem, ut in sequentibus patebit. Possunt hęc similitudines & ad Io. discipulos deflecti, q. d. Dominus. Rogatis, quid non ieiunent discipuli mei? Ego uero dico. Si deberem exactē respōdere uobis ex ratione doctrine Euāgelicę, rudiores estis, quā ut eam respōsionem ferre possētis: Deuoti estis operibus, atq; adeo iusticię legalis, cum tamē Deus quęrat ante omnia iusticiam fidei, quę habita, legalis illa consequitur ultro: quamuis longē alia ratione, quā ubi uera non p̄cedit. Nam iusticię fidei opera fructus sunt fidem testantes, nec aliter se uēditant. Iusticia legalis per se, meritū quęrit, &c. Verum sensus Christi

Christi prior esse uidetur, quam diximus.

Et accidit, ut transiret

Sabbat.

Discipuli sabbatis uulserunt spicas, & comederunt
 esurie compellente. Pharisei uidentes non putant licere,
 quamobrem eos accusant apud Dominum. De Sabbati san-
 ctificatione quam diligenter sit in lege præceptum, ne-
 mo nescire potest: unde patet rem fuisse obseruandam Iu-
 daeis. Igitur tam proni fuerunt Pharisei ad iudican-
 dum discipulos Domini, ubi uel tantillum hic præuari-
 casse uisi sunt. Verum quid Christus ad hæc? Respondet
 exemplo, & sententijs duabus. Exemplum est à Dauide. Is
 enim, dum esuriret, petijt panem sibi & suis. Et dum alij
 panes non essent sacerdoti, quam propositionis, quibus
 non licebat uesci, nisi solis sacerdotibus. Leuit. 24. Eos
 protulit Achimelech, et ad edendū dedit Dauidi, & suis,
 tantum hoc adiecto, si forent à mulieribus mundi. Edit
 ergo Dauid contra legem, quod sacerdos dederat contra
 legem. Interim tamen irreprehensibiliter, quia cogebat
 necessitas. Quid igitur? Et discipuli ederunt, sabbatum
 nequaquam uiolantes: Necessitas enim caret lege. Mar-
 cus noster dicit, illud factum sub Abiathar Principe Sacer-
 dotum, quod à scriptura, quæ est. 1. Reg. 21. non discre-
 pat. Fuit enim hic filius Achimelech, & in sacerdotio suc-
 cessor, interim nimirum unà cum patre sacerdotio fun-

D gens

gens. Nō alienum igitur, si filium pro patre Mar. posuit, Apud Matth. 6a. 12. aliud exemplum additur de sacerdotibus Sabbatis operantibus, quod illic uideri poterit. Sententia prior. Sabbatum propter hominē factū est, non homo propter Sabbatum. Quod quidem patet Deut. 5. Debet igitur inseruire Sabbatū hominis necessitati. Quamobrem discipuli quid uiolarunt in Sabbato, dum necessitas cogeret uellere spicas, & edere? Nihil profectō. Verū Iudæi, quā uiolatū iudicant? Quia & cognitione uolūtatis diuinæ, & charitatis caruerant iudicio. Quod si ad hunc modū licet capere de Sabbato ex sententia Domini, quid sentiendum de externis omnibus? Certē nihil, nisi propter hominem esse facta & data, Quamobrem hisce utamur cum gratiarū actione, sicut iubet necessitas, & charitas. Illud non prætercundum, quā Deus hominem curet in paruis. Nam ne tantillum quidem patiatur incommodi, mauult Sabbatum rem adeo sanctam illi subiectū. Hoc cogitemus, ut grati simus. Sententia posterior. Itaq; Dominus est filius hominis etiā Sabbati. Iam si Dominus, ergo habet in potestate sua et Sabbatum, et totam legem. Potest igitur suos à lege absoluerē prout libitum est. Et absoluit etiam hodie omnes, qui per charitatis limitem incedentes, ipsi adherent unice. Nihil igitur peccarant discipuli. Peccarant grauiter Pharisei prauē iudicantes. Notandum quod Christus dicit, filius hominis est Dominus Sabbati, ad cognoscendam Christi magnitudinem.

itudinem, qua de re paulò superius quoq; dictum est. Docet item Dominus, se esse Christum, promissum inquam illum Dei.

CAPVT TERTIVM

Et introiuit iterum in
Synagogam.

MIRACVLVM clarè describitur. At causa miraculi uidetur esse, quod quamuis præcedenti contentione Dominus os obturasset Phariseis de Sabbato non uiolato discipulis, non tamen quiescebant animi pharisæi. Vt clarius igitur de eadem re cum illis ageret, in alio Sabbato, ut Luc. ait. ca. 6. iterum intrauit in synagogam, ubi homo erat prouidètia Dei, manum habès arefactam. Pharisei autem obseruabant eum. Ecce inquietudinem, ecce animos, quibus nondum erat satisfactū: odiū enim contra Dominum obcæcauerat eos, atq; adeo turbauerat. Quid obseruabant autè? An Sabbatis sanaturus esset eum, quò accusarent illum. Videmus cæcitatē. Nam qualis accusatio? sanauit in Sabbatis. Id quod Dominus cognoscens diuinitate sua, euocauit illum in medium, et quod isti uoluebant mente (quamobrem Matthæus etiam dicit Phariseos rogasse à Christo) interrogat. Vtrum licet Sabbatis benefacere, an malefacere? Animant

seruare an occidere? At illi tacebant. *Quæstio enim tunc erat acuta, ut utrūcūq; adfirmassent, uel negassent haud quaquam abiissent illæsi. Quomodo enim permisissent, malefaciendum, aut occidendum in Sabbatis? Cæterum si concessissent benefaciendum esse, & animam seruadam, inculpabilem reddidissent Christū, quod nolebant. Igitur tacebant, quia respondere non poterant, cū essent tamen, à quibus scientia legis debebat exquiri. Hagg. 2. Christus autem cum iracūdia, id est, zelo pro patris gloria, eos circumspiciens, dolore motus super cæcitate cordis eorum, dixit homini, *Extende manum. Extendit, & restituta est sanitati sicut altera. Ex his uidemus, quàm sit letale uenenum, odium conceptū aduersus pios. Obsecrat enim, ut sanctissima quæq; habeantur pro pessimis, diuina pro peccatis, etiam postquam intelliguntur qualia sint. Accedit nescio quæ mala mali propositi pertinacia, ut uenenum eiusmodi animos hominum capiat. Indicat manifestè item Christus diuinitatem suam, dum tam altè mentes Phariseorum oculis diuinitatis penetrat. Docet & humanitatem, dum irascitur, ac dolet. Miraculū uerò, quod sola uolūtate perficit (non enim legitur tetigisse, uel aliquid illeuisse) an non debuisset mouere totum coetum ad cognitionem inhabitantis in Christo Dei? Verum ut moti sunt osiores isti, satis ostendunt, quæ sequuntur.**

Egressi uero Pharisei statim.

Luc. inquit. Ipsi uerò repleti sunt amētia. Ecce odium
quò

quò properet in tenebris suis. Quod magis cognoscitur, dum consideratur, quibus se iunxerint, Pharisei nempe Herodianis inimicis suis. Anibāt autem consilium unā, ut Christum perderēt, eò quod benefecerat in Sabbato, pro Patris iussu sabbatum sanctificarat. En ut iudicet, ut agat odium, tantum ut sibi satisfiat, non curans æquum aut iniquum, fas aut nefas, bonum aut malum. Tum autem satis factum putat sibi, cum, qui odio habetur, uel ultione petitus est, uel sublatus è medio, sicut hinc patet. Exemplorum hæc tempestas plenior est, quàm ut opus sit quicquam adducere.

Iesus autem secessit ad
mare.

Vatiniano illi odio cessit Dominus cum discipulis ad mare, nimirū ut in nauicula posset, ubi premebatur à tanta multitudine, agere quietius paulò, præcognito quantā nam uis hominum esset ad se uētura. Sed quare uenit? Quia quæ fecisset audierat. Commodi proprij gratia inquam. Quæsierant Christum non propter Christum, sed propter se. Quamuis credendum sit interim, multos hac etiam occasione tādē uerē Christum inuenisse, maxime eos, qui acceperant beneficia. Nauicula autem deseruiebat Domino, ne premeretur à turba, dum multos enim sanasset, ita inruebant, ut eos ferre non posset: nullus etenim adflctorum non contendebat, ut ipsum tägeret. De

moniaci præterea non sanabantur solum, sed ante quoque
 procidebant ei clamantes. Tu es Filius Dei. Christus testi-
 monium ab homine non accipiens. Io. 5. multo minus id
 patiebatur à spiritibus immundis, quam obrem ijs inter-
 minabatur, ne se manifestum facerent. Mendax est dia-
 bolus, & pater eius rei. Io. 8. non conuenit igitur ei ueri-
 tas. præsertim ea, qui Christus est. Matth. hoc ad omnes
 ait dictum, ne uidelicet se facerent manifestum, sanatos.
 Atque mox exponit, cur tam prohibuerit, addens. Ut com-
 pleretur, quod dictum erat per Esa. prophetam, dicentem:
 Ecce filius meus, quem elegi, & c. mansuetudinem ingentem
 Christi comprobans, ut qui manifestari tum nolue-
 rit, ne magis odium ac inuidiam prouocaret Phariseorum.
 Ab exemplo igitur Domini planè discenda nobis Man-
 suetudo, quæ uirtus ire contraria est. Vix enim est, quod
 hominem Christianum magis cohonestet, id quod non dif-
 ficulter intelligitur, dum quale sit uitium iracundia, &
 quàm dedecet pium, rectè cõsideratur. Videmus etiam,
 quale nam sit ingenium humanum ad res nouas, & sibi
 utiles. Adcurrit, nec est quod impedire queat. Ah si quæ
 sunt salutaria peteremus, & inquireremus tanto studio,
 quàm ageretur nobiscum egregiè, ac feliciter. Querimus
 innumeri nostra tempestate Christum, non certè ut salu-
 tare, sed ut conducibilem ad honores, ad possessiones,
 & siquid est huius generis. Verum timendum, ne finis
 nos maneat non bonus. Interea uidemus tamen & Dei
 bonitatem

bonitatem erga nos, ut qui beneficentiam suam tam diuiter in nos effundit, ut non possimus non adcurrere. Non solum erit igitur benignitate illa sic duci, ut per eam & ad salutaria pertingamus.

Et adscendit in montem,
ac, &c.

Dum eligere uult, qui post abitum suum sibi succedant, in montem adscendit, sicut in more habuit, quoties aliquid grande parans, cum Patre precibus colloqui uoluit. Munus est grande, munus Apostolicum, quare preces in monte fundit ad Patrem, ut det, per quos nomen eius dignè per mundum spargatur. Id quod patet ex capite. Luc. 6. Vbi Dominus pernoctasse dicitur in deprecatione Dei, ac die factò elegisse duodecim. Magnitudo muneris patet ex uerbis Marci, quibus dicit. Ut essent secum, & ut emitteret eos ad predicandum, ut que haberent potestatem sanandi morbos, eijciendi que demonia. An esse Regem aut Principem tantum esse potest, quātum est, quod hic commemoratur? Elegit autem duodecim hac uidelicet ratione, ut docerent, atque congregarent è toto mundo uerum Israëlcm, id est, totum electorum populum, qui olim per duodecim tribus Israël is uelut typo designatus est. Fundamentum sunt enim totius Ecclesiasticæ structure unà cum Prophetis, summo

angulari lapide ipso Iesu Christo, Docuerunt, & ordina-
 runt ex Spiritu Christi singulariter ipsis collato, quæ re-
 cepta conferunt indubiè uitam beatam in sempiternum.
 Quamobrem & Iudices erunt, hoc est, Principes duode-
 cim tribuum Israël, uel Domino testante. Matth. 19. Di-
 scipulos nominatim uocat, ut noti essent ueri Apostoli,
 nam & Pseudoapostoli multi introierunt in populum,
 seductores pessimi, & falsarij sanæ doctrinæ Christi. Iu-
 das uerò inter duodecim nos admonet, quàm nihil sit in-
 ter homines integrum, & ut impleretur scriptura, quæ
 olim prædixerat, futurum inter edentes panem Domini,
 qui super eum magnificaturus esset supplantationem.
 Insuper & Simoni nomen mutat, Petrum adpellitans. Et
 duobus filijs Zebedæi simul indit cognomentum. Boæve-
 gyes, quod est, filij tonitruui. ut ex adpellationibus indica-
 ret, quales nam futuri essent in negotio suo promouendo.
 Qualis Petrus fuerit, cui à constantia fidei nomen est in-
 ditum, non est ut multis dicamus, per se id est enim satis
 cognitum. Itidem potest dici de Ioanne Euāgelista. Quis
 enim ignorat uim & impetum tonantis per totum Euā-
 gelium suum? & uehementiam ad urgendam charitatem
 fraternam in epistola, quam reliquit? Probat autem præ-
 dicandi Christum uim & constantiam Iacobus morte
 sua (de qua Act. 12.) quam intulit Herodes antequam ul-
 lum ex Apostolis tangeret, nimirum quod docendo reli-
 quis tum esset uehementior, tum instaret magis. Quod
 igitur

igitur Dominus nouit, quales illi futuri, præter cæteros etiam ad miracula mysteriaq; admisit haud uulgaria, sicut patebit infra. capite 5.9. & 14.

Et ueniunt in domum.

Videntur discipuli intrasse domum, ni malis legere eis οἶκον ad domum. Christum autem à turba foris detentum, & sic non licuisse panem illis edere. Audierunt ergo οἱ κληρονομοὶ, id est cognati, proprietate Græcica, et exierūt. ἡγοῦντο αὐτὸν ut cōprehenderent eum. ὅτι ἦν ἐστὸς, quoniã non esset apud se, deductus à mente, ex nimia uidelicet adcurrentiũ molestia, sic hærebant, instabāt nolētes ab eo discedere. Dominus autem similiter nolebat indignanter eos repellere, aut se auellere ab eis uiolenter. Quare cognati sua libertate & re, & uerbis utentes cōprehenderunt eum introducturi, dicentesq; mente captus est, nescit desinere à docendo, turbam nescit à se remouere. Ita uidetur dixisse cognati non calumniandi ratione, sed cōmiseratione, quod nimio studio, & labore sese uexaret. Alij aliter. Videmus in audiendo uerbo salutis diligētiam populi, ut intelligamus, quod alibi dicitur. Regnum Dei uim pati, & uiolentes illud rapere. Vtinã par diligentia & nos hac rapiat tempestate, ut ueluti molesti simus Christo. Cogimur enim dicere, nimium tepidos esse, cum tamē a uerbo laudem quæramus & salutem pleriq;. Concurrimus satis feruenter, sed non

auscultamus pari feruore, id quod adparet facile, dum opera cōtemplamur. Verbum sanctificat. Io. 17. operibus autem nostris nihil magis prophanum. Ex quo constat, nondū nos à uerbo sanctificatos rectè. Orandū igitur magna deuotione pro gratia maiori, ne uerbi tam indiligēs auditio magis olim officiat, quàm prosit. Videmus item Christi studium in docendo populo, unde cognoscimus, quàm uerè Deus dicat. Nolo mortē peccatoris, reuertimini & uiuite. Ezech. 18. Hic enim laborauit Dominus supra quam uideretur tolerare posse. Sit ardoris in promouenda salute hominū prædicatoribus exemplū Christus.

Et scribæ qui ab Hieros. descend.

Math. 12. & Luc. 11. scribunt mox ante conuictum hoc phariseorū miraculum de dæmonio et cæco, & multo, qua ratione data est occasio Scribis tam grauitè peccandi, ut dicerent uidelicet. Beelzebubul habet, & per principem dæmoniorum eijcit dæmonia. Quàm enim sit graue, eum, qui habet in se Deum inhabitatē corporaliter, dicere quod habeat Beelzebubul, quis fidelium nescire potest? Sed de hac grauitate postea. Quod subiiciūt autem, per principē dæmo: & c. stultum, iniquū, ac blasphemum est in spiritum sanctū. Nā quis unquā tale quidpiam audiuit in mūdo, dæmoniū pellere dæmoniū, nisi ficto quodam modo? Sicut in papismo, dū loco dæmonij subintrat multo grauior superstitio, ut per quā malus ille mentem occupat.

occupat, cum autem corpus tantum uexasset furore & insania. Quamobrem iniquitas est extrema dicere, quod pugnat etiã cum ratione. De blasphemia iam audiemus.

Et aduocatis eis, in parabolis. &c.

Peccatum non impedit, quin Christus mansuetissimis uerbis conetur Scribas docere ueritatem, & euidentissimè cõuincere, in usum cum illorum, tum eorum qui præsentes hæc audierāt. quod aberrēt. Quo modo inquit, Satanæ potest eijcere Satanã, id est, Satanæ semetipsum: ut mox Christus ipse exponet. Deinde si regnũ aduersus se diuisum est, non potest stare regnum illud, quia re nihil est magis cognitum uel experientia. Discordia namq; res est tam pestilēs, ut nihil sit tam robustum ac firmũ: quod ea non disrumpat. Igitur ut regnum contra se diuisum stare non potest, ita nec domus si fuerit diuisa. Nec sanguis, nec uinculum coniugij sic ligare potest, quin omnia disliant, dũ interuenerit discordia. Quamobrẽ neq; Satanæ poterit stare, si insurrexerit aduersus semetipsum, quod tamen fieri necesse esset, si ego per principem demoniorum eijcerem demonia, cum interim constet tamẽ, quã sit stabile regnũ eius. Hactenus fortiter expugnauit impium Phariseorum conuiciũ. Nunc docebit, quod Satanã ipse proprio robore, atq; fortitudine superet, tali parabola. Non potest quisquã uasa fortis diripere. &c. Quod dicit

dicit nemini non palam est. Innuuit autem quod diximus, se fortem esse super fortitudinem Satanae, qui haecenus tamen regnauerat in mundo, & spolia multa abstulerat, & custodierat multo diligentissime. Verum ipso adueniente, & contra pugnante, mox uires, et dominium fracta sunt. Vnde Satanas uictus & ligatus iacet: spolia autem eius, homines uidelicet, in primis Gentes, distribuuntur. pro nutu uictoris, redduntur enim Patri detenti haecenus & uincti peccatis ex tyrannide mali. quemadmodum Paul. clare docet ubiq; in primis tamen Eph. 2. Et uos cum essetis mortui delictis ac peccatis, &c. Et Col. 1. Qui eripuit nos a potestate tenebrarum, ac transtulit in regnum filij sibi dilecti. Malum discordiae quamuis a doctis scriptoribus fere omnibus exponatur, non est tamen, unde tam breuiter & tam clare istud ipsum perscrutari queamus, ut hinc ex ore Domini. Quamobrem sepe uidetur huc esse recurrendum, & diligenter considerandum quod dicitur, si quando moueamur ad ipsum effugandum ex nobis, ex familijs, ex urbibus, ex regnis, in primis autem ex Ecclesia: Illud enim nisi fiat, non potest morari diutius, quod minatur, imo definit hic Dominus.

Amen dico uobis, Omnia remit.

Diligenter est, quod Dominus dicit, cordibus insigendum, uidelicet, omnia peccata, & conuicia remitti filiis hominum. Conuicium contra in Spiritum s. non habere remissionem

remissionem in æternum. Prius solatium adfert uel ignoranter, uel per imbecillitatem carnis peccatibus ueritate ac timore Domini non reiectis interim. Posterius admonet, quàm sit miserum, & damnabile ueritati Spiritus cognita per infidelitatem uel uerbo, uel opere resistere, & sic de gratia Dei desperare. De peccato in genere, quod est uicium, seu factum pugnant cum lege Dei, non est, ut hic multis dicamus. Tantum illud teneamus, peccatum qualequale sit credentibus remitti. Io. 3. Ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Habet fides secum poenitentiam, et confessionem, quæ fit coram Deo, cui soli peccatur. De conuicijs autem ita loquitur, In quem unq; conuiciati fuerint, sic exprimēs, quod alij clarioribus his uerbis dicunt. Et quicūq; dixerit uerbum aduersus filium hominis, remittetur illi. Ut intelligamus Dominum loqui de conuicijs, quibus uocabatur ipse comedo, et uini potor, & filius Ioseph, & conuictor publicanorum, &c. Nā hæc omnia sunt remissibilia, sicut enim plerunq; per ignorantiam. Sed iacere conuicium in Spiritum, plane non remittetur in æternum. Graue peccatū certè, quod remissionem non habet, quare non mirum, quod tam diligenter à ueteribus inquisitū, quod nam illud ipsum, cum certum sit, Christum tulisse peccatum mundi, & eundem esse propiciatorem nostrum apud Patrē, etiamsi & nunc peccemus. 1. Io. 2. Multi multa igitur disputarunt, uno tamen uerbo potest dici, quod uidelicet illud sit, nempe incredulitatem,

credulitatem, nam qui non credit filio, non uidebit uitam
 sed ira Dei manet super eum. Io. 3. Et iterum. 8. Si non cre-
 dideritis quod ego sum, moriemini in peccatis uestris. Se-
 quitur autem incredulitatem istam impoenitentia, & de-
 speratio. Quamobrem non abs re D. Augusti. peccatum
 istud nunc finalem impoenitentiam in hostibus Euāgelij
 contemptoribus uic uocat, nunc desperationem, eò quod hæc
 peccata rectè pugnent cum gratia. Qui enim persequuntur
 tur ex contemptu uerbum, quod auditum ueritatem co-
 guntur fateri apud se, an nō tales iam perceptam gratiam
 Dei cōspuentes in Spiritum, peccant, à quo ueritatis uer-
 bum esse tale intellexerant? Qualiter fecerunt Scribæ
 hoc loco, dum uim Spiritus, clarè uidentes uerbis perse-
 qui maluerint, quàm quod uidebant agnoscere. Nisi ergo
 deinceps ad se redeuntēs confessi sunt, quod nunc contem-
 pserunt, mortui sunt in peccatis suis. Tum qui in Ecclesia
 remitti peccata non credens, contemnit tantā diuini mu-
 neris largitatē, & in hac obstinatione mentis diem clau-
 dit extremū, reus est inquit Aug. in Enchiridio, illo irre-
 missili peccato in Spiritum sanctum, in quo Christus pec-
 cata dimittit. Tales enim dicunt cum Caino: Maior est in-
 quitas mea, quàm ut ueniam merear. Et cum Iuda se mi-
 serrima desperatione strangulant. Hæc omnia sic sunt ac-
 cipienda, si isti propter incredulitatem in impoenitentia
 ac desperatione perdurarint in finem usque. Adeo uerum
 est. Peccata remitti credentibus omnia. Quamobrem sè
 ex incredulis

ex incredulis illi facti fuerint credentes, uerum erit, quod
 adstruimus. Quamuis admodum difficile sit ita redire.
 Qua de re Hebr. 7. & 10. Cuius rei Saul & Iudam ex-
 empla esse puto charissima. Cōstat igitur peccatum illud
 non esse, nisi incredulorum, qui gratiam Dei per uerbum
 promissam, & in Christo prestitam nihilducētes in pec-
 catis suis manent ad poenitentiae remedium nunquam in-
 tendētes, atq; ita per desperationem ad interitum perpe-
 tuum emigrātes. Vnde Dominus admodum aperte docet,
 dum conuicium hoc adserit non habere remissionem in-
 æternum, sed obnoxium esse æterno iudicio, quia dixe-
 rant: Spiritū immundū habet, ex infidelitate uerbū istud
 prodijisse. Nā si uerbis, aut factis credidissent, quomodo
 potuissent malo dæmoni tribuere, quod erat uirtutis Spi-
 ritus sancti? Curandum erit nobis igitur ualde diligenter,
 ut uerbis, & factis Spiritus manifestis honorem exhibe-
 beamus debitum, id est, eis fidamus ex corde, & prece-
 mur, ut hæc fiducia subinde crescat in nobis, quò fortes
 effecti noctes & dies uerbum meditantes neq; impoeni-
 tētiæ lue, neq; desperationis perditione tētari ualeamus.

Et ueniunt mater eius, &
 fratres,

Christus dum agit negociū Patris uide, ut agat erga
 matrem, & fratres, id est, cognatos suos: His enim ipsum
 euocantibus per quendam, turbam docet, qui uerè sint
 cognati

cognati sui, illis uerò nihil respondet. Audito enim nomine matris & fratrum ex turba, dicit. Quae est mater mea & fratres mei? q. d. Negocium à Patre iniunctum alios querit cognatos. quam quos uos putatis, nempe spirituales, qui mihi Spiritu Patris coniuncti sunt, non autem carnales, quales foris me nunc querunt. Et cum circumspexisset in circuitu circum se discipulos sedentes, ait, protensa manu quoque in eos, ut Matth. indicat. Ecce mater mea, &c. Qui fecerit enim uoluntatem Dei, hic frater meus est, & soror mea, & mater. Hinc ego metior cognitionem meam, non autem à carne. Quamuis non negem & illos cognatos meos, neque contemno, quod haec dico, sed ostendo, utros maioris ducam, nam tanto sunt illi praecelliores, quanto Spiritus praecellit carnem. Ab exemplo Christi discimus, qui nam in negotio Dei cognati, spirituales an carnales sint praehabendi uerbi doctoribus. Non est enim adfectus ullus, qui mouere debeat illos, ut relicta doctrina Dei morem sibi gerant. Maius est enim opus lucrifacere Deo per doctrinam animas, quam obtemperare uel matri, uel fratribus. Et maior est Deus, cui illic inservitur, quam sint parentes & cognati. Omnia igitur relinquenda suo tempore, ut negotio diuinitus imposito satisfiat. Facere praeterea uoluntatem Patris nihil aliud est, quam audire sermonem Christi, eumque facere. Alibi namque beatos eos uocat Dominus, qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud. Luc. 11. Alibi dicit. Si uos manseritis in sermone

sermone meo, uerè discipuli mei estis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberos reddet uos. Io. 8. Tantum est facere uoluntatem Patris ex audito uerbo, quod eam uoluntatem in se complectitur.

CAPVT QVARTVM

Et iterum cœpit docere iuxta mare, &c.

DOMINVS multitudinem uerbum sequentem contuens nauim intrat, nimirum quò & ipse quietius docere, & turba facilius audire posset: docturus enim erat ualde mirabiliter & utiliter per parabolas de semine uerbi, quamobrem & auditores excitat, dum initio mox dicit. Audite. Et ad finè adijcit. Qui habet aures ad audiendum, audiat. Parabola prima satis est per se clara, tātum illud consideremus, semen idē fuisse, quæcūq; tandē exciperet terra. At pro terra præparata bene seu melius fructū dedit pauciorē, aut ampliorem. Nemo est autē, qui nō intelligat rē poenitus ita habere, quemadmodū Christus proponit. Sumuntur enim similitudines à rebus cognitissimis

Cum autem cœpisset esse solus, &c.

Discipulorum interrogatio ferè docet, quare nam per parabolas turbæ loquatur Dominus. Rogant enim hi, ceteri non rogant. neq; etiam intelligunt. Vnde duo genera uidemus (quod huc adinet) hominū parabolas

E audientium

audientium. Quorum hi quidem dum nō intelligunt, admiratione mouentur, & rogāt, quid sit, quod dictum est: atq; eo cognito pulchrè conducit & intellectu, & memorie similitudo. Quod si prius intellexerunt, eundem accipiunt fructum, eius uidelicet quod significatum est, retinendi. Alij uerò non intelligunt, & non interrogant, utpote quos nulla cura tangit cognoscendi diuina, quæ latent sub similitudine. Talibus non prodest audire parabolas Christi, nā dum neq; intelligunt eas, neq; rogant quid contineant, signum est negligentiae atq; contemptus, & tantum audierūt. Interrogant autem discipuli, et oī *πρόδι* *αὐτοῦ*, id est, amici eius, dum esset solus, hoc est, à turba liber (nam alioqui nō erat solus) de parabola, quæ nānā esset. Luc. 8. Iesus respōdit. Vobis datū est nosse mysteria regni Dei, illis autem qui foris sunt, per parabolas omnia fiunt. Discipulis & electis omnibus concessum est à Deo, ut intelligant mysteria Dei, ut hic uidelicet, qualiter agat uerbum prædicatum in cordibus hominū siue bonorum, siue malorū: nam in bonis fructificat, in malis autem nullum edit fructum, etiam dum auditur cum uoluptate, quia fructum remorantiū multæ & graues sunt tempestates, quas paulò post audiemus. Quamobrem dicit, illis autem qui foris sunt, per parabolas omnia fiunt, ut uidentes uideant & non cernant, & audientes audiant & non intelligant, nequando conuertantur, & remittantur eis peccata. Viderunt & audierunt, quia uerò obscurum
 erat

erat hoc ipsum, non inquisierunt, quid esset, tam nihil de
 cœlestibus rebus cogitarant, quocirca & illud consecra-
 neum, ut conuersi non sint, & non remissa sint eis pec-
 cata. Ex quo constat & uidere, & audire talibus ad con-
 demnationē fecisse potius, quàm ad bonum aliquod, men-
 sa hæc facta est eis in laqueū. Videtur autem illud, omnia,
 non solum ad parabolas respicere, sed ad uerba etiam cla-
 rissima, nam & hæc ipsa sunt reprobis ueluti parabole,
 id est, obscura, quæ ab eis nec intelliguntur, nec consyde-
 rantur. Vnde Christus apud Io. dicit ca. 16. quod quedam
 locutus sit etiam discipulis per prouerbia, cum nullum ta-
 men eis prouerbiū dixisset, sed sermones apertissimos.
 Verū ipsis habebāt aliquid obscuritatis, quā obrem pro-
 uerbia Dominus adpellarat. Et hac ratione facta Christi
 quoq; fuerunt incredulis, & sunt abscondita, & ueluti
 uelamen habentia, quod uisu penetrare nequeunt. Exem-
 plo sit Iudas, qui in præsentia uel audito parabole sensu
 mystico, nihil inde profecit.

Et ait illis, nescitis parabolam hanc.

Pudorem incutit his uerbis Christus, ut diligentie ad-
 moneat in posterum. Incipit ergo parabolam exponere.
 Seminator ille seminat sermonē. Ergo. Semen est, ut Luc.
 ait, uerbum Dei, terra autem, quæ iuxta uiam semen exci-
 pit, homines sunt, qui cum uerbū audierūt, uenit Satanas
 confestim, & aufert sermonem, qui seminatus erat in
 cordibus

cordibus eorum. Tales sunt, qui sine animaduersione, & intelligentia sonum uerbi tantū audiunt, & ubi sonus desijt, nihil remanet pœnitus, Satanus enim rapuit illud, ut uolucres semen terræ duræ inspersum. A studijs suis & hi callum, & duriciem traxerunt, quare uerbum insidere non ualens nō difficulter eripitur. Alij semē excipiunt in petricosa. Audito nanque uerbo ueritatem agnoscunt, atq; ideo gaudent, herbam ostendunt spem fructus Euangelici, uerum radix petram adtingens, quia caret succo, non potest altius defigi. Mox igitur solis ubi feruor exortus herbam tangit, exurit. Ita radix uerbi concepti lapidem cordis sine succo Spiritus. cōtactu præhendens non altius descendit, quocirca æstu afflictionis, seu persequutionis propter uerbum exorto, quicquid succreuerat herbule bonæ spei, continuo deperit, quare à Domino temporarij uocantur: nō enim durant, nisi ad tempus. Exemplum talium & hodie, et olim fuerunt notissima. Omnibus ferè illud in animo sedet Euangelium tenere à Papisimo liberos sine perturbatione, quod fieri tamen uel ideo non potest, quod mundo nihil esse ualet commune cum uerbo Euangelij, qui cum malus sit totus, & ducem habeat τοῦ πονηροῦ, à persequendo non potest abstinere. Tertij semen excipiunt in spinas. Hi uerbum accipiūt, uerum cor habent spinis sollicitudinum huius seculi, & decepti onis diuitiarum refertum, quocirca quicquid uerbi comprehensum est, protinus suffocatur, neq; ullus fructus subsequitur.

subsequitur. Quid cibus, potus, liberi, uoluptates, honores, & tota uita hominis sollicitudinum absumat, quisque facilius adsequi cogitando poterit, quam aliquis scribere. Tum quam diuitiæ remorentur ab introitu regni celorum, an non Christus satis explicat. Matt. 19. Et Paul. 1. Timo. 6. Non est autem prætereundum, quod Dominus dicit ἡ ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς πλούτου deceptio diuitiarum, nihil est enim illecebris diuitiarum fallacius, & nihil interim tamen illecebrosius. Pollicentur multa, præstant pauca, & plerumque contraria. Promittunt, ut uno uerbo dicam omnia, montes aureos, felicitatem inquam summam, & præstant extremam infelicitatem. Vnde clamat Dominus. Vae uobis diuitibus, qui habetis consolationem uestram. Luc. 6. Idem docet Diues Euangelicus Luc. 16. et iterum alius Luc. 12. Itē Christus apud Matth. 16. Quid prodest homini, si totum mundum, & c. Quarta nunc sunt, qui semen excipiunt in terram bonam, hi uerbum audiunt corde fide purgato, quare suscipiunt etiam, & fructum reddunt. Oportet igitur accedere ad audiendum uerbum Dei cum corde preparato per Spiritum sanctum, ne duricies semen non admittat, ut de cruce ferenda propter Deum ante sis confirmatus, ut sollicitudo rerum huius seculi, & diuitiarum adpetentia sint eradicata. Tum consequetur fructus, nam granum aliud afferet triginta, aliud sexaginta, aliud centum, prout Spiritus sc. corda fidelium sic, uel sic exarauerit, nouit enim qualiter cordis ager uniuscu-

usq; sit fodiendus aratro fidei. Patet ex parabola presentate, quam multi uerbum audiant, & quam pauci recte audiant, dum recensentur quatuor audientium genera, & ex his unum tantum, qui audiunt cum fructu. Et ubi manent, dixerit quis, qui prorsus nihil audiunt, quorum numerus infinitus est? Videre licet, cur dixerit Matth. 7. portam angustam esse, quae ducit ad uitam, & paucos, quae am inueniant. Quamuis interim & illud possibile sit, eos qui nunc minus recte uerbum audiunt, per gratiam Spiritus aliis recte ualeant audire. Quare legentes, uel audientes Euangelicam parabolam non oportet animum continuo despōdere. Patet quoq; Satanae studiū in impediendo nos, ne uerbum recipiamus, adeo generi humano hostiliter infestus est. Ex quo facile cognoscimus, quantā nam deuotione sit orandum nobis, Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Patet et uirtus uerbi Dei uiuifici, quae est sic corda parare fidelium, ut fructificent Deo. Vnde nobis magno studio incumbendum est auditioni uerbi etiam externi, quod imago & simulacrū illius est, ut ipsum auribus recte percipientes, uiuificum mente salubriter accipiamus per obedientiam fidei.

Et dicebat illis, num lucer-
na in: &c.

Hec ad superiora pertinere, uerbum indicat, quo
monet

monet Dominus. Videte quid audiatis. Est igitur sententia. Num lucerna incenditur, ut subter modium ponatur, & c. Ita nec uerbum predicatur, nisi ut fidem accendat, & fides per opera charitatis luceat. Quamobrem nemo se decipiat, satis esse putans, uerbum audisse, charitatis opera sequentur nec ne. Nam nisi sequantur, certum est fidem non esse, atq; ideo uerbum non rectè auditum. Tum uerò nec salutē consequuturā. Summa est igitur. Verbum audiri, ut fidem in nobis generet. Ro. 10. Fidem operari per dilectionem debere, alioqui fidem non esse, ueram uidelicet. Causam subiungit Dominus per sententiam communem, atq; prouerbialem. Non est enim quicquam occultum, quod non manifestetur: neque fuit secretum, sed in propatulum ueniat. Quod si in rebus alijs ita habet, quanto magis in uerbo Dei? Non debet, imò non potest occultum teneri in corde, modo insit: uiua res est, quam obrem & motum habet, quo se exeret in propatulum. Si quis igitur habet aures audiendi, audiat. Habent quidem omnes aures, uerum non aures audiendi. Quamobrem hortatur eos, qui habent, ut animaduertant, & uerbum sic recipiant, quò fiat manifestum coram Deo, & hominibus uiuum receptū esse uerbum. Nam hoc ipsum tandem proderit ad sanctificandū nomē Dei, & salutē hominum.

Et dicebat illis. Videte quid au:

Sunt qui putant cum interrogatione uerba hæc esse
E 4 proferenda,

profrēda, sic. βλέπετε uidetis, id est, intelligitis quid
 audiatis? Vehementius eum esse arbitrantur, quamuis al
 teram lectionem non reijciant, qua diligentia uidetur in
 audiendo committi rursus. Interrogatio habet acrimo
 niam adscuerantem quod dictum est. q. d. Christus. Vide
 tis certē, & ideo caueate ne aliter audiatis, quam cum obe
 dientia, ut fructū reddatis inquam per charitatem. Cer
 to certius est enim, quamensuram metimini, alij metiētur
 uobis, id est qualiter agitis erga proximum, ita Pater cœ
 lestis aget uobiscum. Si igitur ex uerbo percepto per fi
 dem fructificaueritis, & uos fructum à Patre recipietis
 exuberantem: adijcietur enim uobis, qui auditis. Qui
 enim habet dabitur illi. Si rectē egeritis erga proximum,
 dabitur gratia, ut magis id queatis, & in seculo futuro
 thesaurum perpetuò duraturum inuenietis. Qui non ha
 bet, etiam quod habet auferetur ab eo. Siquis non egerit
 opere, quod doctus est uerbo, etiam quod uidetur habere,
 nempe ueritatis cognitionem, & opinionem iusticię, au
 feretur ab eo. Ex quibus constat, quod postquam Deus
 benignissimus ille bonitatis suę multitudinem in uos effu
 dit, & nos ea ipsa probē fuerimus usi, augetur bonitas
 erga nos, utpote gnauos & gratos, & ob id dilectos à
 Deo. Contra fit cum eis, qui, aliquid cum datum fuerat,
 uel abutuntur, uel non utuntur, faciunt enim contra uo
 luntatem Dei, qui nō frustra sua dona largitur, sed ut fru
 ctificent per dilectionem ad gloriam ipsius.

Et di

Et dicebat. Sic est regnum Dei.

Mar. hanc similitudinem solus scribit. Cuius quidem sententia hæc est. Verbum Euangelij prædicatum, & à mente bona acceptum se habere, qualiter se habet semen iactum in agrum. Nam ut hoc, seminatore dormiente, et surgente, nullamq; curam seu laborem interea de ipso gerente, surgat, & fructificet, primum herbam, deinde spicam, & tandem frumentum plenum in spica, quo uiso mox missurus sit ille falcem, quoniam messis aduenerit. Ita uerbū conceptū, in mente latens, sensim, & clam agit in homine ipsum habente, uirtute Spiritus usque ad plenum fructum. Qui posteaquam est uisus, protinus colligitur à seminatore Deo, & reseruatur in suam gloriam, & hominis illius salutem. Ex quo possumus uidere, cuius nam sit, dum fructus bonos edimus, & cur de meritis nostris non sit tenendum à nobis quicquam, & dum merces uel præmium offertur alicubi in literis diuinis, intelligendam Dei beneficentiam, qui sua ipsius per nos opera, tanquam nostra sint, remuneraturus est. Potest parabola de uerbo per mundum seminato intelligi quoq; tanquam Christus illud uelit prædicere. Euangelium prædicatum fructificaturum paulatim hominibus nescientibus, imò ne suspicantibus quidem. Irrepere namq; secundum Dei uoluntatem & ordinationem, etiam contra impiorum uel uoluntatem, uel opinionem. Videmus hodie pro-

sus ita factum. Quis enim ante aliquot annos credidisset narrati mutationem in Ecclesia, quam oculis cernimus? Age ut Deo, sic uerbo Dei nihil impossibile.

Et dicebat, Cui adsimilabimus.

Et hac similitudine docet Christus uirtutem Euangelij: nam hoc ipsum tamen si paruum est, atq; adeo contemptibile primo intuitu, receptum tamen quietem dabit conscientijs. An uerò non est coram rationis oculis paruum, legere, uel audire, Fides Christi iustificat sine operibus legis (Gal. 2.) cū omnis intellectus humanus ex operibus iusticiam tribuat? Sed quàm longè lateq; ramos illud Verbum, postquam uires suas exercet, diffundat, quàmq; faciāt ad iudificandum accommodos, quis piorum non sentit hodie? Iustificati nāq; per fidem pacem habemus erga Deum per Dominum nostrum Iesum Christum. Ro. 5. Audiamus igitur, quos grauant peccata, & qui cupiunt leuari, uerbum Domini, & fide recipiamus, opereq; sequamur, quod iubet, si quietas erga Deū uolumus habere conscientias. Hinc hinc etenim hauritur, quod omnem æstum præturbatarum conscientiarum extinguit, non aliunde, quicquid totus Papisimus in contrarium clamat super meritis operum suorum. Vide Matthe. 23. in fine.

Et talibus multis parabolis, &c.

Tria dicit Marcus. Nēpe multis parabolis Christum loquuntur

loquutum turbis. Deim solis parabolis. Et tandem, seorsim omnia exposuisse discipulis. In primo demonstrat se non omnes parabolas Domini scripsisse. Quibus usus est Christus, ut impleretur (sicut Matthæus testatur) illud Prophetæ Ps. 77. Aperiã in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi. Sic enim conueniebat loqui cum populo, quia uidentes non uidebant, & audientes non audiebant, nec intelligebant, non quidem omnes, sed reprobi, diuinarum rerum negligentes, ut audirent, et nõ audirent, audirent quidem parabolas, non audirent parabolarum sensum, ut essent inexcusabiles coram Deo de neglecto Christo, tanquam qui non missus foret, quemadmodum fuerat promissus, aut coram loquutus eis, aut non egisset omnia, quæ scriptura de ipso prædixerat. Quamuis non hi soli parabolas audierint, sed etiam discipuli cum alijs bonis & pijs, at longè alia ratione. Nam quod erat obscurum eos mouerat, quod pia & diuina norant latere, ad inquirendum quidnam in se contineret, & ideo uoti sunt facti competes. Intellexerunt enim mysteria, & per similitudines notas memoriæ diligentius commendarunt. Solis autem parabolis in secundo loquutum eis dicit Euãgelista, quod intelligendum pro hoc tempore: nam aliàs sæpe Dominus cum turbis est colloquutus nudis uerbis. Quod loco postremo dixit, uidelicet seorsim Dominum exposuisse discipulis parabolas, sic actum est, ut modo diximus.

Et ait

Et ait illis in die illo, cum facta, &c.

Plus satis iam Christus docendo fatigatus turba dimissa recipitur à discipulis in nauim, quam prius ut ingrederentur ipsi præceperat, & transirent in ripam ulteriorem. Dormiente autem Domino super cervical magna uenti procella oritur, fluctus irruunt, ut nauis impleteretur. Discipuli formidantes Dominum excitant, atq; hisce uerbis alloquuntur. Præceptor non est tibi curæ quod perimus? Verum quid Dominus? Excitatus increpauit uentum, & dixit mari. Tace, obmutescere. Et quicquid uentus & facta est tranquillitas magna. Videmus ut suos exerceat Dominus ad fidei firmitudinem adipiscendâ, ut pote qua omnes tribulationes, perturbationes omnes, omnes tentationes superantur. Tempestatē adeo se uam immittit, ut discipuli iam de uita desperarēt. Id quod uoces illæ satis indicant. Præceptor nō est tibi curæ quod perimus? Aut, ut Luc. inquit ca. 8. Præceptor, præceptor, perimus. Dormit ipse interim tanquam nullam periclitantium habeat curam, nimirū ut sic ab omni præsidio destituti carnis confugere discant ad unum Deum, fide quamuis pusilla. Nam & si admodum erant deiecti, Spiritus tamen, & portiuuncula, ut ita dicam, quam etiamnum habebāt fidei, impulerat, ut Dominum excitarent, & pro auxilio inuocarēt. Dominus autem antequam quicquam uel diceret, uel faceret, uocis occurrit discipulorum, ac satis facit, diuina

nam uirtutem excrens magnificè. Ad uetum enim loquitur, & ad mare tanquam rationis uim habeant, & protinus obediunt. Mirabilis Christi potètia. Mox deinde conuersus ad discipulos terrore iam liberos, & ipsos corripit ob pusillam fidem: Quid, inquit, timidi estis adeo? Qui sit, ut non habeatis fiduciam? Non permittit tentationem tam horrendam, ut quæ minaretur exitium, in excusationem adduci, quò minus fortiter standum sit fidei, sed exprobrat huius exiguitatem, ut discant, tunc fidem esse debere magnam, cum aduersa sint magna & horrèda. Maximam uerò, dum sint grauissima. Discimus igitur hinc Christum hominem nullis non adfectionibus humanis fuisse obnoxium (secluso semper peccato) defatigatur enim, & dormit defatigatus. Discimus item Deum omnipotentem inhabitare in Christo, ut qui tam leuiter uentum repulit, & mare compescuit res inanimas. Inhabitare autè sic, ut ex Deo & homine sit factus unus Christus. quod & superius indicauimus, & nullibi uidetur, dum est occasio, prætereundum, quod ea res faciat ad plenam Christi Domini nostri cognitionem plurimum. Quousq; autem sinat Deus tentari Sanctos homines, an non hinc patet? Nempe ad desperationem usque. Sed quam obrem, inquis? Ut suam certè cognoscant imbecillitatem, atq; de se desperantes compellantur ad Deum potentem fideliter adcurrere, & deinceps fidelius adherere. Exemplo sit Petrus Dominum negans, & Dauid adulter.

De fideli

De fideli autem manu Domini, quam porrigit suis, dum
extremè periclitantur, non est ut multis dicamus, post-
quam hinc ea res tam clarè patet. Talis est enim, ut eos
derelinquere prorsus nequeat.

Et timuerunt timore ma-
gno, &c.

Homines qui adcrant cum alijs nauiculis, & discipu-
li timuerunt ualde uisa tam mirabili Christi potètia. Ex
quo timore dicebant etiã. Quis nam hic est, quia & uen-
ti, & mare obediunt ei? Vnde licet cognoscere, qualis nam
hic timor fuerit, nempe cui reuerentia fuit iuncta, qualis
debet potètiam Dei miraculosam. Amplectebantur nimi-
rum deinceps Dominum, & colebant boni multò ma-
gis, quàm hactenus, & cum in oculis habebant semper,
ut magnum & cœlestem uirum, Dei que, ut erat, filium,
quia fecerat, quod, nisi Deus, nemo poterat. Atque hæc,
uirtus est miraculorum Dei uera, ostendunt potentiam

Dei, & ad amandum ac uenerandum cum timore
ipsum impellant. quod alia miracula non
faciunt. Igitur hinc facile discerni
ualebunt.

Et uenerunt traiecto mari
in regio: &c.

ADARA trans lacum Genezareth oppi
dū fuit, unde Gadareni sunt appellati. Ger-
gessa oppidum in regione cōtentum Gada-
renorum Hiero: teste fuit, à quo Gergesseni
sunt dicti. Matth. ad Gergessam, Marcus ad Gadaram re-
spexit. dum, quod factum est, descripserunt, & ambo re-
clē. Expulit autem hic Iesus legionem dæmonum ex uno
homine, quod & Luc. adserit ca. 8. ad uirtutem Domini
magis respiciens, quàm ad sanatos, nam Matth. dicit fuis-
se duos. Non est in tota historia Euangelica dæmonium
crudelius. Domicilium habebat in momumentis, eò quod
ligatum sepe catenis & cōpedibus omnia discerpisset,
& comminuisset. Per montes item discurrens, & uias
impedit ne quis ibi transire posset. Clamauit, & concidit
se lapidibus ueste carens. Nihilominus ut uidit Iesum emi-
nus, adcurrit, & adorauit eum dicens, cum clamore ma-
gno. Quid mihi tecum est Iesu fili Dei altissimi? Aduro
te per Deum, ne me torqueas. Quaré nam adcurrerit, et
adorauerit, uerba hæc facile docent. Timor coëgit, quo
timuit, ne se Dominus præcipitaret in abyssum ad
grauiora, quàm hic haberet, tormenta. Vnde tam est
sermone

sermone perplexus. Feroculus est enim initio. Quid mihi tecum est, inquiens? Deinde ueluti adulatur, dum tam egregio adornat titulo. Iesu fili Dei altissimi. Tandem ad uim cōfugit, adiuro te per Deum. Et quare isthac ita? Ne ipsum torqueat. Cognouit igitur Iesum tortorem suum esse, fortiorem inquam se, & potestatem habentem deiiciens di se usq; ad Inferorum eterna supplicia. Sed, inquis, unde cognouit? Haecenus haud semel expertus erat potentiam Domini contra se. Et hic iā audierat. Exi immunde spiritus ab homine, senseratq; cedendum sibi, nescierat autem quo? Ceterum Iesus quid? Interrogat, quod illi demonio nomen esset? non quod nesciret ipse, sed ut intelligeretur, unde nam crudelitas illa obsessi. Tum ut notior fieret potentia sua, uerbo nanque utebatur contra tantam demoniorum uim & copiam. Respondit namq; roganti demonium. Legio mihi nomen est, quia multi sumus. Legio Ro: milites habet sexies mille, cētum: & equites sexcentos. 30. Ex quo possumus intelligere, quanta multitudine malorum demonum uexarit miseros illos. Deprecabatur autem demonium, ne se emitteret extra regionem. Luc. dicit, in abyssum, locum inferorum significans nimirum. Idem dicunt, dum Mar. sentētia est, extra regionem mūdi. Precatio uerò quid aliud, quàm superatas demonis significat uires? Et Christi in Principem mūdi dominium? Sed iterū precabantur omnes demones (forte quod abnuebat priorem deprecationem Christus) ut in
porcos

porcos iuxta montes illic pascentes se immitteret, quò uel
 hac parte nocerèt hominibus adhuc semel, ut quibus iam
 esset abeundum in abyssum. Docet precatio hæc, malum
 istum nihil ualere, ne in porcos etiam, nisi Dominus per-
 mittat. Quod uel ideo recondendum imo pectore, ut o-
 mnia, quæ immittuntur per angelos malos, aduersa, sint
 tolerabiliora nobis. Iesus mox annuit, quamobrem egres-
 si demones ingressi sunt in porcos. Et grex totus, bis mil-
 le ferme, per præceptum latus est in mare, suffocatusq; . Et
 querens, inquis, Dominus, tam nobilis benefactor, ita fecit?
 querens tantum damnum diaboli precibus annuens intulit?
 Ad posterius hoc dicimus primò, sicut paulò ante. Vo-
 luit docere, malum istum non posse uel nocere, nisi per-
 missu Dei. Querens autem Gadareni passi sint iacturam por-
 corum tantam, dici potest, quod meritò sint passi. Nam
 uel fuerunt Iudæi, uel fuerunt Gentes. Si Iudæi, non lice-
 bat eis habere porcos contra legem Dei: quocirca rectè
 ultus est Christus legis paternæ contemptum. Si Gentes,
 iterum probè ultus est, contemptum sui, quem nouit fu-
 turum post tantum uirtutis diuinæ in liberando demonia-
 co beneficium. Tum quod adeo nihil charitatis erat apud
 illas, ut porcos præferrent saluti demoniaci, quam-
 uis illos iam amisissent. Postquam enim tota ciuitas exie-
 rat, & qui circa erant, excitati à pastoribus, uisq; Iesu,
 & eo qui sanatus erat uestitum, & sanæ mētis, haud ali-
 ter sunt moti, quin precarentur Christum, ut exiret è fi-
 nibus

nibus suis, cum & adorare potius diuinam illam ad se
missam potentiam debuissent, et gaudere quod miseri il-
li tam integrè sibi essent redditi: de porcis autem ad bo-
num intuentes sanatorum ne cogitare quidem, tanquam
aliquid mali datum hic fuisset. Tum et petere Dominum,
ut apud se maneret, quò, si qui reliqui fuissent daemones
mali, pariter abegisset. At còtrà uidemus omnino factum,
ut facile intelligamus, Auariciã possedisse corda illorum,
non aliquid diuini Spiritus. Videtur & ad hunc modum
hic posse responderi. Non esse nobis nimis anxie inqui-
renda occulta Dei consilia. Nam qui habet potestatem su-
per homines, quidni haberet etiã in porcos? Immittit fa-
mem, pestem, bella, & nemo dicit, bonorum saltem, nisi
peccata nostra sic commeruisse. Similiter dicendum de
tempestate, quæ frumenta, uina, armenta, pecora perdit
& absumit. De morbis, qui & porcos & reliquas, quæ
nobis sunt usui, bestias ingenti perimunt numero. Neque
fuit hic damnum tantum, quin quod factum erat bonum
incomparabiliter esset maius. Nimirũ non unius fuerant
porci, sed multorum, quocirca facilius poterant ferre id-
turam. Beneficium uerò tantũ fuit, ut nemo non salutis
commodum inde potuisset accipere, modo uoluisset. Di-
scere nanq; ualuisset, Christum esse potentem super da-
monia, fortemq; uictorẽ eorum, à quibus omnia nobis ma-
lita tum corporis, tum animæ parantur indefinenter. Cir-
cuit enim malus ille tanquã leo rugiens, quærens quẽ de-
uoret

deuoret. 2. Petr. 5. Atque in hoc ipso potuissent intelligere
 quæ nam ratio peccata tum expurgandi, tum cauendi, &
 quis modus rectè corâ Deo uiuendi esset. Quæ bona tan-
 ta sunt, ut nihil eis queat adsimilari. Verum his neglectis,
 ut est naturæ humanæ miseria, rogarunt potius, ut exiret
 è sinibus suis, timentes haud dubiè ne quod grauius circa
 res temporales malum illaturus foret.

Et cum ingressus esset nauē, rogabat.

Obtemperauit Dominus orantibus, ut è sinibus suis de-
 scenderet, posteaquam uidit beneficentia Dei indignos.
 Abeuntem autem uoluit comitari sanatus, rogarat enim
 Christū, ut hoc sibi permitteret, nec mirū: quis enim non
 libenter tantum benefactorem sequeretur? Verum Chri-
 stus renuit, aliud enim fuerat, quam obrem illi reddiderat
 sanitatem, nempe ut in decapoli, (regio à decem ciuitati-
 bus sic uocabatur) et in domo sua prædicaret, quâ tã nam
 fecisset sibi Dominus, & quomodo sui misertus esset. Ille
 igitur obsequutus Christo, beneficentiam, quã acceperat,
 diuulgauit, ut omnes mirarentur. Cōsideranda nobis ex
 hac historia iterū potentia Christi, nam uidemus, non esse
 uim aliquam dæmonum, quã ille nō infringat uel uerbo.
 Nō est per totam historiam Euangelij uis maior dæmo-
 nij, quàm sit huius, uerū quid ea respectu uirtutis Christi?
 Deinde & hominis æstimatio uel apud Deum, expedien-
 da uidetur. Nam præ uno bis mille suis uidemus nihil idu-
 eos. Contra, dæmonium tam infestat hominem, ut dum

non huic nocere potest abarcente Domino, cupit tamen
 ipsius obesse bonis. Quamuis nihil ualeat, nisi permissu
 Dei, neq; in ipsum, neq; in bona eius. Tandem nec illud
 prætereundum. Non statim aptos esse ad circummeundum
 cum Christo, qui fidem nacli sunt. Interea tamen locum
 etiã non deesse, ubi fidẽ exerceat, et dona sua cū alijs con-
 muniuet. Inter quos ut minimum sunt domestici. Videant
 catabaptistæ, agant ne pro mandato Christi, dum fidem
 opinione sua adepti relinquunt uxores, et liberos, ne car-
 ne ipsorū impediãtur, quò Dominū minus sequi ualeãt.

Et cum traiecisset IESVS nauī.

Christus ut traiecit in ripam ulteriorem, cōuenit ite-
 rū turba multa. Interim autem dū esset circa mare uenit
 Iairus Princeps Synagogæ, fidei non admodum solidæ
 fortasse quia Iudæus. Petit ad pedes Domini prolapsus
 ex imo cordis, ut filiulam in extremis iacentem, sibi ma-
 nibus impositis restituat. Ecce fidei imbecillitatem, dum
 rogat, ut domum secum abiens. morituræ manus impo-
 nat. Absentis enim uirtutē non cōsiderauit illuc posse per-
 tingere, ut filia sanaretur. Nihilominus Christus, quod
 erat fidei non contemnens abiit cum illo. In itinere uerò
 res accidit ualde miraculosa. Mulier enim sanguinis pro-
 fluuio duodecim iam annis obnoxia, postquam in medi-
 cos omnem substantiam insumpsisset frustra: neq; tamen
 id solum, sed peius etiam haberet quàm si illis nunquam
 fuisset

fuisset usa, perturbam, quæ cōferta Iesum comprimebat,
 intrans, talem ferebat in corde fidem. Quancūq; tem-
 pore fueris infirma, & quantascūq; pecunias profude-
 ris in medicos, si tantum dabitur, ut uestimentum illius
 queas adtingere, salua eris. Tetigit ergo, & siccatus est
 fons sanguinis eius, et sensit corpore, quod sanata esset ab
 eo flagello. Verum quid hic Iesus? Nō potuit enim nesci-
 re, qui scit omnia, quid actum foret. Nolēs ergo, ut uirtus
 Dei taceretur, euocauit eam in publicum admodum pul-
 chre, nimirū ne mulierculam adficeret pudore. Igitur di-
 cit. Quis me tetigit? Discipuli nihil cogitantes tale, tur-
 bam causant. Verum Christo sic non satisfactū, erat aliud
 enim quod ipse tum cognorat, tū parauerat, quam obrem
 circumspiciebat oculis quærens, quæ se tetigerat. Mu-
 lier hoc ipsum animaduertens (tantum potest suo Domi-
 nus intuitu) tametsi timens ac tremens uenit, & accidit
 ei, exposuitq; omnem ueritatem de morbo, de temporis
 longitudine, de medicis ac impensis, de morbo post mede-
 las aucto, de Iesu uirtutibus auditis, de cogitatione & fi-
 ducia sua, de uestis adtactu, de sanatione. breuiter, nihil
 omisit. Tum itaq; Iesus, quia obtinuit quod uoluit, nempe
 ut uirtus diuina nō lateret, & fides etiā laici fortior red-
 deretur, dixit. Filia, fides tua te seruaui, uade cū pace, et
 esto sana à flagello tuo. Annon his auditis Archisynago-
 gi fides auctior debuisset fieri? Non enim, ut ipse, petie-
 rat quidpiā mulier, et morbus fuerat paulò morte leuior,

& uestem Domini tātum adtigerat. At postquam fidem
 habuerat, quod uoluit. abstulit, tantum est, ex corde cre-
 dere. Dum autē adhuc loqueretur Iesus, nunciatur filiam
 esse mortuam, non igitur ultra uexandum magistrum.
 Hic omnis fides absuit. Vnde Iesus non ad hos, sed ad lai-
 rum respiciens consolatur: iter enim non frustra ingres-
 sus erat, hoc dicens. Ne metuas, tantummodo crede. Nam
 paulò ante, quātam fides habeat uirtutē, audisti, imò et ui-
 disti. Non igitur alio medio tibi opus est ad id quod cupis
 Crede. Deinceps autem noluit Dominus, ut quisquā se se-
 queretur, præter Petrū, & Iacobū, & Ioannē. Introiuit
 in domū lairi, uidet flētes, & eiulantes cognatos & ami-
 cos, ut fit, maxime dū mors præmatura nobis adimit libe-
 ros. Quia uerò non ita decet, præsertim eos, quibus spes
 est resurrectionis, corripuit illos Dominus, & dicit. Filia
 nō est mortua, sed dormit, quamobrē irridebant eū homi-
 nes infideles, non considerātes, illā Christo dormire, fa-
 cilius enim erat ei puellā è morte suscitare, quā nobis
 quæmpiā è somno. Igitur omnib. ciectis, utpote indignis
 ut tantū uiderēt miraculū sine fide, parētes puellæ adsu-
 mit unā cū suis, et ad mortuā intrat, ac manu adprehensa
 puellæ dicit. Thalita kumi, quod Syris sonat, puella surge.
 Et cōfestim surrexit, et ambulabat, et obstupuerūt stupo-
 re magno. Præcepitq; uehemēter illis, ne quis sciret, et uis-
 sit ut darēt illi ad edendū, in signū integræ ualetudinis.
 Ex his omnibus exemplū habemus primò, quā Dominus
 fidem

fidem etiā imbecillē nō reijciat, sed foueat usq; ad plenū. Id quod nos omnes merito sōletur, quibus est in singula momēta orandū, ut Dominus augeat nobis fidē. Nā sine his exēplis nō mirū esset, si prorsus inter tot mala fidem cohībētia deficeremus aliquando. Deinde uirtus fidei ex muliercula, et uerbo Domini, quo dicit, tantū crede, diligēter est pōderanda, ut tandē rectē et firmiter teneamus. Credēti nihil esse impossibile, ne uiri deceptores, qui contra uirtutem hāc pro operibus pugnāt hodie, quempiam seducant. Nec prātereundū piorū mortē esse Christo somnum, ut qui illos excitaturus est secūdum carnē (nam anima uiuit) in nouissimo die. Et demū Dei gloriā in omnibus esse pro exēplo Domini querendā. De nugis funeribus abijciendis, non est difficile cuius intelligere fideli.

CAPVT SEXSTM.

Et exiit inde, & uenit in patriam.

VAE Christo in patria, apud cognatos, domesticosq; acciderint, docet Mar., nimirū, ut uestigia Christi sequētes haberēt, quo se consolarētur, si quid eiusmodi fieret à suis aliquādo. Vehementius dolet profectō, malū ferre à proximis uel ob doctrinam ueritatis, uel ob correptam maliciam, quare nescio, si dolor æquius tolerari posset, nisi tantum exēplar ante oculos haberetur cōstitutum. Nareth patriam dicit, non quod hic natus esset Christus, sed quod ex magna parte educatus. Cicero sic Romanus

uocabatur, & pater patriæ, cum esset Arpinas.

Coepit in synagoga docere,

Luc. 4. manifeste describitur, quid nam docuerit, & quanta admiratione suorum. Et ubi coepisset paulo liberius inuchi contra eos, quid nã passus sit, de monte uolebãt enim mox precipitare ipsum, quale nunquã uel à pefsimis Pharisæis est tã repete, ac tãto cū impetu tētatum.

Multiq; audientes obstupuerunt.

Hoc est, quod iam diximus, ingēti admiratione audierunt, sed interim nō absq; scandalo. Quod quidem uerba hæc clarum reddunt. Vnde huic hæc? & quæ est sapientia, quæ data est illi? Item, non ne hic est faber ille, &c. Ergo stupebant de doctrina, de sapientia, de miraculis eius, ut quæ cognouerant magna, & diuina, & nihilominus cōtemnebant ob personæ, quæ adparebat, uilitatem. Iosephus faber lignarius, pater putaticius, laboribus domum suam enutriuerat, in eodem erat labore nimirum Christus, artifex nominatus, quãobrem Mar. dicit ὁ τέκτων, nihil aliud putatus igitur usq; huc, quã faber, repente uero uisus, & auditus doctus, sapiens, miracula diuina faciens, ita sensibus & mente sunt confusi, ut quod arduum cum stupore cognorant, non tamen inde personam uenerarentur, sed contra potius ingentia illa propter personæ humilitatem contemnerent. Causam huius uidebimus in sequentibus.

Et scanda-

Et scandalizabantur in illo.

Vide quid scandalū. Humilitate, in qua Christus apud illos uixerat, adparens ut homo per omnia, sic animis erant adfecti, ut miraculosa illa dum uiderent, ac audirent, cognoscerēt quidem quantā nam essent, ceterum uilibaberent non sine stimulo inuidētiae, quo solent moueri praeter ceteris uernaculi, cognati, et si qui tales, dum suis, aequalibus antea, quid magni praeter opinionem euenerit. Offenduntur non adeo dissimiliter omnes, qui Christi secundum carnem humilis, passionem nolunt satis esse pro peccatis mundi. Caucant, nam dictum est: beatus qui non fuerit offensus per me. Infelix igitur, miser, et condemnatus qui fuerit offensus.

Frater Iacobi, & Iose, &c.

Non habuit fratres, nō sorores secundū carnem Christus, sed cognatione, quem admodum Lot adpellatus est frater Abrahæ. Gen. 14. Qua de re D. Hieronymus aduersus Heluidium satis superque.

Non est propheta sine honore, &c.

Dicit notanter, prophetam non esse sine honore, nisi in patria. Nam qui ueritatem Dei, rem tam excelsam, inter suos, quibus eius nondum est data cognitio, prodiderit, et flagitiorum prauitatem emendare docendo conatus fuerit, nihil inde feret aliud, quam tulit Christus, quis

iste, quæ eius doctrina? cur nos corripit? nouimus à puero, nouimus cognationē eius, semper æqualis nobis, quomodo nunc se nobis præponit? an melior quàm nos? an doctior? an rerum peritior? Atq; ita fit, ut diuinum illud, quod cōcessum est, annihiletur. Non profuit Christo, quæ uixit à puero inter suos innocentia, quis effugerit ergo malum, quod ipse non potuit effugere? Consolationem accipiant igitur hinc omnes, qui patria pelluntur hodie propter uerbum euangelij, qui male audiunt à suis etiam pulsif, qui minis eorundem exagitantur, qui damnis sunt expositi uel alieno loco paratis ab illis, tolerant autem cum Christo, quæ se non possunt aliter habere, atq; ita per patientiam animam suam possideant: non enim hæc solum à gentilibus, sed etiam à cognatis, & à familiaribus solent accidere, tam est prauum ingenium humanum.

Et non poterat ibi uirtutem.

Χῆμα quale habemus etiam in lingua latina, non potui colloqui cum isto, pro nolui. Igitur noluerat uirtutem, hoc est, miraculum aliquod edere, nisi quod paucos ἀρρώστους, qui corpore inualido, non in lectis decumbentes tamen, erāt, propter incredulitatē enim nemo aduenerat, quæ talis erat, ut & Christus admiraretur.

Et obambulabat per uicos.

Omnibus prædicat Christus, urbanis & agrestibus, nam æqualiter omnibus erat missus, nec solus ipse, sed discipulos

scipulos etiam binos et binos amādat cū potestate in dæ-
 monia, et in morbos, mādāta imponens, quibus in summa
 nihil aliud uult, quā ut toti depēdeant à Deo, certi, quod
 cui laborēt, is quoq; de necessarijs prouisurus sit. Atque
 ita cōueniebat omnino fieri de his, quibus erat in præsens
 Iudæa circūeunda, et mundus totus in posterū. Mittit bi-
 nos, forte quia melius est, duos esse simul quā unum so-
 lum: habēt enim emolumentū societatis suæ, si unus ceci-
 derit, ab altero fulcietur. Eccle. 4. Alacriter ambulat, qui
 comitē habet: alacriter laborat, qui habet sociū. Quamuis
 igitur toto pectore dependebant à Deo, nihilominus ta-
 men carnis sic imbecillitati prouisum uolebat Christus.
 Mittit etiā eos ad Iudæos tantū, et gentes prohibet, Matt.
 10. et Samaritanos, illis enim promissus fuerat, ut filijs
 regni, primò, gentibus autē uelut secundariò. Quare Paul
 Act. 13. Vobis oportebat primū loqui sermonem Dei, sed
 quoniā repellitis illū, et indignos uos iudicatis æterna ui-
 ta, ecce cōuertimur ad gētes, &c. Dedit potestatē in dæ-
 monia et in morbos ad confirmatiōē doctrinæ de præsen-
 te salute. Quapropter rectè qui sanabātur iussi sunt dare
 gloriā Deo, utpote cuius uirtute sanatio cōtingerat. Mirum
 igitur, undēnā error iam olim de diuorū cultu, et uenexa-
 tione propter miraculorū multitudinē inoleuerit. Gloria
 omnis erat danda Deo, nos fide carentes ad alios, qui id
 abnuunt, pertrahimus. Infidelitatis hoc certiss: indicium.
 Præcepit autē, nequid secū tollerēt in uia, eam ob causam,
 ut dæ-

ut diximus iam. Additur, nisi uirgam tantum, Matth. inquit, neq; uirgam. Quod ergo noster dicit, hunc sensum habet. Nihil tollendum in uiam, nisi uirgā tantum, id est, nudis & pauperibus iter esse suscipiendum. Et hoc schemate hebraico, & germanico. Gen. 32. inquit Iacobus: In baculo meo transiui Iordanem, hoc est, nudus, nihilque possidens. Germani dicunt de his quos in bello uictos, donatosq; uita dimittūt sine armis, ad baculum, seu uirgam recipere, id est, ita recipere, ut omnibus relictis cum uirgā discedant. Eandem & nuditatem, & paupertatem Matt. docens, ait: neq; uirgam. Adeo namq; debebant à Deo pendere, ut ne uirgæ quidem subsidio nitendum foret. Necessè erat Apostolos durari sic, dū Christus adhuc esset cum eis, ut posteaquam abiisset, iamā adsuefacti quodammodo, paupertatem tolerabilius ferret: scientes cum, qui uictum, & amictum certissimè subministraret, ipsis nō defuturum. Alij dicūt tamen Christum prohibuisse uirgam, qua se tuerentur, permisisse uerò, qua uterentur in itinere. quemadmodū prohibuerit alibi calciamenta, non quibus induerentur, sed quæ seruari ad usum reliquis detritis, hic enim iubeat ferri sandalia. Eadem ratione prohibet, ne binis tunicis uestiantur. Noluit Christus sollicitudinem talē in eis, qui solam uerbi prædicationem habere curæ debebant. Nihil est enim tam uile de rebus terrenis, quod nō remoretur aliquo modo diuinorum debitam diligentiam. quocirca prohibet apud Luc. ne quem per
uiam

uiam saluent quoq; . Nō certē quod salutare, gestare uirgam, uel non gestare: peram item, panem, es, calciamenta, sit peccatum, sed quod Christus hæc præcipiēdo uolebat docere, quō nam animum totum deberent dirigere, & à quibus rebus abstrahere, dum munus tantum, euangelium promulgandi uidelicet demandatum esset. Hæc mandata igitur, tametsi tenuerunt ad tempus, nō perpetua tamen esse cognoscentes, & aliud, quā præ se ferrent, propriè continere, uidentes, ut quod significabant obseruarant, ita literā negligētes, dum exierant in mundum uniuersum ad prædicandum euangelium, post posuerant. Pugnāt locus hic contra Episcopos, qui gloriantur se discipulorum domini successores esse, cum nihil agant minus, quā quod hic illis præcipitur.

Et dicebat eis . Vbicunq; intro.

An non Christus mēditatem hoc loco discipulis prohibet? Vult enim, ne quis dicat, si uelut ostiatim cibum quærerent, ob uētre[m] potius, quā ob salutem hominum eos nouam hanc de gratia Dei doctrinam promulgare, cū nihil sit, quō ruat homo facilius. Videt enim, quā cibum sic emendicare non sit, nisi amātis ocium, hoc ipsum uerò parere solere multa mala. Vnde protinus in hoc fuissent, audientes Apostolos, & mendicare uidētes, artem aliquam excogitatam esse propter uentrem. Discant igitur catabaptistæ, discāt monachi, qui titulo mendicatum gloriantur,

gloriantur, Christum nolle, prædicantes suum euange-
 lium, mendicos esse. iubet autem, quod debeant manere in
 domo, qua sint excepti, donec inde exeāt, id est, donec ad
 perfectum euangelium adnunciauerint, uel per occasio-
 nem aliquam inde discesserint. Videtur autē hoc dictum
 per occupationē, potuissent enim cogitare discipuli apud
 se. Prohibet dominus, et præceptor uester tam diligēter,
 nequid in uiam, hoc est, nec cibum, nec pecuniam tollatis.
 interim autem & prædicare uerbum suum, eijcere de-
 monia, sanare morbos iubet. Vbi uos cibo, et potu interim
 fouebimini? q. d. igitur, non est quod sic cogitetis, dum-
 modo laborem probè laborabitis, quem ego iniungo,
 hæc etenim cura mihi incumbet, ut de cibo et potu uobis
 prouideatur. Disponam ubiq; bonos, et pios homines, qui
 pro spiritualibus, corporalia dabunt, tantum uos in oppi-
 dum aliquod introeuntes exquirite, quis in eo sit dignus,
 quem ubi reperistis, ibi manete, donec tempus fuerit abe-
 undi. filius enim talis est pacis. Quod si qui uos, uestrāq;
 doctrinam non sunt recepturi, quales futuri sunt multi,
 mox exite, & puluerem, quem pedibus attraxistis, ex-
 cutate, certum habentes, impunè quod fecerunt nunquam
 ablaturus, imò Sodomis, & Gomorrhis in die iudicij so-
 re tolerabilius. Ex quibus discebant discipuli bona pijs,
 mala uero impijs obuentura. Cognoscebant curam de se
 Christi, deq; ipsius uerbo, tū et sp̄e, robur, et alacritatem
 hoc ipsum enuncianti cōcipiebant. Quare tamen si mala
 adhuc

adhuc multa prænunciaret apud Matt. quod adtimebat ad corpus, solatium tamen accipiebant ex his, ut poenitus intrepide, & alacriter obirēt omnia. Præterea puluerem excutientes ligabant hominum peccata, hoc ueluti signo denunciantes malū, eò quod non recepissent euangelium, quod adtulerant ipsi, quamobrem additum est, in testimonio ipsis, ut uidelicet olim essent inexcusabiles, & merito, quicquid superuenturum esset malorum, dicere cogerentur obtigisse. Similiter ligant in Act. 13. Paul. & Bernabas. Neque tamen illud solū, sed etiam docent, adeo se non quasiuissse quod suum est, sed gloriam Dei, et salutem hominū, ut nec puluerem uelint, qui pedibus suis adhaeserit de solo ipsorū. Quod si hoc est ligare peccata hominū, ipsa soluere nihil erit aliud, quàm per euangelium denunciare peccatorū remissionē omnibus, qui per fidem non fictam hoc nunciū receperunt. Et profectò res ita habet. In enūciando enim, an nō ad hunc modū dicitur? Qui crediderit, et baptizatus fuerit, hic saluus erit. Qui uerò non crediderit, condēnabitur. Qui prius dedit annon soluit? qui posterius, an nō ligat? Quid est ergo, quod aduatores Papæ magnis uoluminibus de potestate clauū, de ligando et soluēdo nugati sunt, cū res ex libris euāgelicis tā breuibus pateat? Cognoscāt se, et poenitentiā agant, ut remittātur eis peccata, id optamus, & precamur unice.

Et egressi prædicabāt, ut poeniterent.

Matt. inquit. Profecti aut prædicate dicentes. Adpropinquauit

pinquauit reg. coel. Vnde constat sic praedicasse discipulos, quemadmodum Ioannes baptista, necnon & Christus. Resipiscite, adpropinquauit enim regnum caelorum. Quorum uerborum rationem c. i. satis indicatam putamus.

Et ungebant oleo multos egros.

Hoc unus Mar. habet. Ungebant autem oleo discipuli eo plane modo, quo Christus Io. 9. fecit lutum ex sputo, caeco restituens uisum. Nam quid lutum ad recipiendum uisum? Ita quid oleum ad sanitatem? Virtus ipsius spiritus, quae propter fidem discipulorum agebat, incolumitatem reddiderat, non oleum. Quoties enim sanarant deinceps, hoc est, post adscensionem domini, non sic ungentes? An non Petrus claudum sanauerat Act. 3. solis his uerbis? In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. An non incolumes facti sunt multi sudarijs, & semicinctis Pauli impositis? Act. 19. Ciuile quiddam igitur exhibuerunt Apostoli, sic ungentes, infirmis, ex quo non nihil secundum carnis sensum accipiebant solatij, quod fieri solet, etiam si manibus solis quaequam adtreces. Quamuis non absurde dixeris re externa uoluisse discipulos uirtutis Spiritus sancti admonere. Videmus enim non uno loco & in ueteri testamento, et in nouo tales admonitiones factas, imò solatium carni per externa saepe concessum. Spiritus quidem spiritum animat ac erigit. Sed nisi caro quidpiam habeat, quod & ipsam soletur, & uegetet, plerumque spiritum

Spiritum perturbat, & ipsa non raro succūbit. Vnde stimulus doctrine uerbi externi, unde consolationes amicorum, unde laborum & dolorum socij, imò et bonarum functionum, ut paulo ante uidimus, ubi Christus binos emittit ad prædicandum euangelium. Quorum rationem reddere tametsi non possumus, uidemus tamen ita dominum etiam spiritales homines cōfirmare. Tale quiddam uidetur habuisse discipulorum unctio quoq; Vnde quantum aberrarint à uero, & recto, qui sacramentum unctiōnis extremæ constituerunt ex hoc loco, uideant ipsi. Nam quod cæcutuerint in eo formādo præter potestatem, cogentur agnoscere uel ex illo, quod spe reuicturis apostoli adlimerunt oleum: hi uero non nisi iam iam morituris, nec nisi consecratum, cum illorum fuerit, quale natura fecerat. Deinde corpus unxerunt illi, sed non nisi propter corpus, hi corpus unguunt propter animam, tanquam olei uis in hanc usq; penetrare possit, atq; ipsam liberare à peccatis. Ex his, & consimilibus inuentis, quid aliud, quàm fidei possit exitium prouenire?

Et audiuit Herodes rex, &c.

Dicunt filium hunc fuisse eius, qui pueros occiderat, Tetracha uocatur à Luc. 9. quamobrem Theophylactus dicit regis nomine simpliciter Mar: esse usum. Is dum audiuit miracula, quæ agebantur per Christum, dixit Ioannem surrexisse à mortuis, fortasse pro philosophorum

G quorundam

quorundam stulta traditione de regeneratione carnali,
 & animarum transmigracione. Alij uero dicebāt Heliam
 esse, alij prophetam aliquem, alij tanquam unum ex pro-
 phetis. Mens quæ de Christo non sentit id, quod est re ue-
 ra, sic uacillat, imò sic aberrat de ijs, quæ fiunt ab illo,
 quemadmodum nostra tempestate, cum prædicatur euan-
 gelium de gratia Dei missa per Christū ad nos, tam enim
 uaria malè Christiani disputant de ea gratia, ut non possit
 non amitti, quicquid adtulit ille. constat enim quæ mala
 Catabaptistarum coryphæi de Christi diuinitate, conati
 sint introducere, atq; ex eo sic eius gratiam annihilare, ut
 iterum per operum merita comparandum esset cælum,
 fidei uirtute pœnitus euacuata, atque adeò subuerso toto
 euangelio. Nec illi soli tamen in hac peruersa sunt opini-
 one, sed ex doctioribus aliqui, de quibus præstat nunc ta-
 cere, donec per impietatem magis sese prodiderint. De
 Papistis in totum hic tacere libet, ut qui diuinitatem Chri-
 stitam abest ut credant, ut nihil sit magis impossibile,
 quoad doctrinam de operum nostrorum merito uehant.
 Quā ob causam simplici fide nos, relicta prauitate pesti-
 marum opinionum, confitemur cum discipulis domini:
 Tu es Christus filius Dei uiui, & cum ijsdem possessio-
 nem uitæ recipiemus æternæ.

Cui ego præcidi caput, &c.

Historia de morte Ioannis commodè narratur, & u-
 tiliter habet enim multa, et excellentia quædam, quæ nos
 docere

docere, iustiꝫ; & recti admonere possunt. Captus est prin-
cipio per satellites Herodis, eo quod huic dixisset, nō lice-
re, ut fratris uxore haberet. Vnde sunt deinceps structæ
insidiæ per Herodiadem ad mortē Ioānis spectantes. Sed
vide, ut euentū nactæ sint. Dum natalicia celebraret iste,
saltabat Herodiadis filia: placebat Herodi, ut promitte-
ret, quod esset petitura, usq; ad dimidiū regni sui. Petebat
igitur, à matre iussa, caput Ioannis. Herodes, ne leuitatis
argueretur, continuo, simulato dolore, morē gerit. Vide-
amus quæ nam hinc discenda nobis. Ioannes prædicauit,
atq; interim corripuit Herodē pessimi stupri, nempe in
uxorem fratris Philippi: qui quidē, si fuit adhuc in uiuis,
patrauit stuprū ille cū iniuria crudelissima: sin fuit mor-
tuus, reliquerat semen, quapropter iterū non licebat, ut
Herodes illā haberet, quia scriptū est: Turpitudinem uxō-
ris fratris tui nō reuelabis, quia turpitudō fratris tui est,
Leuit. 18. Quia igitur Herodes contra legē ex turpi libi-
dine fecerat, quantūuis esset magnus, Io. maiori seruiens
libere flagitiū exprobrat. Vnde parrhesian in corripien-
dis peccatis quorūcunq; discamus, modo simus cū Ioanne
equaliter adfecti, gloriā Dei quærentes, et hominū emen-
dationē. Ob hāc libertatē aut stultus, et libidinosus prin-
ceps Ioannem carcere concludit. Vbi quidem uim libidi-
nis male notare licebit, nam metuebat Ioannem Herodes
& pro iusto, & sancto habebat uiro: quamobrem & in
multis eum sequebatur, nihilominus prauus iste adfectus

conabatur sic hominis libertatem prohibere. Interea uindictæ conceptæ uehementia magis etiam impellebat Herodiadem, ut pote quæ insidiabatur uitæ quoq; Ioannis: unde nemini dubiū, quin occasionem quæreret, qua commode uoti compos redderetur. Habuit eandem causam hæc uindictæ cupiditas, nempe fœdi amoris, & libidinis firorem. non amat enim mulier, sed insanit. Herodis uero natalicia (in quibus cibus, & potus lautior, & omnia leta quæeruntur) occasionem præbuerunt, ut Herodias cupiditatis finē reperiret. Ita fieri profectò solet, ut semper aliquid mali ex conuiujs, ubi modus transitur, proueniat. Dum enim Herodiadis filia saltaret ad oblectandum regem, & conuiuas, tam huic placuit, ut cum iuramento promitteret, sicut paulò superius dictum est, Rex stultus, & uoluptarius, pro re friuola, tantum pollicetur, addito iuramento quoque. Ex matre quærit igitur puella, quid petendum. Respondet illa (non mota uel auaricia, quæ huic sexui peculiaris est, uel gloria regni, quæ nihil minus muliercularum ambitionem uexat, sed ut uindicaret se de Ioanne, à quo flagitium fuerat imputatum, & prohibitū pro lege Dei) caput Ioannis Baptistæ. Exemplum in primis notandum de cupiditate uindictæ, mulieribus præter animantia cætera ingentia. Vincit hæc in ipsis, si sibi relinquuntur (loquimur enim de natura communi mulierum) reliquos adfectus omnes, ut hinc facile patet. Facit puella pro matris iussu, petit caput Ioannis. Hic
rex

rex tandem stulticiam pollicitationis cōsyderans, dolore adficitur, sed ne falsum iurasse diceretur, petitioni consentit. Stultus quod tā temerē iurauerat, impius quod iuramentum, quod sine iactura potuisset reuocare, præstiterat. Vnde multis modis exēplo nobis erit Herodes iste. Furiose libidinis puta, stulticiæ, & impietatis. Conuiuæ ni fuissent æque, uti Herodes, impij, facile prohibuissent, ne mors Ioanni pro conuiuij delectamento fuisset inflicta. Sed nihil erat discriminis, qualis conuiuator, tales erant & hospites, qua de re permiserunt facile, ut patra-
ret ille, quo nihil grauius potuisset. Hic interim consyde-
randa uidetur diuina prouidentia, quæ uoluit omnino Ioannē interire sic, cū omnia tamē comodo sint acta, tan-
quam per homines, & casu quopiam euenerint. Nam si Passer non cadit in terrā absq; patris uoluntate, quomo-
do Ioannes, in utero matris spiritu Dei repletus, foret
tam misere interfectus sine huius uolūtate? Id quod pro-
pterea dico, ut contemplemur & in alijs mirabilia facta
Dei, quibus deuoti libentius toleremus, siquid aduersum
nos fuerit uel institutum, uel actum.

Et congregātur apostoli ad Iesum.

Qui rem iniunctam probè sunt executi, cum gaudio redeunt ad eum, qui iniunxerat, narrant quid egerint, quoq; modo, & quid obuenerit inter agendum. Hoc pacto discipuli quoq; domini faciūt, eò quod rectè omnia expedierant, & bene ceciderant omnia, quapropter etiam

dominus eos excipit suauiter, ad quiescendum secum abducens. Diligenter est itaq; uidendū eis, qui munus idem prædicandi scilicet euangelij, cum discipulis acceperunt, sic agant, ut ad Dominum olim aduenire non formident, nam ratio danda est omnino. Ne igitur accidat, quod seruo, qui talentum absconderat, et illis qui conseruos percusserant, biberantq; et comederant cū ebrijs, cauendum est omni studio. Discipulis enim si pares fuerint inueni, parē quoq; cum eis mercedē sunt recepturi. Sin alijs, dissecabūtur, et erit pars eorū cum hypocritis, ubi non erit nisi ploratus, et stridor dentū. Præterea quiete interdum esse necessariā operantibus in uinea Domini, an non hinc manifestum? Quod caret enim alterna requie, durabile non est. Quāobrem prouidendū esse talibus, ut quietioribus esse liceat, an quis negare poterit? Vegetiores etenim ita reddūtur ad laborandū. Non ocium ergo uolumus, sed aliquantulū intermissionis grauiorū laborū, ut ijdem alacrius deinde queant repeti. Abire uolebat Christus in locū desertū, si possent illic esse magis quieti, uerū tam erat plebs, quā alijs atq; alijs ad se cōtibus, amās, et cupida Christi, ut illuc quoq; sequeretur, imō perueniret pars nō par-

Quia erant uelut oues.

(ua.

Causa est, cur misertus sit Dominus turbæ. Oues quæ caret pastore, esuriūt, querūtur, errāt, et præde sunt expositæ. Sic illi, animas habebāt esuriētes iusticiā Dei, cōqueriebantur

querebatur ideo, errabantque; sed nemo paucera, nemo re-
 duxerat in pasqua bona. nam qui praeerat ipsis, se potius
 expleuerant ex illorum tergoribus, pasqua quae non satiant,
 nisi ad tempus doctrinas uidelicet suas, imo et doctrinam
 Dei, sed humano more tradita, proponentes atque sic expo-
 nentes lupo, praedatori pessimo diabolo scilicet. Quocir-
 ca miseretur Dominus, et pascit, hoc est, docet eos multa,
 nam doctrina Christi, cibus est unus, et uerus anima, sati-
 ans usque in perpetuum. io. 4. et 6. Paulo post etiam corpora,
 grandi tamen miraculo saturat Christus, tot inquam ho-
 minum millia, duobus panibus, et duobus piscibus, atque ita,
 ut decem cophini pleni reliquijs manerent. Quae quidem res
 ad hunc modum peracta est. Mouebatur et discipuli nonnulli
 misericordiae adfectu erga turbam, quocirca monent Do-
 minum, ut eam dimittat in proximos uicos, ut panes sibi
 coparent. Christus uero miraculi futuri, post tentatam se-
 dem suae uirtutis, memoriam uolens stabiliorem reddere,
 inquit: Date illis uos quod edant. Discipuli non expen-
 dentes quid ille posset, respondent: quod d. recte mones, habe-
 mus adhuc ducentos denarios (Budaei calculo faciunt uiginti
 aureos Parisienses. li. 5.) his panes ememus, pasturi quot
 quot ualuerimus, nam omnes poterimus haudquaquam.
 Obiter consideremus, circumtulisse pecuniam, contra literam,
 quae paulo superius iussit, et non circumferri debere et c.
 Quae ob causam patet quae nam fuerit illic sententia Domini,
 nepe se curaturum, ut cibus, potus, uestes, suppeteret, tantum

fideret ipso. Stultum licet hinc etiam cognoscamus insti-
 tutum Minoritarum, qui tangere pecuniam pro piaculo
 habent, cum hypocrisi possideant interim totum mundum,
 nulla re carentes, quo de gloriantur etiam non parum, di-
 scipulis & in hoc pares sese iactitantes, cum tantum sit
 discriminis, quantum est inter uerum, & simulatum.
 Christus itaque rogat, quot panes habeant, ut ita miracu-
 lum reddatur & certius, et grandius. Dicunt, quinque, &
 duos pisces. Non solum ergo pecuniam, sed & cibum tu-
 lerunt secum, quamuis Io. 6. puer panes, piscesque tot, tan-
 quam uenales hic habuisse dicatur. Iubet ut discumbant,
 id quod fecerunt distributis conuiujs, expositio sequitur,
 centeni, & quinquageni. Nam multitudo illa mihi uide-
 tur ex uerbis Marci diuisa prorsus ad hunc modum. Erat
 in eo loco multum gramen, huc iussa est turba discumbe-
 re per conuiuia, id est, per sodalitates. Discubuerunt igitur
 ἀρῆλαι ἀρῆλαι, id est, areolae, areolae, ut homines
 uocet areolas, quod in modum areolarum sederent, hic
 quidem centeni, illic quinquageni, prout locus sese pre-
 buerat. Si cui uisum fuerit aliter, equidem nihil contende-
 ro. Luc. 9. dicit: facite illos discumbere in singulo quoque di-
 scubitu quinquagenos. Panes post haec, & pisces accepit,
 et oculis in caelum sublatis benedixit, id est, gratias egit.
 Quod quidem nunquam non facit, quoties panem tractat,
 ut nos discamus cibum sumendum cum gratiarum actione
 semper. Fregit panes deinde suo quodam more, ut patet ex
 illo

illo Luc. 24. Et narrabāt, quomodo fuisset agnitus in fractione panis. Dedit discipulis ut ipsi distribuerent multitudini. Similiter egit cum piscibus, hoc est, partitus est omnibus, unde comederūt, & saturati sunt, nec id solum, sed fragmentis collectis discipuli duodecim implerunt coepinos. De piscibus etiam nō nihil reliquum factum postquam tanta multitudo iam probe fuerat pasta. Diligentia in hac historia facit ad amplificationem miraculi, et ut uideamus nos, quis nam sit, qui dat escam omni carni, nec solum omni carni, sed etiam animæ, à uerbo Dei nanq; qui Christus est, illa uitam accipit, nec aliunde, quam obrem esurientes animæ huc accedant, & omnibus bonis replebuntur indubiè.

Et statim coëgit discipul.

Et quare coëgit? Securi erant discipuli, cū apud ipsum uersabantur, quocirca non libenter discedebāt ab eo, hinc cogendi erant. Tum quod cōducebat illos, priusquam dimitterentur in mundum uniuersum, esse ad tribulationes quàm exercitatissimos, uolebat Christus eos iterum tentari per maris adflictionem, deinde consolationem accipere præsentia sua, ut intelligerent, nihil posse deesse uiris pijs ad firmum solatium: præsentem et auxiliatorem adesse Christum, dum tribulationum uis esset tempestuosissima. Interea discedit ipse ad orādum in montem solus: quietem enim preces deuotæ requirunt, tam externam,

quàm internam. Nam si ab his, quæ sunt extra nos non moueremur, plerūq; longè facilius reprimeremus adfectus, quantumuis graues. Inuenimus aut̄ Christum orasse uariè. Nam gratiarū actiones facit ad patrem pro beneficijs inter homines probe collocatis, ut cū dicit Matt. 11. Gratias ago tibi Pater domine cæli, et terræ, quod absconderis hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelaris ea paruulis. Item quoties panem frāgit, ut paulo ante diximus. Petit alibi, ut pater se audiat, quæ ad modum in morte Lazari. Quāuis id non propter se, sed propter adstantes, ut crederent, ipsum à patre missum. Alibi, ut calicem à se auferat pater, si sit possibile, atq; hoc facit pro naturæ humane disyderio, ut uideamus imbecillitatē carnis inuocasse patrem pro se quoq; sicut etiam Io. 12. Pater serua me ex hac hora, non quidem, quod etiam sine prece tione pater non seruasset, sed cognita nobis uera ipsius humanitate, disceremus per omnia miserrimi nunquam non ad Deum in adflictionibus quibuscunque confugere, & petere ut nobis succurrat. Orat iterum alio loco, ut pater glorificet filium. Vt item nomen suum illustret. Tandem uero pro alijs quoque petit, ut seruentur. Io. 17. Pater sancte, serua eos per nomē tuum, quos dedisti mihi, ut sint unum sicut & nos. Et paulo post: Nō pro eis autem rogo tantum, sed & pro ijs, qui credituri sunt per sermonem eorum in me, &c. Ex quibus intelligimus, etiam si Christus caruit omni peccato, impulsus tamen haud se-

mel

semel à carnis imbecillitate, ut pro se quoq; patrē orauerit. Interim uersimile quidē, plerasq; preces fuisse pro suis ad exemplum ipsis, ut inquam cogitarent, si Christus tam diligenter pro uobis orat, qui tamen Dei estis, quanto magis opus est, ut ipsi pro uobis ipsis oretis sine intermissione? Ita dum rectē consideramus omnia, quæ Christus fecit etiam per carnis ueritatem, comperimus nihil non fecisse nobis in exemplum, ut sequamur uestigia eius. Videmus nunc historiam.

Ac circa quartam uigiliam noctis.

Dum esset uespera, nauis erat in medio mari cōspiciente Christo quam laborarent cōtra uenti tempestatem, uerum sic permisit eos usq; ad quartā noctis uigiliam, ut probē tentaretur, mētis oculis interea à Domino nō deflexis, ita nāq; decebat illos adsue fieri, ut posthac in afflictionibus, quæ futuræ erāt à mundo nunq; se ab auxilio diuino uel tantillū auerterēt. Sed uide, ut Christus egerit cū discipulis. Super mare, atq; idē epetuosum adijt ad eos preteriturū se simulās, magisq; itā satis perturbatos terretans. putarant enim, postq; uiderāt, spectrum esse, quapropter exclamauerūt. At Dominus, ubi satis norat tētos esse, solatur, cōfidite, inquit, ego sum, ne terreamini. Verbis addit factū, intrauit enim in nauim, & mox uentus cessauit. Cognouerūt ex hoc miraculo discipuli, quod panibus quinq; multiplicatis nō cognouerāt, adeo fuerat

core eorum obcæcatum. Qui scis autem, an Christus tenta-
 tionē hanc immiserit, ut oculos illorum tandem aperi-
 ret? ut hæc causa quoq; præter superiorem adijciatur.
 Sic uidemus tribulationes immitti suis à domino, ut à qui-
 bus fides exerccatur, & probetur, quamobrem etiam
 eas esse necessarium est. Atq; sinere ipsum diutius hic il-
 los uoluntari, quò reddantur magis probati. Tribulatio-
 nes ad extremum grauiores quoq; fieri, sed tum præsen-
 tissimum adesse auxiliū domini. Quapropter ad afflictio-
 nes nemo non libenter suscipiat, feratq; propter Deum,
 & propter euangeliū filij ipsius. Tametsi enim carnem,
 imò & animum uexant grauiſsimè, efficiunt tamen, ut si
 paciēter sustinuerimus, spes formetur in Deum, quæ non
 cōfundit. Addit Matt. ca. 14. Petrum post petitionem uo-
 catum à Christo è nauī exiſſe, & pariter ambulasse su-
 per aquas, quousq; territus à uehementia uenti cœpiſſet
 demergi. Clamaſſe tum, domine serua me. Iesum continuo
 & subueniſſe, & exiguitatem fidei in eo corripuiſſe. Hoc
 uerò, quid aliud est, quàm quod initio diximus, in tem-
 pestatibus mundi, quoad respicimus ad dominum, gra-
 dimur super ſcuiſſima quæq; statim ubi declinamus ocu-
 los fidei, hoc est, magis formidamus quæ mundus infert,
 mergimur. Et nisi reſtituti nobis ad dominum redieri-
 mus, actum est de nobis opprimimur enim à tribula-
 tionibus, et in desperationem præcipitati perimus. Cōtra
 fit, si quamuis puſilla fide, dominum inuocauerimus.

Continuo

Continuo agnouerunt eum.

Videtur Christus aliquandiu peregrinatus esse, nam uerbum hoc habet, tanquam diutius ipsum non uiderint. Adferunt igitur male habentes in grabbatis, in ciuitatibus, & uicis, & uillis ponunt infirmos in plateis, ut prætereuntes simbriam saltem tangere liceret, et salui fiebant omnes, quotquot tetigerant. Perniciosè aberratū & hinc, & ex alijs similibus locis, dum considerauimus solum hoc, quod oculi uiderūt, & sensus perceperūt. Huc enim mox deuenimus, ut putauerimus in simbria domini fuisse uirtutem sanandi, cum à fide hæc ipsa & bonitate Domini promanarit. Quod autem foris est factum, ad solatium miseræ carnis pertinuit.

CAPVT SEPTIMUM.

Et cum uidissent quosdam
ex discipulis:

HYPOCRITARVM proditur hic superbus animus admodū clarè. Dum enim uideri uolunt esse boni, & religiosi uiri sua iactant, seq; in his comparāt alijs, ubi quidem inuentis, quæ pro carnis ratione, nonnihil præcellunt, protinus contēnunt, quos impares inueniūt. Quem admodum hic faciunt: non cogitantes, quàm sint contempta

tempta, quibus ipsi se tollunt, non respicientes ueritatem cordis in alijs, & opera uerè sancta, utpote ex corde puro nata. Parua, & quæ nullo negotio fieri possunt magni iudicant, uerè bona et apud Deum, & pios omnes negligunt, id quod & hic, & alibi Christus docet, colantes culicem, camelum deglutientes. In horum locum, si non totus successit Papismus, mendacia sint, quæcunq; hætenus sunt dicta. Quamobrem mirum, quosdam esse hodie in hac sententia, multa quidem inesse praua, & erronea Papisticæ religioni, quæ que si non emendentur, damnatum sint datura, sed non propterea totam eius sectam, ueluti non institutam à Domino, destruendam, ac abolendam esse. Quid habet enim quod à pietate possit commendari, nisi speciem in quibusdam bonam? E diuerso an non caret omni gratia uerbi dominici, etiam in his, quæ pro summis hætenus, & ad salutem necessarijs uenditauit? Quid est enim pietatis in missa, quam Papismus tamen uendidit hætenus, & adhuc uendit pro peccatis uiuorum, & mortuorum? ut taceam de alijs ceremonijs. Quid hinc Deo honoris, quid utilitatis homini prouenit? Imò quid non inde de honestamenti & Deo, & Christo eius? quid non damni miseris animabus hominum? Honor Dei, & filij eius est audire sermonem Domini, & custodire, atque tantus quidem honor, ut qui sic fecerit, habeat uitam æternam, nec ueniat in condemnationem, sed transierit à morte in uitam. Quid tale in missa?

missa? ubi sermo Christi auditur, & creditur patri salutem in sanguine Christi pollicenti? Dein utilitas homini est uel ex bonis nostris, quibus necessitati pauperum subuenitur, uel ex prædicatione uerbi Dei per quam cibis confertur animabus. Nunquid missa quid eiusmodi præstat? Nec loquimur hic de abusu missæ, sed de eo, si omnia fierent in speciem quam rectissimè, id est, si nemo ad auariciam, si nemo ad uentrem, & uoluptates hac æremonia abuteretur, si laycis non esset ipsa, quod est nempe flagitiorum fomes, ita tamen habet, quemadmodum diximus. Quamobrem non solum papismus abolendus, si fieri posset, totus, sed etiam conculcandus, & obruendus rudere, & stercoribus, ut solent, quotcunque uolumus, ut lucem propter maliciam nunquam deinceps aspiciant. Verùm domini est abolere Antichristianos, non nostrum. Igitur, quia pharisæi, & scribæ quidam ob patrum decreta sibi placentes superbiebāt, incusant discipulos domini, quod illotis manibus, quas cōmunes uocat Mar. ut et communes cibi dicuntur ab Hebræis, ederēt. ipsi enim multo aliter solebant agere, lauabāt à foro ueniētes antequam comederent tanquam cōtaminati, non semodo, sed et pocula, urceos, & amēta, lectos suo quidē tēpore, existimantes tū se quoque purgatos esse stulta quōdam opinione. Non autē curabant interea, ut corda purificarent per fidē, sine qua purificatione, quod ipsi fecerāt, non solū nō erat utile, sed plurimum nocebat, quantumuis ab eo sese æstimarent.

Inquiunt

Inquiunt ergo: quare discipuli tui non ambulāt iuxta traditionem maiorum? Quid non dicunt potius secundum legem? Nimirum quia tale nihil erat in lege. Et æquabant, quod pertinebat ad observationem patrum decreta legi, si non præferebant. Quid hic dicemus? an non idem per omnia fit hodie? an non præhabemus decreta patrum, instituta pontificum, dogmata simul omnium diuinis literis? Vēdimus nihil non sub ecclesie titulo, etiamsi ad eam nihil pertineat, imò etiamsi ecclesie sponsæ domini prorsus repugnet. Sed ita fascinantur hoc nomine simplices, ut dum imaginantur sponsam Christi non aberrare posse à spōso, proponitur autem error aliquis per manifestam scripturam, dicāt potius uel scripturam non intelligi: uel eam deprauari, quia ecclesia non possit errare.

Bene uaticinatus est Esaias
de uobis.

Tales estis, quales uos depingit Esa. ca. 29. ubi dicit. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me, &c. Deū habetis in ore, iactatis legem, & prophetas, interim nihil minus curæ uobis est, ut sequamini, quàm quod iactatis. Decretis autem hominum tam incumbitis studiosè, ut ne apicem quidem excidere sinatis. Insignis certè locus contra humanas traditiones, que grassantur in conscientias hominum: queq; prorsus ab homine sunt, nulla occasione ex literis diuinis accepta.

Quoties

Quoties ergo his uexat ueluti iniecto laqueo, non est illis
 standum. Papa mandat, ne quis contra se, suaque decreta uel
 cogitet per excommunicationem. Quid uero, si ista conscientiam
 onerant, contra praecepta Dei: an seruanda? Si
 poteris liber ab his fieri, magis utere. fit enim, ut per ty-
 rannidem cogaris iugum istud ferre, quemadmodum ho-
 die uidemus, nam tunc quidem agendum, quod cogaris,
 modo conscientiae libertatem apud te ipsum, & Deum
 conserues. Id quod addimus, ne quis putet, oblitum me uer-
 borum Christi, quibus dicit: Qui me confitebitur apud
 homines, confitebor ego ipsum coram patre, &c. Praeterea
 constat ex hoc loco, quam ex doctrinis hominum, et prae-
 ceptis Deus nec uelit, nec possit coli. Quis enim homi-
 num nouit mentem Domini, ut constituat, quo uelit ipse co-
 li, et uenerari? Vt enim nemo nouit, quae sunt hominis, ni-
 si spiritus hominis, ita quae sunt Dei nemo nosse potest,
 nisi spiritus Dei. Insaniam itaque necesse est esse, quod ha-
 stenus ita delituimus, quam late patet nomen Christia-
 num, in decretis hominum, Deum inde colentes, salutemque
 uenantes, obliti loci huius, quem tamen quotidie in mani-
 bus tenuimus, oculis sumus intuiti, & ore legimus. Immo
 adhuc hodie pro istis pugnamus ueluti pro aris, quod di-
 citur, sed maiore profecto iactura, postquam ueritas per
 gratiam Dei tam benigniter est nobis concessa. Caueant
 uiri feroces, & impij, nam pugnare contra rem adeo con-
 fessam, quid aliud pareret, quam condemnationem gra-

uissimam: Non enim iuuabit olim clamare: Ecclesia instituit, sancti Patres tenuerunt, in concilijs ita sancitum est: Ni dicere queas, ergo, Dei uerbum, Christi euangelium, apostolorum spiritus, qui Christi est, ita docuit, quamobrem sequutus sum, uerè perijsti. Cur autem non possit coli præceptis hominum Deus, subdit: Nam omisso præcepto Dei, tenetis cõstitutiones hominum. Præfertis quæ uos iustitistis, contemnitis quæ statuit Deus. Vbi talis est animus, qui quidem suam uanitatem præponit ueritati diuinæ, non potest certè uerus esse cultus Dei, etiam si propter hunc omnia fuerint instituta. Homo uanitati similis factus est, imò uniuersa uanitas, omnis homo uiuens sed & mendax est. Quid igitur in uero cultu Dei constitueret? Sed hic dum existimat, nescio quæ magna se statuisse, tam sunt stulta, & prorsus inania, ut humanus prope modū sensus queat pro nihilo ducere. Vt hoc loco, ablutiones urceorum, & poculorum, aliaq; his similia multa. In papismo ceremoniæ simul uniuersæ, uestes religiosorū et omnia quæ in cultū Dei, diuorūq; sunt erecta. Hæc etenim omnia, si contuleris ad fidem, & charitatem, tam non solum contempta reddūtur, sed etiam abominabilia.

Bene, reiicitis preceptum Dei.

Taxat grauius Iudeos, & probat manifesto exemplo, quod reiicerent præcepta Dei, ut suas cõstitutiones erigerent. Videtur autem illud, bene, grauem Ironiam habere

bere, ut quæ cōtrarium sensum innuit. Non enim adpro-
 bat, quod reijcerent, sed diserte arguit. Inquit ergo. Moses
 dixit. Honora patrem tuū, & c. Ecce præceptū Dei, quo
 Moses iubet dictante Deo, parētes honore nos prosequi, et
 pietate uenerari, utpote genitores, educatoresq; nostros,
 & qui sollicitudine perpetua de nobis uexati, nunquam
 curis fuerint uacui molestissimis. Iudæi autem dicebant. Si
 dixerit homo patri uel matri, corban, id est, donū quod-
 cunq; ex me, in tuum cedit commodum. Vnde patet sic
 Phariseos docuisse, donaria quidem esse templis offeren-
 da: Ex quo ad oblationes uehementer adliciebantur ho-
 mines, ut sumus proni ad nostra, etiam apud Deū, quæ-
 renda. Inde tunc fiebat, ut parentibus à liberis quid pe-
 tentibus, illud diceretur. Donum, quod obtuli tēplo, etiam
 tibi erit utile. Hinc factum igitur, ut parentibus de hono-
 ratis, uolaretur de ipsis honorandis mandatū Dei. Quæ
 propter inquit Christus: Et non finitis eum facere quic-
 quam patri suo, & matri suæ, & irritum facitis uerbum
 Dei, etiam si non prohibeatis palam. Nam dum traditio-
 nem uestram stacuiis, mandatū Dei destruitis: adeo
 nanque misera est humana cōditio, ut mox hūc declinans,
 quæ Dei sunt per negligentiam prætereat, uel saltem in
 humanis seruatis existimet etiam diuina seruata esse. Ta-
 les quidem natura sumus omnes. Nostra nobis magis pla-
 cent, dumq; per ea nostra quærimus multo libentius, fit,
 ut quæ Deus tradidit abijciamus usque ad contemptum.

An opus habemus exemplis, dum ecclesia Papæ manet?
 Quid enim uidere est hic, quod dum est ex homine, non
 præferatur mandatis Dei? ante omnes ab eis, qui doctissi-
 morum, & sanctissimorum gestat titulum. Quamobrem
 opus est certè, diligentiam, fideiq; sinceritatem adhibea-
 mus in orationibus nostris, si quando possimus impetra-
 re à Domino naturæ tam misere emendationem. Quod
 adinet ad orationis structurã. Si dixerit homo patri uel
 matri, & c. sensus est imperfectus, quare subintelligendum
 est, uel Eras. admonente, satis est, aut simile quidpiam.

Audite me omnes, & c.

Capitulum (ut patet ex Matth. his uerbis: Cæterum
 illotis manibus capere cibum, non inquinat hominem) ex
 his, quæ acta sunt (ut alibi sæpe) populum docendi, quod
 hætenus fuerat inauditum, habuerunt enim mandata Iu-
 dei super cibus edendis, & non edendis, quæ hoc Christi
 sermone ueluti abolentur. Captat autem statim initio be-
 neuolentiam, imò dociles reddit, dum omnes hortatur ad
 audiendum, & intelligendum, poterant enim inde facile
 uidere magnum esse, quod erat dicturus. Et profectò ma-
 gnum est nosse, quod nihil foris intrans in hominẽ, ipsum
 coinquinat, sed quod de homine procedat. Pertinet enim
 hic, ut intelligamus neq; cibum, neq; potum, neque quid-
 piam aliud, contaminare posse, unde nullus etiã cibus, aut
 potus prohibitus, modò sumatur cum gratiarum actione.
 Contaminat autem quod ex homine procedit, ut malæ co-
 gitationes

gitationes, adulteria, supra, &c. Rationem reddit utriusque partis, postquam à discipulis fuerat rogatus de parabola. Nam quod foris intrat in hominem ideo non coinquinat, quia non intrat in cor eius, sed in uentrem, & exit in secessum repurgans omnes escas. Ceterum quod exit ab homine, cōtaminat, nam exit ex corde, quales sunt male cogitationes, fundamentum omnium flagitiorum, uix enim flagitium perpetratur, nisi præcogitatum, nisi cordis cōsensu. Numerat grauiora, ueluti sunt adulteria, crimen plus quàm notum, ut quod ideo uix hodie inter grauiora peccata censetur. Stupra, quæ committuntur in eas, cum quibus inire matrimonium nō licet. (Græcis est, *πορνεία* fornicationes.) Homicidia, furta, auariciae, fraudes, his utimur in auaricia, dum fallimus ad eam exemplendam. (Marcus græcè dicit *προνειία* calliditates cum adiuncta malicia, quibus homo quod suū est querit.) Dolus, peccatū, quod tentat etiam imponere Deo. Impudicitia, quæ est intemperantia circa tactum, oscula, & quæcunq; sunt ueneris. (*ἀσελγεία* uocant Græci, atrocem petulantiam &c. Quamuis et impudicitiam significet.) Malus oculus, uel inuidus, uel intemperās, Theophylact. Conuicia, superbia, stulticia. Conuicia quidem contra Deum tendunt: Superbia contra Deum & homines. Stulticia contra proprium possessorem.

Et inde surgēs, abiit in conf.

Causam cur hinc digressus sit, aperit Mat. 15. Nouerat

enim ex dicto sermone Iudæos offensos esse: quia ergo ueritatis doctrina parum promoueret, abiit in confinia gentium, facto docens, futurum, ut ueritatis omnis uis à Iudæis auferenda foret, dandaq; gētibus. Ingreditur autem domū tanquam latere uellet, fortè propter Iudæorū male dicendi petulantia. Verū latere non potuit. Tā diligentè obseruabatur ab ægrotis, salutem corporū expetentibus. Quidni ergo anime cōueniat inualida propter peccata, sic obseruare curatore suū, præserim cū præter hūc non sit aliud? Non est enim aliud nomen dati sub cœlo inter homines, in quo nos saluos fieri oporteat. Act. 4. Sed nec à Deo patre missus fuerat, ut lateret, nec ipse propterea descenderat. Vnde satis patere uidetur Iudæos fuisse in causa, cur simularet latere se uelle.

Mulier enim ut audiuit de eo, &c.

Brevius Marcus, pluribus Mat. hāc historiam describit in primis utilem. Continet enim Christū non solis Iudæis uenisse, quamuis his primo. Deinde aut ut Christus per dissimulationem elicuerit fidei mulieris huius magnitudinem quāuis Græca esset. Præterea præcum rationem, quod adinet ad exauditionē Dei. Et tandē fidei naturam constantiam, et effectū. Quod enim et ad gētium salutem missus sit Dominus, ab undē cōprobat disputa iocum muliere, et sanatio filie eius. Erat enim mulier Græca, id est gentilis. Et erat Syrophœnicisa genere ab regione, quæ Syrophœnicia dicebatur. Hæc impulsæ ex filie miserrimo morbo

rimo morbo (habebat enim spiritum immundum) roga-
 bat Iesum magno haud dubie cum affectu, & fide, ut de-
 monium eijceret. Christus uero apud Matt. primo dissi-
 mulat se audire, adeo ut ad intercedendum mouerentur
 discipuli: Amitte illam, quia clamat post nos. His autem
 respondet aliquanto seuerius: nō sum missus, nisi ad oues
 perditas domus Israël. Ceterum quod reprebit disci-
 pulos, non reprebit mulierem, uenit enim, & adorauit,
 dicens. Domine succurre mihi. fides nanq; non permise-
 rat, ut pusillanimis fieret, quod discipulos seuerius reie-
 cerat Christus. Ex quo uidemus preces, si fide fundun-
 tur, non desinere, ubi nō statim cōpos redditur quis uoti.
 Inquit igitur Christus: Sine prius saturari filios. Ex qui-
 bus uerbis nonnihil spei poterat concipere Syrophœnisi-
 sa. Prius enim audiēs, respiciebat ad posterius. Addit præ-
 terea dominus admodum duriter. Non est honestum, aut
 commodum, οὐ γὰρ καὶ λῶν, sumere panem filiorum, id
 est, beneficiū quod Iudæis debetur, & projicere catellis:
 ethnicis inquam, è quibus et tu es. per ἠθολογίαυ sic uo-
 cat et Iudæos, et gentes: illos quidē filios, hos uero canes.
 Scriptura nanq; filios Iudæos sæpe adpellat. Iudæi quod
 gentes habebant exosas, uocitabāt canes. Hic illa iam de-
 nuo, et palām repulsa non solum non cedit, sed agnosccns
 miseriam, seq; merito catellam uocari, magis humiliter
 precatur. Verum est quod dicis, panis non est dandus ca-
 nibus, qui filiorum est, sed de micis tamen istos saturari

quodammodo nemo est, qui inuideat. Non igitur peto nunc totum te, qui beneficium es Iudaeorum, sed partem quamdam tui, uirtutem inquam diuinam, mihi cognitam, qua sanes filiam meam. Noui etenim quod id ualeas, modo uelis. Ecce praecum constantiam, et Christi dissimulationem, qua uoluit nihil aliud tamen, quam ut ueluti cogeret iamdudum tandem exclamare: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut uis. Et hic: Propter istum sermonem uade, exiit demonium a filia tua. Ut est enim sermo nuncius quidam cordis: ita hic sermo nuncius erat fidei Syrophœnissae. Rediit ergo domum, et inuenerat filiam iacentem super lecto, liberatam a demonio. Apud Mat. intercedunt, ut diximus, discipuli, sed repelluntur, mirum igitur, quomodo Romanensium incogitantia sanctorum intercessionem inde conetur adstruere. Licet hinc discere uim adfectuum nam ita mentem obtenebrant, ut etiam lux ipsa non uideatur, Exempla si non sunt hodie, nunquam fuerunt, praesertim inter doctos, quos nominatim dicere possem, si sic conduceret.

Et rursus egressus de finibus Tyri.

Hoc miraculum solus Mar. recenset. Sanat Christus surdum, & *μογιλωλον* uix loquentem, ut transijt per medios fines decapoleos. atq; id aliorum intercessione, hoc est, aliena fide intercedente, & parua nimirum, prece-

tur enim, ut imponat manum Christus surdo. Obtemperat hic, sed uide quomodo. Seorsim abducit à turba: mittit in auriculas digitos: spūto emisso tangit liguam: suspirat in cœlum ingemiscens: et dicit Ephata. mox ille audit & rectè loquitur: Christus uerò præcepit, necui dicant. et illi nihil minus quàm obtemperant, tantus erat super hoc miraculo stupor. Principio coniecturam facit, quod surdus fuerit è finibus Decapolis, quia Christus hac trāsīit, & fides adducentium non erat ita magna, superius enim rogarant Gadareni, qui sunt in his finibus Christum, ut à se discederet. Tū habuerūt discipulū, Christiq; apostolum à crudeliss. demone illo liberatum, qui dum sui liberationem prædicarat, magnificeratq; Christi beneficia, non nihil incussit per rei magnitudinem & admirationis, & fiducia, imperfecte tamen, uerum quam Christus non reiecit. Sit fides in nobis igitur quamuis pusilla, & rectè nobiscum agetur, crescit enim postquam iacta fuerit, ut semen sinapios, quemadmodum alibi satis dicitur. Abducit autem à turba minus fidente: & multis agit cum surdo: non dubito, quin ut eos in maiorem conijceret stuporem, postquam effectum uidissent tam mirabilem. Quod facile fit enim, quamuis sit ingens ac arduum, non adeò miratur stulticia carnalis ut quod fit labore & adparatu quodam. Sed quur tandem hoc agit modo? mittit digitos in auriculas, &c. Adtemperat se, quod ferè diximus, sic fidei illorum. Tum etiam, ut doceret uirtu

tutem carnis suæ, qua cognita præciū eius apud patrem
 pro nobis facilius conciperemus, & crederemus. Diui-
 nitas enim filij Dei sic se carni, quam Christus à matre
 uirgine accepit admiscuit, ut quamuis naturæ suæ nihil
 pœnitus amiserit, quæ admodum nec potuit quidem, uim,
 & uirtutē dederit faciendi miracula, sanandi morbos, et
 abolendi per passionem peccata nostra omnia. Virtutis
 huius itaq; gustum per contactum eiusmodi Christum no-
 bis exhibere uoluisse, quis dubitare potest? Ergo nulla ca-
 ro, nullus sanguis, quantumuis sanctus, quantumuis spi-
 ritu Dei mundificatus, parē uirtutē nactus est, quod nulli
 se ita copulauit, quod est diuinū in unā cū ipso personam,
 ut cū Christo uero Deo, et uero homine. Nā et si diua uir-
 go dominū habuerit secum, benedicta fuerit, spiritu Dei
 repleta, nō tamen Dea fuit, nec Deus, sed homo. Christum
 ergo uerē contemplantes, agnoscamus præciū sanctissimæ
 carnis, præciosissimiq; sanguinis eius, et credamus suffice-
 re pro peccatis omnium apud patrē, qui ipsum receperint,
 quicquid Papa reclamet, quicquid mundus intēdet, quic-
 quid minentur arma desperatorū, ni malimus cū his con-
 demnari, quā cum fidentibus æternum uiuere. Sufficit
 præterea in cœlū dominus ingemiscens. Quo quid aliud
 quā dolorem super miserū illum docet, tum salutem om-
 nium esse à Deo precandā. Misericordiā itaq; discamus
 à domino erga proximorum miseriam, tum impetrare
 per preces à Deo, si uolumus illos esse saluos. Inquit autē,
 ephphata

epha ta, quod interpretatur Mar . aperire, imperandè modo, atq; mox aperte sunt eius aures, & linguæ solutum uinculū, non quidē uirtute uerbi propriè loquendo, sed uoluntatis diuinæ, quā uerbū ipsum expresserat: uerborum enim nō est per se, nisi significare. Nā etiā si Christus tacuisset, uoluisset autem sanare surdū hunc, per uoluntatē eius sanitatem recuperasset. Qui diuersum sentiunt, ut Papistæ non absimiles sunt ἐφοριστῶς κἀνοδουλόων, qui characteribus, & uerbis uim tribuunt tantam, ut hos in bullam uitream includant uel inuitos.

Et præcepit illis, necui dicerent.

Præcepit uel serio, uel non serio. Si illud, nimirum huc respexit, quod non est omnium rectè, & pro gloria Dei facta diuina commemorare . Quærun alia per eorum cōmemorationem, alij pro uarijs adfectibus, pauci gloriam, quæ unicè querenda, Dei. Iā hæc ubi negligitur, præstat beneficia illa tacuisse, quàm diuulgasse ad usum aliquè peculiarem. Tū eiu's modi sunt, apud quos profunduntur, interdū, ut hoc sit margaritas projicere ante porcos. Quod quā nō uelit Christus, Matt. 7. satis demōstratur. Si nō serio, docuit planè, quā ubiq; præsertim autē in bonis et admirandis actionibus, Deum querere, nō autē nos ipsos debeamus. Imò et nosse hæc ipsa à Deo esse omnia, nō autē ab homine. Deinde autē præstare, ut facta q̄ uerba diuulgēt, quod est rectè factū ab aliquo. Rei uero, id est ex eplo

non negligendæ, præsertim cum non sit adfectus alius in
 homine uehementior, quàm cupiditatis gloriæ, cumq; so-
 la Dei gloria sit nobis nullibi non petenda: nã bona agen-
 da, mala fugienda propter solam eam gloriam. Quod si
 secus actû fuerit, iam nihil est, quod est sacrum, apud Deum,
 quantumuis in oculis nostris splendeat, imò & peccatum
 est, etiamsi nos uirtutem maximam esse iudicemus. Ut
 igitur priorem expositionem nemo prudens reijcit, ita
 posteriorem non credo displicere cuiquam, nam utraq; à
 pijs, doctisq; uiris proponitur hodie. Sed quid illi tãdem,
 quibus prohibuit, necui diceret? Quo magis, inquit Mar-
 tille eis præcepit, hoc potius amplius prædicabant, forte
 quia tantopere stupebant, quis enim contineret miracu-
 lum tantum, præsertim cum ipsum per se latere nequeat?
 Sed interim nõ ineptè uidetur prædicasse, quia sequitur:

Bene omnia fecit, &c.

Καλῶς rectè, perfecte, nã uix dubito, quin ex admi-
 ratione & amore sit consequutus, ex amore prædicatio il-
 la, quamobrem non uideo, uituperandos illos, quod non
 obtemperarunt præcepto domini. Etenim si laudem eius
 magnificatam uoluerunt, nihil minus quàm peccarunt.
 Quod autem id uoluerint, uerba hæc satis clarè demon-
 strare uidentur. Verum ita præceptum domini ἀλλή-
 γως effect accipiendum eo modo, quo diximus.

In diebus illis, cum turba ad-
modum, &c.

MISERICORDIA motus iterum Do-
minus super turbam in solitudine secum
uersante m, eam cibo reficit, dein dimittit.
Vnde patet, quàm ubiq; sit Christus sui fa-
milis, id est, perpetuus benefactor, eorum præsertim, qui
ipsi adhæserint, etiam in solitudine, hoc est, ubi uidentur
omnia, quæ sunt necessaria, perijisse. Ut enim is est per
diuinam potentiam suis ubiq; præsens, ita non potest eis
aliquid deesse, ubicunq; tandem sunt, & in quibuscunq; pe-
riculis. Fames quidem telum grauisissimum, sed habet hinc
uir pius, ut eam non timeat, cum nouit prouisorem tam
misericordem, certum, & potètem, cibos enim producit,
& auget inter homines distributos, id quod hic docet.
Probat autem hodie, & semper nihil minus, quamuis non
animaduertant ingrati. Quod certè nobis est olim ces-
surum in magnum malum. Homo dum pascit, non potest
id beneficij satis extolli, agimus gratias tanta uerborum
pöpa, fatemur nos omnia debere, promittimus nihil non
facturos ad compensandum, agimus mira. Dominus uerò
cum nos pascit hodie, & semper, non solum non referi-
mus tale aliquid, sed sic cibo, potuq; abutimur, ut conui-
cijijs interim

cijis interim agamus aduersus cum, & adficiamus uelut meditata ignominia. Voramus, & ingurgitamus præter necessarium, atq; hic nullus est modus, tum etiam effundimus, & perdimus nihil minus, sic spoliamus pauperes, quibus per illa debebat esse prouisum. Non mirum igitur quod fames perpetuo regnat, magis mirandū, quod longanimitas Dei non grauius aliquid immittit, ac perniciosius. Qui fidem igitur euangelij profitemur, aliter simus animati, sumamus omnia cum gratiarū actione temperanter, et quantum satis ad uitæ sustentationē, pauperū semper memores. tum fiet enim, ut nulla sit nobis cura necessaria de cibo, et potu, ut nec est uolatilib. cœli: pater enim cœlestis, ut illa pascit, ita suos pasturus est hic, et in æuum.

Misericordia tangor, &c.

Præmunit discipulos hoc uelut exordio ad miraculum quod cōstituerat, ne, quia rudes adhuc, cogitaret plus satis esse prodigum Christum cibi paucissimi, quem iam dum habebāt. Quapropter inquit, misericordia tangor, causas plus quàm probabiles adducens. Triduo manent apud me, cōsumptisq; quæ secum adtulerūt, non habent quod edant: & quia quidam è longinquo aduenerunt, sic dimisero, deficient (quod nolim) in uia. Tam uero discipulorum incogitantia super diuinitate Christi fuit ingens, ut nihil de quinque panibus paulo ante distributis in tot hominum nullia subcurreret, quā obrem interrogant

Vnde

Vnde istos quis possit saturare panibus in solitudine? Mirum profecto ingenium humanum tam esse ineptum, ne quid dicā grauius, ad diuina. Tot iam uiderant discipuli miracula diuinitatē Christi potenter cōtestantia, imò acceperant à patre, ut confiterētur esse filiū Dei, atq; sic crederēt, nihilominus carnis miseria, et nescio quæ ruditas tam abstrahit, imò impedit mentē, ne ad diuina conscendat, ut hic discipulis non ueniat in animū, quod modo factū erat. Verū diligenter licet uideamus facultatē Christi in eis tolerandis, quò similiter et nos agamus, quibus est aliquid è coelo datū gratiæ, erga rudiores ad diuina rectè dispēnsanda. Donec enim ruditas fuerit, nō malicia, seu impietas, etiā si multis ea durauerit annis, nō uideo Christi uestigia nō hic esse sequēda. Quod dicimus propter eos, qui nimis sunt ad excommunicandū eos, qui per conscientiam dicunt, se quod proponitur, nō capere, præcipites. Præsidū enim ecclesiarū lucrifacere Domino, non perdere. Dū tales igitur de pertinacia nō possunt traduci ex his quæ uita eorū quotidiana præfert, ipsi autē de sacramētis (ut fit) capere nō posse quod dicitur per conscientia testatur, quid facies aliud, q̄ quod facit hic Christus: modo nobis hunc esse salutem unicam confiteantur cum discipulis, nam sic ex corde confiteri, non est hominis à Christo prorsus alieni. Rogat de panibus Dominus, ut supra. quorum numero cognito iubet turbā discumbere super terram, accipit eos *ἰσχυροῦς ἐπὶ*, id est, gratias agit. hoc enim significat

significat *ἄχριστός*, non autem consecrare. Sic alibi quoque accipitur, ut Matt. 26. & Mar. 6. Præterea fregit, deditque discipulis. Verum inquis, quare non ipse potius distribuit? Nimirum ut discipulis, quod fiebat, magis magisque insidens documento foret, quicquid deinceps Dominus esset commissurus, ita distribuere, ut acceptum ab eo. Tum etiam ut homines illud idem exciperent à discipulis, ceu datum à Domino. Quod quidem si diligenter obseruassemus, neque miracula, neque uita discipulorum tam longe nos à Domino fecissent aberrare. Non quod error sit uel in miraculis, uel in uita, sed in nostramalignitate omnia secus quam cõueniat, acceptate. Fecit utrumque, ut pro Dijs sanctos illos uiros coluerimus, quod aliter haberet, si quæ fecerunt sancte, uirtuti Dei, & spiritui sancto retulissimus accepta. Ceterum cophini septem fragmentorum sublatis, cum superius duodecim fuerint, quid aliud putabimus significare, quam Deum omnia posse, prout fuerit libitum? Pauco uidelicet cibo multos æquè cibare, ut cibo multo. Deinde efficere ut multum, seu parum ex multo cibo supersit. Virtus etenim Dei est, quæ nos pascit: externa illa, quæ nobis exhibet, eius uirtutis sunt ueluti sacraria.

Et mox ingressus in nauim, &c.

Quod Marc. dicit, in partes Dalmanutha, Matt. habet in partes Magdala, uel secundum quosdam Mageda.
 Non

Nō inuenio locum hunc à quo piam explicatum. Certum est tamen eandem plagam ab utroq; designatā: & quam uis Maglam quidā pingant citra lacum Genēzar, uideatur ex Mar. patere sitam ultra lacum, scribit enim: & relictis illis, ingressus nauim rursus abiit, traiecto lacu, & non longè postea uenit Bethsaidam, nimirum pedibus.

Quærentes signum ab eo
de cœlo.

Matth. hæc apertius habet. quamuis & hic noster addat, quod ad ueram intelligentiam rectè pertinet. inquit enim: tentātes eū. Quod igitur faciūt Pharisei, & Sadducei dogmatis alioqui ualde dissidentes, tentatio fuit, atq; adeo falsus, & mendax animus. Dum enim nihil ualerent contra Dominum pro suo uoto per ueritatem agere, signum petunt, non quidem in terris, cuiusmodi nanq; multa iam uiderant impij, & increduli, sed è cœlo: ut uidelicet aut solem sisteret, uel lunam, aut flumina deduceret, aut immutaret aërem, ut Theophil. scribit. Quod si dedisset, inuenissent protinus, quod essent calumniati, utpote quibus non satis erant, suscitare mortuos, et eijcere demonia. Sin aliter, clamassent cōtinuo, hominem non esse Dei, nō prophetā. Christus itaq; sic agit cū eis, ut & tacere, atq; interim pudore perfundi cogerētur. Ait ergo apud Matt. 16. Cum coeperit esse uespera, dicitis, serenitas & c. Et subdit: Hypocritæ, faciē cœli scitis dijudicare, signa

re, signa uero tēporum nō potestis? Illa uidelicet, ex quibus uoluerat Ioannis discipulos perdiscere quis nā esset. Matt. 11. Luc. 7. A difficiliore itaq; & incertiore ad facilius, quodq; fallere non potest, argumentatur. Signa nēpe coeli non semel frustrantur, cum ea, quæ hactenus fecerat Christus palām, indicarent Deum esse cum eo.

Et cum ingemisset spiritu suo.

Tā doluit propter illorū cecitatē. Et profectō miserū est, hominē adfectib. suis ita excæcari, ut nō uideat, aut intelligat, quod luce clarius est. Hodie cum dico, Christus inquit. Quæadmodum Moses exaltauit serpentē in deserto, sic oportet exaltari filiū hominis, ut omnis qui credit in eū, nō pereat, sed habeat uitā æternā. Tū infero, quod Christus dicit, ga uerū est, nō opus habemus alia ad salutē oblatione, modo credamus: quare missa Papalis, in qua Christū offerūt isti, nulla sit oportet. tam est obcæcatum, quicquid adhæret Papæ, ut prius hæresim interpretetur quod dixi, quā ueritatis manifestis: recipiat testimoniu.

Cur generatio hæc signum querit?

Cur tam est cæca: cur non credit eis potius quæ tam multa iam uidit? cū nihil de me certius queat testificari? Opera enim, quæ mihi pater, inquit, dedit, ut perficiā ea, ipsa inquā opera, quæ ego facio, testificātur de me, quod pater miserit me. Io. 5. Matt. uocat generationē prauā, & adulteram: prauam quidem ea ratione, qua uocat etiā hypo-
critas.

ritas, et quia tentauerant. Adulterã quod degenerarant
 à pijs maioribus uelut adulterionati, quamobrem &
 ipsi fornicarentur à Deo.

Amen dico uobis, si dabi-
 tur gene.

Q. d. Non dabitur. Mos loquendi Hebr. e: Est autem
 sensus, non dabitur generationi huic signum, cui uidelicet
 credat. Nã postea multa adhuc signa sunt data, uerũ nulli
 crediderũt. Addit Matt. Nisi signũ Ion. e prophet. e, id est,
 Christi et mortui, et à mortuis excitati, cuius rei qdam ty-
 pus fuit Ionas. Huic etenim signo qui nõ crediderit, nul-
 li crediturus est. Imò etsi crediderit, frustraneũ est, dum-
 modo nõ credit Christũ mortuũ propter peccata nostra,
 ac resurrexisse propter iustificationem nostri. Ro. 4.

Et relictis illis, ingressus rursus.

Apud eos lubens conuersatur dominus, à quibus fru-
 ctum sperat glori. e patris. Apud reliquos non, nisi dũ ex-
 probrat flagitia, seu docet uoluntatem Dei, ut uacent in-
 credulitatis excusatione. Transnauigat igitur, iterum in
 eum locum ueniens, unde pedibus ierat Bethsaida. Ex
 quo illud, quod de Dalmanutha dictum est modo, clarius
 innotescit, patet enim Dalmanutha fuisse in ea parte la-
 cus, in qua & Bethsaida.

Videte & cauete.

Græcis est ὀφθαλμοῦ, βλέπετε. qua forma loquedi et nos
 I 2 utimur

utimur nostra lingua, dum cauendum esse uolumus significatum. Tribuit autem iudicandi facultatem dominus suis de doctrina falsa, quod est admodum notandum, mea sententia: nam si male docentem audiuerimus, atq; ita fuerimus seducti, quis nam culpandus hic? an qui nos docuit? Non caret is quidem culpa: uerum qui doctrinam non iudicauimus, magis culpandi. Cæcus enim si cæcum duxerit, ambo cadet in foueam, non qui duxit solus. Cæterum fermentum est alibi euangelium, ut Matt. 12. Alibi peccatum. 1. Cor. 5. Hic autem doctrina phariseorum, et hypocrisis, ut etiam. Luc. 12. Quod additur uero de fermento Herodis, quidam putat idco factum, quod ille iam esset in phariseorum sectam pertractus. Quidam, quod placet, existimant iusticiam quamuis externam significari, etiam si ea non sit ex legis operibus, ut phariseorum, qualis est iusticia quoq; gentium. Vide si quicquid monachi, & alij, quibus titulus fuit hætenus religiosorum, fecerunt, non sit fermentum pharisaicum. Ex quo tamen illud consequutum ut iam dominantur super omnes principes orbis. Imò cogantur hi seruire & esse carnifices eorum: utpote quibus abutuntur ad occidendum omnes, qui uerbo Domini, quam hominum commentis circa religionem malunt obtemperare.

Disputabant inter se, &c.

Videmus mentem hominis ad diuina percipienda plene nihil

ne nihil habere uirium, ni Deus lumine suo redaccendat. Reclament philosophi (Theologos Sophistas dico) ad raium usq; non proficient tamen, dum exemplum discipuloru rudium toties ob oculos constituitur, qui preceptorum illum diuinum tam diu audiuerant, tam diu miracula uiderant, uitam eius sanctiss. nunquam non in oculis habuerant, & ad sermonum eius formulam erant tam diu aduefacti. Quales nos igitur, qui caremus his, eo saltem modo, quo discipulis abunde fuerant concessa? Quare nihil mirum, quod tanto tempore uerbum audientes, & legentes non adeo promouemus, ut statim ad summum cuculamur, sufficiat dum uelut per gradus ad fastigiũ uirtutum euangelicarum tendimus. Veniet tempus, quo spiritum dabit Deus perfecte nos ducentem in cognitionem & actionem omnis pietatis.

Quid disputatis, quod panes non habetis?

Gravis exprobratio, qua discipulis obijcit ignorantiam, cor cæcum, oculos non uidentes, aures non audientes, memoriam nullam, hoc est, meros truncos facit, & stipites: tam diu enim uiderant, & audiuerant & tetigerant signa, miracula, aliaq; multa cognorant, à quibus ruditas omnis debebat iam esse fugata, sed parum effectum: carnis enim ignorantia, qua non nisi carnalia cogitabant, obstiterat, ne spiritualibus possent fidelius intendere.

Qualis est igitur homo, qui caret omni gratia Dei? Talis certe, ut nisi Dominus per suam benignitatē eius tam graues tenebras illuminet perierit. Abeant igitur liberi arb: adsertores stolidissimi, utpote, qui nil nisi gratiæ Dei coniciantur, dum uiribus hominis adscribunt, quæ sunt uirtutis diuinæ solius.

Et uenit Bethsaidam.

Historia miraculi nota est, ni quis miretur, cur nã eētū extra uicū duxerit. Nō erat fides in eis hominibus. Id quod uel ex illo patet, quod subditur: Misit illum in domum suam. Neq; in uicum ingrediaris, neq; dixeris cuiquam, &c. Docemur autem sanatione hac sensim uelut per gradus data, ut fide imbecillibus sit obsequendum, donec eō peruenerint, ut nō sit amplius opus obsequio. Deinde præter illud quod dictum est de prohibitione, non quæuis conuenire quibusuis, & cuius temporis. Quare personarum, & temporis est respectus diligenter habendus, contra catabaptistarum pessimum errorem.

Et egressus Iesus est, & discipuli, &c.

Christus olim missurus in orbem terrarum ad prædicandum euangelium discipulos, explorat prius, quidnã de se sentiant, non tanquam id nesciat ipse, uerum ut doceat exemplo, non statim in explorato manus esse imponendas. De Christo uaria sentiunt homines, in hoc tamen conueniunt

niunt omnes, et mali, & specie boni, ut magnum iudicent
 & hominem Dei, Quocirca uel Io. Baptistam esse aiunt,
 uel Heliam, uel alium quēpiam è numero prophetarum,
 atq; hoc ex miraculorum potentia. Quid igitur tandem
 occidunt? Erat cognitio absq; gratia, quam obrem in ma-
 lum eis cecit. Discipuli uerò confitentur esse Christum il-
 lum, de quo uidelicet scriptura promiserat olim, uentu-
 rum esse in mundum, ab benedicendum omnes tribus ter-
 re. Cōfessio breuis est quod adinet ad uerba, lōga autem
 quantum ad uirtutem. Qui enim confitetur ex puro cor-
 de, Iesum esse Christum, is simul hęc confitetur, Charita-
 tem Patris erga nos, Pater enim misit filium uon alia ra-
 tione, quàm quod nos dilexit. Io. 3. Ro. 5. & 8. Charita-
 tem item filij, ut qui propter nos, & propter nostram sa-
 lutem descendit de caelis, & incarnatus est de Spiritus.
 natus ex Maria uirgine, et homo factus est, & secundum
 carnē passus, & mortuus pro peccatis nostris, &c. Con-
 fitetur etiam Vnionem, stupendam illam, Verbi cum car-
 ne, quę semel facta manet inseparabilis in perpetuū, nam
 in unam personam constituti sunt Deus & homo. Et im-
 permixtę manent tamen naturę partium. Mirabile, &
 inenarrabile nostris linguis. Et tandem confitetur mor-
 tem Christi nobis adtulisse uitam æternam. Reconciliauit
 enim nos Patri. Ro. 5. quę reconciliatio quid est aliud, ni-
 si uita æterna? Iam si hęc confessio cordis est, ut diximus
 puri, non potest nō consequi, primò, Dilectio erga Deum

& Christum benefactores tam admirabiles. Deinde uita Deo digna, quæ Charitas est proximi, uictoria diaboli & peccatorum. Tertio: finis bonus et uita sempiterna. Non igitur sine causa dicit Paul. 1. Cor. 12. Nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi per Spiritus. Confiteri namq; sic plus habet à tergo, quam fronte promittat. Et requirit confessio fidem, sine qua, ipsa per se magis incommodat quam profit. Vnde non omnis, qui dicit: Equidem credo Iesum esse Christum, statim fidelis est, sed qui ex corde dicit.

Et interminatus est eis, ne-
 cui, &c.

Non que uis dicenda sunt quouis tempore. Ante resurrectionem Christi, si Apostoli predicassent Iesum esse Christum, mortem Christi contempibilem reddidissent intolerabiliter, & offendissent ea longè plus alios, quam Petrum ipsum, dū dixit: Propitius sis tibi Domine, &c. Matth. 16. Quemadmodum & offendit, et eos qui dicebāt Si hic est Christus: ille Dei electus. Et latronē, qui dicebat. Si tu es Christus, seruate ipsum et nos. Luc. 23. Sed post resurrectionē adeo cōducebat, ut si tum illud tacuissent, non predicassent Euangeliū salutis. Discendum est uerbi ministris, nihil temerè faciendū, etiā circa ueritatem. Videndum quid ferre queat tēpus, & quid nō. Aliter enim si quis fecerit, cibum non dispensat in tempore suo.

Et.

Et cœpît docere eos, quod
oportet, &c.

Hactenus grandia, & iucunda discipuli audiuerunt, & uiderunt, ut ex eis hucusq; prouecti, confiterentur Iesum esse Christum illum. In præsentia uerò triste tã horrendum accipiunt, ut magis horrendum quid accipere non potuissent. Christum secundum carnem oportere multa pati, reprobari à summis sacerdotibus, reliquisq; magnis, & nominatis uiris, dari in manus gentium, illud, conspui, & tandem occidi. Quem modo confessi fuerant, esse filium Dei uiui, nunc audiunt, occidendum post ludibria tam seua. Ratio Petri non aliter poterat, quam dicere: Propicius tibi sis Domine. Confessio potuisset aliter, attamen non sine horrore carnis, qui quidem dum foret illa potentior, uerbum extrusit haud fidele. Sic autem agere penitus conueniebat. Nam non solum in mundum uenerat Christus, ut exponeret Patris uoluntatem, sed ut ageret pro eadem uoluntate, hoc est, subiret mortem pro peccato mundi. Atq; hanc mortem an non opus erat, ut discipulis, priusquam adesset, exponeret? Tum ut sic exponendo, discipulos adsuefaceret ad leuius ipsam ferendum, & ut discerent, quid sibi futurum esset olim, dum per uestigia Domini uellent incedere.

Et post tres dies resurgere.

Hoc uerbum & si discipuli non intellexerat, tristitiæ
I 8 perturbationem

perturbationem tamen non potuit non aliqua ratione leuare, ut saltē cogitarēt. Et quid illud, quod addit. Et post tres dies resurgere? Hos sermones autem nō dixit per inuolucra, sed aperte et clarē, nimirū exponēs, quæ tectius ab Esa. & alijs prophetis dicta sunt, & multis & uarijs rebus præfigurata quondam. Quod mentio resurrectionis tamen nunc non tulit, posteaquā maiore Spiritu sunt donati in futurum discipuli, compensauit egregiē. Nam ipsis nō mediocriter fidem cōfirmauit prædicta. Et confirmatiores fecit in ea testificanda coram mundo. Discendus nobis à Christo modus hinc docendi pietatem. Bonitas Dei, misericordia, dilectio, & siquid est tale, docendum primò. Tum, ut adsequamur hæc per fidem solam. Tandem ubi fides iacta est firmiter, pericula futura propter Deum non sunt reticenda.

Et adprehendit illum Petrus, &c.

Ecce scandalum, quod accepit Petrus ex mentione, quam Dominus fecit de morte sua. Protinus adsuit sensus carnis, Dominū à re tā abominabili absterrere conās, adloquitur enim cum increpatione: Popitius tibi sis Domine, nequāq̄ erit tibi hoc. Matth. 16. Amor carnalis quidā mouerat Petrū, sed idem interim obcæcarat mentē, ut oblitus quid de Christo modo confessus esset, in sermonē tam stultum raperetur. Nam alioqui non potuisset non cogitare,
Quia

Quia filius Dei est, igitur quæ loquitur, ueritatem habent immutabilem. Quamobrè absit, ut contradicas, non tuū est enim ueritati præscribere, & c. sed ab ea præscriptum sequi. Sed nihil horum fecit, adco sumus miseri, & cæci ubiq; dum Dominus nos destituit. Verum quid Christus ad Petrum?

At ille conuersus, & intuitus di.

Dominus cōuersus intuetur discipulos, et corripit Petrum, proculdubio monens intuendo. Petrum exēplo habeat stulti adfectus, & temerè pronuntiati. Dicit autem. Abi post me Satana. Aduersarium adpellat, aduersabatur enim humano adfectu consilio Dei. Iubet abire post se, id est, nō præscribere sibi, nam seruus erat Petrus, Christus Dominus: Imò Christus Deus, Petrus homo peccator, ideo Christi erat præscribere, sequi uerò Petri. Nō sapis, addit, quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominū. Quæ in animo concipis & eloqueris, humana sunt, quæ ego dixi diuina, tã ergo distant, quàm terra distat à cælo. Videmus quale sit sapere nostrū, erga sapere Dei. Non solum enim inter se distant, sed plerumq; pugnant, & sunt contraria. Deinde quæ Deus statuit, non possunt, nec debēt ab homine mutari, sed adorari potius & tremorē incutere, si Deus nos aliquando respiciat, ut promisit Esa. 66.

Et cum ad se uocasset, &

Hactenus cum discipulis paulisper egit, nunc & turbas

turbas aduocat: communis est enim sermo, quem facturus est, & profectò diligenter notandus. Dicit enim: Quicumq; uult me sequi. &c. Equidem audiui predicari Christum, & placet tantus benefactor, & ex animo totum eum accipere constitui. hic iam me docet Dominus ipse, quid mihi sit faciendum, præter illud, quo confessus sum, ipsum esse Christum. Siquis igitur, inquit, uult me sequi. Matth. dicit. Siquis uult post me uenire, id est, Siquis uult esse discipulus meus, sequi doctrinam meam, me fidere, mihi adherere, totum se mihi deuouere, abneget semetipsum id est, non sit *Quærens* sui ipsius amans, atq; ideo omnium, quæ hic præscribit adfectus, hoc est, honorum, diuitiarum, uoluptatum, &c. tollat crucem suam, id est, Patientiam discat, & eam quidem supponat infirmitatibus, aduersitatibus, uexationibus carnis, tentationibus diaboli, afflictionibus mundi, & omnibus quæ permissu Dei molesta superuenerint. Alij de mortificatione locum accipiunt, sed dicta expositio mihi placet melius. Et sequatur me. Nã ita poterit transire per omnes angustias, per quas ego transij. Summa uidetur esse? Quicumq; uult seq me, tollat crucem suam, id est, fiat mihi similis, et agat, quem admodum me uidet agere. Ita nanq; me ipsum abnegauit, & abnegabo, ut uermis potius sim, quam homo dicendus. Aduersitatibus me sic subieci, et subijciam, ut supplicium hauriam abnegaturus crucis. Vnde uidemus Christianum uirum qualiter animatum esse oporteat. Omnibus

et uerbis, et factis docebit, se non habere manentem hic locum, sed futurum inquirere. Tum si quando carnis adfectus eum stimulare coeperint, totus in pugna erit ad eos uincendos. Et si robur fidei non esset presidio, quis hic non desperatione periret? Audiamus uero Dominum seipsum exponentem.

Nam quisquis uoluerit animam, &c.

Animam seruare dicit, seipsum amare: Animam perdere, seipsum abnegare. Quisquis igitur illud conabitur, animam uidelicet seruare, sibi et uitae suae prouidere, ut hic in terris feliciter uiuat, honores habeat, diuitijs abundet, et quoad fieri poterit sine malis huius seculi transeat, is perditurus est eam, id est, condemnaturus. Exemplo sit homo diues, Luc. 12. Contra uero. Quisquis perdidit animam suam, id est, abnegarit semetipsum, propter Christum, et Euangelium, omnia pro his aduersa ferens et per patientiam uincens, seruabit eam. Exemplo sit Lazarus Luc. 16. Additur, propter me et Euangelium non temere. Nam fieri potest, ut animam quidam perdant ex desperatione, hoc est, abeant in exilium, in eremum, induant cucullam, longas subeant peregrinationes, et periculosas ad D. Iacobum, ad sepulchrum sacrum, fiant milites, fiant mendici, et siquid est tale. Sic autem tollere crucem, non est Christum sequi, sed fugere potius, etiam si

quedam

quædam sunt numerata, de quibus censetur contrariū, sed falso. Notandū est obiter, Christum sic disputare, ut pateat necessitas ipsum sequendi. Dū enim dicit. Siquis uult sequi me, & c. difficultatē longē maximam sequendi se imponit. ut dicere quis cogatur: Si tāta difficultas est, equidem sequi nolo. Subdit ipse: Q. d. Si absterret te difficultas, ut propterea sequi recuses, hoc scito, tam esse necessarium, ut nisi iugum susceperis, quemadmodum dixi, de salute tua sit actum. Nam adeo non proderit conatus tuus laborem & difficultatē euadendi, ut dum hoc ipsum contenderis, incidas. Contrā si te negligas mea causa, consequaris salutem, etiam sine labore: nam iugum meum suauē est, & c. Matth. ii. Tum & illud considerandum, perdere priore loco positum, esse condemnare. Posteriore uerò, semetipsum abnegare.

Quid enim profuerit homini, & c.

Necessitas est, ut sequamur Christum, ut audiuimus. Ad hanc necessitatem nunc persuadere parat presentibus uerbis. Quid enim profuerit homini, & c. Q. d. Esto quod totus mundus sit tuus, quid profuerit, si interim anima tue non sit prouisum circa salutem? Id quod tum est, cum me sequi recusaueris. Aut putas pecunia, uel alio precio redimi posse, ne pereat, illam? Erras si sic putas. Nihil est enim in mundo tam preciosum, quo possit anima solui

ma solui debito, quo obstricta est Deo. Is ut non indiget pecunia, ita nec accipit, quomodo igitur diuitijs mūdi redimeres animā? Sanguis Christi destinatus est à Patre cœlesti, qui satis faciat pro peccatis animæ fidelis. Hunc igitur si per fidem hauserimus, consultum erit nobis, non aliter. Discimus hinc, Cœlū emi non posse uel argēto, uel auro, sed sola fide Iesu Christi, hominē ad abnegationem sui ipsius, & ad tollēdam propriam crucem, perducente.

Quemcunq; enim puduerit
mei, &c.

Fide in Christum paratur uita æterna. Ergo ait nūc, si quis me contemnens non putat tanti esse mortem meam apud Patrem, ut soluat animarum debita, atque ideo nec credere sustinet in me, nec abnegare se, nec tollere crucem suam, is talionem feret, dum ego uenturus sum in gloria Patris cum angelis sanctis. Verba sunt admodū graua, quibus effert sentētiā illam Dominus. Nam quemcunq; dicēs, omnes includit, nullos excludit. Dum addit, Puduerit mei, ac meorum sermonum, ostēdit, quā graue sit ipsum negare coram hominibus adulterantibus à Deo, peccatoribusq; id est, coram uilissimis, & abiectissimis, quos Deus odio prosequitur, nisi resipiscāt, usq; ad condemnationem. Quā graue sit item sermonem eius, qui nuncius est mentis diuinæ, ac bonæ uoluntatis Dei ex
ga nos

ganos, uelut ignominiosum iudicare. Age, quicumq; sic fecerit, illius pudebit Christum Iesum, quem iste tam uilem habuit, quia adparuit in carne humilis, mansuetus, pauper, cum esset uere filius Dei. Pudebit autem, cum uenerit in gloria Patris sui cum angelis sanctis, id est, cum uenerit iudicaturus mundum, sanctis angelis stipatus, sedens super sedem gloriæ suæ. Matth. 25: Condenabit enim illum unâ cum reliquis impijs usq; in sempiternum.

CAPVT NONVM.

Et dicebat illis, Amen
dico uobis,

MEMINIT Christus passionis suæ, meminuit crucis suorū. Tandem de gloria quoq; sua mentionem facit. Nunc ut huius gloriæ (quam regnum Dei uocat) gustus aliquis perciperetur, nō quidem ab omnibus, sed à certis quibusdam ad fidei confirmationem, & ea, quæ futura est, nonnulla ratione presentiretur, ita dicit: Quosdam esse inter hic stantes, qui nō essent gustaturi mortem, donec uidiissent regnum Dei uenisse cum uirtute. Sunt qui gloriam, seu regnum hoc intelligūt de transfiguratione Domini, de qua proximis uerbis audiemus. Alij uerò, quod uerba Marci tam disertè dicunt. Donec uenerit regnum Dei cum uirtute, malunt exponere de aduentu Christi, quo

sti, quo per Euangelium non ita multo post mortem ipsius gloriosus aduenit cum uirtute, dum predicari coepit seruator mundi, & ut Dominus adorari. Nam hoc tempus non pauci ex stantibus circa Christum adtigerunt, quo uirtutem iam triumphantis & regnantis Christi in dextera Patris uiderunt per orbem sese diffundere terrarum.

Ac post dies sex, adsumit, &c.

Adsumit Christus discipulos tres in montem. In montem inquam, ut oraret. Luc. 9. Discipulos tres, non omnes, ut ostenderet, non omnibus omnia conuenire sine delectu, tres illi ad ueritatem gloriae Christi cognoscendam accomodi fuerant, reliqui non item. Et transformatus fuit coram illis. Speciem diuinam ueluti corporeis oculis proposuit, quae species sequentibus uerbis pulchre exponitur. Vestimenta illius facta sunt splendida & candida ualde uelut nix, quam candida facere non potest fullo super terram. Et splenduit, ait Matth. 17. facies eius sicut sol. Et quid, inquis, hoc fecit Dominus? Voluit nimirum gustum praebere tribus illis diuinitatis suae, et gloriae modo dictae, ut animis inde corroboratis & facilius se abnegarent, & ipsum sequerentur, & in passione persisterent, imò post passionem in omnibus perdurarent fortius in finem usque. Conspectus est autem illis Helias, & c. Viri magni, & ministri Dei quondam ardentissimi, quibus indicatum, & legem, et prophetas tetendisse in Christum.

De Helia uide. 3. Reg. 17. 18. 19. Item. 1. Reg. 4. Et de eie-
uatione eius cap. 2. Colloquebantur cum Iesu. Et quid
inquis? Respondet Luc. ca. 9. Qui uisi in maiestate dice-
bant excessum eius, quem expleturus erat Hierosolymis
hoc est, dicebant, quomodo moricndum esset ei Hierosoly-
mis secundū carnem, quamuis esset uerè filius Dei. Quæ
res quidem non poterat non aliquam saltem facere fi-
dem ijs, quæ Dominus ipse dixerat & de morte sua, &
de resurrectione, quātumuis de neutro plenè discipuli in-
telligerēt, quoties de eis mentio fiebat. Luc. 18. Et respon-
dens Petrus, & c. Pauor, qui mentem loco mouet, Pe-
trum ceperat, ex quo dicebat, quæ nesciebat, puta, fa-
ciamus hic tria tabernacula, & c. Verum quale nam
hoc ipsum, quod ita mouerat? Incundum, & mirabili-
ter alliciens quod fecerat, ut oblitis omnibus terre-
nis, cuperet illic esse, ubi Christum uiderat transfigu-
ratum. Sic sunt excellenter amœna, quæ coelestia, ut uel
tantillum gustata, protinus rapiant in amorem sui,
& aculeum figant, ut quæ sunt terrena facile contem-
nantur. Verum ô bone Deus, quàm paucos inuenire
est, quibus gustus ille concedatur. Et facta est nubes
& c. Ex nube gloria Domini apud ueteris testamenti
pios uiros haud semel adparuit, ut uidere est in Exo-
do. Idem & hic fit. Patris enim uox è nube discipulis
auditur admodum plausibilis. Habet enim testimonium
patris de filio magnificum. Deinde manifestam decla-
rationem

rationem, quomodo Patri placere queamus, nempe per
 solum filium. Et tandem, filium esse Doctorem coele-
 stem audiendum iussu Patris unice. Dicit enim: Hic est
 filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est.
 Ipsum audite. Confessionem fidei nostrae, qua confite-
 mur, Christum esse filium Dei uiui, confirmat hic Deus
 fortissimè coram discipulis tribus, ut constet nobis ex
 ore Patris, nos rectè confiteri, ac salubriter. Nam si fi-
 lius Dei, perfecta cognoscimus esse opera eius, et ante
 omnia perfectè pro nobis ipsum perlitasse. Hebræorum
 9. Hinc et pax erga Deum in cordibus nostris. Roma-
 norum 5. Hinc certitudo promissorum omnium Christi,
 tantum nos puro corde, id est, fideli, recipiamus, ut quod
 uelit manere apud nos ad consummationem usque se-
 culi. Quod item adesse in tribulationibus. Et quicquid
 nomine ipsius petaturi simus, id daturus sit nobis Pa-
 ter. Et siquid est huiusmodi. Deinde Pater dicit: In quo
 mihi complacitum est. Matthæus 17. ἐν ᾧ εὐδολο-
 σά, id est, in quo bonam uoluntatem habeo, seu bene
 adfectus sum. Ex quo clarum est, neminem posse place-
 re, ut dictum est, Deo, nisi in filio. Homo per se non pla-
 cet, id que propter peccatum, sed ubi membrum fuerit
 factum Christi, iam quia in Christo est, placebit. Ergo
 per salutem nos esse oportet in Christo. Id quod fit per
 fidem non fictam. Postremo uox Patris dicit: Ipsum
 audite. Quod si hic à Patre commendatur audiendus,

ergo nemo præter eum alius est audiendus. Habet enim uerba uitæ æternæ. Ioannis ca. 6. quæ homo non habet, nisi per Christum. Præter ea quæ dicta sunt, discendum hinc, non Moſen, id est, legem, non Prophetas, qui per Heliam intelliguntur, esse circa salutem respiciendos sed unum Christum, qui latet in lege, & per Prophetas prædicitur. Deinde, quàm in multis Papiſmus peccet contra Patris illã uocẽ, quod traditionibus abſtrahat, ut Christus nõ uerè habeatur pro filio Dei. Quod media conſtituat alia, quibus perueniatur ad Deum. Quod ſua decreta, ſuos Doctores putet audiendos æquẽ ut Chriſtũ, &c.

Et repente cum circumſpexiſſent.

Speciem illam Chriſtus denuo mutarat, & uiri cœnauerãt, & nubes fuerat ablata. Tunc Chriſtum ſolum uidebant, qualiter antea, & ipſi diſcipuli redierant ad mentem. Vbi ſolum illud uidetur adnotandum, quod Aug. habet de Agone Chriſtiano ca. 24. Chriſtum potuiſſe ante & poſt reſurrexionem de corpore ſuo facere quod uoluerit. Nam ante reſurrexionem ambulauit ſuper aquas, & clarificauit illud ſicut ſplendorem ſolis. Poſt reſurrexionem clauſis oſtijs ſubito diſcipulis adparuit. Si fortè hoc ipſo recitè cõſyderato, facilius queamus peruenire ad uerum ueri corporis Domini eſum, &c.

Porro

Porro cum descenderent
de monte: &c.

Non quouis tēpore quæuis sunt aperienda. Fit enim, ut quæ nunc dicta profint, aliàs dicta summè noccat. Christus noluit à quopiam se prædicari Christū ante passionem, sed postquam resurrexisset à mortuis, perfectis omnibus, quæ Pater in mandatis dederat pro peccatis hominum perficienda, eoq; mirum in modum mortis supplicium contemptum auxisset sui, & neque hominibus, neq; gloriæ Dei profuisset.

Ac uerbum hoc tenuerunt apud se.

Sicut mandauit Dominus, ita fecerunt, sed interea tamē disputauerūt de resurrectione filij hominis, ut quam prorsus non intellexerant, sicut ante quoq; monuimus, quia nec de morte eius cognouerant. Addunt autem interrogationem de aduētū Heliae, de quo nimirum eo tempore multus fuerat sermo propter Christum, quem Scribæ uel ideo pro Messia noluerunt agnoscere, quod Helias nondum uenisset, & omnia restituisset pro uaticinio Malach. ca. ultimo. Tum etiam gloria Domini conspecta, putarāt discipuli gloriam Patris, diem inquam magnum et horribilem esse, de quo tamē Malach. scribit, quod eum Helias sit præcessurus. Age Christum audiamus respondentem. Verum dicunt Scribæ, oportet Heliam uenire

K s præius,

prius, & conuertere cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, & sic restituere omnia. Item oportet eundem etiam pati multa, & contemni, sicut de filio quoque hominis scriptum est. Sed dico uobis, Heliam uenisse, quod neque uos scitis, neque Scribæ. Et fecerunt illi quaecumque uoluerunt, nam contempserunt & dixerunt, habere demonium. Matt. 11. & coniecerunt in carcerem, & tandem decollarunt in gratiam saltantis puellula. Matth. 14. Ioannes enim Baptista Helias est, qui uenturus erat. iterum Matth. 11. de quo nihil Scribæ ex uaticinio Prophetæ cognitum habuerant. unde nec mirum, quod me pro misso Dei hoc ipso argumento non recipiunt. Videmus hinc fidem non protinus docere omnia, sed per gradus. Discipuli namque de morte & resurrectione Christi non semel audierant, & tamen non intellexerant, quid is sermo uellet. Videmus item, scripturam non mox, dum legitur etiam intelligi, nisi enim Spiritus Doctor adfuerit, studium nostrum inutile fore.

Et cum uenisset ad discipulos, suos, &c.

Scribarum malicia se aperit, qui Dominum non ualentes alloqui disputando, nisi magna cum ignominia sua, discipulos, & quidem simpliciores, ipso absente diuexant, atque id turba multa presente, si sic auctoritatem suam
apud

apud illam retinere possent. Turba uerò mox ut Iesum uidit, obstupuit præ ueneratione, quam pepererat auctoritas, & adcurrentes salutauit: id quod indicium præbet magnæ de ipso existimationis. Rogante tū Domino scribas, quid disputarent? Unus ex turba cœpit conqueri, quomodo filium lunaticū discipuli curare non potuerint. Describit dæmoniū pater, fuisse mutū, & sæuum, ut quod corripiat, miserè dilaceret, in ignem & aquam conijciat sibi filium. Hic autem inquit, spumat, dentibus stridet, & arefcit, hoc est, corpore consumitur. Adduxerat quidē pater filium ad Iesum, sed eo non præsentē, discipulos precatus est ut eijcerent dæmonium, uerum non potuerunt. Causam audiemus postea. Christus, priusquam succurreret, admodum omnes acriter corripuit, id est, discipulos, & patrem, ut è quibus nullus firmiter crediderat, dicens: O natio incredula, &c. Doluit non uulgariter Christo, quod tam diu docuerat, & fecerat, unde potuissent diuinam bonitatem intelligere, propter quam demonstrandam & exhibendam à Patre fuerat missus, & eandem recipere per solam fidem, ipsi uerò nondum essent nacti tantum fidei, ut dæmonium eijcere ualuerint. Tam est miserum animal homo, propter peccatum & mentem obtenebrans, & omnes uires abripiens, ut Deo promittenti, non credat, & præstanti non gerat morem. Dicit ergo: Quamdiu apud uos ero? postquam quicquid dico, quicquid

facio frustraneum est? Quousque patiar uos? cum tam sitis rudes ad diuina percipienda, & corde puro retinenda? Hæc meo quidem uidere sic sunt dicta ad discipulos, atq; patrem lunatici, ut tamen turba similiter notaretur, non enim pertinebant, quæ Christus dixerat cum dolore, minus ad omnes Iudæos, quàm ad solos iam dictos. Iubet post correptionem Dominus lunaticum dici ad se. Dæmonium autē uiso illo, miserum discepebat, & prolapsum uolubabat in terra spumantem, non enim ignorabat potentem super se, & cogentem facere, quicquid mandaret. Antequam uerò sanaret Dominus, interrogat patrem, quantum temporis esset, quod istud accidisset. Respondet pater. A puero. Interrogatio nimirum illud uoluit, ut ubi discipuli cum reliquis audirent temporis lōgitudinem. Deinde quoq; quod malus ille & pueros uexaret innocentes, miraculum fieret mirabilis, & potentia Christi manifesta magis. Patri uerò quia res curæ fuerat, amplius monet Christum fide non magna, quod uerba clarè docent, quibus dicit: Age siquid potes, &c. Dubitantis enim est hic sermo. Commodè igitur Christus subdit: illud si potes credere, omnia possibilia credenti. q. d. de mea possibilitate dubitare uideris, istud ipsum igitur si potes abijcere, prouisum erit tibi & filio. Nam omnia possibilia credenti. Si uis igitur, ut tibi succurram, crede me id posse, & te quod possum recepturum esse. Pater suam infidelitatē agnoscens, exclamat cum labrymis,

mis, dicens. Credo Domine. Sed quia tepidè crediderat,
 confestim precatur: Succurre incredulitati meæ. Domi-
 nus ut uidit turbam adcurrentem, confestim sanat lunati-
 cum, ne uulgus sibi stultè adplauderet. Utitur uerbis di-
 fertis. Spiritus mute, & surde, ego tibi impero, exi ab eo,
 & ne posthac ingrediaris in illum. ut audiētes cogeren-
 tur apud se dicere: Dæmonium hoc exisse non nisi ex po-
 tenti imperio Christi, & coactum eodem imperio, ne re-
 grederetur deinceps in illum. Sed ecce, priusquam exiret
 spiritus clamauit, multumq; discerpfit illum, ut multi di-
 cerent, mortuus est. Cæterum qui dæmonium expulerat
 correpta manu eius erexit eum. Cur autem, inquis, Chri-
 stus permisit, ut sic discerperetur miser iste iam bis, & in
 conspectu patris? Respondendum uidetur, priorem dila-
 cerationē à Christo permissam, ut intelligerent, qui erant
 præsentēs, tunc Satanam uires suas in primis exercere,
 cum Christum nouit esse prope. Nempe is ubi est, impe-
 rium Satanæ pereat necessitas est. Deinde propter pa-
 tris lunatici fidem exercendam. Dum enim in præsentia
 Christi sic seueibat dæmonium, quod ei ciebatur tamen
 adeo faciliè, potuit ille cogitare, quàm in omnib. istud co-
 geretur subiectum esse imperio Christi. Posterior autem
 dilaceratio, quæ & clamorem extorquebat dæmonio, il-
 lud indicat, quàm inuitus relinquat hominem, et permit-
 tat eum Christo. Tum Satanam adco nobis nocendi esse
 cupidum, ut dum animo nō possit, corpori tamen noccat.

Ex his omnibus multa sunt diligenter nobis expendenda. Primū, auctoritas Christi, qua ualuit apud populum ex doctrinae fidelitate & constantia, tum ex probitate uitae. Haec sunt enim, siquid est aliud, quae faciunt, ut patrias auctoritatem praepositas Ecclesiae non contemnendam. Quam sit igitur omni studio praedicatoribus Verbi uirtutibus dictis inuigilandū, uel hinc patet, quod sine auctoritate nihil efficies: Deinde uim fidei cōuenit, ut expēdamus, ex eo, quod Dominus dicit: Credēti omnia possible esse. Quod Dei solius est, uidelicet omnia posse, Christus tribuit credenti, quod certe magnū est: nō quod per se credēs possit omnia, sicut Deus, sed per Deum. Hic enim est omnium potens per se, quaecumque uoluit enim fecit in caelo, & in terra, imō & ipsum coelum, & ipsam terram uolūtate creauit sola dum non essent. Illud ipsum de Deo imprimis est tenendum adeo firmiter, ut nihil inde queat dimoueri. Tum ut est omnipotens, ita & benignus est, & liberalis, imō diuitiarum suarum prodigus erga omnes, qui puro corde requirūt eas. Nemo unquam petijt frustra, etiam si quae petijt uidebātur impossibilia, dummodo fide solida non caruit. Exempla sunt uet. & noui testamēti in promptu. Ut Hezechi. 4. Reg. 20. Et leprosus. Matth. 8. ut reliquos taceam. Fidem autem oportet sic esse solidam, ut nullibi uacillet. Qualem habuit Mulier, Matthaeus 15. dum rogauit pro filia sua, quae agitabatur à demonio miserè. Corde confirmata erat, Christi

Itum, quem uocat filium Dauid, potestatem habere san-
 nandi & animas, & corpora. Et sibi nihil negaturum
 esse, tantum rogaret, quamuis ethnica. Atque hic perse-
 uerabat, etiam neglecta, & reiecta post intercessionem
 discipulorum. Veniens enim adorauit Dominum, & co-
 rrespondente non repugnauit quidem, sed firmitate fidei
 sic egit, ut diceret tandem Dominus: O mulier magna
 est fides tua, fiat tibi sicut uis. Talis & Abrahami fides
 extitit. Romanorum 4. Talis & Centurionis, Matthæi
 8. ut sit imago nobis, qualis nam fides, cui nihil est im-
 possibile, debeat esse. Vis autem fidei tam excellens,
 tam que potens, non aliunde est, quam ab honore, &
 cultu recto, quem Deus unum sibi tribui postulat. Omni-
 potens est enim, ut dictum est. Item uerax, nam que dicit,
 que promittit non potest pro sua iusticia non prestare.
 Diues est in misericordia, & multæ charitatis erga nos.
 Quisquis igitur pro tali habet, qualis est, ac inuocat deum
 de, petitq; in nomine Christi prout de ipso tenet, is impe-
 trat omnia quæcunq; uoluerit. Præterea cōsiderandum,
 quod malus ille pueros tam miserè uexat. Et quur inquis
 innocentiam illam? Equidem uideo sic fieri, sed cur nam
 Deus permittat, nō uideo. Habet is suas rationes, quæ nos
 latent. Videmus tamen interea hostem humani generis
 nulli ætati parcere, ac id ipsum Deum permittente. Nos ab
 exēplo discamus, q̄ simus obnoxij malis innumerabilibus
 propter peccatorum multitudinem, & grauitatem, cum

Deus

Deus annuat, ut innocentes illi tam grauius uentur à diabolo. Ne dicamus igitur deinceps bono spiritui nostrae tempestate impelli pueros, dum aliquid, quod miramur, ut inter catabaptistas uisum est, agunt, seductione etenim esse, atque errorem hinc manifestè uidemus. Petendum item cum patre lunatici semper, ut Deus augeat nobis fidem, postquam cognoscimus sine hac impossibile esse placere Deo. Hebr. e. cap. undecimo. Ea uero praesente nihil esse nobis non possibile.

Et cum esset ingressus
domum,

Dum sit à Deo, uel à nobis circa res Dei, quod uel non capimus, uel aberrauimus, & dolet id nobis sic, ut inquirere ueritatem studeamus, indicat animum nostrum à diuinis non abhorreere penitus. Contrarium si factum fuerit, nos sine Deo uiuere planè ostendit. Probant hoc ipsorum discipuli, & Iudaei satis clarè, dum propositis parabolis obscurioribus, illi diligenter inuestigant, quid sit, quod erat propositum. Hi uero negligentes contemnunt. Idem animus hic impellit discipulos, ut seorsim quaerant, cur ipsi non potuerint eijcere demonium, uexarat namque, quod Scribis per id dederant occasionem contemnendi & se, & Euangelium à se praedicatum. Respondet autem Iesus clarius Matth. 17. Propter incredulitatem uestram, quod

quod Marc. omittit, fortè quòd ex antè dictis illud potest
intelligi clarissimè. Incredulitatem enim Christus corri-
puerat, : mox ut intellexerat patris lunatici querimoniã.
Incredulitas igitur in causa fuit, cur discipuli non ualue-
rint eicere demonium tam sæuum. De potentia Christi
non erat eis dubiũ, sed carebant fiducia, imò certitudine,
qua firmũ esset, quod si iussissent exire istud in nomine Ie-
su, obediisset. Atq; ideò nec deprecati sunt discipuli, nec
ieiunarunt. Si fides præcessisset, utrumque fuisset conse-
quutum, sed et demonium cedere coactum. Sunt enim de-
precatio & ieiunium arma fidei. Equidem quod credo,
mox & peto. Ieiunium autem facit, ut deuotius petam
& orem. Discimus, quomodo malus ille à nobis sit et
superandus, & fugandus dum conatur obsidere corda
nostra per peccata, seu nimios propter aduersitatem do-
lores, ut nos ad desperationem adigat, fideli nempe ora-
tione. Constat item preces & ieiunia sine fide nihil esse.
fidem rectam precibus & ieiunijs non posse carere.

Et illinc digressi, iter fece-
runt, &c.

Luc. 9. scribitur, ex quo facilis est ordo ad præsentia.
Stupebant autem, inquit, omnes super magnificentia Dei:
Sed omnibus mirantibus super omnibus quæ faciebat, di-
xit ad discipulos suos: Ponite uos in auribus uestris ser-
mones istos. Filius hominis, &c. q. d. Illi stupent pro-
pter

pter opera quæ facio, paulò post ad crucifigendum me
 postulaturi. Vobis non tam hæc, quàm quæ dicturus sum,
 ut quæ nosse rectè plurimum refert, sunt audienda, & al
 tè in cordibus figenda. Filius hominis tradetur in ma
 nus hominum, & occident cum, & occisus tertio die re
 surget. Hoc quidem uobis est probè tenendum, ut qui
 idem in totum orbem non multò post sparsuri estis, sa
 lus mundi sic comparabitur, & post uitam hanc, uita
 eterna. Non uolebat autem, ut quispiam sciret, se iter
 facere per Galileam, còque discipulos suos isthæc doce
 bat seorsim, ut dum iam iam adessent, offenderentur
 minus, scientes uoluntariè, secundum ordinationem di
 uinam ea fieri. Verum quid discipuli? Ignorabant quod
 dixerat. Adco humanū ingenium obtusum est ad diuina
 consilia, dum sibi contraria uidentur. Non poterant
 animo suo persuadere, posteaquam erant confessi, Chri
 stum esse filiū Dei uiui, ipsum ab hominibus occisum iri,
 quamobrem quæcunque de ea re dicebantur, non intel
 lexerant. Similiter de resurgendo capiendum, quomo
 do nanque de hac intellexissent, dum occidendum non
 possent capere? Videmus iterum, in fide gradus esse. Non
 dubitabant discipuli, quin Christus esset filius Dei uiuus,
 at non tamen protinus adscenderant ad fastigium eo
 rum, quæ consueuerunt inde succrescere. Hoc sciens Ie
 sus, quamuis ob incredulitatem repræhenderet, non ta
 men abijcit, paulatim ad altiora perducens. Quibus igitur

tur Deus dedit maiorem, & reliquis fortiorem fidem, imbecillibus parcant, imò assumant & foueant, usque dum & hi ualebunt altiores pertingere gradus. Romanorum 14. & 15. ad Gallatas 6.

Et uenit Capernaum, &c.

Dominus nouerat, quia Deus, quod discipuli clam disputarāt in itinere, unde unde fuerit occasio, quis esset maior. Atq; id, cum uenisset in domū, repetit, interrogās tanquam nesciret, quid id fuerit. Discipuli uerò pudore persusi nimirum, siluerunt, uidētes quod hoc ipsum nosset Christus: igitur ansam inde capiens, clarè, nempe uerbo & factō docet, qualiter in Ecclesia debeant usurpari officia. Siquis uult, inquit enim, primus esse, is erit omnium postremus. Atq; hoc uelut exponēs subdit. Et omnium minister. Præesse nāq; in regno cælorum, est se ministerio suo subijcere omnibus. Non dignitates sunt enim officia Ecclesiastica, sed ministeria, atq; adeo magis onerata. Paulus debitor erat Græcis et Barbaris, eruditis pariter ac ineruditis. Imò Christus Dominus & Rex cæli & terræ, an non ministravit toti mundo? Vnde & alibi dicit, Matth. xi uidelicet 20. filium hominis nō uenisse, ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraretur alijs. Puerum autem arreptum statuit in medium illorum, & cum cepisset in ulnas ad ostendendum, quā esset sibi grata submissio, dicit apud Matth. ca. 13. nam Marcus omittit,

omittit, quod ad rem tamen imprimis pertinet: Amē dico uobis, nisi conuersi fueritis, &c. Ex quibus uerbis intelligitur, eum qui pueri similis est circa demissionem esse maximum in regno cœlorum. Quid enim puero demissius? qualitercumq; natus est enim non curat. Qualitercumq; nutritur, non curat, puer est enim. Facit autem quicquid iubetur, & omnibus inseruit simplicitate puerili. Quamobrem hoc exēplo, tam inquam claro, Dominus uoluit discipulis testatum, ut scirent, quid magnos faceret in Ecclesia sua. Id quod etiam omni studio post Domini resurrectionem sequuti sunt. Nouimus Petri, Ioannis, Iacobi submissionem, et reliquorum, tum ex proprijs scriptis, tum ex Act. libro. Nouimus subiectionem Pauli, qui factus est omnia omnibus, ut eos lucrificeret Christo. Constat certē eum, qui cogitat, cuius nam Domini minister sit, non facile posse quærere seipsum in ministrando, sed solum Dominum, & eos, de quibus olim est reddenda ratio. Talis annon cogitur demissus ferri, ut seruus omnium? Consideremus hic imaginem Papismi, sic tamen, ut ad nostrum bonum, non ad huius contēptum. Iam quod sequitur in Marco: Quisquis unum ex talibus pueris receperit nomine meo, &c. huc pertinet, ne horrerent discipuli sic se deicere, cum audirent, nihil posse magis gratum & Christo & Patri fieri, quàm recipere tales pueros, id est, ita humiliatos & demissos. Quāti igitur apud utrunq; demissi, modestiq;? Humiliemur igitur & nos,
dum

dum à Deo per homines ad Ecclesie munia deligimur,
 nam aliter neq; magni esse ualemus, neq; rectè munus pe-
 ragere. Demissionis probatio in hoc consistere uidetur,
 ut omnibus per charitatem inseruiamus: Magnis paruis:
 senibus iuuenibus, adulescentulis, pueris: uiris ac mulie-
 ribus, neminem penitus excludentes, ut satisfiat Pauli-
 no illo: Nemini quicquam debeatis, nisi hoc, ut inuicem
 diligatis. Constat uerò munia prorsus à Deo esse, quam-
 obrem haud fugienda, modo talis sis, ut quod est concre-
 ditum, probè geras. Verum ut hoc est ueritati consenta-
 neum, ita nescio si unquam sint officia eiusmodi ambienda,
 etià si quādoq; peti ualeant, sed non nisi à diuinitus dota-
 tis ad bene merendum de multis. Nam aliter si habeant,
 qui petunt, iam non petere dicendi uidentur, sed humano
 adfetu ambire. Difficile est item in fastigio positum non
 tangi gloriolæ uanæ spiritus, quocirca multis est opus hic
 precibus, & deuotis nequem Deus inducat in tentatio-
 nem, sed à malo liberet.

Respondit autem Ioann: dicens.

Est quod mouit Io. ut interrogaret Dominum, de eo,
 quem prohibuerat, ne eijceret dæmonia in nomine Iesu,
 eò quod non sequeretur ipsos. Quid autem sit, uix potest
 dici, nisi coniectura. Puerum recipere nomine Iesu ma-
 gnum esse apud hunc & Patrem Io. modo intellexerat.
 Ex quo forsitan cogitauit, quid igitur recipere dæmonia

L per

per nomen eius eijciētem, qualem tu prohibuisti tamen?
 Errasti forsitan, rogabis ergo Dominum super hoc du-
 bio. Rogantem sic excipit igitur Christus: Ne prohibea-
 tis illum. Ratio: Nullus est enim, &c. Postquam uidet
 enim uirtutem esse tantam in nomine Iesu, nec malè cogi-
 tare, nec malè loqui potest facilè de ipso. Imò cogitur lau-
 dare, & extollere, ut qui humanam uirtutē excedat. Non
 est auditum eiusmodi nomen, ad quod diabolus cedere
 cogatur. Quare diuinum esse, quod hic agit, nemo non co-
 gitur agnoscere. Tum etiam: Qui non est aduersus nos,
 pro nobis est. Vt ergo ille non est aduersus nos, pro no-
 bis est, igitur non est prohibendus. Faciebat eiectio illa
 prorsus ad gloriam Christi, quod Deus ita uoluit, quo-
 circa Io. id ipsum non consyderans, humanum errorem
 incurrit. Ergo quisquis agit, quod gloriam Domini pro-
 mouet, non est prohibendus, etiamsi ipse non per omnia
 facit, quod debebat. Exempli gratia. Inuenitur Princeps,
 qui permittit, ut Euangelium prædicetur suis, ipse inte-
 rim agit lurconem. Is ferendus est, & non prohibendus
 propter hoc, quod Euangelium suos audire permittit, at-
 tamen nonnunquam certa ratione monendus, ut se rei,
 quam alijs putat salutarem, propius adcommoedet. Nam
 quot animas putamus interea lucrifieri Domino, que pe-
 virent alioquin? Ceterū qualis fuerit, de quo loquitur Io. fide-
 lis an infidelis, non constat. Illud certum tamen, demonia
 quondam eiecta per nomen Christi à malis. Matth. 7.

Quisquis

Quisquis enim ad bibendum dederit, &c.

Amplius confirmat, illum non fuisse prohibendum.

Quisquis uobis, qui ex pusillis, quibus de loquor, estis, dederit calicem aquæ ad bibendum in nomine meo, id est, quod sitis Christi: Amē dico uobis, nō perditurus est mercedem suam, id est, gratuitā Dei cōpensationem. Ille uerō eiecit demonia in nomine meo. Videmus quāti sint apud Christū, et Patrē, qui pusilli ministerio uerbi Christi sunt mancipati. Propter eos enim pro re tantilla, quātulus est calix aquæ, mercedē recepturus est, qui dedit, modo non propter ipsos dedit, sed quod sint Christi. Decet igitur bone Deus, ministros, ut se tales gerāt, quales cōuenit esse quātūti habetur ob deiectionē, et uerbi ministeriū à Domino, hoc est, ut se submitāt omnibus, & inseruiāt, ut superius dictū, si lucrifacere Domino ualeāt illos per uerbū, et exēpli boni cōmendationem. Animus enim Paulinus sit in eis oportet, ut cū eo dicant: Testis enim est mihi Deus, quē desiderem uos omnes in uiscerib. Iesu Christi. Philipp. 2. Nā nisi tales fuerint, quomodo per humilitatē labores subibunt, qui sunt hic exhauriendi docēdo, monendo, increpando, consolādo, redarguendo, tolerando quæcumq; propter dicta iam ex aduerso ingerere se possunt.

Et quisquis offenderit unū ex pu.

Videmus hic magis, quanti sint humiles, & fideles

apud Christum. Non solum enim illos munerabit, qui talibus benefaciunt, sed etiam poenam minatur qui ipsos offendunt, seu scandalizant, id est, qui dicunt aliquid aut faciunt, quod cognitionem Dei & Christi, atq; adeo fidem aliqua ratione potest reprimere. Qualia sunt omnia, quæ facit mundus. Is namq; cum totus sit in malo positus, quid faceret aliud, quàm quod fideles offendit? Imò & electi nonnunquam sic offendunt, quod tum fit, cum per negligentiam (ut sunt & ipsi infirmi) aliquid dicunt, aut faciunt, quod est præter regulam fidei, aut charitatis. Videndum est igitur omnibus, ut circumspectè ambulemus, non ut insipientes, sed ut sapientes, redimentes occasionem, quod dies mali sint: maximè cum Dominus ita minetur: Melius foret illi, & c. Si hoc melius, quàm scandalizare, profectò grande peccatum sit oportet, esse scandalo pueris, qui confidunt in Christū. Mitius enim erit istud genus supplicij, quàm futurum maneat eos, qui scandalum ponunt. Qui de pueris ætate locum uolunt intelligi, uel ideo non aberrant, quod hi sunt, à quibus similitudo trahitur. Quamobrem si Deus curam gerit tantam eorum, qui puerorum sunt similes, quomodo nõ gereret curam etiam puerorum, qui tales sunt, ut pro exemplarire liquis, proponantur? Amat igitur Deus & pueros, & qui sunt ut pueri submissi, & nullam sui curam gerentes, sed à Deo conditore ipsorum pendentes sicut pueri, qui, quamuis nondum per ætatem Deum cognoscant, ab eo ta
 ment

men pendent nimirum per Spiritum, seu rationem quancunq; qua Deus aetatem eam nouit ducendam, ut cuius est regnum caelorum. Matth. 19. Hos autem pueros offendere, grauissimum peccatum esse nemo dubitare potest, nisi forte qui non considerat, quam tenax sit aetas illa malorum, quae uidet, seu audit. Difficile relinquet, quibus sic est imbuta. Quamobrem multa diligentia opus est, ut coram pueris non nisi, quae sunt honesta, et conducentia in omnem aetatem sequentem uel dicamus, uel agamus. Aliiter enim si fecerimus, occasionem praebemus maliciae, quae post patrabitur per omnem uitam: Quid tum inde putamus nobis expectandum? Praeterea σκάνδαλον ἄρα τὸ σκᾶλω, quod est claudico, nomen ducit, à ruina inquam. Est enim id proprie, quod in uia casum facit.

Et si fuerit tibi obstaculo, &c.

Docet eos, qui scandalum patiuntur. q. d. Mundus nil nisi scandalizat, et quicquid mundum sapit. Dum igitur apud hunc non est modus, uestrum interest cauere ratione, quam nunc praescribo. Si manus fuerit obstaculo tibi: si pes, si oculus, hoc est, quicquid tibi usquam est charum, ut sunt manus, pedes, oculi, nihil enim his membris homo habet charius, amputa, abijce, erue prius quam hinc sinas te pati scandalū. Melius est enim sine his ingredi ad uitā, quam cū eis in gehennā, in igne putā inextinguibi-

lem. Vbi uermis illorum, &c. Vermis conscientie morsum significat, & ignis supplicium. Conscientia mordebit enim, & affliget, & cruciabit indefinenter, sed frustra, nam tempus misericordie & benignitatis diuine preterijt, iustitie uero adest, nec desinet in sempiternum usque. Tam acre supplicium crit autem, ut est asperitas ignis, quo nihil pungit acutius. Atque haec durabunt sine fine. Mirum, imò insanum, quod haec non cōsideramus diligentius. si quando horrore tanti supplicij à peccādo deterriti, daretur gratia tandem mala uitandi per charitatem Dei. Sumptus est locus hic ex 66. ca. Esa. Dicunt quidam per manus intelligi amicos, quod ut amur eorum opera semper. Per pedem parētes, quod ab eis sustineamur. Per oculum uxorem & liberos, quod nihil his amemus tenerius.

Nam omnis homo igne salietur.

Nequis grauetur à dictis iam, hoc subiungit. q. d. Difficile est homini abijcere quacūq; ratione iunctos, aut charos sibi, sed oportet eum sic condiri, igne uidelicet tribulationis. Ut enim uictima sele, sic homo salietur, id est, probabitur & conseruabitur igne, id est, aduersitate, & tribulatione, quae uenit ab adfectibus uincendis, & superantibus per patientiam. Victima iuebatur olim saliri sale. Leuit. 2. ne non esset quam purgatissima et ualidissima. Nunc homo purgandus est & uegetus efficiendus igne, quo omnia probatur. 1. Cor. 3. Ex quo uidemus, quam oporteat abijci, quicquid circa proximos potest impedire, ne Do-

minus solus exaltetur à nobis: ut rectè dixerit Paul. 1. Cor. 7. Omnibus mundo sic esse nobis utendum, tanquam nō utamur. Cupiat enim nos esse absq; sollicitudine. Tū et Christus dicit. Matth. 10. Ne arbitremini, quod uenerim ad mittendum pacem, &c. Et paulò post. Qui amauerit patrē et matrē supra me, nō est me dignus, &c.

Bona res est sal, cate
rum si sal,

Sale uictimæ solebant adspergi, ut essent gratæ Domino, sicut dictum est. Et cibi condiuntur eo, nam aliter non essent accepti. Verum si sal fuerit insipidum, non erit aliquis usus eius. Ita habet prorsus de homine. nam si fuerit salitus sale bono, & qui saporem nō amisit, hoc est, sapientia doctrinaq; cœlesti, quæ per fidem est recepta, ut ipse uictima sit Deo grata, ita sale illo, quod talē reddidit, nihil potest esse melius. Quod si fide caruerit doctrina illa, insipida erit, atq; penitus nullius frugi. Esto sequatur quis eam pro suo arbitratu, non erit tamen aliquid hic salutaris commodi, abest enim sal fidei, quo condiuntur, ut Deo grata sint, omnia. Subijcit ergo: Habete in uobis ipsi salem, fidelem inquam sapientiam. Et pacē inter nos inuicē colite, nā ita fiet, ut nullus se alteri prælaturus sit, sed æquabilitatē culturus, imò quisq; aliū præuenturū honore, etiā si quispiam à Domino p̄ homines nactus di-
spēsandi munus aliquod fuerit. Discimtis, quod sine fide

nihil esse potest acceptum & iucundum Deo. ut rectè dixerit Paul. Hebr. 11. Sine fide impossibile esse placere Deo: Et quod Romanorum 14. scribit: Porro quicquid non est ex fide peccatum est.

CAPVT DECIMVM.

Et cum inde surrexisset, uenit in fi. &c.

DOMINVS sepe furorem, & insaniam uitauit Iudeorum, non ueluti noxia sibi, sed ne magis, præter necessitatem, prouocaret. Redit nunc in Iudeam, quia sic opus erat, non aberat enim longè passionis tempus. Et docet pro officio à Patre commissio. Docere nanq; & seruare Dominus in mandatis accepit à Patre. Ex quo facile cognoscimus, quanta res sit in Ecclesia, Docere. Magnum est pascere cibo corporali multitudinem hominum: Quantum igitur pascere multas animas: Magnum est pane & uino sustentare uitam illam temporariam: Quàm ergo, uitam conferre nunquam finiendam? Deinde per mortem delere peccata mundi solius Christi est. Nihilominus mori propter Deum confert, ut cum Christo simus olim regnaturi, secūda ad Tim. cap. 2. & cōglorificandi. Ro. 8. *Quæ dico, ut uideamus, quales sint, & esse debeant, quibus*

bus docendi munus in Ecclesia delegatum est.

Et adeuntes Pharisei, &c.

In hoc erant Pharisei, ut Dominum occiderent. querebant igitur causas, quibus cōsilio possent uel in speciem satisfacere. nihil habebant enim, quod iuste causarentur. Atq; hoc idem factum est in præsentia. Nam pharisei tentantes, rogāt. Matth. 19. An licet diuortium facere? Idem Marcus, imò aliquanto apertius: Licet ne uiro uxorem repudiare tentantes illū. Stulti homines, putāt capi astu posse, qui cordium & renum scrutator est. Questionis ambiguitas eos erexerat in spem. Cogitarant enim, si dixerit, licere, obijciētis ut improbo: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et numerabimus, quanta mala, que prouenire solent ex dissolutionibus eiusmodi, stabiliat: Sin responderit, non licere, (quod et fecit) opponetis Mosē, & accusabitis, ut legis contemptorem: Igitur bene armati, & nimirum spe pleni Dominum adoriuntur. Hic uerò Dominus, ut semper, ueritate se tatur, Mosē praeicipiens, & eos cōfundens ut uel Mosē negligentes, uel fraudulentos contra se. An non legistis, inquit, quid uobis praecepit Mosēs? Respondent illi, non quod Dominus uolebat, sed quod ipsi contra Dominum conceperant, inquentes: Mosēs permisit, &c. Deut. 24. Uolebant capere, & capiuntur ipsi, dum Dominus rationem reddit, quare nam Mosēs libellum permisit repudij. Nā permisit

misit ob duriciam cordis eorum, ne uidelicet grauiora fierent mala, quibus omnino fuerant obnoxij durae ceruicis & rebelles Iudaei. Theophylactus caedem inter mala ista numerat, siq; e Iudaeis fuisset coactus habere, q̄ odio habuisset. Subiūgit igitur mox Dominus ex Mose, quod res erat: Ceterū ab initio creationis, &c. Atq; per uerba clare docet, uiro non licere repudiare uxore. Rationes subdit: Quia Masculum & foeminam fecit illos. Et duo iam sunt una caro. Et Deus copulauit. Quāobrem parentes prius, q̄ uxor, relinquēdi. Arcta profecto cōiunctio, ut qua iam unū quoddā sit factum à Deo, ex duobus. Vnum illud aut̄ quid esse potest aliud nisi cū duo fuerint creati, masculus & foemina, matrimonij copula iam e duobus unum fecerit coniugiū, & uelut unū et integrum hominē. Res igitur magna est Matrimoniu. Quamobrem & diligentiū incundum, tractandum, & conseruandū. Inuitur rectē, dū causae proponūtur, propter quas Deus instituit. Nempe, ut uiro sit adiutorū. Gē. 2. Ut genus propagetur humanū. Gen. 1. Ut fornicatio uitetur. 1. Cor. 7. Tractatur probē, dum moderatus est actus coniugalis. Dum est amor mutuus, et cōcordia. Dū maritus acquirit, dispēsāt uxor. Dū liberi educantur in timore Domini. Dum imperat maritus, uxor obedit. Dū ob oculos iugiter est Deus. Conseruatur autem, dum rixis caret, adulterijsq; .

Et in domo rursum discipuli illius.
 Intelligimus Iudaeos stetisse confusos, quia nihil respondēt

spondent amplius. Arma, quibus uincere cogitarant,
 erant abrepta. Interim uerò non satisfactum discipulis
 fuerat, quamobrem iterum rogant in domo super eadem
 re. Magis igitur confirmat Dominus, quod antea, dum re-
 spondet: Quicumq; repudiauerit, &c. Adeo non licet re-
 pudiare uxorem, ut adulter fiat coram Deo, qui repudia-
 uit, & insuper duxit aliam. Similiter fit adultera mu-
 lier, quæ repudiauit uirum, & alteri nupsit. Matthæus
 & cum adulterium committere dicit, qui duxerit repu-
 diatam. Idem exceptionem addit: Nisi ob stuprum. Ni-
 mirum, quod id ex diametro (ut Erasmus inquit) pu-
 gnet cum natura matrimonij. Hinc autem quæstiones
 exorütur, an & ob alias causas, quæ uel pares sunt adul-
 terio, uel grauiores, liceat uxore repudiare? Origenes ue-
 neficium, parricidiũ qualecunq;, ut infantis cõmunis, aut
 alterius cuiuspiã, &c. numerat, propter quæ putat uxo-
 rē repudiandã. Nostri causantur impotentia, insania &
 furorē, leprã item, & peccatũ morte piandũ, &c. Apud
 Iurecõsultos adhuc quædã aliæ causæ recēsentur, quæ pos-
 sunt ab illis peti. Co. Iusti. li. 5. Et neq; obijciat, illud obsta-
 re solutioni, quod Christus dixit: Quod Deus copulauit,
 homo nõ separet, sciendũ, hominẽ hic non significare iudi-
 cẽ, ut q; quod facit, ex lege facit, ut iã lex uerius soluerit, q̃
 homo, sed hominẽ maritũ, nã nemini licet uel hic, uel ali-
 bi, iudicẽ esse in causa propria. Licet igitur in ges in causa
 fornicationis, postq̃ permisit Dominus? Licet, ita tamẽ, ut
 adulterio

adulterio cōprobato coram Iudice, Iudex liberet partem innocentem, uel potius testimonio confirmet, reum ante flagitio suo matrimonium diremississe. Nam peccatū ipsum dirimit, maritus accusat adulterij, Iudex iudicat diremptum, atq; id sententia sua comprobat. Aliter nec marito licebit agere. Nos in hoc sumus, ut matrimonia summa qua fieri potest, incātur diligentia. Caveatur, ne diuitiæ, nobilitas generis, libido, & siquid est huius generis, respiciatur, sed causæ, quas paulò superius indicauimus. Nam aliò si quis intenderit, rarò fit, ut ea feliciter transigantur, siue liberos consyderes, siue coniuges ipsos. Dein de non minus curandum, siquid inter desponsatos, ante nuptias celebratas, seu copulam carnalem, interciderit displicentiæ, uel etiam circa illos, in quorum potestate sint sponsus & sponsa, ne cogantur spōsioni stare. Cum enim oporteat summam hic esse cōiunctionem & animorum, & corporum (fit enim inter duos una caro) quid boni sperabis, si initium fuerit infelicius. Equidē noui, qui sic sunt coacti, & omnia pessimè ceciderunt. Tandem & illud huc pertinet, ut adulteria publica, & impudentia non sinantur impunita. Nam hisce ad hūc modum seruatis, sperandum est, honestatem matrimonialem feliciter habituram. Obiter ex Marco possumus dicere: Legem de repudiādo æquam esse marito, & uxori. Item Deus eos copulare uidetur, qui iure gentium, aut iure ciuili copulantur, nam nec uetus, nec nouum testa: modū docet cōiuges copulandi.

copulandi. Quamobrem dubium est, an Deus coniunxerit, qui per lenas ac lenones, per uinolentiam, per stulticiam & incogitantiam malè coniuncti sunt. ut uerbis utar Erasmicis.

Et adtulerunt ad eum pueros, ut, &c.

πρὸς ἄλλους est hic, & apud Luc. 18. Et apud eundem τὰ βρέφη infantes, nequis putet pusillos intelligi, de quibus ca. proximo dictum. Bona uerò hominum existimatio de Christoprehenditur, qua tribuebant ei, si pueros solum tangeret, feliciores futuros, & diuinæ bonitatis aliquo modo participes. Id enim est tangere, & ut Matth. habet, manus imponere. Discipuli non expendentes bonam in illis mentem, increpabāt eos, uel pueros imptos iudicantes qui adsequerentur, quod parētibus erat in uotis, uel quieti consulturi Domini, ut qui modo plus satis & à pharisæis, & à se fuisset diuexatus, utrinque non admodum prudentes. Nam quæ potest ætas esse gratior Christo, quàm puerilis, utpote quæ iamdum & innocentior, & ad gratiam suam accipiendam aptior existit? Sunt enim & pueri contaminati peccato, & propterea filij iræ, gratia passionis dominicæ indigentes. Cum autem per se nondum quidpiam mali patrauerint, sicut reliquæ ætates, quod Dominus obtulit mūdo, præ cæteris omnibus accipiunt. Vnde & Christus dicit, regnum

cœlorum

coelorum ipsorum esse. Quis dubitaret aut, eos esse gratissimos illi, qui primi, quod obtulit, exciperet? Quod ad tinet autem ad quietem, non potuit esse magis quietus Dominus, quam dum distribuit quãobrem uenerat in mundum, etiam negociosissimè. Quod discipuli fecerunt, carnalis fuit prudentiæ, uerum interim quia pugnabat cum dignitate Christi, qua constat, dum et infantes sua passione seruat, nullam rationem, nullum studium, nullum opus, nullum meritum huc quicquam facere, ut salus pariat, sed solam ipsius mortem, indignius ferebat, quod egerant discipuli. Quãobrem indignatus est, et dixit:

Sinite pueros uenire ad me, &c.

An putatis, q. d. illis nihil esse debere mecum cõmerciij qui grati sunt tamen præ cæteris? Aut eos non pertinere ad regnũ coelorum, cum uere talium sit regnũ Dei? Neq; hoc solũ, sed quicumq; non acceperit, &c. Oportet omnes tales esse, quales sunt pueri, ut qui nihil sibi tribuant iusticiæ, et gratiæ Dei prorsus non repugnent, alioqui non intrabunt in illud. Ex quibus constat, quã infantium exemplum debeat esse nobis, quos operum uexat meritum, ante oculos semper. Placent enim, quæ nostra sunt tam impotenter, ut ea iudicemus uel cœlo paria, et nemo potest hinc excludi. Nã etiã ubi dignatus est nos sua gratia Deus, superbia bene actorũ uexat. Cum apud Patrem tamen nihil sit magnũ, et in precio, nisi solus filius. Nam
dum

dum placent homines, per filium placet, haud aliter. Hic
 et abaptista objicit, talium dicere Dominum, non illorum,
 non cogitans, talium non ad aetate referri simpliciter in-
 fantium, sed ad conditionem animi, videlicet qua nihil sa-
 pientiae, aut iustitiae, meritiue sibi homo adscribit, quem
 admodum infantes faciunt. Quocirca et id, quod neces-
 sario, id est, per salutem oportet esse in adultioribus, in
 pueris inest, ut exemplo reliquis proponantur. Ergo que-
 admodum regnum caelorum tribuitur his, qui sunt ut
 pueri, quomodo non tribueretur etiam ipsis pueris? Sic
 objicit autem, ne cogatur permittere baptismum aquae in-
 fantibus. Res digna contentione, et tumultu scilicet.

Et cum cepisset eos in ulnas, &c.

Tractatio haec, et benedictio, an non manifeste docent,
 quod dilexerit pueros? Quod si dilexit, confirmatius red-
 ditur, quod dictum est: Illorum esse regnum Dei. Non di-
 ligit enim Christus nisi suos, qui et ad regnum ipsius per-
 tinent. Nemini uero dubium esse credo, quin benedictio
 Domini fuerit efficax, quapropter pueri illi, siue mortui
 fuerint in aetate puerili, siue superuixerint, felices man-
 sisse perpetuo.

Et cum exiret, &c.

Veluti exemplo docet haec historia, quae modo sunt
 dicta, quam uidelicet necessarium sit, qui uolunt ingredi
 regnum

regnum Dei, puerorum esse quàm simillimos. Quamvis enim princeps ille, ut Luc. cum uocat, præcepta Dei seruasset ab adolescentia, nihil egerat tamen, quod promoueret ad regnum cælorum, non ob aliud, nisi quod non erat sicut infans. carebat enim fide uera, quæ tales facit adultos, regenerat enim hæc, atq; ad infantilem simplicitatem reuocat, atq; sic quidem, ut homo talis permaneat usq; in finem. Adolescens igitur hic. (ita Matth. adpellat) Dominum ante interrogationem ornat titulo Magistri, & reuerentiam exhibet, genua flectendo, & questionem facit, non prorsus absurdam. Nam inquit, Magister seu præceptor bone, quid faciam, &c? Quibus indicat se nonnihil de sua bonitate præsumere, animo quamuis simpliciore. Id ipsum igitur Dominus cognoscens, priusquam respondeat, reprimere tentat, dum dicit: Cur me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus, nempe Deus. Cauere uidetur Christus, ne mox hominem commoueat, & à se abalienet, dum ita loquitur. Cur me dicis bonum. Nō autem, cur te ipsum iudicas bonum? Exprobratus enim superbus animus illud effecisset, ut quæ sequuntur uerba Domini, & adolescentis fuissent intermissa non sine magno damno pietatis. Ex eis namq; uidemus operum legis imperfectionem, & iusticiæ fidei perfectionem. Tum etiam alia quædam, quæ paulò post audiemus. Nemo bonus, inquit ergo, nisi unus, nempe Deus. Quibus uerbis à se nō reijcit bonitatem, nam & ipse Deus. Sed animo illius ea proponit, ut qui

qui debet hinc agnoscere suum errorem circa bonitatis propriae existimationem, & illam acceptam ei referre, sine quo nemo bonus. Esto enim quod & ipse bonus fuisset ex operibus legis, iam propterea bonus non erat, quia sibi, non Deo bonitatis fonti illud ipsum tribuebat. Non prætereundum est, quod Christus dicit: Nemo bonus, &c. ut uideant homines, quibus est gratia Dei ad legis cognitionem, & ut eam diligant, & pro uirili conentur exprimere data, siquid hic effecerint, cui nam id sit adscribendum: Non profecto sibi, quia non sunt ipsi boni: quã obrem nec boni quidpiã agere possunt: Sed Deo, qui solus bonus existit, atq; ideo, siquid legis illi factis exprimit secundũ Dei uoluntatem, id ipsum, quia bonũ, Dei est operãtis per illos. Quæ dico, ex uerbis Domini clarissima putamus. Nã si nemo bonus nisi solus Deus, si quis bonus, ex ipso, et per ipsum bonus. Et quis poterit hisce con-

Præcepta osti: (tradidere?)

Christus bonitatis opinione in adulescẽte labefactata, nunc respõdet cũ interrogacione tamen, an præcepta noscat decalogi: præsciens quid esset responsurus adulescens: Verum eò sensim ita peruenit, quò uolebat, nempe ut illum sibi posset indicare, quã uidelicet aberraret longissimè, dum esset persuasus, præcepta se ab adulescentia seruasse omnia. Seruauit fortassis pharisaico more, id est, opere externo, quo modo Paul. erat irreprehensibilis. Philipp. 3. Sed non qualiter Deus uoluit, hoc est, per fidem, et

ex fide, nam deerat charitas & abnegatio sui.

Iesus autem intuit, &c.

Docent hæc uerba, nō penitus adulescentē fuisse matrem, sed tamen stultulum, quod ex operibus legalibus nihil sibi tribueret, & diuitijs esset plus satis deuotus. Intuitus enim Domini, uidetur exponi per ea uerba, quæ sequuntur: Dilexit eū, uel cōtentus erat super eo, uel placidē cum eo egit. est enim ἡγάπη καὶ ἡ ἀποχή.

Vnum tibi deest, &c.

Q. d. Dominus: Esto ueritatē dicas, dū adseris omnia te seruasse ab adulescentia, sciendum est tibi, quod in illis cōmuni more custoditis, nō est perfecta iusticia sita. Nam tametsi quis inde gloriari potest, non ualot id tamen nisi apud homines. Vnū ergo deest tibi, quod in causa, cur et in multis adhuc alijs gerere te nequeas ut pfecta pietas exigit. Atq; id est, ne dubites, Diues es, & diuitijs plus æquo tribuis, unde charitatis operibus nō sic inuigilas, quæ admodum decebat de bonitate gloriantē. Si igitur uis esse perfectus, abi, et quæcūq; habes uēde, et da pauperibus, et habebis thesaurū in coelo, & ueni sequere me, sublata in humeros cruce. Breuibus his uerbis Christus docet, quæ nā sit perfectio Euangelica, nempe abnegatio sui, & omnium terrenorum. Abnegamus aut nos ipsos, dum crucē nostrā tollimus, ferentes, ac per patientiā superantes, quæcūq; nobis imponit Deus. Inuisit enim homines, præsertim suos, multis, imò et continentibus malis, his quidē arguēs, illis
à peccando

à peccãdo terrenis, usq; dũ eos prorsus tollit è medio. Hic
 itaq; crucẽ nostrã ferimus, dũ humeris in nomine domini
 subiectis expectamus in paciẽtia finẽ. Abnegamus terre-
 na, dum ea possidemus, tanq̃ nõ nostra, sed Dei. Tũ et cum
 indigentibus ipsa cõmunicamus. Diuitie, inquit, David si
 adfluãt, nolite cor adponere. Et Paul. Mũdo, liberis, hono-
 ribus, diuitijs, et si qua sunt similia, debemus uti, tanquam
 non utamur. Atq; hoc tandem est uẽdere, quæ quis habet,
 & dare pauperibus. Animo nãq; libero existẽte, sequi li-
 cebit Christũ sine impedimento. Contra uerò dũ is terre-
 nis seruit, nihil minus potest. Sequẽtibus enim Christũ, ten-
 dendũ est sursum: quocirca quæ deprimũt omnia deiici-
 enda quantũ fieri potest. Thesaurus aut ita parabitur in
 coelis, hoc est, coeleste pro terreno, perpetuũ pro tẽpora-
 rio. præteribit enim habitus huius mũdi, solus Deus pma-
 net unã cũ his quæ ipsius sunt, nã anni eius non deficient.

At ille molestia adfect, &c.

Hinc iã patet animus adolescentis gloriosuli propter
 opera sua, & quã aberrarit, dum arbitratus est se legis
 mandata seruasse semper. Specietenus custodierat, nõ ue-
 re, quia deerat charitas, et quæ omnia nostra commendat
 apud Deũ, fides. Sermo Dei facit hilares omnes ueritatis
 amãtes, ignitus est enim, et clipeus omnib. sperantibus in
 se. Ille aut tristis inde factus abiit. Ergo nondũ erat uere
 Dei amans, atq; adeo ueritatis Dei. Id quod magis cõsta-
 bit adhuc ex causa, quæ dicitur. habebat enim possesiões

multas. Quicquid igitur impediērat adulescentem in itinere legem rectius prosequendi, à diuitijs erat, ijs cor adposuerat: quamobrē & si quidpiam boni animi fuerat, ab adfectu diuitijs dedito contaminabatur. Possumus hinc multa discere cognitu certē non inutilia. Vt hominis arrogantiam in operibus suis estimandis. Placent ei sua, quocirca magnificat, putans & à Deo taliter estimari debere. Hic uerò animus uel est prauus, sicut phariseorum, cum talibus Deo nihil esse potest cōmercij: Vel est ex simplicitate stultulus, ut ita uocem, qualis fuit huius adulescentis. Hos uidemus Dominum fouere, & ducere ad cognitionem erroris. Ex quo & nobis est agendum, si quos eiusmodi firmi nos iam inuenerimus exemplo Domini. Sunt enim nostra tēpestate duriores, & morosiores quidam, quàm ut hac moderatione sciant uti. Constat item, legem facere sine fide & charitate, non esse iusticiam Dei, quamuis diligentem quis hic nauet operam. Perfectionem autem Euangelicam, Sequi Christum abiectis omnibus, quæ remorantur dilectionem perfectam Domini. Insuper quæ damus pauperibus propter Deū, apud Deum reponi certum est. Ergo, inquis, elemosyna meremur ali quid. Absit ita loqui ab ore pio: Nam meritum fidelium est Iesus Christus solus. 1. Cor. 1. Elemosyna uerò promissionem habet mercedis, quod probet charitatem, & charitas fidem in meritum Christi. Nam non alia quidem elemosyna mercedē accipiet, nisi quæ sit propter Deū.

Taliter

Taliter autem dum fit, ex fide fit, ob quam merces à Deo promittitur. alioqui nãq; Paulus dicit: Et si in sumam in alimoniã omnes facultates meas, charitatem autem non habeam, scilicet probãtem fidem in me ueram, nihil utilitatis capio. Vnde eleemosyna impiorum non habet promissionem, quia fide caret, atq; ideo dilectione. Habet inquit promissionem, Daniel. 4. ubi sic scriptum legimus: Quamobrem rex, consiliũ meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum, forsità ignoscet Deus delictis tuis. Habet, non negamus, sed ut modo dictum est, si facta fuerit ex charitate Dei. Adhuc manebit ergo, eleemosyna sine Deo, seu fide in Deum, nulla est. Nam ea dum utimur uerè, non erga miseros utimur, sed erga Christum. Igitur cibantes pauperem, Christum cibamus. Amiciẽtes nudum, Christum amicum: & ita sentiendum de reliquis operibus charitatis. Nũquam enim poterit effici uanum, quod Christus dicit Matth. 7. Arbor bona bonos fructus facit: Putris autem arbor, fructus malos facit, &c. Quocirca si eleemosyna facta fuerit sine fide, non ex arbore bona prodijt, atq; ideo Deo non est grata. Sine fide enim impossibile est placere Deo. Sed hac de re satis. Tandẽ quod adulescens discedit propter facultates tristis, interim autem non responsans, aut obmurmurãs, docet animum habuisse, ut diximus, non prauum. Interim tamẽ uidetur non intellexisse uerba Domini, ut pote qui de adfectibus

abijciendis significarat, non de possessionibus ipsis, nisi tempore sic postulante propter ipsum.

Et cum circumspexisset Iesus, &c.

Circumspiciebat Dominus, ut solent, qui sermonis sale uulnus crudū cuipiā ad dolorē adsperserūt. q. d. Videtis discipuli, ut gloriosulus ille nūc abeat, posteaquā ostendit, reiecta bonitatis opinione, ubi nam lateat, quā obrem ad perfectionē non queat ascendere? Ante aures uestras, & oculos ita disputare cū adulescēte uolui, ut intelligeretis, quā esset res minime ad regnū coelorum pertinens, cupiditas et amor nimius diuitiarū, quamq; expeditū esse oporteat ab omnib. seculi rebus eū, qui me rectē uelit sequi. Videtis item, quā difficulter hi, qui diuitias habent, in regnū intrēt Dei. Quae quidē uerba, uidetur Christus non sine dolore pronūciasse. At quia dixerat: Qui diuitias habent, discipulis obstupescētib. clarius loquitur uerbis sequētib. Filij, quā difficile est eos, qui fiduciā habent in pecunijs, regnū Dei ingredi. Patet enim diuitiarū magnitudinem per se nunquam fuisse cuiquam obstaculo ad uerē colēdum Deū, adeoq; ad ingrediendū regnū eius, sed adfectum in eas iusto uehementiorem. Vnde locus hic exponit, quicquid ferē potest apud Christianos in quæstionē uenire de diuitijs. Est qui uexatur auditis locis Euangelicis de paupertate piorum discentibus, deq; contemptu diuitiarum, quod multa possideat. Alius, quod nesciat quomodo

quomodo sint diuitiæ partæ. Alius itẽ, quod redditus accipiat annuos. Mederi potest illis sententia Domini, non sit eis in pecunias fiducia: hoc enim si fecerint, si uenerit indigus, subuenient pro uirili. Si Dominus uel ipsos auferet à bonis, uel ab ipsis bona, non morabuntur. Atq; ita quietem nacti in medijs possessionibus, agere possunt feliciter. Sic docet Paul. Timotheum suum. Diuitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, neq; sperare in incertis diuitijs, sed in Deo uiuente, qui præbet nobis omnia afatim ad fruendũ, ut benefaciant, ut diuites sint operibus bonis, ut faciles sint ad impartendũ, libenter cõmunicantes, recõdentes sibiipsis fundamētum bonũ in posterum, ut adprehendant uitam æternam. Ecce non iubet abijcere diuitias, sed non fidere, rectè uti, libèter comunicare, Benedictio Domini sunt enim, id quod & habetur. Pro. 10. Gen. 30. & alibi sepe. Quod si constiterit uerò partas iniqũe, quid facies, nõ extante cui fraus est illata, nisi quemadmodũ diximus? De parandis legatur Paul. 1. Tim. 6.

Facilius est camelum per foramen, &c.

Simili Dominus utitur, quo difficultas, de qua dixit, intelligatur, facilius, inquit, esse camelum animal tam gibbis tortuosum, transire per foramen acus, quàm diuitẽ in regnũ Dei. Cõsyderemus miseriã humanã: non enim diuitiarum est hæc culpa, sed deprauatæ nature nostræ.

Nam φιλαυτία, quam nemo non à primordio uitæ etiam secum in sinu circumfert, & id quidem blanditer non tam uult, ut necessarijs abüdemus, quàm ut uoluptuarijs, quãuis hic philosophia reclamet. Dũ nihil est enim, pro necessarijs laboramus: Dum necessaria sunt, pro uoluptuarijs. Vnde non abs re dixit ille: Crescit amor numi, quantum ipsa pecunia crescit. Videmus aut, ac sentimus, quantum adminiculi ferat ad uoluptatem corporis diuitiæ, quamobrem eas cupimus omnes, nec cupimus solum, sed artibus adeo mirificis ad eas parandas utimur, ut constet non sine mali demonis auxilio miseros illuc pertrahere. Cæterum nõ solum hoc, sed ad omnia, quæ curæ solent esse nobis in uita, subsidium præbere uidentur. Cibant, potant, uestiunt, domicilium exhibent, dant honores, faciunt amicos, tollunt in sublime, ut breuiter dicam, quapropter nihil est quod magis concupiscamus. Hæc iam cupiditas, quàm obcæcet animos, uel Ethnicus ille breui docet uerbo: Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra famēs? Quamuis nemo locupletior testis esse possit, quàm Dominus noster, ut hoc loco uidemus. Paul. item ad Timot. ut paulo antè citauimus, ubi radicem omnium malorum ait esse studium pecuniæ. Et Col. 3. ubi uocat idololatriam Hæc cæcitas ergo difficultatem infelicem illam parit, de qua Dominus loquitur: magis autem dum diuitiæ iam ad sunt & in potestate habentur. Nam lux Euægelica, ueritas quæ dum proponuntur diuitibus, & cæcis proponuntur & surdis

surdis. Et plerunq; dum putant quidam audire se, atq; uide-
 dere, quamobrem & offenduntur, magis adhuc fiunt tum
 cæci, tum surdi, unde difficultas ista non parum augetur.
 Ob hanc igitur de discipulis scribit amplius Euangelista:

Illi uerò supra modum admi-
 rati sunt, &c.

Admirati sunt discipuli iamdum, ut homines non pla-
 nè spirituales, & ita quoq; intra se loquuti sunt, cum in-
 terim uoluissent tamen multos intrare in regnum Dei: Vi-
 debant huc omnes ferri mortales, ut quàm plurimum pos-
 sideant. Iesus igitur intuitus eos (qui mos ei fuit, dum me-
 morabile quidpiam dicere uoluit) quò desperabundos fe-
 rè iuaret: Apud homines, inquit, impossibile, sed nõ apud
 Deum. Nam omnia posibilia sunt apud Deum. Quibus
 uerbis Christus docet in tam horribili adfectu planè pen-
 dendum à Deo, omnibus humanis uiribus pro nihilo du-
 ctis. Itaq; Dei est, uendere posse diuitias, ut iussit Domi-
 nus, & dare pauperibus. Quod si res ita habet circa diui-
 tiarum adfectum, aliter habere non potest & de cæteris
 adfectibus omnibus. Quid igitur docet Theologorum
 philosophia de hominis uiribus, tanquam in causa salutis
 ualeant aliquid? An sic adserere, non est contra Christi
 uerbum adserere? Imò an non est Christum uelle mendacij
 conuincere? Abeant tales Christiani, quò digni sunt, ut po-
 te non tantum Christo deferre ualentes, ut solus seruet,

quin per humanas uires aliquid etiam addi contendant. Adeo superbit animal illud rationale, ut audeat se Domino nostro Iesu Christo in salute comparanda propemodum equiparare. Audiant igitur mites & pij uiri Domini uerbum (apud homines impossibile) & discant dare gloriam Deo, & si gloriari uoluerint, glorietur in Domino. Iere. 9. et 1. Cor. 1. Nā apud hunc omnia possibilis, miseros hominū ad delinquendum adfectus is mutare potest, ut quēadmodum antea mundo fuerāt deuoti, deinceps cœlestia petant. Atq; hic tum uires addit, ut quod petūt efficaciter prosequantur, Deū laudātes, et benedicentes in finē usq;.

Et cœpit Petrus dicere illi, Ecce.

Petrus auditis Domini uerbis, cœpit nimirum sibi nonnihil placere, quod ea pariter cum cæteris discipulis seruasset. Quamobrem ita nunc loquitur: Reliquimus nos omnia, & sequuti sumus te, quēadmodum adulescentē iussisti. Quid igitur expectādum inde nobis? Quamuis, autem Petrus hæc non sine carnali adfectu loqueretur, ut pote glorians, quod omnia reliquissent, & de præmio rogās, Dominus tamen respōdit benignissimē, promissionem grandem faciens, nequando relapendi, dum turbarentur persecutionibus, subiret animus. Inquit ergo: Amen dico uobis, à iuramento incipiens, quo uerbum promissionis foret certius ac firmitus: Nullus est qui relinquit domum, &c. Non solum discipulis promittit, sed omnibus

mibus, qui paria fecerint, id est, reliquerint magna illa,
 domum, fratres, sorores, patrem, matrem, uxorem, libe-
 ros, agros propter ipsum, & Euangelium. Et quid his in
 terris maius? Promittit, inquã, hic pro singulis centupla,
 ac in futuro seculo uitam æternam, uerum non sine perse-
 quutionibus: Omnes enim qui uolūt piè uiuere in Christo
 Iesu, persequutionem patientur. 2. Timo. 3. Vbi quidem di-
 ligentur notanda quæ sequuntur. Derelictio hæc non est
 aliter accipienda, quàm paulò ante uenditio bonorum. Ad
 adfectum enim referendum est utrumq; nam is uendit, et
 relinquit, etiamsi res ipsa in possessione retineatur. Ex-
 emplum (quod sciam) dcest, ubi sic actum sit, quemadmo-
 dum Christi uerba secundū literam sonant, si Domini di-
 scipulos exceperis in derelinquendo. Venditionem nul-
 libi reperies, nam in Actis apostolicis uendiderunt qui-
 dam bona, sed ita, ut nihilominus de pecunia, quam acce-
 perant positam in commune, sustentarentur. Cauendum
 autē nequis aberret sensu de eo, quod Dominus dicit, mea
 causa & Euangelij. Nã in Papisimo multi & monachi, et
 eremitæ facti sunt isthac ratione. Et anabaptistis persua-
 sissimū est, se relinquere propter Christū & uxores, &
 liberos, et agros, et omnia, cū nihil minus faciāt. Ignorāt
 enim illa relinquere propter Christum, & Euangelium ni-
 hil esse, quàm eis nō obsequi, dum uelint, seu iubeāt, quod
 nō placeat Domino. Tū & habere adfectum ea relinquen-
 di penitus, si pertinaciter impedimento fuerint satagenti
 sequi

sequi Dominum, ut uidelicet cogatur uel illa, uel hęc deserere. Ceterum quomodo tu facies propter Deum, aut Christum, quod ipsi nolunt? An fieri monachum papisticum, aut destituere liberos placebit? Non credo, sed ambulare per charitatem. hinc enim noscuntur discipuli Christi. Io. 13. Sed ubi domus, fratres, parētes, & c. inquis, ubi alios reliqueris? Breuiter, Patrem habebis Deum multis millibus patrum excellentiorem, atq; hunc in cœlis, de omnibus prospicientem quàm efficacissimè. Habebis & in terris patres Doctores omnes pios. Fratres item, & sorores omnes Christianos, similiter & domos, & agros illorum, communia nanq; facit omnia charitas Euangelica. Itaq; nihil potest Christū rectè sequentibus deesse neq; hic, neq; in futuro, ut iam satis est auditum.

Multi autem primi erunt
postremi.

Diligentiam uult Dominus his uerbis indere discipulis ne securitate nimia cadant in negligentiam, atq; periclitentur: Qui stat, inquit Apostolus, uideat ne cadat. Lubrica est uia mundi, insidiatur malus ille dies & noctes generi humano, ponitq; laqueos, quibus capiat. Et carnis adfectus, mirum est, quàm sint ad eijciēdum è uia Domini potentes. Quare diligenter est uidendum, ne dum sumus Domino iuncti, per negligentiam aliquando separemur. Contrà ne desperemus dum separati sumus, fieri potest

test enim, ut fiamus coniunctissimi. Iudas sit exemplo, ut
d. ei, & gentes. Putant quidam ad Iudam Dominum in
primis respexisse.

Erant autem in uia adscen-
dentes Hieros.

In itinere Hierosolymam uersus Christus præcedit, di-
scipuli sequuntur in præsens, & sequuntur paucifaci ac
timentes. Et quid subesse causæ putamus? Audierant supe-
rius mala contra Dominum in ea ciuitate futura, quam ob-
rem non poterant pro carnis imbecillitate secus, ut qui ti-
mebant aliam fore cõmunem sibi cum Christo. Cæterum
tam absuit, ut Dominus illum stuporem leniret: ut ipsis ac-
cessit iterum exponeret, quæ dira Hierosolymis essent
obuentura sibi. An uerò non dirum in ciuitate sancta Dei,
missum Patris tradi uiris primarijs in cognitione legis,
& omni religione, cõdemnari ab ijsdem ad mortem, tra-
diq; gentibus ad illudendum, ad flagellandum, ad conspu-
endum, ad occidendum? Nihil profectò magis dirum, tum
quod adtinebat ad Christum filium Dei uiui, tum quod ad
uiros illos primarios, eos uidelicet peruenturos in tan-
tam insaniam, atq; se uiciem, ut promissum occideret Dei,
tum quod ad gentes, quarum manibus tam indignis sic
deberet tractari filius Dei. Quare uerò Dominus hoc fe-
cerit, causa in promptu est. uoluit enim eos sic exerceri
ad futura pericula, & mala. In primis autem, ut mortem
ipsius

ipsius ferrēt æquius, postquā ex prædictione hac cognos-
sent uolentem, & ex Patris consilio ductū. Tametsi enim
Lucas scribit, eos nihil horum intellexisse, nō hoc uult ta-
men, ueluti non fuerit uerborum sensus eis cognitus, sed
quod multa obstiterint, quare ad crucis mysteriū non ua-
luerint penetrare adhuc. Inter quæ quidem non puto po-
stremum fuit, quod antea confessi erant: Ipsum esse filium
Dei uiui, nunc autem audire tam horrenda cogebantur.
Quamuis igitur de resurrectione quoq; subiunxisset ter-
tia die futura, ex qua solatium, quantumuis mortis men-
tione turbatis, debuisset immitti, tamē quia carni facilius
uidebatur non mori, quā à morte resurgere, imō & me-
lius, neq; illam sic accipiebant, quē admodum conuenisset.
Quocirca uisum est forsitan aliud quidpiā tecto sermone
significari, quā quod uerba sonarēt, cū ita loqui Domino
esset quā familiarissimū. Discimus ex his, quæ Christus
egit, præstare uera loqui cū proximo, quā iucunda: tum
inculcāda sæpius, ad quæ uolumus ut adsuefiāt homines,
quò minus dum adsunt, ledere possint, qualia sunt tribu-
lationes, persecutiones propter Euangelium, infirmi-
tates, bella, pestis, fames, mors, &c.

Et accedunt ad eum, &c.

Quod rogant duo filij Zebedæi, occasio nimirū data
est ex mentione resurrectionis. Existimabant enim tunc
regnū suū, de quo toties dixerat, Christiū exuscitaturum.

Quia

Quia uerò certi uolebant esse de eo, quod erant petaturi,
 consilium præmuniunt his uerbis: Præceptor, uolumus,
 &c. Matth. quod dicit, matrē petisse pro filijs, Christum
 aut respondisse filijs tantū, cōstat matrē ab his instigatā,
 et Mar. hic rectē dicere, taliter petum à filijs. Videmus
 ambitionis scintillā eos agitasse, ad quā quidē caro tā est
 procliuis, ut nesciā si possit unquā illo adfectu quāis etiam
 sancta carere. Adeo præ cæteris adfectibus omnibus mise-
 ros uexat. Cōsiderent hoc ipsum, quos Deus præter cete-
 ros dotauit singularib. donis, ne ijs abūtantur pro ambi-
 tionis stimulo ad suā ipsorū utilitatē seu gloriā, nā lubrica
 est uia mundi, faciliusq; cadūt, qui sunt illis muneribus, ni-
 diligēter ingredientur, & caueant, honorati. Verū quid
 Christus ad ista? Quid me uultis, inq; facere? Tū illi: Da
 nobis, ut unus, &c. Liberē dicūt, atq; nimis interim ambi-
 tiose, quod erat in animo, putātes forsā aliquid eiusmodi
 sibi deberi. Sed Christus mox indicat, quā essent impru-
 dentes, dum ait: Nescitis quid petatis, ac subiungit, ex
 quo poterant (si sapuissent) intelligere non difficulter
 ignorantiam, ac imprudentiam suam: Potestis, inquiens,
 bibere poculum, quod ego bibo? & baptisate, quo ego
 baptizor, baptizari? Intelligit autem & per poculum, et
 per baptismum passionem, sicut etiam alibi. ut Matthæi
 26. Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Et
 Lucæ . 12. Ego baptismo habeo baptizari, & quo-
 modo coartor, donec perficiatur? Pater poculum illud
 ebibendum

ebibendum miscuerat. Et baptisate passionis mortali-
 tas carnis erat abluenda. Præ nimia uero cupiditate, quod
 petebant, adsequendi, ualde respondent temerarie: Possi-
 mus dicentes, non quidem uiribus suis fidetes, ut Petrus,
 Matth. 26. sed desyderio honorum, sperabant enim se con-
 festim audituros, sedebitis ergo sicut petistis. Verū longē
 secus euenit: Christus enim, quia ordinarat illos ad reg-
 num Patris olim accipiendum, id quod per multas tribu-
 tiones pro Domino susceptas ex fide comparatur, sub-
 iungit: Bibetis certē poculum, quod ego bibo, et baptisma-
 te, quo ego baptizor, baptizabimini, non nunc quidem,
 sed postquam melius de regno Patris intelligentes ali-
 quando, nihil nō pro ipso libenter subibitis, sed sedere mi-
 hi à dextris ac sinistris, non est meum dare, sed continget
 quibus paratum est. Mentem igitur Christi talem esse ar-
 bitramur. q. d. Patiendum est uobis, qua de re non est du-
 bitandum. huc igitur parabitis uos, ut uidelicet omnia pro
 nomine Patris & meo toleranter suscipiatis, de premio
 ne tantillum quidem cogitantes, tum ob charitatem Dei,
 tum ob illius certitudinem. Pater enim pro suo arbitrio
 parauit quod dare uult pro gloria sua laborantibus in ter-
 ris. Vnde non ad premium est respiciendum, sed ad dili-
 gentem, & fidelem laborem, ut qui ad sanctificandum
 nomen Dei susceptus non careat sedulitate, & in fide pe-
 ragatur. Sic fiet enim, ut Pater laboris studium intuens,
 premium, quo de minimum cogitatum est, cumulatissime
 persoluat.

persoluat. Non est igitur meum dare vobis, quod petitis,
 Præsertim qua ratione petitis. Nam fingitis regnū ter-
 renum, & in eo me futurum regem terrenum, hic uelle-
 tis mihi dignitate, & potestate proximi esse, quod qui-
 dem dare sic non est meum, quemadmodum tale regnum
 haudquaquam erit. Quod autem adinet ad regnum Pa-
 tris, hic ipse parauit omnia pro nutu suo, priusquam iace-
 rentur etiam fundamenta mundi, & sicut parauit, ita di-
 stribuet, dum sibi uidebitur, iuxta me collocans unum-
 quemque; prout sedē destinauit. Ne quis uerò dubitet, qui-
 bus nam sic Pater ordinari, dicam paucis. Iis nēpe, quos
 elegit in Christo. Eph. 1. Tales sunt autem, qui fidem ha-
 bent Christi, & eam probant per charitatem. Ex his o-
 mnibus iterū uidemus, qualiter agendū sit cū imbecillib.
 de quibus spes esse potest salutis. Deinde quæ nā sit im-
 prudentia carnis, quæq; ad secluum miseria, etiam post-
 quā fide Christi sumus aliquatenus imbuti. Præterea cle-
 ſis Dei multa patiēda propter ipsum esse, multæ nanq;
 tribulationes iustorū, sed de his liberabit eos Dominus,
 utpote, collocaturus in sedes, quas parauit, ut dictum est.

Et cum audissent decem,
 cœperunt indignari.

Et cur inquis indignari? Iniquius tulerunt, quod duo
 cæteris sese prætulerant, existimantes inter ipsos esse,

N quibus,

quibus, siquid huius esset futurum, condignius tribueretur. Idem adfectus in utrisq;. Quāobrem simul omnes ad se Christus uocans, sic adloquitur: Scitis, quod qui uidentur imperare gētibus, & c. Dum non intellexerant de regno Christi, quæ debebant discipuli, subinde uexat eos cupiditas honorum. Nam & superiori cap. Dominus illam conatus est expellere, & ad demissionem sui perducere. Quod autem parum effecerit, hinc patet. Dicit ergo: Dominium quod uos, dū carnaliter de regno meo cogitatis, agit, inter gentes est, non inter eos, qui mihi sunt adhaesuri, ex quorum numero uos estis. Illic qui imperium obtinent *κατακυριεύουσι*, id est, dominium, & uelut tyrannidem exercent in homines & eorū bona, uendicantes ea sibi, & pro libitu abutentes. Non sic erit inter uos, etiamsi quondam estis in Ecclesijs aliquid habituri praeuincitiae. Sed uestrū praeesse ministrare erit, atq; ideo seruuum esse omnium, idq; per uerbū, et charitatis opera. Huc igitur totis animis incumbendum est uobis, huc omnis cogitatio dies noctesq; dirigenda. Nam aliter si feceritis, non erit rectum, & pro officio, quod agetis, in oculis Patris. Sim ego uobis hic exemplo, qui ueni quidem, non ut mihi ministretur, sed ut ipse ministrem. Non opus est itaque ut aliò respiciatis, quam ad me, qualiter ego feci haetenus, & deinceps facturum me conspicietis, dum omnibus ministro, imò dum pro multis animam daturus sum redemptionem, taliter & uobis sequendum est, &

non aberrabitis. Summa, quibus Christus claves commendauit, illorum est per Euangelij doctrinam, & per charitatis beneficentiam seruire. Tum expectare propterea tribulationes multiplices, ac eas si acciderint uincere per patientiam. Videant ergo, qui iactant illas sibi datas à Christo, quid horum faciant? an quid faciant? an aliud faciant? Imò an non planè contrarium faciant? Cogitent item Catabaptistæ, quàm hic planè nihil sit, quod patrocinetur ipsorum errori de Magistratu Christiano non habendo, nam uerba Christi (non sic erit interpretos) ad illum non pertinent. Quod si uerò pertinerent, docerent & ipsum ministerium esse, non tollerent. Exempla ueteris testamenti, ut Moses, Dauid, Ezechias & ceteri, facile probant, quod dicimus. Deinde quantum sit discriminis inter Magistratū piū, & ethnicum considerandū. Considerandum uidetur et illud, quod Christus sinat discipulos toties relabi in eundem adfectum, quibus tamen ad tantum munus, prædicandi uidelicet Euangelium in toto mundo, uolebat uti. Non enim aliud in causa fuisse uidetur, quàm ut eum adfectū sensim, atque ideo melius eradicaret. Nec non ut alijs eodē morbo uittatis ipsi discipuli feliciter mederi possent olim. Solatiū est etiam in exēplo, quod Deo deuotis prodesse ualet, quos inuitos peccata subinde conturbant, dū uident discipulos non abiectos à Domino, sed docendo sultos, donec ad perfectum uenire potuerunt. Postremo quod Christus dicit,

animam se dare suam redemptionem pro multis, non pugnat cum illo Baptista: Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi: Christus enim respexit ad inobediētes fidei, Baptista uerò ad mortis Christi precium.

Et ueniunt Hiericho, &c.

cho, &c.

In itinere Hierosolymam uersus erat oppidū Hiericho, quā dum transierat Iesus cum discipulis, et turba copiosa, iuxta uiam cæcum qui mēdicabat repertum sanat. Fuit is filius Timæi (id enim sonat Bartimæus, nam Bar filium significat Syris) omnibus notus, quamobrem & miraculū fuit certius, et admirabilius. Strepitus præteruentis turbæ, & murmur excitabant illum, ut rogans intelligeret præterire Iesum. Mox igitur clamare cœpit: Fili David Iesum miserere mei. Breuis oratio, adfectum habet, fidem, & quid petat. Adfectus reddit eam deuotam, fides impetrat, quod petit adfectus. Hæc uerbis exprimit, ut dictum est, breuius, sed magnificis. Dū uocat enim Iesum filium David, clarè confitetur Messiam, quem Deus olim promiserat, is enim uulgo iam olim uocabatur filius David ex Esa. 11. & 50. ex Iere. 23. & 33. Ezech. 34. et 37. Ose. 3. &c. Ex quo constat, cæci fidem in Iesum, ut in filium Dei, fuisse. Atq; ob eam causam implorat eius misericordiam. Ceterum hic obstat turba monens ut taceat, quamuis

quamuis frustra, nam multò magis clamabat iisdem, ut
 antea, uerbis, usq; dū Iesus restaret, ac iuberet illum uo-
 cari ad se. Adfectus potentior erat, quàm ut cederet tur-
 bae nihil simile patienti, quare pergit, ueluti surdus, ad
 eum, ad quem ferebat fides. Accersitum autem à Domino
 quidam iubenti esse bono animo, ueluti certum esset ex-
 auditum iri. Abiecto igitur pallio, quò citius ad Iesum
 perueniret, surrexit, & adiit ad eum. Tum Iesus rogat,
 quid uis tibi faciam? non ignorans uel clamorem caeci, uel
 petitionem, sed uocem adfectus eliciens propter circum-
 stantes, ut & hi uirtutem fidei cognoscentes, moueren-
 tur ad credendum illi, deinde etiam ad petendum quic-
 quid esset salutarum, certi se recepturos, quod petissent
 efficacia sola fidei. Dicit ergo caecus: Rabboni, quod est,
 praeceptor mi, ut uisum recipiam. Iesus non tangit, non di-
 cit recipe, uel aliquid eiusmodi, sed abi, fides tua saluum te
 reddidit. An non ob illud, ut uis fidei nota fieret? Non erat
 dubium Bartimæo de potentia Christi, nec dubium erat,
 quin uoti compos redderetur, si peteret. Talem autem fe-
 cit fides, recepit ergo protinus uisum, & sequutus est Do-
 minum. Discamus orare, & inter orandum credere, nam
 sic erit oratio integra, obtinens quicquid in nomine Do-
 mini petierit. Sine fide oratio nihil est, ut & sine desyde-
 rio recto, & probò. Oportet enim esse, quod excitet ad
 petendum, & esse oportet quod accipiat id quod est pe-
 titum. Vt dum dico, Sanctificetur nomen tuum: nisi cor-

meum ardeat in desyderado, ut quod oro fiat, oratio non est uera. Tū & si desyderium est perfectū, deficio autem fide, frustranea erit petitio. Neq; enim existimet homo ille, (inquit Iacob. ca. 1.) se quicquam accepturum à Domino. Hinc clarum est, orationis multiloquium, in quo nec animus, nec fides inesse possunt, in conspectu ferere Patris. Quid uero, quod cæcus ille uidit Christū esse filium Dei, & Phariseorum oculi clari non uiderunt? Mentis acies imbuta fide huc pertingit, non autem sensuum. Caueant hodie, qui mentis oculos habent obscuratos uel diuitijs, uel honoribus, uel prudētia seculi huius, uel subtilitate philosophica, uel propria iusticia. Nā tales oculi non uident Christum, etiamsi putant se uidere. Simplicium est penetrare mente usque ad illum. A simplicibus enim inuenitur Deus, qui non tentant illum. Sap. 1.

CAPVT VNDECIMVM

Et cum appropinquant Hierosoly, &c.

CHRIſTUS Dominus ueniens ad Bethphage & Bethaniam, que duo oppidula sunt ad mōtem Oliuarum, ut impleret, quod dictum erat per Zachariam ca. 9. Dicite filie Sion. Ecce Rex tuus, &c. noluit intrare Hierosolyam, ut antea, sed quemadmodum scriptura de ipso prædixerat,

dixerat, insidens asinæ, admodum humilis, quāuis enim Rex esset, ita ingrediens serui magis formam exhibuit, præsertim dum asinus foret alienus, & tectus nõ ephipio, qualibus solent uti uiri nobiles, sed uestimentis discipulorum. Interim tamen & regia quædam exhiberi sibi uoluit, qualis erat pompa antecedentium & sequentium quodq; multi sternebant uestimenta sua in uiam, & ramos ex arboribus subiiciebant, quod populus tam plausibiliter acclamabat, tamq; manifestis uerbis contestabatur, illum esse Mesiam. Tandem & ex his uirtus, & potentia regalis plus satis exerebat se, quod dictis omnibus nemo contraibat, seu contradicebat. Quod item potenter eiectis uendentibus, ac ementibus, subuersisq; mensis numulariorum, & cathedris uendentium columbas tam liberè dicit, ex domo Dei, quæ sit deprecationis domus, factam esse ab istis speluncam latronum. Ita uenit ergo ut Rex, & ut humilis, si uellent ex hoc tam claro spectaculo, quod Spiritus. ob id prædixerat, cognoscere Iudæi suum Mesiam, postquam cætera, quæ diuinitus egerat Christus, nihil apud obstinatos effecissent. Nā quod admet ad discipulos, & alios pios homines, hinc magis est cognitus Rex, & factum palam, quod uolens mortem subijt, nam si uoluisset resistere, nemo ne cogitare quidem aliquid contra eum potuisset. Tum & uia demonstrata ad ueram, & coelestem gloriam. Ad hunc igitur modum illa sunt acta. Emittit duos è discipulis suis dicens: Ite in

castellū, & c. Græci legūt κώμῳ, id est, uicum, ut non sit uerisimile Hierosolymam significari. Item ex eo quod sequitur, τὴν λεγόμενῃν ὑμῶν, qui uicus è regione est. Demonstrauit nimirum locum in quem eos missurus erat digito, id quod non poterat circa Hierosolymam, interpositus est enim mons oliuarum. In uicum igitur aliquem misit circum hunc montē. Illic, ait, inuenietis pullum, scilicet a sinæ, ut Luc. 19. & Io. 12. Matth. dicit: A sinam alligatam, & pullum cum ea, quod nullam facit diuersitatem, nam tres illi respexerunt ad asellam, cui postea Dominus insedit. Matth. autē ad ambas, a sinam uidelicet ac asellā, ut adductæ sunt. Super hūc pullū nullus adhuc hominū sedit. Quo nimirū significare uoluit Dominus, nihil esse tam indomitum, quod ipse, dum libeat, non possit domare. Cui enim non tum uisum impossibile fuisset, gentes sub fidei obedientiam posse uerbo perducti, præferri uisum à uiris tam respectu mūdi uilibus? At Christus quibus dictum est instrumentis, perduxit. Pullum itaq; iussi sunt soluere, & adducere. Tum, inquit, si quis uobis dixerit, quare soluitis, & abducitis, respōdete: Dominus eo habet opus, & c. Ex quibus patet, quod uelle Domini est ipso factō sic esse, quemadmodum uult. Abierunt ergo discipuli, & quod iusserat Dominus perfecerunt. Igitur adducto pullo uestimentis impositis, & Dominum imposituerunt, ac ea magnificentia in urbem deduxerunt, sicut diximus, sic interim acclamantes: Hos anna, benedi-

Eius

etus, qui uenit in nomine Domini. Benedictū quod uenit
 regnū in nomine Domini patris nostri David, hos anna
 in altissimis. ὡς τὴν αὐτὴν uox est acclamationis, & cōpre-
 cationis, qua populus credens seruatorem suum aduenis-
 se, gaudium indicare uidetur, sonat enim nobis, salua iam
 quæso. Deinde clavis uerbis missum confitetur Dei, dum
 dicit, Ἀλλογνημί & laudat us, qui uenit mittete Deo,
 ut uidelicet regnum nobis restituat, à quo tam diu fui-
 mus exclusi. Laudatum sit quoque regnum, quod uenit
 per Christum, in nomine Domini patris nostri David, ut
 cui Deus promisit semen olim, in quo regnum ipsius du-
 raturum sit in æternum. Igitur salua quæso tu qui sedes in
 altissimis. Tanta celebritate Dominus est in ciuitatem
 Hierosolymam perductus, & ingressus in templum, cir-
 cumspexit omnia, sicut decebat sacerdotem magnum il-
 lum, qui propterea uenerat in mundum, ut tēplum, quod
 per Hierosolymitanū significabatur, restitueret, imò ue-
 lut de nouo ex ædificaret. Dum itaq; rimatus est omnia,
 & iam tēpus esset uestertinum, egressus est Bethaniam
 cum duodecim. Mirum & miserum: qui tanta cum pom-
 pa introductus fuerat in urbem, & in templum, nō inue-
 nit in ciuitate sancta, qui hospitio acciperet, quin iterum
 esset ex eūdum Bethaniam. Videmus ex his, quæ sunt ha-
 ctenus dicta, quàm omnia, quæ scriptura de Christo præ-
 dixit, oportuerit impleri. Quid igitur, si de nobis, aut
 pro nobis, aut contra nos aliquid continet? Fieri oportet,

nam à Deo est. Diuinitatis item Christi sunt hic indicia non obscuriora, quàm ex miraculis, dum nouit absentias, dumq; uoluntatis suæ potentiam comprobat, & factio docet, neminem resistere, si sic placeat, posse sibi, unde & mortē, quam subiturus erat, ostendit (quod antea quoq; dictum est) esse uoluntariā. Ingratitudo ciuitatis Hierosolymæ erga Deum, atq; adeo miseria carnis totius non minus se aperit, ut quæ tam est ad opera Spiritus. cæcæ, dum sibi relinquitur, ut ea non cognoscat oculis uel clarissimè proposita. Regem suum nō nouit, non nouit mansuetum & humilem, ab acclamatione diuinitus indita non mota est, non excepit missum Dei, nisi contemptu, ludibrijs, et morte, quem ut benedictionem omnium tribuum terræ debebat agnoscere, et pro eo uenerari. Sed unde, inquis, isthæc miseria? Dicā uno uerbo. Contēptus legis, & sermonū Dei facit, ut huc ab indignante Deo præcipitur homo. Qua de re lege Deut. 28. & Esa. serè per totū.

Et postero die cum exiissent Beth,

Marcus hic clarior Matthæo, & Luca circa tēporis et actorū ordinem. Mirū est aut, quod dicit, Christū explere uoluisse esuriam ex arbore, quæ fructibus carebat, nec tēpus tūc fuisse fructuū, et ficū à Domino nihilominus exeratā. Igitur aliud egit, aliud uoluit Dominus. Nā tametsi forsitan esuriit uerè, atq; ideo ad arborem accessit, quia tamen

tamen ignorare nō potuit, fructus non esse, cōstat corā discipulorū oculis agere uoluisse, cuius gratia moti, diligentius intenderent his, quæ postea per occasionē ficus de fidei potētia dicturus erat. Huc enim Christū respexisse facile patet ex sequētib. Interim tamen et alia subesse possunt, ut hypocrisis Iudæorū. Significet itaq; ficus Iudæos, foliorum decor iusticiam legis, & ceremoniarum pompam. Sterilitas arboris, inopiā piorū operū, hoc est, operū charitatis, quib. nunquā ferē populus iste, in primis Sacerdotū ordo intendit, specie pietatis plus satis cōtētus. Execratio, qua radicitus arbor exaruit, non solū iusticiæ legalis abiectiōem, sed etiā abolitionē ceremoniarū, atq; id in perpetuum. Quod enim accidit ficui, an non pariter & Iudæis accidit? Cogitent ergo uiri Christiani malum hypocrisicos, & fugiant, Dominum autem colant in Spiritu & ueritate. Sunt qui dicant, discipulis excidium Hierosolymæ sic præfiguratum. Audiunt igitur execrationem discipuli, & tacent non certè sine admiratione, sicut paulo post dicemus, & ueniunt Hierosolymam.

Et ingressus in templum, &c.

Nō temerè circumspiciebat omnia, uidebat enim, quæ Patris domum dehonēstabant, quāobrem & eiecit indignabundus, uendentes & ementes, & subuertit argentariorum mensas, & sellas columbas uendentium, nec permisit, ut uas aliquod prophanum per templum portaretur, adiecto prophetico dicto: Domus mea

domus

domus precationis uocabitur, &c. Esa. 56. Sic egit Dominus noster, non certè quod ualde curaret, quid in hoc tēplo gereretur, quod nouerat breui diruendū, sed quod uolebat docere factō, quātōpere Deus in Ecclesia sua detestaretur malorum omnium radicem auariciam, quam sequi solet fraudulentia, lucrum turpe, superbia, luxus, ambitio, ac n̄ farius Dei contemptus. Orationis est enim domus Ecclesia, quam Christus dicit factam spelūcam latronum, quod ut latro hominibus insidiatur è speluncis, ita sacerdos auarus ex falsa religione animabus. Sole clarius est Ecclesiam Romanam non alio flagitio magis deturpatā, quā auaricia. Hec etiam post quā p̄cedem fixit olim, omnis pietas subuersa est, & nullis flagitijs non est aperta ianua. Tā is est enim auariciæ natura, ut omnia habeat uenalia, et omnia, quæ potest, ad se per fas aut nefas rapiat. Igitur ubi Pontifex sumere cœpit sibi potestatem remittendi peccata, & cōferendi regnum cœlorum, nemo non adcurrit, nemo non numerauit, ut peccatis exoneraretur, & acciperet post hanc uitam cœlum, tunc uerò ut dandi, sic accipiendi nullus finis. Ac tāta licentia peccandi sensim intrauit, ut iam olim pro peccatis non reputentur, nisi quæ gladio puniuntur, & quæ contra Pontificem aguntur, & clerum. Adulteria, fornicationes, perituria, ueneficia, ludere, blasphemare, maledicere, inebriari, fraudare proximum, Deum, & omnia quæ sunt Dei contemnere, inter peccata uix numerantur. Hic igitur
 quia

quia tam crudeliter percunt animæ, quis piorum non diceret, non tam contra Iudæos, quàm contra Papã & eius affectatores Domini uerbum esse dictum? Quid ergo futurum aliquando putamus? Veniet Dominus dum uisum fuerit, & flagello factò uedentes ac euentes eijciet, ut animarum occisores, cum indignatione graui. Veniet inquam, & nõ tardabit, quicquid totus mundus in contrarium cogitet, dicat, faciat. Videmus hinc itaq; Ecclesiam deprecationis esse domũ, ut notũ sit, quia Christus Luc. 18. iubeat nos semper orare, id est, cogitatum nostrum semper iactare in Dominum, semper ad eum confugere, semper apud eum esse, conuersatio nanq; nostra debet in cœlis esse. Philipp. 3. Et mundo debemus uti, tanquam non utamur. 1. Cor. 7. Breui certè uerbo Dominus ostendit, qualis sit, et ubi sit Ecclesia Dei. Discitur item ab exemplo Christi munus Episcopi. Circumspiciendum est enim, siquid sit in tēplo Dei, quod non deceat, ut inquam tollatur. Nisi enim talis est uigilantia in Episcopo, quiduis magis est, quàm Episcopus.

Et audierunt scribæ, principesq;

Audierunt uiri Ecclesiastici, & intellexerunt Christum inuehi contra se, doloremq; conceperunt, quod ulcus tam grauius tetigerat. Contempto igitur Deo, neglecta Christi quam senserant potentia, non perpenso scelere

lere cōcepto, quæ rebāt, quomodo perdituri eſſent illunt.
 Huius tam nefarij conſilij cauſa erat, quod timebant cum
 ob turbam admirantem ipſius doctrinam. Ergo doctrina
 coeleſtis illa, quod contra hypocrifiſim erat, & ipſos ar-
 guerat propter auariciam reliquaq; facinora, præbebat
 occaſionem inuidiæ contra Dominum, ex qua tam præ-
 uum conſilium prodierat, maximè quia turbis placue-
 rat, à quibus nihilificbant & ipſi, & ceremonia, & pri-
 uabantur lucro conſueto. Conferamus hæc ad noſtra
 tempora, & uidebimus ueritatem Euangelij & iſtud
 inuidiæ, & iſtam cauſam eadem ratione ferre. Quid eſt
 enim, quamobrem Papa cum ſuis doctores Euangelicos,
 Principes, regna, ciuitates ad ignem iam pridem condem-
 nauit, niſi quod per ueritatem auariciæ Romanæ, & Ro-
 manenſium obſiſtunt? Nam turbis placet, quod prædi-
 catur & ſcribitur, non ut maledictis legem neſcientibus
 Dei, ſed quia conſcientiæ exhilarantur, & certitudo eſt
 uitæ æternæ. Patrem enim habent coeleſtem, dum filij
 ſunt facti per fidem Ieſu Chriſti fratris ipſorum, quomo-
 do ergo dubitarent de hæreditate cœli? Atque ideo non
 parum diſcedit ab annua penſione Paſſis, qua hæcenus
 luxum fouerunt turpiſſimè, ac ſceleſtiſimè. Quamob-
 rem quod fingunt quidam hæreſes, quibus ſe immerſe-
 rint Lutherani (quos uocant) propter quas & iuſta
 fit condemnatio, Dominus aliquando uidebit, iudica-
 bit que. Videmus fructum hic auariciæ religionis anti-
 ſtutum

litum, qui dum rectè perpenditur, ostendit clarissimè, quòd auaricia sacerdotum aliter non potest erga ueritatem, quæ lucet hodie per Dei benignitatem, agere quàm agit. Ex quo & solatium uenit pijs mentibus, ut solidius perdurent in gratia data, & fortius contènant, quicquid aduerso regnum parat antichristianorum.

Et cum uespera iam esset,
egressus est, &c.

Vespere factò Iesus egressus è ciuitate, & postero die mane redijt, nam quotidie prædicabat in templo, uelut in suo regno, non curans odium phariseorum, aut prauam eorum in se consultationem, insidias que, nouerat enim Patris horam, ante quam non erat Iudeorum uim facere filio. Mane itaque dum reuertebantur Hierosolyman, uident ficū exaruisse radicitus. Petrus ergo reuocās in memoriam quod factū erat priori die, dicit: Rabbi, ecce ficus, &c. Hic iam ansam naclus Dominus, ut uoluit, de fidei uirtute dicere incipit his uerbis: Confidite Deo. Subiungit causam: Amen dico uobis, &c. q. d. Nam tanta uis est fidei, ut montes trāsponat, si quis nō hæsitarit in corde, sed crediderit fore quæ dixerit. Hoc est, quæ apud homines sunt magna, et impossibilia, fidelibus sunt possibilia. Iustinaq; per fidē uicerūt regna, operati sunt iusticiā, affecuti sunt promissiones, occluserūt ora leonū, extinxerūt uim ignis, &c. Hebr. 11. Fiducia sit aut oportet

in Deo, non in uiribus nostris. Quamuis à uirū nostrarum fiducia possim uenire quadam tenus in cognitionem fiduciæ Dei, ut sciam uidelicet, qualem nā hāc esse oporteat. Equidē noui robur corporis mei, cum est igitur lapis ferendus, qui uidetur portari non posse ab uno quopiam, fidens uiribus meis suscipio, & porto, nam constat ab illis me nō falli, ut fiducia hęc iam habeat certitudinem aliquam, imò certitudinem perfectam. Ita res habet etiam de fiducia Dei (liceat aliquam facere collationem. Nota est mihi omnipotētia Dei, uolo ut fiam sanus, fiducia itaq; tam certa seror in Deum, quod possit me sanare, ac uelit, ut certior non fuerit, qua uiribus meis confisus erat lapidem suscipiens. Hęc fiduciæ certitudo facit igitur, ut sanus efficiar. Ut aut certitudo erga uires meas est ex his, quæ in meipso per multam experientiam comperi, ita ex benignitate, atq; uerbo Dei certitudo fit erga Deum, ut impossibile sit me falli, si Deo fuero cōfusus pro ipsius bonitatē, & traditione uerbi eius.

Propterea dico uobis. Quæ
cunq; orantes, &c.

Hac ratione etiam, dum oratis, quicquid petieritis credentes, accipietis. Sequuti sunt discipuli, Domini consilium, & adsequuti sunt omnia. Acto. 1. petierunt alium apostolum in Iudæ locum, & datus est eis. Petierunt Act. 4. uirtutem, ut cum fiducia posset prædicari uerbum Dei,

Dei, & loco commoto repleti sunt omnes Spiritu. & loquebantur sermonem Dei sine omni timore. Petrus & Ioan. orauerunt, ut Samaria Spiritum eundem acciperet, & accepit. Act. 8. Orauerunt & alij pro Petro in carcerem ab Herode coniecto, & liberatus est. Act. 12. Paulus patrem Publij sanauit oratione. Act. 28. Nec dubium esse potest, quin in tribulationibus nunquam non orauerint ad Dominum cum fructu: nam quomodo potuissent sine huius auxilio peragere terrarum orbem, penetrare hostes, promulgare uerbum mundo tam aduersum, uincere mala, ad afflictiones, imò tot mortes? Auxilium autem illud paratur oratione, quocirca constat, quàm frequentes in orando fuerint discipuli. Id quod nos moueat, ut certum sit, oratione nihil non impetrari posse, modo fidelis sit. Credat firmiter oras Deum posse, quæ petit, & item uelle prestare quæ petit, & remittat ipse, quod uult remitti sibi. Quod quidem postremum sequentibus mox uerbis exponitur: Et cum steteritis orâtes, &c. Impudens enim fuerit à Deo petere remissionem peccatorum, & non remittere si quis deliquisset in me, aut alio modo læsisset. Quædæm Christus copiosius, Matth. 18. in parabola regis rationem conferentis cū seruis suis. In uerbo steteritis, habitus indicatur deprecantiū, non enim semper genu flexerūt. Præterea plenarias hic inuenimus per doctrinam Christi peccatorum indulgentias à Patre cœlesti, non est opus igitur, ut Romam eamus pecunia, et laboribus emptum

à Pontifice. Domi habemus, dū sumus fideles, quod nos lāberat ac seruat, q̄obrem rectè dictū est olim etiā: Indulgentijs Papæ ante hostiū ueniētib; stringēdos esse loculos.

Et ueniunt rursus Hierosoly.

Procul dubio consultarant interim, quorum animus huc inclinabat, ut Iesum perderēt, adhibitis populi senioribus, qualiter Dominus petendus foret, ut ansa comparata uoti possent fieri compotes. Hæc igitur uia placuit, ut sic rogarent: Qua authoritate hæc facis? & c. q. d. Nos sumus antistites religionis, & populi primores, unde & potestas est nobis in templo agendi pro officio, & alios ordinandi, ut agant prout cōmissum est. Tibi autem nihil iniunximus, unde igitur isthæc temeritas? Sperauerant absq; dubio se nactos, unde nō posset elabi. Si tribuisset enim authoritatē sibi Dei, clamassent pro: inus, blasphemia, blasphemia: Simaliter, quācunq; tandem causam exposuisset, seditiosum uocassent. Dominus Iesus, qui norat occulta mentium, intelligens qualitercunq; respōdisset, id illos calumniaturos esse, nam adeo fuerant obcæcati, ut factis non crederent Christi, quomodo igitur credidissent uerbis? questionem elusit questione, imò prudentissimè retudit, de baptisinate uidelicet Ioannis, quod quidem tamen, si de cælo erat, contempserant isti tamen. Responsum itaq; promittit, si prius questionī satisfaciant uirum uidelicet baptisina illud à Deo fuerit, an hominibus.

nibus. Verū quid isti? Senserūt mox se captos esse. Nā cogitabant apud se: Si dixerimus, è cœlo, dicet: Cur igitur nō credidistis illi? Nō crediderant enim testimonijs Ioannis de Christo: Vocarat eū regnū cœlorū, uocarat agnum Dei tollētem peccatū mundi, testificatus erat esse filium Dei, uenisse de cœlo, supra omnes esse, habere Spiritū nō ad mensurā, à Patre diligi, et omnia data esse in manū, sēdem in eum seruare, infidelitatem cōdemnare. Nihil autē horum receperant obstinati homines. At si dixissent ex hominibus, timebant populum, omnes enim habebāt Ioannem pro uero propheta, quamobrem & eius memoria sacrosancta erat. Respondent itaq; se nescire, malebant enim superbi quamuis, ignorantiam testari, quam re uincis, seu à populo mali quidpiam expectare, patiue. Christus igitur par pari referens inquit: Nec ego dicam uobis qua auctoritate hæc faciam. Indigni erant uiri mendaces responso. Num ignorare poterant de baptismo Ioannis qui tam clarè audierant, Io. 1. Qui misit me, ut baptizarem aqua, is dixit mihi: Super quē uideris Spiritum descendentem, &c. Item cuius innouationi non audebant resistere, quamuis acriter in eos inuehebatur. Matth. 3. & manifestè de Christo predicabat: Nouerunt ergo Io. baptisma de cœlo esse, id est, totam illam Ioannis actionem, qua docuit, & baptizauit, esse commissam à Deo. Sed adserere noluerunt ob causas supra dictas, tum quod inuidia contra Christum aliter non permisit.

Et coepit illis per parabolas
loqui, &c.

CHRI STVS sacerdotum astutiam profligauit, & ad tacendum coegit. Quia uero nunquam non populus Iudeorum dure & ceruicis populus extitit, per parabolam nunc indicat, quod apertis uerbis Stephanus ob oculos ponit Act. 4. Duri ceruice, inquit, & incircumcisi corde & ita & uos, &c. Addit autem Christus tempus adesse nuntiationis, & ita mentem suam uelamento contexit, ut sententiam iustae perditionis isti de seipsis ferret. Parabola uerba sunt plana, quod latet uero sic habet: Homo plantauit uineam, hoc est, Deus parauit populum sibi, nempe Israel ex Aegypto transfertum in terram lacte & melle manantem, ut hic debitos illi redderet fructus, nempe cultum fidei. Id quod Esa. sic exprimit ca. 5. Uinea autem Domini exercituum domus Israel est, et uiri Iuda germen delectabile eius. Et expectauit, ut faceret iudicium, & ecce iniquitas, & iusticiam et ecce clamor. Et circumdederat septem, angelorum uidelicet custodiam, ne fures et uastatores inuisibiles subintrarent, & surarentur fructus, & perde-

& perderent uineam. Et foderat lacum *ἔσθλασιον*
 in quod liquor excipitur uuarum. Matth. habet *ἀλώου*
 torcular, in quo liquor uuarū extorquetur. Ecclesiā per
 torcular putamus significari, nam huc illati fructus ex-
 primuntur, & dimanant in lacum, id est, in proximum
 indigentem, & hoc quidē per charitatem. Foderat dicit,
 quod lacunis olim effosis uinum excipiebatur, ut Eras-
 mus annotauit etiam. Et edificauerat turrim, speculam
 inquam, ex qua prophetae seu pastores specularētur, ne-
 quis uineam intrās eam perderet, efficeretq; ut pro uuis
 redderet labruscas. Et elocauerat agricolis eam, sacerdo-
 tibus inquam, & Episcopis, qui diligenter illam excole-
 rent bidente, ac rastro uerbi uitiorum herbis eradicatis,
 & uitibus uirtutum impositis. Et peregrē profectus est.
 Dissimulauit enim Deus, tanquam absens, omnia quae
 prauē cōmittebantur. Et misit ad agricolas, & c. Prophe-
 tas uidelicet, qui fructū, id est, fidem, et opera fidei requi-
 rerēt. Atq; hoc ipsum nō fecit semel, sed iterū atq; iterum
 per aetates singulas, maxime dū flagitia plus satis adcre-
 uerāt, ut & pœnas immittere cogitaret. Adeo misericor-
 diter egit Deus perpetuò cum Iudæis, nā etiam si ex ser-
 uis hunc percusserunt, illum occiderunt, alium lapidau-
 runt, non tamē potuit expugnari misericordia eius, quin
 ea semper uteretur erga illos, si posset ad pœnitentiam
 reducere, atq; seruare animas eorum. Stephanus igitur
 ad malitiam tantam respiciens, probē dixit, ac libere:

Quem prophetarū non persequuti sunt patres uestri? Et
 Christus ipse Matth. 23. Hierusalem Hierusalem, quæ occi-
 dis prophetas, & lapidas eos, qui sunt ad te missi. Itaque
 cum unū adhuc haberet filiū, & c. Misit tandē, postquam
 cum prophetis tā est actū crudeliter, lenissimus Dominus
 nequid relinqueret intentatū, filium Christū Iesum puta-
 quem unicū habebat, et tenerrimē diligebat, sic cogitans,
 recurebuntur filium meū, non quod nesciret, quid facturi
 essent agricolæ, sed ut admoncat quid facere debuissent.
 Qui factū putamus enim, ut non ita cogitaret. Lenitatem
 domini, quā hactenus sensistis, & uilipēdistis, nō licebit
 tentare in filio, nā hoc impunē non auferretis, dilectus est
 enim, & unicus, igitur cauebitis. Verū ut cæcus nō cernit
 lucē, ita mens Iudæorū inuidia, & auaricia laborās, nihil
 honesti uidet: ad hunc igitur modum dicūt intra sese. Hic
 heres est, uenite occidamus eum, & c. Adprehenderunt
 ergo Iesum, & occiderunt extra uineam, id est, extra Hie-
 rosolymam non ob aliud, nisi quod filius Dei fructum ex
 uinea debitum exigebat. Quām igitur sint spe falsi pro-
 pter hereditatem, hic uerō attendendū. Ex populo nem-
 pe Dei facti sunt non populus, ac seruientes etiamnum
 sub legis maledictione libertate carent filiorum. Quo-
 modo igitur pertingent ad hereditatē, propter quam di-
 cunt, & nostra erit hereditas? Non pertingent, usque
 dum dixerint: Benedictus qui uenit in nomine Domini.
 Per filium enim datur libertas Ioannis. 8. Postquam
 ergo

ergo Christus agricolarum exposuit extremam nequiciam, atq; malignitatem, rogat phariseos: Quid igitur, inquit, facturus est Dominus uineae? Et respondent illi (sicut patet ex Matth.) nondum intelligentes, quod ad sese pertineret parabola: Veniet, & perdet agricolas, &c. Veritatem dicunt contra seipsos, & pro gentibus. Nam ipsi erant ad quos similitudo spectabat, occiderunt enim filium Dei uiui, qui uenerat in mundum tamen ad conquirendum quod perierat de domo Israël. Et gentes erant, quibus erat uinea locanda, utpote toto corde recepturis Euangeliū de Iesu Christo. Vnde et Esa: post suā uineam his uerbis loquitur: Et exaltabitur Dominus exercituum in iudicio, & Deus Sanctus sanctificabitur in iusticia. Et pascentur agni iuxta ordinē suū, et deserta in ubertatē uersa aduenie comedēt. Ceterū quod hucusq; fuerat obscurū sacerdotibus, testimonio fit clarū Dauidis ex psal. 117. quod Christus adduxit propterea. Nā inquit. An ne hanc quidē scripturā legistis? Lapidē quē reproba uerunt, &c. q. d. Legistis ceriē, quōbrem nō potest esse dubiū, quō nā tēdat similitudinē sensus, scitis enim, ut nemo queat melius, qd patres uestri cōtra prophetas, uiros Dei nunq̄ nō egerint, quidq; de me uos statueritis, uos inquit, qui estis extructores domus Dei opinione uestra, et hominū. Quocirca rectē sentētiā de uobis ipsis tulistis, nā ita penitus futurum erit. Tolleitur à uobis uinea, & dabitur Gētibus, auferetur, inq̄, à uobis regnū Dei, et dabitur gētī

facienti fructus eius. Matth. 21. Longanimitatem uidere Domini licet in hac similitudine, ut qui priusquã ad extrema perueniat, nihil non tentat, si possit homo lucrificari. Quod si frustranea fuerit omnis dilatio, iusto iudicio persequitur obduratos. Inuitum enim punire Deum patet ex Esa. ca. 1. ubi sic dicit: Heu consolabor super hostibus meis. Et Ezech. 33. Nolo mortem impij, &c. Ceruicosam item semper fuisse gentem Iudeos haud minus cognosci potest, ut qui, quãto maiore sunt à Deo foti, dum essent impij flagitiosiq;, lenitate, tãto magis in eũ fuerũt, prophetis qui corripere missis, exacerbati. Sed et similitudo ipsa per se habet iucũditatem, ubi uineam adpellat Ecclesiam suam Dominus, & fructus intelligimus opera fidei esse. Nam alia, quã fidei non sunt, nihil ad ecclesiam pertinent. Tandem perspicuum est ex Dauide, Christum esse lapidem, in quo totum ædificium Ecclesie nititur, quiq; iungit duos parietes, nam in angulum est collocatus; populum uidelicet Iudeorum & gentium in unam structuram, cuius opifex Deus est. Quã obrem etiam mirabile est in oculis omnium, nam boni & electi Dei non habent gaudium maius ac admirabilius: mali uerò tametsi mirantur, interim ringuntur tamẽ. Exemplo sint Iudæi & Papiætæ. Locus pulchrè tractatur. 1. Petr. 2.

Et querebant eum comprehendere.

Postquam intellexerant parabolam totã, & scripturam contra

ram contra sese dictam, conati sunt comprehendere Christum. Sed prohibebat formido turbæ. Adco sine fructu ueritas corripiciens coram obstinata funditur hypocrisis. Imò ingenti malo hypocritarum, irritantur enim, ueluti crabrones, & aculeos figunt, si facultas est, etiam letaliter. Id quod hic facile uidemus. Quidni proposito tã malo potius desisterent, postquã uiderant à Domino cognosci? Sic certe comparatum est, ut audacia & uicinetur in primis hypocrita, falsum, quod est obiectum, expugnare, cum constet tamẽ, nihil esse isthoc hominum genere meticulosius, si fortiter resistitur: habet enim & intus pugnantem hostem conscientiam, quæ quidem ubi mala est, non potest non esse summa formido. Patet hoc, quod turbam hic adeo timebant hypocritæ. Patent omnia, quæ diximus, in regno Papæ, ut non sit opus ea de re uerba facere.

Et relicto illo abierunt.

Quod palàm non audebat malignitas sacerdotum, tentat per insidias, adiunctis Herodianis sibi, quorũ fuerat odium contra Christum, si sic populum ualere, occasione ex respõso eius arrepta, pertrahere ad se, et timore abiecto scire in Dominum. Adgrediuntur subdole blandiendo putates eum blãditijs posse capi, quemadmodum capiuntur homines reliqui: Præceptor, inquit, scimus quod uerax es, &c. Ecce quanta tribuunt homines nequam: Veritatem, libertatem in dicendo, & doctrinam

nam Dei uerā, quæ tamē omnia fuerūt in causa, quæ Dominū tantopere persequerētur. Nemo certē mortaliū est qui nō capiat ur propria laude, imō blādimur nobis ipsis, magis uerō dū audimus esse, cui uel paululū placeamus. Hic adfectus in Christo non erat. Solā Patris gloriā et lau-
dē querebat, unde stulta fuerat inuidorū et insidiantium adulatio. Et profectō stulta, nā si pro uerace habebant, et si uerā Dei docebat, uti loquebantur, quæ nō credebant ei, quæ quod docebat non recipiebant? Adeo præ adfectibus prauis incogitātes erant, ut in mente in non uentret Chri-
stum insidias ipsorum intellecturum tam crassas. Licet, inquit, cēsum Cæsari dare, an nō? Pharisæi non ita dis-
sentiebant ab his, qui Iudā quendā Gaulonitē sequētes, di-
cebant: cum nefās esset agnoscere principē aliquē præter
Deum, nefās esset etiā cēsum dari Cæsari. Nā hæc esset ser-
uitus, cum ipsi tamen liberi forent. Qua de re Ioseph: An-
tiqui: Iud. li. 18. c. 2. Contrā sentiebāt Herodiani. Quocir-
ca mens insidiantium hæc erat, ut si respōdisset, dandum
esse, dē ferri posset apud plebem, ut qui ab ea non ita sta-
ret fideliter: Sin aliter, ab Herodianis accusaretur, ut re-
bellionis author aduersus Cæsarem. Christus itaque sci-
ens illorum simulationem, dixit Quid me tentatis? De-
bebant horrore concuti miseri tentatores, dum intelligen-
bant se cognosci, ut nimirum concutiebantur. Petit ergo
Dominus denariū adferri sibi, ut hac occasione posset
commodius respondere. Adferunt, Dicit igitur. Cuius est
hæc

hæc imago, & inscriptio: nõ quod ignoraret quæ rogat, sed ut ex ore proprio magis convincerentur isti. Dixerunt ei: *Cæsaris*. Tunc Iesus. *Reddite quæ sunt Cæsaris, &c.* Reddendum est unicuique quod debetur pro norma iusticiæ. Numisma habet inscriptionem Cæsaris, in signum igitur, quod publicæ functionis utatur autoritate, dabitis illi uectigal debitum. Sed & Deo quia debitores estis, etiam huic solucendum, quod debetis. Et quid illud inquit aliquis? *Charitas*, ut certum est ex primo præcepto decalogi. Debemus igitur ex hoc loco Deo, & Potestati. Deo quidem quod imaginem ipsius continet. Potestati in externis obedientiam, dummodo non iusserit peccare. Locus pugnat cõtra catabaptistas. Et admirati sunt de eo, prudenter enim responderat.

Et ueniunt Sadducæi ad eum.

Duarũ sectarũ quæstionẽ Christus expugnauit, ut admiratio fuerit his, alijs aut confusio. Sequitur tertia nẽpe Sadducæorũ, qui itidẽ aduersabantur Christo. Fatũ nõ agnoscebãt hi cõtra Pharisæos, tribuebant aut omnia libero arbitrio hominis. Nõ credebant carnis resurrectionẽ, animã tamen tenebãt esse immortalem, sicut etiã reliquæ Iudæorum sectæ. E philosophis idem pleriq; tenent argumentis non fallacibus. Et hominum conscientie subpeditant. Dum est enim migrandum ex hac uita, ammonetur, conscientia monente, pœna? Vel gaudio cor exultat

exultat ob præmium fidenti promissum eadem consolante? Quia uerò norant stupidi homines, & Christum eius esse sententiæ, carnẽ resurgere uidelicet in nouissimo die, contrà contendunt stultissimo argumento septẽ fratrum, quibus secundũ Mosis legẽ una cum fuisset uxor, quomodo resurrectionis tẽpore simul omnes eandẽ essent habituri, sicut contextus planè et multis uerbis explicat. Lex Mosis (ut obiter hoc) lata uidetur, ut adhuc aliæ multæ, ob tranquillitatem publicã. Videmus enim quas turbas excitent hæreditates, si transferantur. Hic manebant imperturbatæ, quare non ita malè consultum erat tranquillitati. Verum Dominus stulticiam quamuis placidè, tamen liberè exponit, errorem, & ignorantiam scripturæ, uirtutisq; Dei demõstrans. Error ex ignorãtia promanabat, quæ grauis erat certè. Nesciebant enim, quod uirtute et omnipotẽtia Dei corpora post resurrectionem immortalitate accepta, nõ essent habitura deinceps adfectus carnis, ut prius. Quãobrem Christus dicit, ea futura sicut sunt angeli Dei. Non cõtrahentur illic matrimonia, nam honorũ erit perfectio, & status tranquillus, qui certè non est in matrimonio. Nesciebãt item scripturam, quæ legitur Exo. 3. Ego ille Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Atqui non est Deus mortuorum, sed Deus uiuẽtium. Nam si rectè, quod scriptum est, expendissent, postquam cognorãt patres illos iam olim defunctos, non inuenissent difficulter, eos adhuc uiuere secundum animas

cum Deus sit Deus uiuentium, ut rex est rex uiuentium non mortuorum. Dein & illud inuenissent, Deum Abrahami Deū à scriptura dici, nō animæ Abrahami. Quamuis ergo nunc corpus illius non uiueret, futurum tamen necesse, ut illud ipsum in uitam resurgat, ne falsum dixerit scriptura, Deū esse Deum Abrahami. Totius enim (ut ita dicam) Abrahami Deus est. Hisce Dominus igitur & Sadduc. eos confutauit. Discendū est hinc breuiter, quā non in litera manendum sit scripturæ, sed mentem & sp̄ritum inquirendum esse, ne seducamur.

Et cum accessisset quidam
è scribis.

Matth. c. 22. dicit, Phariseos se iunxisse, postquam au-
disent os esse obturatum Sadducæis. Tum quem Mar-
cus scribam, ille uocat doctorem legis, ut intelligamus,
quale genus hominum scribæ fuerint Iudæis. Electus autē
uidetur is, ut Iesum rogando tentaret, adeo tentationum
non erat finis, si quando possent obtinere, quod concupi-
uerant. Quamquam Marci uerba sic sonēt, tanquam sub-
ornatus ille roget animo non malo. Ait enim: uideret que
quod bene respondisset. Placebat certē responsio, ex quo
motus posset dici ad interrogandum amplius quiddam.
Ni malis dicere, Christum placuisse propterea, quod &
Pharisei de carnis resurrectione sentirent idem. Rogat
igitur his uerbis. Quod est primū omnium præceptorum?
Iesus

Iesus autē respōdit illi, & c. Deut. ca. 6. scribitur hoc mandatum, quod quidē primū dicitur omnium, et est, quia summū cōplectitur totius legis, authore Domino, Matth. 22. Cum adhortatione igitur Moses illud proponit, dicens. Audi Israël. Dicturus erat enim, quod seruatum, pariturū erat hic pacem, illic salutē: Dominus Deus noster, Deus unus est. Fidem hæc uerba mox requirunt, recipiendum est enim illud corde puro, Deum unum esse, & præter hunc non esse alium, & eū ipsum esse Deū nostrū, hoc est, creatorem, Dominum, & Patrem. Creauit enim omnia, gubernat omnia, conseruat ac tuetur omnia, in primis hominē, quē fecerat ad imaginē suam ab initio. Hunc igitur, quia talis est, diliges inquit ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex totis uiribus tuis. Hoc est primū præceptum. Hic quid quæso non requirit Deus corū, quæ sunt in homine siue corpus cōsideres, siue animā, qui tamen est adeo imbecillis, ut minimū punctum hinc nō queat pro mēte Dei perficere? Homo namque dum est caro, quomodo spiritualiter aget per sese legis, quæ spiritualis est, quicquam? Et tamen mandatum illud perficiendum est, Deus enim uult ab homine sic, ut par est, diligere, uel priuare salute si non dilexerit. Impossibile dum igitur impositum est nobis præceptum, nisi Christus uenisset in carnem, & perfecisset pro nobis, quæ lex infirmata per carnem præstare non poterat, Ro: 8. perieramus omnes. Quamobrem Christus ser-

uator

mator noster perfectio legis est ad iustificationem omni
 erdenti. Ro. 10. Fides enim in Christum Iesum, qua cer-
 ti efficiamur de lege perfecta per ipsum, nos purificat, &
 dilectionem Patris nobis insinuat, ex qua deinde nos to-
 tos huic deuouemus ab ipso pendentes ut à Patre, siue in
 prosperis, siue in aduersis, certi quod ab eius auxilio,
 protectione, sustentatione non destituamur. Quod si ue-
 rò quid est in hac dilectione imperfectius, id supplet Chri-
 sti meritū, tantū in eo firmiter persistamus, ut decet eos,
 qui Patrē inuocāt in caelis. Hinc tū enascitur secundum
 præceptū simile priori: Diliges proximū tuū, ut teipsum.
 Simile est, quia inest dilectio, et perfectio uitæ. Perfectus est
 enim, qui Deū amat, et perfectus est, qui proximū amat
 ut seipsum. Ideo Paul. inquit: Cōsummatio legis dilectio.
 Ro. 12. Perfectus est autē uterq; quia qui unū possidet recte,
 et alterū possidet, adeo duo continentur in uno. Diligēdi
 uerbo requiritur cor et animus erga proximū, ut uideli-
 tet hæc erūpant in opus, ubi fuerit necesse. De proximo
 uerò nemo clarius, quàm Christus, Luc. 10. Quāuis enim
 sint cognationes, affinitates, patria, sodalitates, uicinitas,
 officia, necessitates, &c. proximus tamē is est, qui præter
 cæteros indiget opera nostra. Sequitur, ut teipsum. Ne nu-
 gemur hic, ut solent Papistæ, clarū est quod dicitur inter-
 prete Domino, ubi dicit: Omnia quæcūq; uolueritis, ut fa-
 ciat uobis homines, sic et uos facite illis. Matth. 7. Amabis
 uaq; ut uolueris amari. Benefacies, ut uolueris benefici
 tibi,

tibi, Neminem lædas, ut non uolueris Ledi. Siquis uero malum intulerit, non malum, sed bonum reddas, nã hoc ipsum & tibi uis fiat, si quẽpiam læsisser. Maius his aliud præceptum non est. Causa dicta est, quia lex & prophete cõtinentur eis. Ex quo uidemus, qualiter nã sit omnis scriptura regulanda, ne dum eam exponimus, aberramus. Complectitur enim illa quæ pertinent uel ad Deum, uel ad hominem. Si ad Deum, regulantur per præceptum prius. Si ad hominem per posterius.

Et dixit illi scriba. Bene præceptor cum, &c.

Adprobat scriba responsum Domini, uerba repetens etiam præceptorum, & ad finem adijciens, dilectionem Dei, & proximi plus esse, quàm uniuersa holocausta, & uictimas. Ex quibus uidetur intellexisse, uerã pietatem planè non cõsistere in rebus externis, ceremonijs, ac uictimis, sed in puritate cordis amãtis Deum, & proximum. Cum reliqui Iudæorum contrarium sentirent, ac tenerent potius, pietatem summam consistere in his, quæ subiacent oculis, haud aliter, quàm hodie sentit Papiasmus errore pestilentissimo. Quãobrem Christus, cum uideret, quod prudenter respondisset, dixit: Haud longè abes à regno Dei, id est, à uera Dei cognitione, atq; adeo ueri cultus, qui Deo debetur. Nam nosse Deum, regnum Dei est. Si nouisset etiã, quem Deus miserat ad benedicendam terram.

dam terram, perfectè iam tenuisset regnum Dei. Et quò
 scis, an & hæc cognitio sit consequuta contestationem
 tam egregiam? & ex tentatore factus sit discipulus Do-
 mini? Summa igitur salutis hominum hic docetur. Dili-
 gendus est Deus, diligendus et proximus propter Deum.
 Atq; hic est cultus uerus, quem is uult præstari sibi, &
 præter hunc non est alius, qui placeat, nisi fiat ex dile-
 ctione, atque secundum uerbum ipsius. Cultus autem ille
 non est possibilis humanæ carni propter naturam pecca-
 to uitiatam, & ita uitiatam, ut ea sit praua ab adulescen-
 tia. Quamobrem benignitate diuina datus est Christus,
 qui à peccato carne liberata per crucis supplicium, ut pec-
 cati grauitatem uideremus, restitueret ipsam in statum,
 quo posset agere, quamobrem erat ab initio cõdita, id est,
 colere prædicto cultu Deum, nõ quidem tanquam uirtu-
 te propria, sed uirtute Christi. Homo itaq; qui fide reci-
 pit, à Christo filio Dei uiui, se sic purgatum ac restitutum,
 talis est, qualem esse se credit, atq; ideo nactus purgatio-
 nem à peccatis, iustus est coram Deo per Christum Iesum.
 Is igitur qui diu fuerit in hac uita, placere conabitur Pa-
 tri suo coelesti per filium eius Dominum nostrum. Id quod
 fiet, si iugi se per charitatem erga proximum exercebit
 officio. Quod siquid hic ob carnis relicum uitium minus
 perfectè geritur, Deus Pater ille benignissimus ob fidem Ie-
 su Christi nõ imputabit, modo conatus hominis sit pro-
 bus, & ex Spiritu Christi, propter quem Deo, quæ pla-

cent placēt omnia. Accedūt huc uerbū et sacramenta, quibus & uoluntatē Dei cognoscimus, & de gratia eius certificamur, & fide cōstabilimur. In his dū uersatur homo pius mortem expectat, qualem Dominus ordinauit, et uitam sperat indubiē sempiternam. Figmenta hominum, quæ salutem pollicētur, ut nouit nihil præstare huius, ita negligit, & dum se nimis contra Deum erigere conatur, pro uirili pessundat, charitatis interim habitam ratione tamē. Hæc est igitur uita hominis Christiani secundum ueritatem Domini. Siquis aliam instituerit, is, quia proprias cogitationes sequi mauult, in fine præcipitabitur. Ergo nemo post illa audebat illum interrogare. Talis est sapientia cœlestis, ut nemo quāuis sapiens in mundo queat resistere. Hoc ipsum itaq; uidētes scribæ, ne magis magisq; erubescere corā populo cogerētur, deinceps à subdolis quæstionibus sibi temperant. Iesus autē dum illi desinunt, ipse incipit inter docendum rogare, quod erat certē supra captum eorum, ad hunc modum:

Quomodo dicunt scribæ Christum esse filium, &c.

Christus errorem magnum, nō solum uulgi, sed etiam doctorum legis, et horum in primis, ut qui in alios ipsum transfuderāt, hac interrogatione uideatur emendare uoluisse, quæ habebant de Messia futuro in mundū. Putarant enim, quia filius Davidis in scripturis uocabatur, eū pat-

rūer

viter regnaturum, ut David regnarat. Dein regnum hoc
 mansurum semper, ita ut nullius imperio subijcendi fo-
 rent. Christus autem in hoc est, ut magnificentius quid-
 dam intelligatur de Messia, et de regno eius: puta nec tem-
 poralem regem futurum, nec regnum ipsum temporale,
 & illum maiorem etiam ipso Davide, atque id ex uerbis
 Davidis. Ait ergo: Quomodo dicunt scrib.e, & c. Consta-
 bat scribas tenere, ac dicere, Christum, id est, unclū illum
 Dei, filium esse Davidis, ut ex Matthæo quoq; patet: Si
 filius, quomodo uocat igitur David ipsum Dominū suum?
 Mirabilis filius, qui & patris est Dominus in Spiritu.
 uocatus. Dixit (inquit David ps. 109.) Dominus Domi-
 no meo, Dominus inquam rerū creator omnium, & con-
 seruator, dixit Domino meo, filio suo uidelicet Iesu Chri-
 sto. Sede à dextris mihi, id est, potēter regna super omnia
 quæ sunt in coelo, quæq; sunt in terra. Nam hoc est sede-
 re ad dexteram Dei. Eph. 1. Donec posuero, & c. Donec
 omnes, qui non sunt nati ex me, sed ex sanguinibus, &
 ex uoluntate carnis, & ex uoluntate uiri, atq; ideo neq;
 me nosse possunt, neq; te Christum meum, sed odio potius
 impellente patre ipsorū diabolo prosequuntur utrunq;
 donec inquam subijciam illos sub pedes tuos, ueluti sca-
 bellum. Vide. 1. Cor. 15. Illud uerbum David dum loqui-
 tus est de Messia, qui tamen filius ipsius erat futurus, qua-
 liter putatis, q. d. sensit de Christo? Non certè quemadmo-
 dum uos, sed uti docuerat Spiritus. de filio Dei. Is qui-

dem quod in carnem uenturus erat. ob eam, quia ex progenie Davidis adsumenda, rectè filius Davidis adpellatus est. Nihilominus quia quod fuerat ab initio nõ mutaretur, etiam filius erat Dei, quo modo nõquam ferè Iudæorum doctores de Christo senserāt, id quod satis constat ex Matth. ca. 22. ubi sic legitur. Et nemo poterat ei responderè uerbum. Silentium enim coactum indicarat, nunquam eos intellexisse quicquam de Christo tale, quem tãto desiderio uidebantur tamè expectare. Et pleraq; turba audiebat eum libenter. Turba non perditorum, sed eorum, qui conscientias expetebant esse liberatas.

Et dicebat illis in doctrina sua, &c.

Prolixior est hic Matth. ca. 23. Christus enim postquam sic egerat cum pharisæis hypocritis hæctenus, tanquam essent sanabiles, hic ut omnia uidit incassum tentata, iubet turbas, ut sibi caueant ab eis. Depingit autem eosdem, ut à nemine non possint cognosci. Gaudet, inquit, uestibus ad talos usq; demissis obambulare, amant salutandò reuerentiam in foro exhiberi sibi, & adflectant in cõgregationibus προωρχεβειρας primas sellas, & προωλασιαιες, primos accubitus in cœnis, quæ omnia spectabant huc, ut uideatur, quæ cupiditas magnæ fuerit estimationis in cordibus illorũ. Vix est enim bestia superior hypocrita. Sequitur: Qui deuorant domos uiduarum.

auarū. Auari sunt, & sine misericordia, falsoq; religiosi.
 Deuorat enim domos, id est, substantias & bona uidua-
 rum, ob uentrem etenim est parandi bona cupiditas. Nec
 est misericordia erga destitutas, infirmas, et peccatis nō-
 nunquam oneratas, imò hæc faciūt, ut libentius ipsas ad-
 grediatur, præsertim dum fuerint ditiores, nam reliquas
 non ita curant, nisi fortè iuuenes. Religionē autem ostentant
 sub prætextu longarum precum, quibus nihil aliud
 tamen, quàm decipiunt. Volunt enim ut pro religiosis ha-
 biti rapere ac uorare queant, nemine non fauente, pro li-
 bitu. Tale genus est uenditantium se sub nomine religio-
 nis. Mores huc Papismi conferantur: dispeream, nisi non
 omnia reperiantur paria, ne dicam grauiora multo. Ca-
 ueamus, quibus Deus hodie ueritatem filij sui commisit
 diuulgandam, ne uel superbiæ uanitate reddamur turgi-
 di, sumus enim ministri Christi. Vel auaricia capiamur ob
 uentris ingluuicem, ut quibus est in ore semper temperan-
 tia. Vel hypocrisi stultescamus ueritatis ebuccinatores:
 Ac precemur, ut quibus est Dominus illuminatio, iisdem
 sit & protector in æternum, ne quod sequitur, & in nos
 redundet: Ait enim Dominus. Isti accipient grauiorem
 damnationem. Adco non est Deo gratum, quod illi faciunt
 in speciem bonum ac sanctum, postquam tanta latet mali-
 cia. Iudicet ergo sanctimoniam hypocrisim, hypocrisim
 inquam, sacerdotum, monachorum, monialium, eremita-
 rum, beguttarum, & horum similiarum qui uelut, nos ex

uerbo Christi discimus, grauius iudicium ex his, quæ agunt, eis superuenturum.

Et cum sederet Iesus ex aduerso, &c.

Notatu dignissimum, quod hic factum, & quod inde Christus docet discipulos. Misit turba in gazophylaciũ, id est, arcam paratã ad hoc, ut illuc numera Dei demitterentur. Diuites multi multa conferebant: Cæterum uidua quædã pauper, misit duo minuta, quod est quadrans numulus æreus ualde paruus. Hic itaq; iudicium audiamus Domini. Ad discipulos enim ita dicit: Amen dico uobis, quod hæc uidua, &c. Aliter docuerant procul dubio Pharisei, quare diuites diuiter etiã dederant, existimantes Deo se nõ uulgariter inseruuisse. Verum quid ita Dominus iudicat? Omnes, inquit, ex eo, quod ipsis supererat miserunt, longè plus, q. d. sibi reseruãtes domi. Vidua autem misit totam substantiam suam, nihil seruans sibi. Hæc igitur Domino placet, illi nõ ita. Meritur Deus, non certè quod datur, sed animum dantis: hic si fuerit sincerus in Domino, bene se res habet: Sin aliter, etiamsi montes adtuleris aureos, nihil efficies. Purgandus est igitur animus fide, deinde quicquid is iusserit agendum, si gratificari uoluerimus Deo, nam eo non sic instructo, quicquid egerit displicebit.

Et cum exiret è templo.

X Matth. ca. 23. patet, unde nam anfa fuerit discipulis (Mar. noster de uno loquitur, forsitan de eo, qui uerba fecit, cum animus idem esset omnium.) indicandi lapidum

magnitudinem, ac substructiones templi, contra Hierosolyman enim dixerat, futuram desertam, unde moti commiseratione, qualiter solet caro, quod structura tam admirabilis deberet uel descri, uel destrui. Quare dicunt: Preceptor, uide quales lapides, & c. Christus autem confirmans, imò clarius exponens, quod dixerat, inquit. Non relinquetur lapis super lapidem, qui non diruatur. q. d. adeo Deum offenderunt impietate sua Iudæi, ut etiamsi uoluerit hætenus hic coli, & inuocari, tamè non multo postea futurū sit, quod dico. Atq; id quidem, ut uel mundus intelligat, & maxime Ecclesia conuentura ex Gentibus, quid sit, impium esse cōtra Dominum, quamq; nihil sit tam nobile, quod, si quis abutatur ad dehonestandum potius, quàm ad rectè colendum eum, non demoliat, & ad nihilum deducat. An uerò nō digne quis mirabitur, Papiſtas templorum structuram uelle comprobata ab hoc templo, cum uideāt, quàm externis Deus non capiatur, etiam quæ sunt ab ipso splendidissime, & cum ingenti admiratione omnium extructa? Quidni potius

sic colligunt? Deus iussit templum extrui suo nomini, quia uerò tam per incredulitatem deſecerunt Iudaei, tamq; uixerunt impiè, non templum, non templi ſacerdotum ac ceremonias reſpexit, quin totum illud, quod antea titulum Dei portauit plane ſubuerterit. Igitur fides eſt, qua Deum delectat, qua ſeruitur ei, qua rectè colitur, nò ſubſtructiones pyramidales, non hoatus, & ab hominibus conficti cultus, qui fiunt in illis, in quibus perſeclam haetenus pietatem tamen collocauimus. Ergo deſinemus dum tempus eſt, & cultum inſtituemus, qui eſt ſecundum Euangelium Chriſti, quo uidelicet Deus, qui Spiritus eſt, colitur ſpiritu, & ueritate. Io. 4. Vitamq; noſtram ad cultum hunc adaptabimus, certo certius eſt enim niſi ſic fecerimus, exemplum Iudaeorum & in nos redundaturum. Verum nihil tale uenit in mentem, ſed cõtra potius omnibus uiribus in hoc ſunt, ut ui, quod tenent, tueantur, & Euangelicum Dei cultum radicitus extirpent, cõbuſtis, decollatis, ſubmerſis, & adhuc miſerabilius perditis omnibus, quibus ueritas eſt cordi. Age Dominus, cui iuſtus eſt oculus, uidebit.

Et cum ſederet in monte
Oliua. &c.

Quatuor nominatim ponuntur hic diſcipulorum, qui ceteris curioſi magis à Domino quaerunt, quando nam deſtructio templi & urbis ſit ſuura. Et quod huius rei ſignum

gnum, nec huius solum, sed & consumationis seculi, nam
 uix putarant templum & urbem finienda, nisi & mun-
 dus periret. Christus uerò more solito respondet, abstra-
 hens ab his, quæ non erat illorum scire, ac ea docens, quæ
 nosse oportebat. Videtur autem respondendo complecti
 tempus totum ab exitu suo ad Patrē, usq; ad tempus ex-
 tremi iudicij: atque id hoc ordine, ut primò dicat de his,
 quæ ante Hierosolymæ deuastationem erant euentura.
 Secūdo deuastationē ipsam. Tertio quæ post hanc. Quar-
 to de iudicio. Incipit ergo quasi dicat, quid quæso uos
 hæc mouent? Videte potius, ne quis uos fallat, nam ea sunt
 tempora futura, ut planè sit cauendū uobis. Veniēt enim,
 qui dicturi sunt, se esse Christum. Venient & bella, rumo-
 res bellorum, fames, pestilentiæ, terræ motus. Et in uos
 exundabit afflictio, et crudelia mala. Nihilominus præ-
 dicabitur Euangelium meum per uniuersum mundum.
 Multi uenient ergo, dicit, in nomine meo dicētes: Ego sum
 Christus, multosq; decipient. Nemo sic tamen dixit un-
 quam. Quicumq; se salutarem adserit esse hominibus, uel
 id quod in homines promulgat, is adserit se esse Christū.
 Ut ea tempestate Simon ille magus de quo Act. 8. qui sic
 dementarat gentem, ut dicerent esse uirtutem Dei ma-
 gnam. Sed proderit uidere de magorum multitudi-
 nem seducentium (ut nos breuiore simus,) & se pro-
 phetarum nomine uendi: antiqum, Ioseph: Antiquita: li. 20
 ca. 4. 11. 12. 14. & de bello Iudai: li. 2. c. 12. Seducent

Seducunt autem, & id iure quidem: qui enim ueritati credere non sustinuerit, rectè præcipitatur in mendacium & in omne malum. Et Deus ita quidem futurū, nō uno loco per suos prædixit, ut Leuit. 26. Deut. 27. Esa. 8. & 29 & c. De bellis aut̄ reliquisq; malis ferè constat omnibus, quib. est Iosephus aliquo modo cognitus. Crudeliter enim sunt agitati Iudæi priusquam penitus excinderentur. ut patet ex auctore dicto li. Antiqui. 20. ca. 6. et deinceps ad finē usq;. Et li. 1. belli Iudaici usq; ad Vespasianos, qui illos penitus deleuerūt. De fame legitur apud eundē li. Antiqui. 20. c. 2. & Act. 11. Pestilētia, quē admodū post bella et famē plerūq; seuiat, philosophi naturaliter disputāt. à cadauerib. uidelicet insepultis aērē corrip̄i, reddiq; pestilentē, unde post et homines inficiātur. Simuliter à fame bonos humores mutari in malos, & inde homines ad aëris corruptionē hauriendam accōmodos fieri, generariq; sic pestem. Hęc graſſatam illis fuisse tēporibus ex uerbis Christi satis patet, eiq; dictis rationibus. quos Iosephus nō commemoret. Tamen si uerò mala ista sunt grandia, dicit tamen Christus initia dolorum fore. Constat enim, quod ubi Titus urbē obsedit, factiones in ea progressas usq; ad caedes & latrocinia. Famem fuisse tātam, ut nec parentes liberorum, nec contra, rationem ullam haberent. Edisse finū bubulum, quæ sisse cibum ex cloacis, coriū scutorum comedisse, & calceos aqua demollitos. Imò tādem mulierem nobilem puerum obtulisse dimidiatū militibus cibum queritantibus

qu. erit antibus, alteram enim partē consumpserat ipsa,
 & c. De his malis ergo dū incipit loqui Dominus monet
 discipulos ne turbētur. Solēt enim propemodū exanima-
 re, neq; parum religionem sistere. Nequid huius igitur
 illis eueniret, oportet, inquit, hæc fieri, quia commeriti
 fuerant Iudæi, ut priusquam funditus perirent, uexarentur
 & grauissimè, & diutissimè. Sed cauate uos uobis, tra-
 dent enim, & c. At quomodo inquis cauendū, cum uita sit
 perdenda pro Christo? Agendū quidē, ut apud Matth. est.
 Nolite margaritas ponere ante porcos, ne uos lacerent.
 Nō est malū accersendū temerè, seu per imprudentiā. No-
 uit Dominus tēpus uisitandi per tribulationes, per suppli-
 cia, per mortem suos, id quod non est præoccupandum. In
 Actuum libro clarè docentur, quæ discipulis Christi se-
 cundum hoc præsens uaticinium acciderint. Nam à mor-
 te Stephani nō desierunt à persequendo Iudæi, donec am-
 plius nō liceret. Interim tamē prædicabatur Euangelium
 apud omnes gentes, hoc est, apud uarij generis populos
 multos. Nam quousq; peruenerit intra id temporis nun-
 cium illud de Christo, clarū est ex Actis apostolorū, et ex
 Epistolis Paulinis ac aliorū. Cum autē duxerint uos tra-
 dentes, & c. Ecce quanta diligentia Dominus laboret ut
 suos reddat securos in summis afflictionibus. Hominis
 etenim ingenium supra quàm dici possit anxiū est, ac ua-
 rium in eiusmodi tribulationibus, id quod Christus cauere
 nititur, postquam mala, quibus erant petendi sui propter
 ipsum

ipsum essent. Nō, dicit, ergo præcogitandū anxie, quidnam sit respondendum præsidibus, ad quos ducantur, sed in illa hora, quicquid Spiritus sanctus, qui per eos dicturus sit, suppeditauerit, eloquantur. Christi negocium est enim, is non potest cessare. Nō igitur prohibet, ne scripturis incumbant, sententias ponderent, secumq; diligenter repetant, sed ne dubitent, quin ipse Spiritu suo directurus sit ad omnem obiectionem, ad omnia dicta linguarum eorum. Illud autem prohibet, ne sibi ipsi fidant. Traditurus est autē frater fratrem, & c. Frater infidelis tradet fratrem fidelem, & pater infidelis fidelem filium, & contrā, filij infideles tradent parētes fideles in mortem, adeo falsa religio pios adfectus omnes necat. Mirum, non est enim quod idem faciat, aut possit. Veritas rei abundē comprobatur hodie. Et eritis odio, & c. Homines seculi huius non poterunt uos amplecti, donec me colueritis, adeo nihil est eis mecum, aut mihi cum illis commune. Quia uerō non erit alia causa, quare habeant odio, quam nomen meum, bene agetur uobiscum, tantum perseueretis, qui perseuerauerit enim usq; in finem, hic saluus erit. Videmus igitur, Christo adprehensō, nulla re opus esse, quam constantia, nam indubiē salus comparabitur. Hactenus de primo tempore.

Porro cum uideritis abomina.

Cum uideritis, inquit Christus, abominationem desolationis,

lationis, id est, abominandam desolationem, scilicet, Hierosolymæ. Patet expositionis huius ueritas ex Lucæ ca. 21. ubi de eadem re loquens Euangelista, his uerbis scribit: Cum autem uideritis circumdari ab exercitibus Hierosolymam, tunc scitote, quod immincat desolatio eius. De qua Daniel ca. 9. Stantem in loco, ubi nõ oportet, utpote in loco sacrosancto, qui ciuitas Dei, et habitatio Dei toties in scripturis uocatur, Hierosolyma uidelicet. Qui legerit, intelligat. Diligentiam huius lectionis cõmendat Christus, habet enim recte percepta non negligendam utilitatem, cū doceat cauere, ne Christus lædatur, sed suscipiatur ut filius Dei promissus. Verba Danielis sic habet. (Septuaginta hebdomades abbreviatae sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam), id est, post 70. hebdomades annorum, hoc est, post annos quadringentos, & nonaginta, finis erit populi tui, & urbis Hierosolymæ. (Ut consumatur præuaticatio, & finem habeat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iusticia sempiterna.) Hec certè omnia per Euangelij gratiam sic obtigerunt. (Et impleatur uisio & prophetia) secundum quod dicitur Matth. 21. Nã omnes prophetae, & ipsa lex usq; ad Ioannem prophetauerunt. (Et ungatur sanctus sanctorum) Christus Iesus uidelicet, qui est unctus præ participibus suis. (Scito ergo & animaduerte, ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Hierusalem) q. d. ut certa sit tibi temporis ratio, numerare incipias ab eo sermone, qui est

qui est de restituenda Hierosolyma (de qua re uide secunda
 do Esdræ, ca. 2.) Et inuenies (usq; ad Christū ducē heb-
 domades septē) . id est, quadragintanouē annos (Et heb-
 domades sexaginta duas) , id est, annos quadringentos
 trigintaquatuor. Qui anni omnes sunt, 483. (Et rursum
 edificabitur platea, et muri) , id est, Sic permittēte Artaxerxe
 precibus Neemiæ . (In angustia temporum) . id
 est, cum multa uicinarū gentiū adflictione, ut iterū in Es-
 dra abundē perspicitur, per hebdomades septē. (post heb-
 domades sexagintaduas) . Adde. Et septē iā dictas, id est,
 post annos. 463, (occidetur Christus) hoc uno loco Iesus
 seruator ille noster, Christus apertē uocatur. (Et nō erit
 eius populus, qui eū negaturus est) . Populus Iudæorum
 hactenus uocatus Dei populus, nō erit amplius populus
 Dei, negaturus est enim Christum Domini. (Et ciuitatem
 & sanctuarium dissipabit populus cum duce uenturo) . id
 est, Dux Ro: aduenturus est ad deuastanda omnia quæ di-
 ximus in uindictam occisi Christi. (Et finis eius uastitas,
 & post finem belli statuta desolatio.) Nam ita definitum
 id est à Deo. (Confirmabit autem pactum multis
 hebdomada una) . id est, hebdomada septuagesima Chri-
 stus pactum, hoc est, fœdus gratiæ Euangelicæ, confir-
 mabit cum multis. (Et in medio hebdomadis deficiet
 hostia & sacrificium) Nam in hoc medio Christus offer-
 retur ad abolendas hostias et sacrificia Iudaica, postquam
 tribus annis, & sex mensibus, ut Io. habet, prædicauerit,
 &

& beneficijs multis populum Iudaeorum adfecerit, reli-
 qua hebdomadis parte à discipulis eius exigēda. (Et erit
 in templo abominatio desolationis), id est, abominanda
 desolatio, ac deuastatio. (Et usq; ad consummationem &
 finem perseuerabit desolatio), id est, omnia funditus per-
 dentur. & consumabuntur. Hæc mens est uerborum Da-
 nielis, ad quē hoc loco remittit Dominus. Calculationem
 licebit uidere apud alios, nos breuitatem seruare cogi-
 mur. Tunc qui sunt in Iudæa, & c. Exponit his Christus
 desolationis abominationem, id est, crudelitatem. Fuga
 poterunt homines consulere sibi. & fuga in montes, non
 in ciuitates, ut in quibus non erit salus. Similiter qui fue-
 rit in tecto (in tectis planis & latis uersari consueue-
 rant eius regionis homines.) non descendat in domum
 ut aliquid inde tollat, sed fugam ineat quā celerrimē.
 Et qui fuerit in agro fugam circumspiciat confestim, non
 curando quicquid post se relinquat, imò quibus nudum se-
 tegat, fugiendi tempus erit, nō amiciendi. Væ autem pre-
 gnantibus, & c. Dictam ob causam infeliciores erunt mu-
 lieres pregnantēs, & lactantes, oneratis nāq; infantibus
 fugere nō licebit. Nec minus infelices erūt omnes simul,
 si fuga inciderit in hyemem. Addit Matth. & Sabba-
 tum. Nam utroque tempore difficilis erit, illo quidem
 ob frigus, hoc ob religionem, amplius enim mille passi-
 bus ex instituto patrum ambulare non audebant. Erunt
 enim dies illi, & c. Decies enim centena millia perierunt
 Iudaeorum

Iudeorum igne, fame, gladio. Et ita, qui superstites manserunt, dispersi sunt, ut deinceps ad sua nunquam redierint, nisi sub Hadriano Cesare. Verū non longo tempore post propter rebellionē ab eodē, Iulio Seuero misso cum exercitu, pœnitus doleti paucissimis remanentibus. Ad quinquaginta nanq; millia sunt cæsi, fame, morbis, igne magna uis absumpta est. Ita Dion in uita Hadriani. Non dubium est, quin huc respexerit Esa: dum ca. 6. ad hunc modum scribit. Et rursus erit in prædā sicut terebinthus, & sicut quercus, quæ proijcit fructus suos. Nam & illic propheta uidit desolationē, qua de hic mentio. Et nisi Dominus abbreviaasset, &c. Habuit Deus electos etiamnum inter Iudeos, quos perire nolebat, et propterea decurtauit dies illos calamitosos. Addunt quidam, & mea quidem sententia non temere, cōseruatos quosdam etiam malos, ut eorum pertinacia producta in longam tempestatem gentibus Christum recepturis exemplo forent, ne similiter agerent Domini beneficijs ditati aliquando, congerenturq; pati non tam similia, quàm post hanc uitam grauiora. Sunt item, quibus & hæc placet causa, per hos seruatos placuisse. Domino libros quoq; uet. testa. seruare, ne nobis decissent promissiones in nouo testa: præstitæ, atq; id lingua sacra, per quam et ora calumniantium biblia Christianorum possent occludi. Certum est illis hodie contra Iudeos, & iudaizantes monachos ualde opus esse. Supplicium igitur hoc de Iudeis sumptū nobis est iugiter
ante

ante oculos ponendum, ne Deum & Christum eius parè
negligentia habentes ac contemptu, pariter sit pereun-
dum. Acceperant illi, dum adfligerentur, tanta Dei bene-
ficia, senserant manum eius tam benignam, ut dicat pro-
pheta: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non
manifestauit eis. Sed his omnibus sunt abusi post quã au-
ro, argëto, quadrigis, equis abundarüt, ad idololatriam,
& ad omnẽ maliciã. Esa. 1. et 5. Interim & Domino ser-
uiebãt per meram hypocrisim eò usq; ut dum filius eius
ueniret in uiam ipsos reducturus, ab hypocrisi ad uerum
cultum Dei, traditus sit in mortem. Iam & nos Deus ho-
die benignissimè uisitauit beneficio uerbi salutis ita, ut à
temporibus Apostolorum diuitius non sit cõcessum. Er-
go nisi uelimus pati ob ingratitudinem, qualiter passi
sunt Iudæi, uigilandum est diligenter, ne malus nos sedu-
cat, ne mundus capiat, ne caro nostra blanditijs suis irre-
tiat. Studendum item obediẽtiæ Spiritus, ut uidelicet hoc
duce perducamur hic in omnem ueritatem, & secundum
hanc ambulantes post miseriam huius uitæ cum Deo ui-
uamus æternum. Hactenus de tempore secundo.

Actum si quis uobis dixe-
rit: Ecce,

Post adflictionem illam, & deinceps usq; ad signa illa
prænuncia aduentus Domini, exorientur pseudochristi,
& pseudoprophetæ, ac dicent. Ecce hic Christus, ecce il-
lic, ne

Q

lic, ne credatis. Quid quaeso Dominus dicit aliud, quam
 futuros, qui docturi sint salutem esse in hoc, uel illo loco,
 in indulgentijs, in missis, in operibus, alijsq; huiusmodi
 rebus speciem religionis praeseferentibus? Quales irre-
 pserunt mox ab initio Romanam urbem eò nocentius,
 quò occultius, pietatis enim species praetexta caecutientes
 hominum oculos perstringēs, textit quicquid latebat ma-
 li. Quamuis autem nullus ex his tunc quidem dixerit,
 Romae Christus est, successu tamē temporis, summi Pon-
 tifices iactarunt sedem Petri, & proinde Christi se, huius
 quidem iussu, tenere, & potestatem remittēdi peccata si-
 bi concessam. Super quo fundamento tantus ueniarum,
 quas indulgentias uocāt, aceruius extructus est, ut in cœ-
 lum is usq; & in nescio quod purgatorium sese porrexe-
 rit. Cum uerò remittere peccata solius sit Dei, & hic ho-
 norem suum non tribuat alteri, dicere se remittēdi pec-
 cata potestatem habere, secus quàm habuerint Apostoli,
 non solum uidetur dictum, hic uel illic esse Christum, sed
 se esse Deum, & Christum ipsum. Quocirca Papam hoc
 loco significatum à Christo planè persuasus sum, & eò
 magis, quod uerba, quae loquitur, ad discipulos loquitur,
 & ideo ad omnes Christianos. Deinde quod ait pseudo-
 christos illos signa, & prodigia facturos ad decipiēdos,
 si fieri posset, electos. Nam quis unquam signa tam edi-
 dit stupēda, ut electos ita mouerint excepto Papa? Omnia
 tēpla, omnia sacella, sed & ediculae campastres omnes re-
 fertae

fertæ fuerūt signis, et sunt adhuc hodie Papalibus. Mox enim ut sacellum fuit auctoritate Papæ consecratum, ad parienda signa facta est fecunditas. Quod si quando signa præuenerunt dedicationem, protinus, ubi comper- tum id est, ut illa confirmarentur, consecrationem necesse fuit sequi, ut uis illa primaria, qua malus inuenit signa faciendi seu confirmandi ratione, ad abstrahendum miseros à uero cultu Dei solius, sit planè tribuenda Papæ. Accedit quod hic idem posterioribus tēporibus huc processit insaniæ, ut adfirmarit ex elementis fieri corpus et sanguinem Christi, per consecrationem sacerdotis, deinde speciem elementorum (ita uocauit ipse,) proposuerit sensibus pro his, in quæ mutata dixerat elementa. Vbi quidem disertis uerbis dixit. Ecce hic Christus panē, uinum, hierothecam demonstrās. Tandem an non et nomina faciunt huc, pseudochristi, pseudoprophetæ? falsus enim Christus, id est, falsus remissor et condonator peccatorum, habuit falsos condonationis huius promulgatores, tanto quidem numero, tantoq; tempore, ut res sit hodie multo difficilior, uel pauculos quosdam per Euangelij lumen ex tenebris reducere. Hæc quidem hætenus dico pro captu meæ fidei, nemini prescribens, cū nemine contendens, cui non placent, quæ erant quæ placere possunt, ut de Ben Coziba, qui sub Hadriano Principe, imposturis ingen: i multitudine congregata, regem se, et Christum iudæis professus est. Sed periit tandem in Bitter oppido

horrenda multorum ei credentium clade. Videri potest
 li. 4. Petri Galatini. c. 21. Fuit anno quadragesimo octavo
 post excidium Hierosolymæ. Eos qui ad Mahumetum
 uerba Christi detorquent, ut qui se magnum æterni Dei
 prophetam dixerit, atq; ita Asiæ & Aphyricæ populis
 imposuerit suæ sententiæ permitto. Vos autem caute.
 & c. Cauere, & circumspicere agere iubet Dominus pro-
 pter periculum: Inter spinas enim uersari, & non pun-
 gidi difficile est. Quâto difficilius uerò, si spinæ fuerint splen-
 dido, ac molli tectæ uelamine? Ecce prædixi uobis, ut &
 me ueracem, ubi adfuerint mala ista, cognoscatis, & me-
 lius cauere uobis queatis, ludibrii facie coram oculis pos-
 ta. Tantilla de tertio tempore.

Cæterum in illis diebus post
 afflicti, & c.

Et hæc faciunt, ut de Papæ regno uerba superiora ui-
 deantur intelligi debere. Tunc enim futura sunt signa, de
 quibus in præsens loquitur, ubi per pseudochristos, &
 pseudopphetas hominum conscientie tam crudeliter
 sunt afflicte, cuius finem nec hodie uidemus. Vbi igitur
 finis aderit, tunc sol obtenebrabitur, & c. Cum discipulis
 ergo loquitur Christus de iudicio, in quo rediturus est ad
 iudicandum uiuos & mortuos, signa primò, quæ præces-
 sura sunt, ostendens. Deinde aduentum suum. Tertio ut
 per angelos sint cõgregandi electi Dei. Quarto nomen
 illum

illum nosse diem præter Deum. Quinto hortatur ad uigilantiam. Signa sunt hæc. Sol obtenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum, & stellæ cœli decident, & uirtutes, quæ in cœlis sunt, concutientur. Placet hic mihi sententia illorum penitus, qui dicunt, sidera in aduentu iudicis obscuranda, non quidem lucis suæ diminutione, sed claritate superuenientis lucis, qui Christus est: hæc enim lux tam erit splendida, ut solis lumen, & reliquorum siderum uelut tenebræ sint. Aduentus autem non erit, qualis prior, in humilitate, sed in gloria, in maiestate Patris, & sanctorum angelorum: bonis quidem suspiciendus, uicidus, et acceptus: malis uerò terribilis, ut satis patet ex Matth. ca. 24. Congregabuntur & tunc electi à quatuor uentis per angelos Dei, ubicunq; fuerint, non erit enim locus, qui si habuerit uel animam, uel corpus hominis electi, qui non cogatur tum reddere, quod hæctenus continuit. A ficu uerò discite similitudinē, &c. Quāuis extremi iudicij dies nemini sit cognita, nisi Deo, sicut mox audiemus, signis tamen quibusdam præcedentibus eam Christus ostendit tam certò, quàm certum est ex tenerescens ramis ficus, gemmas ac folia protrudentibus æstatem imminere. A ficu uidetur autē similitudinem potius sumere, quàm ab alijs arboribus, quod in his usuuenit sæpius, ut in flore pereat incidete frigore, quod dein etiam portenditur aliquousq; ut æstas non continuo sequatur. Non ita in ficu, nam uernat hæc post alias arbores, ut fr̄

gus interuenire non possit, quare certum est, ea parturi-
 ente non procul aetatem abesse. Sic est de aduentu filij
 Dei, cum signa prædicta fieri cœperint, sciendum quod
 prope sit in sœculis. Luc. dicit. Scitote quod instet re-
 gnum Dei. c. 21. Hæc autem cum discipulis loquitur qui
 tamen ad tempus illud non adtigerunt, & iubet apud Lu-
 cam, ut suspiciant, & attolant capita, quoniam adpropin-
 quet ipsorum redemptio, ut & ipsi, et posteritas ab eis do-
 cta perdurent in perpetua uigilantia, nam ita futurum
 erat, ut Dominum iugiter expectantes non opprime-
 rentur à morte, atq; salutis nõ posset esse dubium. Amen
 dico uobis, &c. Confirmatio est uehemens, nempe cum
 iuramento facta, quæ dixit omnia taliter euentura, quæ ad-
 modum sit auditum priusquam hæc, præsens inquam, ge-
 neratio prætereat, hoc est, intra centum annorum spatium,
 excepto die iudicij. Anotauit enim Eras. *ἡβραίων* apud
 Græcos aliquoties accipi, non pro ipsa natione seu gente,
 sed pro eo, quod Latini nunc aetatem uocant, nunc memo-
 riam, nonnunquam & seculum, unde Nestor, inquit,
ἡβραίων *ἡβραίων* uixisse legitur, quod tres hominum æ-
 tates durauerat. Iudicij autem dies uel ob hanc causam
 non potest intra seculum illud includi, quod nota sit soli
 Deo pariter cum his, quæ tunc futura Christus prædixit.
 Nobis uerè cõstat, quàm dicta omnia intra spatium præ-
 nominatum acciderint: Tum ut pseudochristi tunc tem-
 poris inceperint, & hodie sint, & ita maneant usq; ad
 Christum

Christum Iudicem, quamobrem de sententia demonstrata non potest esse controuersia. Magis confirmant etiã hæc uerba: Cœlum & terra præteribunt, sed uerba meanon præteribūt: nam cœlo nihil firmitus, & terra nihil stabilius, ab eo nãq; tẽpore, quo sunt cõdita perdurarūt hætenus, & perdurabunt usq; in finem mūdi, tunc enim peribunt, id est, immutabuntur, sicut habet ps. 102. In initio tu Domine terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cœli: ipsi peribunt, tu autem permanebis. Et quomodo, inquis, peribunt? Respondet. Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur, &c. At uerba Christi non præteribunt, non est horum immutatio aliqua, quod cõtinent perfici oportet, inest enim ueritas Dei, quæ immutabilis est. Cæterum de die illo ac tempore nemo nouit, &c. Deus ita cognitionẽ huius dici reseruauit sibi, ut eam nec angeli, qui sunt in cœlis noscãt, nec filius ipse, scilicet, in quantum homo, cum tamen nihil sit ipsa magis certum. Veniet sicut fur in nocte. 1. Thess. 5. & 2. Petr. ult. Verum magno uoluit Deus id hominum commodo, nam ita perpetuò uigilabunt pij, ne sint imparati ad occurrendum, quando cunq; tandem aduenturus est Dominus. Nã quod huc intendat Christus adhortatione sequente non obscure docet: Cauete, inquit, uigilate, & orate, nescitis enim, quando tempus sit. Verba sunt clara, diligẽtiam, uigilantiam, & orationẽ cõmendantia, ut uideamus, qualis nam esse debeat uita Christianorum, nam nemini non hæc di-

Et. Moriendum est omnibus, & nemo nõ statuetur olim
 ad tribunal Christi: quia uerò quemadmodum dies iudicij
 latet, sic & dies mortis, omni diligetia per lubricũ huius
 mundi transeundum est curis rerum, quæ pereunt, abie-
 ctis procul. Et ambulandum in timore Domini semper,
 nam hoc est uigilare. Ab operibus, in quibus uersamur
 honestè dum agimus in terris, nunquã ita capiamur, quin
 semper ad Domini aduentum intendamus oculos. Neque
 tamen id solum, sed etiam oremus. Nã inter uigilandum
 non cessat diabolus à grauitè tentando. Vbi quidem nisi
 per fidelem nobis cauebimus deprecationem, è tentatio-
 nibus uix elabemur. Vigilãdi uerò modum Christus pa-
 rabolatali docet. Sicut homo, inquit, qui peregrè agit,
 &c. Nam ita res se habet. Abiens paterfamilias domum
 committit unã cum tota substãtia seruis suis, & unicuiq;
 quod interim agat opus. In primis autem ianitori mãdat
 uigilantiam, de reditu suo nihil admonens, quò diligen-
 tius ac uigilãtius incumbãt quisq; suo operi, nec impru-
 dentes opprimãtur ab illo. Non aliter egit Dominus no-
 ster Iesus Christus, abiit è mundo ad Patrem, relictis in
 domo sua, qui custodirent omnia, quæ commiserat, bona
 prout uisum fuit, huic sic, alteri aliter mãdans: nam nemo
 est omnium, qui non habeat officiũ, cui sit inuigilandum.
 Ianitoribus autem, nimirum Apostolis & uiris apostoli-
 cis, qui cauent, ne fures per noctem subintrent ac firentur,
 comedãuit ut uigilent, ne malus ille pariter cum lupis,
 organis

organis uidelicet ipsius ingrediatur in Ecclesiam, ac fuerentur malis artibus simplicium animos, atq; sic perdāt. Reditus sui meminit, ut nihil sit certius, uerum horæ ne uerbo quidem, ut contineret illos in uigilantia perpetua. Quare subdit: *Vigilate, nescitis enim, &c.* Ignoratur quò nam temporis puncto, quã ue hominis ætate Dominus ueniat, an uidelicet in adolescentia, an in iuuentute, an dum uiri sumus, an in senectute. Quare necesse est uigilemus semper, ne repente ueniens, offendat nos dormientes, non sine certa nostri cõdemnatione. Quamuis autem hæc sine controuersia sint dicta de aduentu Domini, qui comunis est omnibus, tamen si de priuato, qui dies est mortis uniuscuiusq; pariter intellexerimus, non puto aberrabimus. Nam dies mortis cuiq; priuatum extremus est. Quamquam autem uigilantia præcipuè commendata est pastoribus gregis Domini (id quod seriò nobis est considerandum) tamẽ nemo debet hinc excludi, cum seruisimus omnes, etiamsi non omnes ianitores: quãobrem etiam concludit Christus: *Cæterũ quæ dico uobis, omnibus dico: Vigilate.* Nescimus diem neq; horam aduentus Domini, tam uariè tamq; grauitè infestus est mille artibus ille Satan, tam subdolè per cuniculos scalis, tormentis, telis, clam, palàm in membris suis nos adgreditur, adeo blanditur illius hypocrisis, adeo terrèt alterius mine & crudelitas, caro propria tam suauiter illestat, ut planè sit uigilandum in Domino. Precibus instandum

iugibus, ut Satan abarceatur, ne decipiamur à mundi
 blandicijs fugienda, quantum fieri potest, eius commer-
 cia: ut dometur carnis titillationes pabulum est profectò
 subtrahendum: & ne uacillet fides ob technas, si audem,
 suauiloquentiam, hypocrisim, terriculamenta tyrranni-
 dis aduersariorum, audienda, legenda, repetenda scriptu-
 ra, & simul in his omnibus ab inuocando non est cessar-
 dum auxilio Domini, si feliciter atq; tranquille uolumus
 hanc uitam transigere, uenireq; ad portum exoptatum.

CAPVT DECIMUMQVARTVM.

Erat autem pascha, & azy
 mo: &c.

Ncipit historia passionis Domini nostri Ie-
 su Christi, qua plenius ostenditur, qua nã
 de causa uenerit is in mundum, nempe ut
 ita satisfaceret iusticiæ diuine pro miseris
 nobis, cui quidem ob hoc satisfactũ oportuit ab homine,
 quod ubi hominem formasset ab initio Deus, et ad imagi-
 nem suam formasset, ut esset iustus & uerax. Eph. 4. &
 preposuisset cum omnibus animantibus cœli, terræ, ma-
 ris Gen. 1. ipse uerò non intellexit, unde comparatus iu-
 mentis insipientibus, similis factus illis. ps. 48. aliter
 in spem, quod Deus etiamnum diligeret, redire non lice-
 bat. Debit igitur creatori suo iusticiam & ueritatem, de-
 buit gratitu-

buit gratitudinem ob beneficia. Sed deceptus à serpente inobedientiam pro obedientia: superbiam pro humilitate: iniusticiã pro iusticia: falsum pro ueritate: ingratitude pro recto cultu: imò odium pro dilectione rependit. Hæc itaq; calamitas cum ab uno fluxit in omnes totum genus humanum infectum est, atq; adeo cœlo priuatum, nec reditus est ulli, nisi per misericordiã Dei, quam quidem dum Deus constare nobis uellet, sic ante oculos constituit: demisit (quem mox etiam Adamo pollicebatur) unigenitũ suum in carnem tẽpore suo, ut uictima sine macula fieret sibi post graues adflictiones, pro omnibus, qui fide recepturi essent, filiũ Dei perlitasse pro peccatis suis. Ita tulit agnus ille Dei peccatum mundi factus à Deo sapientia nobis, iusticiaq; & sanctificatio, & redemptio, 1. Cor. 1. Igitur quæ benignissimus, ac mitissimus ille Dominus noster pro peccatis mundi perpeffus est, Mar. incipit describere, ut ea cognoscentes Christum tam indicibiliter amantem redamemus, & Deo Patri debitam reddamus iusticiam, quæ est ex fide Iesu Christi Domini nostri. Hic est enim cultus Dei, quẽ nisi præstiterimus, non erit alius qui præstari ualeat, qui corporum est enim uelut sponte succrescit, dum fides fuerit integra, rideant Papistæ si libet, ueritatem loquimur in Domino. Ergo pascha, id est, transitus Domini commemoratio, de quo Exo. 12. & tempus azymorum, panum inquam, qui carentes fermento per dies fuerant septem cadendi, erat
post

post biduum. Agnus edebatur in illa cōmemoratione, ut beneficiū redemptionis filiorum Israël, quæ facta erat sub Pharaone tyrāno, repeteretur. Qui quidem agnus præfigurabat Iesum Christum offerendum pro liberando populo Dei, siue is esset ex Iudeis, siue ex gentibus, à tyrānide mali demonis, & transferendo in regnum illius.

Et quærebant summi
sacerdotes, &c.

Horrendum quod antistites religionis consilium in-
eunt aduersus Christum. Nam quomodo fieri potest, ut
tales sic aberrant, cum scripturarū sit illis cognitio, per-
petua tractatio, iugis prælectio, in quibus Christus fuerat
promissus, descriptus, depictus, atque ex eis expectatus
tanto tempore, tantis desyderijs, tantis etiam multorum
gemitibus: atq; dum adest uilipenditur, abijcitur, occidi-
tur? Laqueus certè sit scriptura carentibus gratia Dei.
Carent uerò gratia, quātum nobis liquere potest, qui scri-
pturæ ueritate neglecta, suas potius cogitationes sequū-
tur, & illa propemodum ad hæc constabiliendās abu-
tuntur. Dum igitur Iudæorū primores ita sibi placerent,
ut iusticiam propriam statuentes, iusticiæ Dei non esse
uellent subditi, scripturam legebant frustra, & Christum
audiebant frustra, imò cum magno detrimento salutis.
Caveant hac tempestate, quibus tam arident humana, ut
audeant scribere, non omnia literis Euangelicis esse con-
tenta,

tenta, quæ sint credenda ac agenda, ni malint accenseri
 summis sacerdotibus, quàm pijs Christianis in extremo
 iudicio. Cæterum uideamus, quod adhuc magis horren-
 dum. Carebant sacerdotes isti uel specie cause iustæ con-
 tra Dominum, quare consultabant, quomodo per dolum
 comprehensum occiderent, ut certum sit, illos in corde
 suo uictos, Christum esse bonum uirum, & sanctum: quia
 uerò cōtrarius erat uis ipsorum, & existimationi dero-
 gauerat, & quæstum diminuerat, odium & inuidia sic in
 eis feruebant, ut semel statuerint, pereundū illi quacunq;
 ratione, modo caueretur ne tumultus fieret in populo:
 quod putabant quidē prouisum non imprudenter, si non
 occideretur in die festo. Conueniente nanq; toto populo
 Iudeorum, fieri nō poterat, quin adessent, quibus mira-
 cula Christi profuerāt, innumeri. Timebāt igitur ne tu-
 multus ab his excitatus in damnum sibi cessurus foret.
 Festinabant ergo ut diem festum præuenirent, dumq; pu-
 tabant parasceuse ad facinus destinatum prudēter de-
 legisse, pijs cogitationibus subministrant, prouidentiam
 Dei sic instituisse, ut Christus eo die fieret oblatio pro
 peccatis mundi, quo die typicus agnus, qui hætenus agnū
 Dei præfigurarat, & deinceps finem erat habiturus, fue-
 rat edendus. Timet populus sacerdotum homines, non ti-
 met Deum, cum hunc tamen iactarent, ut cuius essent mi-
 nistri. Quod quidem exemplum, ut clarè docet, illos in
 corde dixisse, Deum non esse: ita planè constat, qui simi-
 les

les sunt illorum hodie, similiter quoque dicere, non esse Deum, etiam si titulum ministrorum Dei et Christi gestant.

Et cum esset Bethaniæ in domo, &c.

Iudicio pie doctorum, hæc mulier fuit soror Lazari, et Marthæ. Quæ quidem amore in Dominum excitata, uenit ad unguendum eum, haud dubie honorem sic exhibitura. Solemus nos hospites honorare dum manibus aquam odorem affundimus. Maria idem fecit unguento, et coquidam pretioso, ac multo. Libram enim fuisse dicit Ioh. c. 12. Ex nardo fuit item, et fideliter confectum. De quo Plin. l. 13. ca. 1. In caput Domini comminuto alabastris, id est, pixide uitrea delicatiore, illud effudit, ex quo amor dictus abunde comprobatur. Quos enim uehementer amamus, liberalitate uelut obruimus. (Sunt tamen qui ex loco, tempore, et rei qualitate uolunt non imprudenter, meo quidem uidere, mulierem fuisse aliam, uel si eadem illa, bis tamen unxisse Dominum, nam de duplici unctione dubium esse non posse. Sed tum et illud sequetur: Iudam in Ioanne solum molestum fuisse Mariæ. In secunda unctione reliquos discipulos quoque non nihil intulisse molestiæ, nisi figuratum sermonem esse permiserimus.) Erant autem quidam, qui indignarentur, &c. Synecdoche manifesta, nam solus Iudas is erat, ut patet ex Ioanne, qui rationem quoque subdit: Quia fur erat. Indignabatur itaque non quia pauperes essent sibi curæ, sed quia cor habebat auaricia

auaricia plenum, nonnihil lucelli sperans, si diuenditum
 fuisset unguentum. Ad quid igitur, inquit, perditio hæc?
 nam poterat uendi pluris quam trecentis denarijs, id est,
 pluris quam triginta coronatis numis, &c. Adulabatur
 Christo, ut qui nõ curaret eiusmodi honorem, quiq; pau-
 perum haberet rationem tantam, ut & ipse mallet pecu-
 niam contractam in illos distributam. Videmus ut hypo-
 erisis Satanam transfigurantem se in angelum lucis pla-
 ne referat. Animus tã prauus sic loquitur è Iuda, tanquam
 purus esset ab omni malicia, qui tamẽ sic erat infectus au-
 ricia malo, ut Dominum, quem confessus fuerat filium
 Dei, pro minuta pecunia proderet. Cæterum quid Iesus
 ad ista? Sinite, inquit, illam, &c. Arguit discipulos, quod
 Mariæ forent molesti, bonum opus operatam testificans,
 quod fecerat enim ex charitate prodierat, ex qua nihil
 esse potest mali, quamuis species interdum præ se ferat
 aliud, ex fide nascitur enim charitas. Verum est igitur il-
 lud Pauli semper, & solidũ. 1. Cor. 13. Charitas nunquam
 excidit, ut enim non cessat, ita nec errat, agens omnia re-
 cte, & quicquid est reliquorum operum formans. Vnde
 sicui non constat de bonis operibus, quæ nam ea sint, con-
 sideret testimonium hic Domini, contentus abibit enim:
 Semper enim pauperes habetis uobiscum, &c. Si tantæ
 curæ sunt uobis pauperes (ut esse profectò debent,) nun-
 quam eis carebitis, cum ergo uolueritis aderũt, in quibus
 charitatem licebit exercere. Me autem non semper habe-
 tis, ita

IN MARCI EVANG. EXPO.

tis, in quem uidelicet cōferre possitis beneficia huiusmodi. Postquam enim corpus hoc immortalitate donatum fuerit, patris honorem & mihi præstabitis, qui quidem erit in iusticia & ueritate. Quamuis interim ab operibus charitatis nolim cessari, nam propterea pauperes dimitto, quicquid enim in hos contuleritis meo nomine, in me collatū interpretabor Matth. 25. adeo nolim curā de pauperibus uobis exemptam. Quod dicit Christus, uel ideo consideremus diligentius, ut indigentium maior sit diuitioribus ratio. Volumus uenerari Christū nūc in dextera Patris exaltatū re corporali, pauperes habeamus quācōmendatissimos. Sin uerè, & in corde credamus firmiter, ipsum in gloria Patris existentem esse nobis omnia. Quod potuit, hæc fecit, &c. Unguntur de sancti homines, ut seruentur corpora, Mariæ quia id non licuit, ut notum est, ante mortem exhibuit officium ungenti, nō sciens, sed impellente Spiritu, quò uidelicet unctio pertenderet. Nilominus quia charitatis ardor fuerat tam excellens in muliere, quā gratum fuerit Domino beneficiū eius, clarè demonstrant uerba quæ sequuntur. Amen dico uobis, &c. nam memoria facti tam nobilis, quo sepultura Christi significata est, celebrabitur, ubicūq; prædicatum fuerit per totum orbem Euangelium Iesu Christi.

Et Iudas Iscariotes unus è duod.

Non absurdum fuerit, si quis dixerit, damnū pecuniæ,
quæ

quæ contrahi potuisset ex unguento diucendito, Iudæ pe-
 ctus auarū magis instigasse ad iacturam sarciedam nefar-
 ria prodicione Domini sui. Prius animi prauitas inerat.
 Satanæ enim in cor eius iã immiserat, ut proderet illum
 Io. 13. Accedit nunc dolor ex auaricia natus de amissa spe
 lucri, qui iubet, ut alia uia conquirat, quod perdidit, hæc
 est aut proditio Domini, quem filium Dei confessus erat,
 à quo tã multis fuerat affectus beneficijs, dederat enim
 doctrinæ scientiam, dona miraculorū, potestatem contra
 diabolum. Norat præterea Iudas nec falli, nec prodi posse
 scientem omnia, nihilominus prodece tentauit, acceptæ
 pecunia minutula. Et undè nam uis tam uiolèta, quæ mi-
 seros præcipitat in flagitia tam abominanda? Quamuis
 enim Iudas exemplum sit auariciæ, quo non inuenitur
 aliud nobilius in toto mundo, certum est tamen adfectum
 illum dominari, imò tyrannidem & in reliquis homini-
 bus, occupatis mètibus agere. Nouit id Poëta sine dubio,
 dum exclamat. Quid nō mortalia pectora cogis, auri sa-
 cra fames? E quidē non aliud esse causæ uideo, quàm quod
 persuasus est homo, felicitatis summam esse positam in di-
 uitijs, nihil enim non uidentur suppeditare: quodq; uolu-
 ptas, quæ nascitur inde uelut perpetua iudicatur. Scien-
 dum est itaq; breuiter. Ex quo captus quis fuerit adfectu
 habendi, non esse facinus tam horrendum, quod ille non
 suscipiat impulsus, si spes fuerit lucri et peccatum occul-
 tandi persuasio. Quamuis huc rarius mentis oculi cæcu-

R tientes inten-

tientes intēdant, adeo precipitanter trahit, quocūq; libitum fuerit isthęc cupiditas. Postquam igitur Iudas alloquutus sacerdotum primores traditorcm se Domini sui obtulisset, gauisi sunt, & pecuniā promittūt. Nacti erant, quem querebāt dolum, (sicut paulò superius dictum) sic malo sat agente diabolo, qui quod nouit arridere præter cetera, pro uiribus offert, quò labefactaret citius. Malè consultantibus Iudæis ad dolum Christo faciēdum offert Iudam. Iudæ malè cogitanti contra Dominum offert pecuniam sacerdotum, ob quam hic deinceps querit occasionem, quod statuerat perficiendi.

Ac primo die azymorum, &c.

Die primo ex septem in quo Iudæi cœperant abstinere à fermentato, cū uidelicet immolarēt pascha, id est, cum occiderent, assarent, comederēt agnū, qui refrigeraret memoriā trāsitionis angeli perdētis primogenita Aegypti ab homine usq; ad pecus, parcentisq; Iudæis, in quorū postibus uiderat sanguinem adpersum agni. Tum & exiit de Aegypto, quo Deus liberarat illos è tyrannide Pharaonis. Exo. 12. Dicunt, inquam, Christo discipuli: Vbi uis, ut abeamus, &c. Sic rogant, quod antea dixerat, post biduum futurum esse pascha. Nam non eo die comedit cum discipulis agnum paschalem, quo reliqui Iudæi: Comedit tamē iuxta legis institutionem die quartadecima primi mensis, cum illi comederint die sequenti, traditione

tione propria. Non habebat Dominus locum, ubi dicm̄ a Patre destinatum celebraret, quin nūc primum uelut diligēdus eſſet. Emittit ergo duos, Petrum, et Ioannē, Luc. 22. ad hominem ignotum eis, nimirū ut magis noſſent, omnia fieri ſecundum uoluntatem ipſius. Indicio monſtrat edes, quas elegerat, quod quidem ſequuti repererant omnia, ſicut indicarat Dominus, & parauerunt paſcha. Conducebat ita præparari diſcipulos ad tempora futura, in quæ dimittendi erant nudi, & omni ſpe humana uacui, ne cura uexarentur de cibo ac potu, dum ueniret in mentem, quàm eſſent abundè ſibi parata omnia, tantum fideliter ac prouidè in opere Domini commendato laborarent. Et cum ueſpera iam eſſet, &c. Cœna hæc ultima qua Chriſtus in mortali corpore diſcubuit cum diſcipulis, agnum edēs unā paſchalem, quam obrem & egit, & docuit multa, ut patet ex Ioanne, ualde ſalutiſera. Inſtituit item ſacram illam cœnam, in qua commemoratio deberet paſſionis & mortis eius fieri deinceps in Eccleſia futura per eſum corporis, & potum ſanguinis ſui, quæ de re paulò poſt. Itaque dum accumberent, ederent que dixit Ieſus. Amen dico uobis, unus ex uobis, &c. Vox uel morte horribilior, quam obrem non ſine cauſa triſtes ſunt omnes facti, quamuis unius tantum conſcientia feriretur. Dicunt ergo ſingulatim. Num ego? & alius, num ego? Ieſus reſpondens dixit illis. Unus è duodecim, &c. Confirmat priorem ſermonem, q. d. Non

quidem ex familia Caiphæ, seu Annæ, seu Pilati quispiant,
 sed unus ex duodecim, quos elegerat, ut me iam in cœlum
 recepto, ministros agerent Dei inter homines. Et ut am-
 plius hoc declaret, subiungit, Qui intingit manū mecum
 in catinum, qui inquā adeo familiaris est mihi, ut in men-
 sa mecum discumbēs ex eodem simul edat catino. Noluit
 Dominus proditorem aliter demonstrare discipulis, ut
 olim repetentes, quod nunc egisset, haberēt lenitatis ex-
 emplum perfectissimum. Nam quod legimus apud Io: ca:
 13. Christum dixisse ad Ioannē. Ille est, cui ego intinctum
 panem porrexero, nō euincit, Iudam esse proditum, mox
 enim postea legitur, ubi Dominus dixerat ad Iudā, quod
 facis, fac citius: Hoc autem nemo intelligebat discumben-
 tium, ad quid dixisset ei. Adeo non erat suspicio de Iudā,
 ut quiduis hic fingerent cogitādo, quā esse proditorem
 eum. Vnde fortassis in aurem sic Dominus insusurrarat
 Ioanni. Efficacia proditionis sequitur. Filius quidem ho-
 minis uadit sicut scriptum est de illo, sed uæ homini, &c.
 Scriptum est de Christo, ducēdum ad supplicium mortis
 esse, sic igitur fieri oportet, non enim potest uiolari scri-
 ptura, uerum id nihil faciet ad defensionem proditoris, ut
 qui malicia, & persuasione mali dæmonis, cui more ges-
 sit, huc uenit, quidni potius obediuit Domino, cuius bene-
 ficentia tā diu fuerat usus? Quir nō motus est, postquam
 intellexit se non latere Dominum? Quir comminatio
 Domini non deterruit? Venerat in profundum peccato-
 rum, quamob-

rum, quã obrem contempsit, unde sequuta sunt cum ignominia, & obprobrium. Exemplum clarissimum, quò nos precipitent adfectus, si non statim occurratur. Nam & iræ Dei paratur accessus, dũ sine omni timore, cumq; uoluptate summa uolutamur in illis, etiam post oblatum sæpius bonum poenitentiæ, et oculis obiectum longanimitatis Dei beneficium.

Et edentibus illis, &c.

Veteris testamēti homines habuerunt sacramentum, agnum uidelicet typicũ, quem singulis quidem annis comedentes refrixerunt memoriã, quod Dominus transisset super domos Israël in Aegypto percutiēs Aegyptios, & domos ipsorum liberã. Vt autem quod factum est totum fuit mysticum, ita & agnus: nam liberatio Israël de manu Pharaonis significabat liberationem electorum Dei de tyrannide mali. Agnus uerò Christum figurabat agnum Dei, tollētem peccatum mundi, atq; ad eò seruantes fideles. Quia uerò Christus figuræ ueritas nunc adest, præsentī cœna finem imponens his, quæ hactenus in figura cõtigerant, etiam huius quod significatum fuerat, & in præsens reuera perficiebatur memoriale signum instituit, quo deinceps omnes, qui nomen daturi essent, & iam dediissent sibi, uterentur usq; dum rediturus est ad iudicandum orbem. Huius institutionis formulã ita Marcus describit. Edētibus illis, sumpto Iesus pane, &c. Fuit hic

panis in fermentatus, nã sic comedebatur agnus ille paschalis. Cum gratias egisset, εὐλογῆσας, cum benedixisset, Lucas dicit εὐχαρισῆσας. Mos fuit Christi, panem non tractare nisi cum gratiarum actione. Fregit, scilicet, precipuo quodã modo, quod uel hinc patet. Et cognouerunt eum in fractione panis. Luc. 24. Et dedit illis. Ut modò discerent in posterum & alijs distribuendi. Et ait: Sumite, comedite, Hoc est corpus meum. q. d. Hactenus comedistis uos, ac Iudæi agnum in memoriam liberationis Aegyptiacæ, me præfigurantem ut liberatorem generis humani: deinceps comedetis panem, imò & corpus meum in mei cõmemorationem, quod uidelicet uos & omnes, qui credunt, ac credituri sunt in me liberari per mortẽ crucis ab omnibus peccatis, & ita fecerim ac commodos ad possidendam hæreditatem Patris, id est, uitam eternam. Et poculo accepto, cum gratias egisset, dedit illis. Et biberunt ex eo omnes. Ita iussi erant, ut patet ex Matth. 26, nimirum, quod norit Dominus esse futuros qui raris tantum illud ipsum essent permissuri, cæteris omnibus exclusis. Et dixit illis: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur. q. d. agni loco bibetis & uinum, atq; adeo sanguinem meum, qui est noui testamẽti, hoc est, fœderis olim à Patre cùm Iudæis icti, nunc autem, hisce pro commerito reiectis, de nouo cum Gentibus etiam ineundi, quod quidem est remissio peccatorum, sicut sequitur: Qui pro multis effunditur.

Per sanguinem enim Christi mundantur à peccatis omnes, qui credunt in eum: qui uerò non credunt, non uidebunt uitam, sed ira Dei manet super eos. Ioannes. 3. De fœdere reliquit Hiero: ca. 31. & repetitur in epistola ad Hebræ: ca. 8. Testamentum autem hic poni pro fœdere, non arbitror latere quenquam. Hæc cum sint plana, & pro uerbis Domini simpliciter exposita deberent fide simplicibus, qui solo nituntur uerbo Domini satisfacere. Postquã enim Christus dicit, carnem suam esse uerè cibum, & sanguinem suum esse uerè potum, Io. 6. & hoc loco idem clarè repetat, nec sit inter pios, qui non libenter audiat, & dicat, Christus carne sua sacrosancta nos cibatur, & sanguine suo sacrosancto nos potatur, quid est, quod simplicitatem uerborum Domini non ita potius accipimus, ut pro fidei dicamus natura. Christus dixit, ergo est qualitercunque sit, nam hoc ipsum permittendum arbitror omnipotentia illius. Sed libet esse potius nasutis nobis, & rimari, donec conscientias magis implicemus quàm explicemus humanis glossulis adiectis, quæ non nisi turbant conscientias hominum: nam quid hic designarit Papismus, quis ignorat? Quid item anabaptistæ, quis non uidet? Ille ex elementis Christum fecit ipsum. Hi sine Christo nudis elementis coenam habent ac celebrant. Veritatis tramite, qui medius hic est secundum Christi simplicissimam sententiam cundum erat, atque hic is esse mihi

uidetur sine dubio, quem initio mox ostendi. Dum igitur de negotio cœnæ sermo habendus est, equidem in hunc modum soleo pro fide mea differere. Christus Iesus Dominus noster dum ederet pascha cum discipulis suis, panem sumpsit, egit gratias pro more, fregit ut etiam alibi modo cōsueto, dedit discipulis his quidem uerbis. Sumite, quod scilicet ego sumpsit in manus, quamobrem gratias egi, quodq; fregi. Comedite illud ipsum, Hoc est, corpus meū. Panis inquam ratione sacramentali: quod pane significatur, uerè. Verum, ais, unde uis huiusce expositionis? Dicam. Panem non esse uerè corpus Christi patet sensibus, non est enim hic ulla, quod adinet ad elementum, facta mutatio. Et Paulus, dum scribit de sacra cœna illa, tertio repetit panem, & poculum, etiam post uerba cœnæ, quæ iuncta elemento constituunt sacramentum, dicta. Imò & fides haud aliter dicat, dum monet ex creatura non posse fieri Christum Deum et hominem. Esse autem corpus Christi sacramentaliter, (liceat hac uti uoce, quemadmodum & alijs, dum nudo ad explicationē rei non sit aliq; seu melior.) hinc certum, quia Christus, Hoc, dicens, & panem demonstrat. Et quid illud, inquis, sacramentaliter panis est corpus Christi? Nihil aliud quàm, pane mystico presente, præsens est & corpus Christi: & cō pane porrecto, porrigitur & corpus Christi. Quod uerò pane significatur id esse uerè corpus Christi, cōstat ex ipsis uerbis Christi: Panem enim id non esse nisi propria ratione
iam

iam ostensum putamus: & tamen Christus disertè dicit: Hoc est corpus meum. Necesse est igitur id esse, quod pane significatur, præsens dico, non absens, quia dicit: Sumite, comedite, &c. Datur itaque corpus Christi in coena cum pane, id est, dum panis datur, hic quidè à ministro, illud à Christo uerè, à ministro ministerialiter, corpus dico, quod pro nobis traditum est in mortem, testante Domino. Nec est ut quispiam fingat aliam unionem panis, et corporis Christi, quam, quæ dicta est, sacramentalem, nam hoc ipsum nec est in pane, nec sub pane, nec adligatū pani, sed dum hic datur, & corpus Christi datur, postquam tam clarè Dominus dixit: Hoc est corpus meū, quod pro uobis traditur. Cæterum quomodo possit fieri, ut corpus edatur Christi, non uidetur difficilis apud fidelem questio. Nam quod adinet ad Christum, dat ipse se non quidem prout noster intellectus ratiocinatur pro suo captu, sed ut ille potis est secūdum diuinitatis modum ac uirtutem. Cœlestis est igitur ratio, secundū quam se nobis offert, non terrena, quamobrem ut à nobis ea non potest comprehendere, sic uidetur esse nō anxie nimis inquirenda, nam postquam constat, quod edimus ac bibimus Dominum uocare corpus suum, & sanguinem suum, quicquid tandem id sit, siue carnis efficacia, siue uirtus substantialis, qualiter per similitudinē solis quidam docent, siue quidpiam aliud, nos arbitror decere, simpliciter uerbis Domini credere firmiterq; hæc, ne deficiamus à

fide, quæ primas tamen in hoc tenet negotio utq; confir-
 mentur consciencie nostræ, & ne dubitare uideamur de
 potētia Christi. Quod autem ad nos adinet, carnem edi-
 mus Dominicam ore fidelis animæ seu mentis. Et cui po-
 test esse dubium, qualis nam sit hic esus, terrenus ne, an
 coelestis? Non enim pascitur inde uenter, sed anima: nec
 simpliciter anima, sed anima fidelis, dum uidelicet cum
 corpore & sanguine Christi cōmunicat. Igitur dat suum
 corpus Christus in cœna fidelibus, ut nouit & potest da-
 re: fidelis anima sumit, quatenus is sumi potest ab ea. Se-
 quitur: Et accepto poculo. Paulus addit, peracta cœna, ut
 etiam Lucas, quo possumus intelligere, poculum nō con-
 tinuò datum post panem, sed nonnihil spaciū intercurris-
 se. Cum gratias egisset, &c. Quæ de calice dicuntur, o-
 mnia sunt intelligenda, quemadmodum quæ sunt dicta de
 pane. Vt enim panis est corpus Christi, sic uinum est san-
 guis Christi. Et ut cum datur panis et corpus Christi da-
 tur, sic cum datur uinum etiam sanguis Christi datur. In-
 terim nō est alia uel commixtio, uel unio uini sanguinisq;
 Domini, quàm sacramētalis, neq; bibitur sanguis aliter,
 quàm ratione coelesti, quia fidelis bibit anima seu mens.
 Quid igitur ad illas, inquit aliquis, sentētias dixeris. Re-
 liquit mundum. Sedet in dextera Patris? Breuiter respon-
 deo. Nihil penitus contra præsentiam Domini, seu esum
 corporis aut potū sanguinis eius in sacra cœna pugnant,
 fidei namq; cum sit, quicquid hic agitur, non deducitur
 Christus

Christus cœlo, sed manet in cœlesti gloria regnās, donec rediturus est ad iudicandum uiuos & mortuos: nihilominus tamen se nobis in mundo peregrinantibus sic in cœna uerbis & symbolis, ut ipse instituit, administratis, ut cibum & potum præbet, ut diximus. Cœlum etenim, in quo Christus habitat, eiusmodi est, ut inde impleat, ac perficiat omnia. Quia uerò sæpe iam dictū, fidei uirtutē accipere, quicquid Christus in cœna nobis offerat ac præbeat, constat, quibus nam cibus hic sit paratus, nempe fidelibus, quales fuerūt discipuli Domini, qualesq; Corinthij, Iudas enim nudum hic panem accepit, ac merum uinum, præterea nihil. Verum inter discipulorum fidem, et Corinthiorum ingens inuenitur discrimen, nam illorum talis erat, ut eo, quod acceperant, etiam fruerentur. Corinthiorum autem (loquor de his, quos improbat Paulus. 1. Cor. 11.) talis, ut quod offerebatur acciperent quidem, sed indignè, atq; ideo sine fructu. Et qualis ista fides inquis: Imò an fides sit? Equidem fidē esse ut negare non possum, quia certitudo est præsentie Domini, quodq; corpus eius edatur, & sanguis eius bibatur, ex institutione, uerbisq; illius, ita, quia Paulus uituperat Corinthios, quod non in melius conuenirent, sed in deterius cœnam acturi, quod dissidijs æstuant, quod pauperum non debitam haberent curam, quod Ecclesiam Dei contemnere uiderentur, dicere cogor fidem fuisse tantum non mortuam, illud interim tamen habētem, ut acciperet quod præbeatur,

bebatur, uerum non contineret, atq; ideo acceperit ad iudicium, id est, ad correptionem. Ad discipulos igitur pertinent, qui rectè fideles sunt. Ad Corinthios, qui uerbis & institutioni Domini fidem habent integrè, sed charitas non seruet in eis. Imò & hi, qui in cœna recto fidei, qua ualent tamen carent, exercitio, remissiores uidelicet, quam illam deceat: uult enim Christus suam hanc cœnam diligenter, ac reuerenter haberi, quamobrem correptionis uirga contra negligentes utitur, ne cum mundo iam diligentiores facti damnentur. Iudæ uerò similes sunt, qui nihil uel de Christo, uel de eius constitutionibus, sicut iste, magni, proq; dignitate iudicant, sed contemnunt potius, interim censeri uolentes tamen in numero Christianorum, & ob id haud separant se, dum fert tempus, à communibus illorum ritibus, ac ceremonijs, uel ut consuetudini satisfaciant, uel ne rideantur, uitentur, aut in periculum ueniant. Iam uero primi perfecti sunt. Secundi spem faciūt bonam in futurum ob iudicij calcem ad emendationem impellens, nam huc nisi ueniant, lapsus ad impietate facilimus est. Tertij desperati sunt, ni Deus singulari gratia reuocet, ac reducat in uiam, ut qui filios Abrahæ facere potest ex lapidibus. Est uerò quod meo quidem iudicio, quæ dico clarissimum reddit, similitudo uidelicet uerbi. Nam negari non potest, quin tria hominum genera uerbum audiant. Primi quidem audiunt, & custodiunt, & ideo Dominus beatos tales pronunciat. Luc.

u. uerbum enim corde per fidem receptum, eos immuta-
 uit ad nouam, atq; adeo sanctam uitam, quæ quidem est
 secundum Deum. Alij quod dicitur intelligunt, & cre-
 dunt, corde tamen non recipiunt, rebus huius sæculi præ-
 pedientibus, quocirca nec agunt pro doctrina uerbi, An-
 non tales aliquatenus possunt dici fideles? Verum quia fe-
 des ea debito caret fructu, non est uera, non est fides iusti-
 ficans apud Patrem cœlestem. Indignos itaq; uerbi audi-
 tores adpellare tales non credo quempiam horrere, inte-
 rim tamē, quia uerbi ueritas placet, relinquunt spem me-
 lioris in posterum uitæ, quamobrem nec inter infideles
 computatur, aut impios, etiam si quando corripiuntur à
 Deo, uel ab Ecclesia, nam correptio est ad poenitentiam,
 si receperint: Sin aliter, permittuntur iudicio Dei. Postre-
 mi uerbum audiunt, sed nec intelligunt, nec credunt: imò
 tam non curant, ut non adeant ob intelligentiã seu fidem,
 sed ut satisfaciant uel hominibus, uel consuetudini. Tales
 non possunt nõ inter impios numerari, quod uerbum ne-
 gligentes Deum certò cõtemnant. Igitur quia sacramen-
 tum uerbum est uisibile, an non ut hic tres hominum or-
 dines inueniuntur, etiam illic occurrunt? Equidem puto
 similitudinem quadrare per omnia nemine controuersan-
 te: Ut enim Christus se offert per uerbum omnibus, ita et
 in sacramento cœnæ se nemini, quod in ipso est, ex institu-
 tione propria subtrahit. Ut fideles, quod administratur,
 accipiunt cum fructu per uerbum, ita & quod admini-
 stratur

stratur per panem & uinum Domini. Ut indigni auditores accipiunt per uerbū quod offertur sine fructu, sic indigni conuiuæ mensæ Domini, quod datur, accipiunt sine fructu. Ut impij nil nisi strepitum percipiunt in concionibus uerborum, sic in cœna tales nil nisi panem & uinū sumunt, atq; hoc nō sine grandi grauiq; malo. Hactenus de cibo, ac potu fidelium & impiorum in cœna Dominica: de fine restat dicendum, ad quid nam Christus in sacra cœna corpus & sanguinē suum ad hunc modū uelit sumi. Rationes sunt in præcepto, quia Christus ipse docuit, et Paulus ex spiritu Christi. Prima est ut memoriā habeat Ecclesia beneficiorū, quæ miseris nobis sunt per mortē Domini tū impetrata, tū contradita, usq; dū rediturus est hic ad iudiciū. Secūda, ut gratias eadē agat Patri Deo, et filio eius Iesu Christo Domino nostro propter immensam charitatem erga genus humanū, ex qua Pater nō percipit pro nobis filio: filius pro ipsā nobis fuit obediens Patri usq; ad mortem, & mortē quidem crucis, ut transferret ita nos à potestate tenebrarum Pater in regnum filij sibi dilecti. Tertia ut Christus ita maneret in nobis, & nos in ipso, non solum Spiritus participatione, sed etiā communicatione carnis: uerum eo modo, quo superius dictum est. Sunt enim fideles membra corporis eiusdem ex carne eius, & ex ossibus eius. Eph. 5. Quarta fraternæ charitatis ut admoneremur, dum de uno pane comedemus omnes, & de uno biberemus poculo. Quinta ut fides no

des nostra robur inde, sicut à uerbo, accipiens, fortes red-
 deret in pugna contra mundum, & omnes aduersarios
 nostros. An non igitur licebit dicere, in hac sacratissima
 cœna nihil ferè totius Christianismi deesse? Adest enim
 fides Dei, & Christi eius. Contemplatio beneficiorum
 Dei, & passionis Christi: unde & bonæ uoluntatis utri-
 usque erga nos. Pœnitentia de peccatis commissis. Gra-
 tiarum actio. Dilectionis fraternæ uehemens stimulus.
 Corroboratio fidei, & c. Quàm diligenter igitur, quan-
 tā que deuotione pij homines interesse debeāt huic con-
 uiuiuo, quis, quæ diximus expendens, non uidet? Quis
 item non uidet, si per negligentiam aliquis adsuerit, scilicet
 absque fide, quantā nam merito sibi adsciscat mala? Hæc
 de sacramento cœnæ Domini pro confessione nostra com-
 muni paulò pluribus exponere libuit, ut rationem red-
 derem fidei circa illam & meæ, & Ecclesiæ mihi com-
 missæ, ut ea cognita uiri pij ac sancti, siquid esset uel negli-
 gentius expensum, uel dictum non pro mente Christi, fra-
 ternè admoneant in ueritate Dei, quam unice uolumus,
 & inquirimus: inuenient namque si uerbo ueritatis du-
 xerint, nec reclamantē, nec resilientem: sed sanis sermoni-
 bus Domini nostri Iesu Christi, et ei doctrinæ, quæ secun-
 dum pietatē est, accedentē per gratiā eius, cuius est quod
 querimus, sicut nunc etiā, nostro quidem uidere, accessi-
 mus. Nam quæ dico, non ideo dico, tanquam dubium sit
 de his quæ adserui, sed nequis ea uidens, et primo intuitu
 uclat

ælut horrens (ut sunt ingenia præsertim hodie circa negocium Eucharistiæ.) Ne inquam talis uereatur pertinaciã, atq; ideo diligētius uideat, quid adfirmarim: Dubitare nō possum, quin, si hoc fecerit, nihil sit desyderaturus.

**Amen dico uobis: posthac
non bibam.**

Cœna hæc ultima fuit Christo cum discipulis, ut quam crucis nō multo post supplicium sequebatur, quare dicit: Posthac non bibam de fructu uitis. Non enim bibit deinceps uinum in corpore mortali. Bibit autem postea in regno Dei, id est, in resurrectione, sed nouo quodam modo. Non enim, inquit Vulgarius, quasi indigeret cibo, corporalem sumpsit cibū, sed ut crederetur uera corporis natura. Similiter dici potest etiam de potu, nam & hunc pariter Christum sumpsisse post resurrectionem cum discipulis, & discipulos cū ipso, Petrus testis est. Act. 10. Resurrectionem autem rectè uocari regnum, uel hinc patet, quod Matth. dicit ultimo: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra, & c. Tunc enim magis inclaruit, tunc uicit mortem, tunc diabolum pessundedit, tunc regnare cœpit in cordibus hominum.

Et hymno dicto exierunt, &c.

Hymnos post esum agni paschalis decãtatos à Iudeis esse quōdam testantur uiri rerum iudaicarum non ignari, psalmos uidelicet. Laudate pueri Dominum, & qui sequuntur

quuntur, usq; ad ps. Beati immaculati, &c. Quod si uerum, quis dubitabit Christum, qui nihil omisit uel legis, uel bonarum cōsuetudinum, eosdem cum discipulis nunc repetisse? Christus igitur cœnam à laude Patris incepit, & finiuit. Ex quo discendum nobis, ni similiter egerimus à recto non parum nos aberrare. Constat, si mos ille cōmuniter reciperetur, abusum cibi & potus inter Christianos esse non posse. Contrà uerò quia non recipitur, porcos uiuimus magis, quàm homines. Exijt in montem oli: &c. Sic solitus erat, ut Luc. testatur. 21. Quãuis nunc non ob consuetudinem iret illuc, sed quia quam expectauerat horam aderat. It obuiam igitur supplicio seuisimo crucis, ut neminem possit latere, oblatum esse quia uoluerit. Quare uoluit inquis? Quia nos dilexit, noluit genus humanum condemnatum iri. Quidni compensamus igitur dilectionem tantam dilectione mutua, cum ille nihil aliud à nobis repetat, cumq; natura sic agamus (ni tygrides simus) erga omnes, qui nos amant? Adeò sumus amore detenti proprio stulti homines, adeoq; malus ille detentos magis implicat ac detinet. O miseriã. Abijciamus *φιλῶντιᾶν*, & omnia sana erunt. Dum irent simul autem, dicit Iesus discipulis. Omnes offendiculum patiemini, &c. Prædicit Christus discipulis scādalum, quod passuri essent propter se nocte præsentis, ut iterum nossent diuinitatis ipsius uirtutem, qua nihil non patebat oculis eitis. Deinde ut infirmitatis suæ certissimum haberent

exemplum, discerentq; , cuius uiribus niti deberent in tribulationibus ac persecutionibus. Tandē ut aliorū quoq; cognoscentes imbecillitatē ex sua, diligētiore olim essent in eis nō quidē abiciēdis, sed lucrificiēdis Domino. Prædictum erat sic futurū à Zachar. propheta ca. 13. his uerbis: Percutiā pastore, & dispergetur oves. Christus enim pastor ille bonus, percussus à Deo persecutione crudelissima: Discipuli oves dispersæ fuga Christo percusso. Ex quo uidemus iterū scripturæ certitudinē, imò et diuinam bonitatē, quæ quod statuerat facere per Christū pro mundi salute, tā clarē prædixit, ut uerba & facta collata nō queāt nō certū reddere de dilectione Dei, nisi planē, ac sponte sua impium. Dispensationis item diuinæ fuisse omnia, quæ facta sunt in Christo, quis non uidet? Sed & illud, grauius peccare nos, qui negligentius ea consyderamus, habemusq; . Verum ne desperationis malo deficerent discipuli tam misero sermone percepto, iungit solatium, post resurrectionem se præcessurum eos in Galileam. Nam poterāt hinc intelligere, quod nollet ipsos abijcere, sed eorū infirmitati potius acquiescere, tantum nosserent, quam sine uirtute diuina nihil ualerent, per hanc autem ualerent omnia.

Petrus autem dixit illi, &c.

Amoris Petrus uehementia, quæ ex adfectu tamē erat carnis, sermonē Domini nō fert, indignū se putans, in tribulationibus

tribulationibus deserere, quæ tantopere diligeret. Vnde peccauit non simpliciter: Fesus est enim seipso: Non habuit se de Domino, et scripturæ: et cæteris se fratribus anteposuit. Hæc est igitur fortitudo carnis, imò et prudētia, dum caret Deo. Nā in aduersitatibus esse apud se, ac posse consistere, non est certè uirium humanarū. Ait ergo: Etiam si omnes offendiculum passi fuerint, at non ego. Noui constantiam meam, noui amorem, quo te prosequor, quamobrem nunquam fiet, ut aliquo perturber casu tanto, qui me separet abs te, quicquid tu dicas. Sed Iesus quid? Amē dico tibi, quod hodie, et c. Quam procul sit à uero iactātia Petri, Dominus docet, dū planè diuersum indicat futurū eis, quæ tam arroganter sibi tribuebat ille: nempe terna negatio priusquam bis cantaturus sit gallus. Adeo nihil est, quod nos sustinere possit fluctibus tribulationum per os influentibus, sicut modo dictum, si Deus manum abstinuerit, quamuis Petro longè uisum sit aliter, nam etiam huic Christi sermoni, qui iuramento confirmatus erat, audet contradicere, inquit enim, et maiore quidem uehementia: Imò si oportuerit me commori tibi, non te negabo. Verum quò plus loquitur aduersus Dominum, eò plus peccat, et peccat is, qui bona intentione sic loquitur: Quid si fuisset malicia? Exemplum Petri uidetur uel ideo considerandum diligentissimè, ut intelligamus, quando nam peccet homo peccatum ad mortem, et quando peccet peccatum non ad mortem.

Petrus enim an' nō grauius deliquit sibi fidens, & Christo non credens? At quia amor tam uehemens erga Christum in illud peccatum coniecerat, infirmitate sic respon-
sat, non malicia. Ideo peccatum quamuis in speciem gra-
ue, non ad mortem tamen erat. Contra igitur qui peccat
ex malignitate suis confidens uiribus, Christo diffidens,
& uerbis eius maliciose contradicens, peccat peccatum
ad mortem. Et quid putamus hoc flagitium differre à fla-
gitio in Spiritum sanctum? Facit autem temeritas Petri,
ut & alij discipuli pariter labantur, omnes enim, sicut Pe-
trus, dicebant, se commorituros cum Christo, sed ueritas
Scripturæ, & uerbi Domini praeualuit.

Et ueniunt in locum,
cuius, &c.

Sic inter se colloquentes, ueniunt tandem in locum
cuius nomen Gethsemani, id est, uallis pinguedinum, te-
ste Hiero. iacet ad montis Oliueti radices. Hic quidē octo
relictis, tres ducit in mōtem secum, Petrum, uidelicet, &
Iacobum, & Ioānem. Ad priores ita loquitur: Sedete hic,
donec digressus orauero. Non accipit eos secum, fortassis
quod imbecilliores, non fuissent accomodi spectatores
eius agonis, quem in monte de certaturus erat. Non est
certē cuiusuis oculi imbecillitatem intueri humanitatis
Christi, sicut nec uidere maiestatis eius gloriosam. Quā-
obrem quos aptos fecerat ad hanc conspiciendam in mon-
te, hos

te, hos nunc secum adsumit, ut & humanitatis infirmitatem contueantur, ut ex æquo nossent & maiestatem, & imbecillitatem. Conducit omnibus Christianis ad felicitatem nosse utranq;: nam altera facit, ut miseri de fraternitate eius possimus gloriari. Altera ut de uirtute, et efficacia eorum, quæ gessit per carnem dubitare nequeamus. Postquã uerò iam uenerat in montem unã cum tribus prædictis, coepit expauescere, & angere, nimirum quod omnia, quæ futura erãt uelut ante oculos cernebat, puta proditorem Iudæ, captiuitatem Iudæorum, discipulorum fugam, Petri negationem, sæuiciem in illudendo, cedendo, conspuendo coram summis sacerdotibus, insaniam militum in flagellando, coronando, ridendo coram Pilato, condemnationem iniquam, & crucis supplicium. Hæc uidit ut Deus, horruit ut homo. Postquã enim de humanitate uerè assumpta non est dubium pijs, nõ dubium esse potest etiam de adfectibus assumptis, qui illum passionibus naturalibus fecerunt obnoxium, excepto peccato. Et haud dubiè quanto corpus Christi fuit excellentius, ac subtilius & anima eius nobilior, tanto uehementius malorũ horror, passionisq; dolor perturbauit. Rem sic esse probant quæ sunt Luc. 22. ἤδη γινόμενος ὡς ὕπνιος ἐκτενέσθη πρὸς ἑαυτὸν, Et cum esset in angore prolixius orabat, hoc est, constitutus in tanto propter imminens discrimen horrore, ut is esset uelut agentium animam, &c. Et quis hominum le-

legitur unquam ita fuisse perturbatus? Sequitur ἔγερ-
 ο δὲ ὁ ἰσθὺς αὐτὸ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος κα-
 ταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν. Et erat sudor eius si-
 cut guttæ sanguinis defluentes in terram. Taliter sudasse
 hominem non est auditum à sæculo. Veritatem igitur car-
 nis ad hunc modū probavit Christus, & expauescentiam
 propter mortis imminentis acerbitatē, ut his rectē con-
 sideratis uideremus, quæ turpitudine foret peccati, quæ
 propter tanti dolores essent perferendi Christo. Cæterū
 et uerbis docet animi cruciatū, tristis, inquietus, est anima
 mea usq; ad mortē. Amicis enim noluit esse clā doloris ue-
 hementiā, quo & anima laboraret. Nec est ut quispiam
 dicat, charitatis uim erga Ecclesiam sponsam cruciatu,
 tristitiam, & mortis acerbitatem uelut extinxisse, quo-
 circa quæ dicant Euangelistæ aliò referenda, nequid tri-
 buatur Christo, quod tam immensam charitatem non
 deceat: Nam mihi quidem uidetur pro simplicitate meæ
 fidei, ab homine Christo non esse posse aliena, quæ de car-
 nis eius hic infirmitate scribuntur, cum fuerit homo per-
 fectus. Ignis urit corpus etiam si plenum sit Spiritu-
 sancto. Quid feruentius in charitate Dei, & hominum
 D. Paulo: An putabit quispiam ictus lapidum non sensis-
 se, quibus ad mortem usque propemodum erat petitus?
 Charitas effecit quidem, ut ictus contemneret, at non
 reddidit insensibile. De ueritate carnis Christi dubita-
 ri pos-

ri posset, si non omnia, quæ hic dicuntur accidissent ei uerissimè. Quamobrem ut alibi, ita etiam hoc loco simpliciter ambulare tutissimum.

Manete hic, & uigilate,

Tentatio fidei grauis instabat, quocirca Christus docet suos, quid faciendum ne succumbant. Manete hic ait, & uigilate. Contra hostem uisibilem mirum, quàm profit uigilantia, nam sic non permittitur locus, aut tempus irrumpendi ac nocendi, quin excipiat. Multo magis igitur eadem erit utilis contra hostes inuisibiles: Quò minus enim uidentur, cò diligentius uigilare necesse est, ne opprimant imparatos, laqueos enim iniiciunt admodum noxios. Ex quo clarissimè patet, quid nobis faciendum malo tribulationum instante. In festæ sunt hæc fidei diabolo taliter informante, quamobrem diligenter est obseruandum, quod Christus iubet discipulos. Ipse uerò progressus paululum, ferè ad iactum lapidis ait Lucas: postratus est in terram, & orauit, ut si possibile esset, &c. Orauit, quod erat impossibile, nam aliter Pater constituerat, qualis est igitur hæc oratio? Destitutus omni præsidio humano confugit ad Patrem, oratione docens, quàm caro mortem horret, ut paulo antè dictum, at mox eandem uoluntati Patris deuouet ita, ut peteret, non quod ipse uellet fieri

fieri, sed quod Pater. Aperit ergo, quid naturæ humanæ desiderium postulet, uerum continuo idem ipsum Patris uoluntati subijcit, ut disceremus in omnibus tribulationibus ad Patrem confugientes nos, nostraq; omnia uoluntati Dei uedicare. Videmus habitum corporis in orantibus esse secundum adfectus animi: Prout enim tales sunt uel leti, uel tristes, uel anxij, sic & corpus formant. Hoc ipsum igitur qualitercunq; se constituat, nisi sit ab adfectu dispositum recto, pro nihilo reputabitur.

Et uenit, & offendit eos
dor, &c.

Post orationem inuisit discipulos, forsitan ut doceat quæ conueniebant ijs, quibus instabat tribulatio. Dormiunt autem illi, sic agit caro quod suum est. Polliciti fuerat egregie mortem se passuros cū Christo, Christus monuit ut uigilarent, ex his quæ patiebatur ille corpore & animo, quæq; agebat orando, non potuit obscurum esse, non abesse longius tribulationis tempus, uerum nihil horum carnem poterat continere in officio: Adeo nihil est, quod immutare queat illius ingenium, si uirtus defuerit Spiritus. Præ cæteris uerò cum Petro ex postulat dicens: Non potuisti unam horam uigilare? Q. d. Quomodo morieris igitur mecum, id quod tu ipse iactasti? Nec emphasi caret, quod dicit, unā horā, præter hoc, quod facit ad imminutionem temerariæ pollicitationis Petri. Vigilare, dicit et
go, &

go, & orate, ne ueniatis in tentationem. Vigiliæ in tribulationibus uexantur tentationibus uarijs, quibus si non resistitur, ingerunt interdum, quæ ualde nocent. Quod si tu int erim oraueris, & animum habueris occupatum in Domino, tentationes depereunt, & facilior fit tribulatio, imò per solatium Spiritus per preces impetrati prorsus neglecta. Non est leuiter igitur transcundum, quod dicit: ne ueniatis in tentationem, oratio nanque ueluti scutum obijcitur tentationibus, ne nos superent, modo talis sit, ut adscendat sicut incensum in conspectum Dei, hoc est, sit seria, & fidelis. Ergo si uolumus in tribulationibus, ac tentationibus, quæ nūquam non infestant nos, uincere, habemus arma parata, quæ docuit os Domini, uigilias, et orationem, quibus si rectè fuerimus usi, non erit à quo uincamur, etiamsi petamur crudelius: Spiritus etenim promptitudo iuuanda est omnino subsidio Dei per orationem comparato, unde sequitur: Spiritus quidem pròptus est, at caro infirma. Luctam perpetuam esse Spiritus & carnis satis nouimus. Constat item illum tendere sursum iugiter, carnem uerò sequi non posse, ac pro ingenio tendere deorsum. Nisi ergo precum auxilio suscollatur, perire cogitur, adeo sunt necessariae preces ad eã subleuandam.

Et rursus digressus orabat.

Anxietas, quam patiebatur anima Christi, urget ut non semel, sed iterum atq; iterum orando Patrem adlo-

S S quatur

quatur super una, eadem que re, iisdem que uerbis, ex quo certum est, quã ineffabiliter sit adflictus intra se (ut iam satis dictum est,) etiam antequam ad supplicium deueniret. Sed tolerauit omnia, uicit que, tantum ut nos ad afflictionem æternam possemus euadere: Miseros nos, si hæc non rectis intuebimur oculis, non recto ponderabimus iudicio, quò grati tantæ beneficentiæ per fidem, & charitatem par referamus. Ad discipulos reuersus, iterum dormientes inuenit. erant enim oculi eorum grauari. Nox erat, angor & animi tristitia, quæ Dominus uerbis incusserat, unde caro facta imbecillior, nil nisi dormire poterat. Et dum eos increparet: lenius procul dubio, non sciebant, quid illi responderent. Abijt ergo tertio ad orandum, & tertio redijt, dixit que: Dormite post hæc, & requiescite, sufficit. Adpropinquante Iuda cum cohorte sua, dum que iam nil nisi uigilandum fuisset, iubet Christus discipulos, ut dormiant, & quiescant, non sine amica ironia: q. d. Nolulistis uigilare hætenus uel me deprecante, uigilabitis deinceps, adsunt enim qui somnum uobis excutient. Dormite ergo si potestis, requiescite, si conceditur. At sufficit, nam satis dormitum, satis datum quieti: Venit hora, ecce traditur filius hominis, & c. Sæpe dictum est ab Euangelistis de hac hora, quod nondum adset, dum sacerdotes & Pharisei malum parabant Domino frustra: Nunc dicit Christus uenisse, ex quo patet iterum, omnia quæ Christo mala sunt inflata, & quo

Et quomodo sunt inflicta propter nos, ex dispensatione Patris esse. Vnde sperare merito debemus, ea nobis conducere ad salutem, si nos aptos fecerimus ad oblata fideliter excipienda. Ecce filius hominis traditur in manus peccatorum. Mirum hoc, et stupendum. Innocens traditur in manus peccatorum, pius in potestatem impiorum: uerax in manus mendacium: Sanctus in manus prophanorum: summus in manus infimorum, abiectorum, desperatorum, atque id à Patre Deo. Magnam esse causam oportet, cur illud ita factum. Age Christus paucis eam indicat, Io. 3. Sic Deus dilexit mundum, &c. Felix igitur qui hæc rectè considerans uitam instituit Dei tam inenarrabili dilectione dignam. Infelix qui nomen Christi gerens ea uel negligit ceu uana, uel contemnit, ceu non perfectè salutem conferentia. Quia uerò temporis momentum aderat, cui ex destinatione Patris non erat resistendum, locum facit malignitati Iudæorum, et quicum eis erant, dicens ad discipulos: Surgite, eamus, &c. It obuiam proditori, et multitudini armatæ, quò uideant discipuli, non aliter antea turbatum fuisse, quàm ut uerum indicaret hominem, postquam nunc dispensationi Patris, uelut nihil horrens tam promptus occurrat. Utq; discant interim, ordinationi diuinæ nec posse resisti, nec resistendum esse. Iudæorum autem multitudo intelligat unà cum reliquis, quàm eos nihil Christus timeat, si ueritatis uim.

uim uel hinc possent aliquando uidere, nam hæc talis est, ut non uereatur grauißima quæq; subire, tantum ut maneat incolumis ipsa. Considerandum illud: post preces, et post angeli solatium, ut est apud Lucam, nihil formidinis, nihil tædij præ se tulisse Christum, sed per patientiam uicisse constanter omnia, ut cognosceremus, quid et nobis futurum sit, si tribulationum, aut mortis tempore gradiamur eadem, quæ ipse ingressus est. Consideratio mortis horrorem incutit, confugitur ad preces, ex precibus uenit robur, ut mortis præsentia minus adficiat quàm absentis imago.

Et continuo adhuc eo lo-
quente, &c.

Obstinatus Iudas audet accedere ad Christum, et saluere, et osculari, et adpellare Rabbi, et sic prodere. Osculum nanq; signum erat, quod dederat turbæ, quam antecedebat, ne aberraret in captiuando. Nec illa satis erant, commisit etiam, ut comprehensum caute ducerent, nimirum ne elaberetur. Rebus ad amiciciam pertinentibus abutitur ad prodendum Christi, qui prodi non poterat tamẽ. Et qualis isthæc cæcitas quæso, et unde, rebus tam sacris abuti, et tradere quæ nouit scire omnia? Quæ Iudas sciebat, nõ sciebat, et quæ uidebat, nõ uidebat, mentẽ et oculos capiẽte cupiditate parue pecuniæ, sicut alio quoq; loco

loco diximus. Illud uellem, ut ab hoc exemplo, & alijs similibus disceremus adfectuum potentiam, ut inde uenientes in cognitionem nostræ naturæ, gratiam & auxilium Dei sæpius feruentius, fidelius inuocaremus, ita fieret enim, ut cristas demittentes, & per humilitatem ambulantes apud Deum longè quōdam efficeremur gloriosiores. Sed qualis Christus, qui contra se ista omnia tam patienter fieri permisit? nec solū permisit, sed interim adloquutus est etiam proditorem adeo placidè Matth. 26. & Luc. 22. tanquam spes foret eum adhuc posse lucrificari. Exēplum nobis præfert, omnia quæ mundus infert mala propter Deum, superanda per patientiam. Deinde tanta lenitate peccatores esse tractandos, quanta debent tractari, de quibus spes est in futurum uitæ melioris. Qui scire possumus enim, quando Deus misceatur etiam eius, qui nostro iudicio uidetur impiissimus, postquam nō desunt exempla nobis eiusce misericordiæ? Signo autem conspecto mox iniecerunt manus in Iesum, qui cum Iuda aduenerant, & eum comprehenderunt. Nemo istud legens, uel audiens non conturbatur, nō concutitur, & iure quidem. Quid uerò dum captiuamus uerbum Iesu Christi, ac uel nihilipendimus, aut laqueum iniicimus, trahimusq; pro nostra libidine quocunq; placet? Quid dum eos odimus, detestamur, deuocemus, rafimus, gladio, undis, igni post supplicia uendicantes, qui uerbo Christi præpositi sunt, & fideliter ac prudenter illud tractāt? Quur non

*Et hic concutimur? An putamus non æquè manus ini-
ijci Christo, atque dum caperetur à turba? Inijciun-
tur certè non sine horrendo peccato, caueant igitur,
qui sunt huius peccati rei, ni desinant enim, non mi-
tius punientur aliquando, quàm qui hic Christum tam
atrociter inuadunt.*

**Vnus autem quispiam ad-
stantium, &c.**

*Petrus in eodè ardore persistens, què superius osten-
derat, gladio pugnare uoluit. Amputauit igitur districto
gladio auriculã serui summi sacerdotis, amplius pugnatu-
rus haud dubiè, nisi Dominus prohibuisset: Nam Matth.
26. ita loquitur. Cõuerte gladiũ tuũ in locũ suum, &c. q.
d. Alia pugna Simon est hic depugnãda, quàm que fit gla-
dio: Patientia nanq; uincendus est hostis, qui cõtra me pu-
gnat de iusticia diuinæ: repone igitur gladium tuum in ui-
ginam, et illud consydera, quod omnes qui gladio pugna-
bunt, peribunt gladio, nisi id agãt eo iure quod datũ est à
Patre meo Principibus & Magistratui. Nam adeo non
uult ille sanguinem humanũ fundi, ut hunc fusum etiam à
bestia sit requisiturus, Gen. 9. Aliter nanq; si res haberet,
an non putas subsidiũ angelorũ datũ à Patre pro me de-
pugnantiũ? Vel an non uis, ut scripturæ impleantur, quæ
uerbis Christus Petrũ repressit, ut & nos sciamus, quã
dedecet*

ne deceat eos fundere sanguinem humanum, qui gloriantur de nomine Christi, nisi ius gladij sic iubeat, quod quidē est in manu Principū, non hominis priuati. Nā si illis, dū nomē Christianorū ferre placet, rectē prohibetur uel ira contra proximū, quomodo nō prohiberetur etiā effusio sanguinis proximi? Deinde ut sciamus iusticiā Evangelicā in se nō indigere gladio defensore, sed uerbo Christi, ut quod est uiuum, & efficax, & penetrantior quouis gladio utrinq; incidēte. Hebr. eorum 4. Et quo uno conficietur iniquus ille, de quo. 2. Theff. 2. De Magistratu, qui suos tuctur, ne iusticia illa per uim auferatur, nihil loquimur. Quod demū ad Christū adinet, conferat pius animus precationē Domini, cū oratione, quam hic habet cū Petro, & uidebit clarē, quæ dicta sunt de pauore Christi super crudelitate supplicij, & mortis, tum de proptā uoluntate eius ad obediendum Patri, uerissima esse.

Et respondens Iesus dixit illis.

Significat Christus primoribus. (nam ad hos in primis hæc loquutus est, aderāt enim principes sacerdotum ac magistratus templi, & seniores, ut Luc. ostendit) non esse potestatis eorum, ut se capiant, sed diuinæ permissio- nis ac ordinationis. Nam si aliter, olim præbendissent, docentem uidelicet publicē in synagogis ipsorum, postquam consilium inierant contra eū ueritatis odio iam prædem. Non opus habuissent igitur proditore, non insidijs,

non tempore noctis, non exercitu & armis, non profusione pecunie in proditorem & milites conductos, molestiaq; consultandi, uigilandi, laborandi potuissent carere, si non scriptura Dei ad hunc modum fuisset adimplenda. Nunc igitur horam ipsorum adesse dicit Christus Luc. 22. in qua potestatem tenebrarum exerceant contra se, uerum non nisi permisso Patris, cuius ordinatione quidem ut hæc sunt facta, sine tamen excusatione facientium, ita reliqua fiunt omnia. Impetu igitur facto in Iesum omnes discipuli fugerunt, ut ueritas constaret, qua sic futurum Christus & scriptura prædixerant. Humanam infirmitatem intueri proderit, nam ante crucem uidemur interdum nobis bene fortes: illa dum adest adeo nihil sumus, ut nisi Dominus nos custodiat, actum sit de nobis. An primis igitur, cum Christiani uita nihil sit nisi tribulatio, notanda sunt, quæ superius de orando sunt dicta. Adolescentulus quoque sequebatur Dominum circumamictus sindone super nudum corpus, hunc dum inuaderent adolescentuli ex turba, relicta sindone nudus euasit. Disputatur ille quis nam fuerit non magno cum fructu. Conducet magis quod is fecit reuera, spiritualiter facere. Sindonem reliquit, ut uitam seruaret: relinquenda omnia, ut serues animam.

Et abduxerunt Iesum ad
summum, &c.

Ad Caipham protinus Iesum abduxerunt. Et quare
non

non potius ad Seniores populi? Quia sacer ordo scilicet in causa fuerat, quare hæc mala Domino sic acciderent, quamobrem etiam eò cõuenerant omnes summi sacerdotes, seniores, & scribe. Manifestum sit hinc, quæ pestis sit falso religiosus Episcopus. Habet authoritatem, habet religionis titulum, iudicatur nosse scripturam, atque ad comentem Dei, quicquid ergo dicit, quicquid facit tantum non adoratur. Id uerò cum totum sit falsum, & eos decipiat, deprauetq;, necesse est, qui illud ipsum admirantur ac recipiunt. Videmus pestem ex hoc loco facile. Nam qualis erat Caiphas, tales erant primores omnes, totusq; populus cõtra Christum Domini. Quanto studio sit igitur insudandum Episcopis, ut sint boni uiri in Domino, ne malicia ipsorum, & falsus Dei cultus ab eis in multitudinem demanans omnes inficiat ac perdat, non sine graui ipsorum damnatione, non est oscitanter uidendum. Damnabile est sibi ipsi malum esse, quanto damnabilius itaque malum esse multis millibus? Et Petrus eminens sequebatur, & c. Causam exponit Matth. ut uideret finem. Veritati consonat, animum non prorsus abieciisse illum, propterea quod Christus rogarat pro eo, ne fides eius deficeret. Intrat in atrium igitur summi sacerdotis, uersatusq;, inter famulos sceleratorum ad ignem se calefaciebat, dissimulans interim se discipulum esse Christi. Summi uerò sacerdotes, & c. Religionis ecce principes unà cum toto concilio tunc demum querunt testimonium aduersus Christum,

T ut cum

ut eum morti tradere, qui apud se iamolim ipsum con-
 demnarant tamen. Si nihil habebant iustæ causæ, quær
 comprehenderant? Si habebant, quid erat opus testibus,
 nisi forsitan negasset, quod patrauerat? Igitur uidemus
 quam ex prauis initijs, non possit nisi malum prouenire.
 Statuerant moriendum esse Christo, non habebant cau-
 sam præter odium, & inuidiam ex opinione quod dede-
 rentur, & nihiliferent ob doctrinam eius, hæc uerò cau-
 sa, cum uereretur esse nullam apud multitudinē, ut nulla
 erat per se, quærere coguntur, ea ne tumultum excitaret
 in caput ipsorum. Quærunt igitur testimonium contra
 Dominum, nec inueniunt, & quamuis multi testimonium
 falsum dixissent, nullum erat tamen idoneū satis, ut morti
 propterea adiudicaretur, ne illud etiam, quod quidam di-
 cebant, se audiuisse quod dixisset: Ego diruam templum
 hoc, quod est manibus factum, & tribus diebus aliud sine
 manibus factum extruam, nimirum ut sic ceu uanum ho-
 minē traducētes, omnia quæ fecerat, & docuerat in nihi-
 lum reducerent, imò ut & blasphemū in tēplum Dei face-
 rent. Hæc ergo inuidiæ mala cogitemus, ut quæ subuertēt
 totū hominis iudicium, obnubilantia mentis oculos, imò
 lumen, si quod reliquum erat, extinguentia, nequid simile
 patientes aliquando iudicemus contra Christum per o-
 mnia. Et surgens summus sacerdos, & c. in malis (dici so-
 let) quo quis melior, cō peior. Summus sacerdos, qui Io. 11
 dederat consilium, Christū occidendum esse, ne tota gens
 periret.

periret, cum uideret, rem sic non succedere ad uotum, uiam quærit aliam, an uidelicet ex ore Domini posset nancisci, ex quo uoti cõpos redderetur magis. Ait ergo: Non respondes quicquam ad testimonia illa contra te prolata? Iesus autem tacebat, non erant uerba fundenda frustra, tempus est loquendi, & tempus tacendi, per se testimonia uana erant, atq; ideo uel iudicibus nõ satis placebant, quid igitur respondiſſet? Verum ideo non desinit sacerdos iste summus, sed amplius interrogat, si satis fieri posset consilio suo: Tu es inquit Christus ille filius benedicti? Matth. dicit cum adiuratione per Deum uiuentem sic interrogatum. Astutus in malo Pontifex ille: nouerat enim se aliquid per hanc adiurationẽ effectuum. Christus enim si tacuiſſet, contemptus fuisset accusatus Dei. Si dixiſſet, se non esse Christum, rogasset Caiphaz, cur sumpsisset sibi tantam authoritatem. Si dixiſſet, quemadmodum dixit, habebat quod uoluit Caiphaz. Iam uerò non poterat negare Christus, quod res erat, uenit enim in mundum, ut faceret se manifestum, primo quidem Israëli, deinde Gentibus per totum orbem dispersis, id enim cedebat in gloriam Patris, et in salutem hominum, quamobrem ingenuè respondit Dominus: Ego sum: Nec curauit, quod sibi nõ crederent sic adserẽti, sed quod de ueritate tã seueriter requisitus esset. Nam incredulis mox dicit ad terrorem incutiendum: Et uidebitis filium hominis sedentem à dextris uirtutis, & uenientem in nubibus cœli.

Nunc quidem. q. d. cōtemnitis & me, & quæ dico, uerum non multò post cognoscetis, quod receptus in cœlum ad dexteram sedeam Patris, & inde regnem, uires accipiente regno meo nō solum uobis inuitis, sed etiam resistente mundo. Missurus sum quoq; Spiritum s. in discipulos meos, qui docebit eos omnem ueritatem, quam & confitebuntur liberè coram uobis, non sine stupore uestro: facient item miracula non minora, quàm ego. per nomē meū, hoc est, per meam uirtutem, quod uobis dolēbit. Demum uidebitis in secundo aduentu uenientem me cum ingenti gloria, cum angelis sanctis, in nubibus cœli ad iudicandum uiuos et mortuos. Hac parrhisia usus est Dominus coram impio conciliabulo, ut uidentes illa, quæ post resurrectionem & adscensum eius in cœlū facta sunt, cogerentur fateri apud se, Iesum esse Christū, etiā si non credituri propter indurationē essent in eum. Mirum uerò, ne hoc præteream, cū ca. 12. satis pateat, legis doctores, qui tū erant, non cognouisse Mesiam Deum uerum, & hominem uerum, qua ratione Caiphas hic adpellet filium Dei benedicti. Qui scis autē an ideo, postquam toties audierat, Christum uocare Deū Patrem suum, ut si adfirmaret in præsentiarum quod fuerat rogatus, maiorem haberet blasphemiam intendendi occasionem? Quid olim Rabbinisenserint de promisso Dei nihil dico, loquor tantum de doctoribus, qui temporibus Christi fuerunt in precio. Cæterum auditis, quæ dixerat Dominus, summus sacerdos dilaceratis

dilaceratis uestibus dixit: Quid præterea opus habemus testibus, &c. Indignitatem blasphemie uestium dilaceratione testari conatur, tanquam Dei nomen tam esset ei cordi, ut quod læderet illud ferre non posset, malignus pontifex, hostis Dei, & omnis iusticiæ. Sic solet hypocrisis tumultuari, tanquam æmuletur pro gloria Dei, cum nihil sit tamen quod agit, nisi conculcatio illius. Considerentur tempora nostra, quibus tam uaria consultantur, & committuntur aduersus ueritatem Dei: An uerò non ita, ut uideantur simplicioribus agi contra pestilentissimam quandam seductionem ac heresim? His itaq; gestibus, & hac rogatione, quid opus habeant testibus, & attestatione blasphemie, mouet etiam reliquos, ut rogati, sententiam ferant, Christum esse reum mortis. Videmus iudicium sacerdotum, scribarum, templi primatum, ac seniorum, dum colunt hypocrisim, contra sanctissimam ueritatem. Qui hanc amplectuntur digni sunt morte. Non mirum igitur, dum hodie pariter omnia fiunt ab his, qui religionis prætextu quærunt quæ sua sunt, nõ autem quæ Dei, & proximi, nam postquam Deus permisit, ut tales homines sic gressarentur in Dominum Iesum, filium, inquam, suum unigenitum, an quispiam, qui per uestigia eius ingredi laborat, effugiet? Tanquam uerò condemnatio iam ritè facta esset, quidã conspuere cœperunt in eum, et obuelare faciẽ eius, &c. Et quid ita quæso factum? In fures, latrones, proditores nemo sic furit, mouentur homi-

nes potius misericordia, uellent peccata non patrata. Hic agunt tam petulanter, tam odiose, tam crudeliter, ut mirari quis posset, unde nam causa tantæ crudelitatis. Dicam quid mihi uideatur. Voluit Pater ille cælestis filium suum unigenitum sic contemni, sic cædi, non solum hic, sed per totam eius passionem, ut nos intelligentes noxæ, propter quam illa passus est, sceleritatem, peccatum magis caueremus: ipsum autem, & eum, qui pro nobis illusus, consputus, cæsus, crucifixus est, maiore dilectione prosequeremur: hæc enim quem non mouent, quid queso ad Deum cognoscendum moueret? Deinde quod adinet ad Iudeos, adeo non fert se contemni hypocrisis, ut contra nullum genus hominum flagitiosorum ita seuiat, ut contra sui contemptores, utpote quos & Deo putet non minus abominabiles: miseretur igitur proditoris, non miseretur iusticiæ suæ contemnentis: Neque id solum, sed infert etiam ipsamet pro uirili mala, quæcunque potest sine modo, quod clare uidemus hoc loco. Verum & hæc tempestate quis monachus, aut sacrificus non exhibet se sponte pro carnifice hominis alicuius eximie, ut uocant, Lutherani? Præterea, ubi flagitium nullum est, ut esse uideatur, ita furere oportet, quò fascinentur oculi eorum, qui flagitium non uident. Hæc est sancta illa ratio hominis, si Deo careat.

Et cum esset Petrus in
atrio, &c.

Petri nunc terna describitur negatio, quarum prima facta est ancilla compellante ipsum coram satellitibus pontificis. Illa namq; rogante: Et tu cum Nazareno Iesu fuisti? negavit dicens: Non novi, neque scio quid dicas. Terretur à muliercula magnus pollicitator, ut postea cognosceret, cuiusnam uirium esset, profiteri Christum intrepidè coram mundo. Secunda iterum apud alteram (ut clarè dicit Matth.) ancillam est facta, cum per adfertionem ea diceret adstantibus: Hic ex illis est: unde & magis timens negavit cum iureiurando, non se nosse hominem. Ecce quid timor faciat, quem magistrum, præceptoremq; suum, imò filium Dei uiui toties confessus erat dum esset felicior, nunc in angustijs positum hominem adpellat, negatq; tam seueriter etiam postquam gallus semel, uelut admonuerat dictorum Christi. Tertia contigit, postquã qui adstabant diligentius eum contèplati fuerant, dixerantq;: Verè ex illis es, nam & Galileus es, et loquela tua conuenit. Hi quia cœperant argumentis agere, ueritus ne cõuinceretur, et cõprehenderetur, cœpit Petrus execrari, ac deierare: Nõ novi, inquires, hominem istum, de quo dicitis. Adeo crucis formido carnè obruit, ut omnibus uiribus destituatur, si Deus nõ fuerit auxiliatus. Et iterum gallus cecinit, Tunc igitur recordatus est

uerbi, quod dixerat illi Iesus, &c. Recordatus quidem est postquam cum intuitus est Iesus, ut Luc. ait: nam & antea gallum audiuerat, sed frustra, id quod nunc quoq; factum fuisset, si Iesus non respexisset. Vnde patet, hominis non esse, peccatū suum cognoscere, nisi Dominus inuocatur. patet item quā externis Deus utatur, dum uult admonere, uel aliquid nobis conferre per uirtutem suam. Cœpit igitur Petrus flere pœnitentiā motus, nam huius signum certissimum erat fletus. Consideremus ergo diligenter Petrum hoc loco, ut pœnitentiā uerā, & Euangelicā rectē cognoscamus, postquam à pseudopphetis aliam huius loco tenuimus non sanam, imò nihil quā peccare docentem. Peccauerat Petrus, non considerans peccatum. Iesus intuitus est, & intuendo mentis aperuit oculos, ut quod deliquerat uideret. Vidit ac doluit. Dolor excussit lachrymas, non incussit desperationē: Cœuit deī pro uiribus à peccando, id quod indicauit dolerem esse uerum. Ex quibus licet cognoscere, quā nam ratione pœnitentiā ueniat in corda nostra, nempe si respiciamur à Domino, hoc est, si aperiat misericorditer nobis oculos mentis, quibus uideamus peccatorum turpitudinem, atq; adeo diuinam indignationem, ac iudicium, quo tradit peccantes æternis ignibus. Veruntamen non hæc solum, sed et Domini uideamus misericordiam cum fide, certi quod non deseramur, tantum in fide perstemus, inde fit enim, ne peccata nos ad desperationem adigāt sicut Iudam, sed
ad re-

ad resipiscētiā uocet misericordia, per quā uenia dabitur praue commissorum. Vnde dicit Esa. ca. 30. Si reuertamini, & quiescatis, salui eritis: In silentio & in spe erit fortitudo uestra. Et ne quis roget, quomodo nos Christus respiciat hodie, notabimus per Verbum eius id fieri, nam hoc dum audimus, aperiuntur credentibus oculi mentis, quibus dum nostram contemplantur sceditatem, interim & misericordiam Dei spe certa concipimus, dolore cruciamur, quod egimus contra Dominum tam benignum, tam nos amantem, tam misericordem: Imò contra tam potentem, ut qui habet in manu iudicium seruandi, condemnandiq;. Insuper dolor exprimitur lachrymis, alijsq; modis, qui testificantur ueritatem eius. Fit inuocatio Domini deuota, iugis, fidelis, qua rogamus tum ueniam, tum custodiam nostri, ne deinceps turpiter agendo sanctissimos oculos eius offendamus, agamus uerò poenitus ad uotum ipsius, quæcunq; sunt charitatis: interim manentes, quicquid ab huius sæculi filijs malorū inferri potest propter Dominum: quicquid etiam Dominus ipse tribulationum, infirmitatum, aduersitatum ad coërcēdos nos, uel corripiendos immittit, orantesq; ut per patientiam uictiores efficiamur ad gloriam eius. Hanc poenitentiam inuenimus in Petro, & alibi per scripturam Euangelicam nobis traditam, quam docemus, & inculcamos, sequimur pro uirili, finem sperantes, quem adsequutus est Petrus in Domino. Quid igitur, obijcit aliquis, non poenitent

omnes, qui uerbum audiunt? Breuiter dico. Quid non omnes, quos Christus intuius est poenituerunt? Non respicit similiter, quis dubitare potest enim, quin et Iudam adspexerit dicens, amice, ad quid uenisti? Et turbas dñi alloquebatur: tanquam ad latronem exiisti, & c. Verum nullus respicit, sed crudeliores, quàm antea, facti sunt, & Iudas confugit ad laqueũ. Auditores quoq; uerbi non equaliter audiunt, nam dum ille uocat aures obcludunt pleriq; & auertunt, adfectuum strepitum magis commendant. Talibus igitur ut tenebræ suæ magis placent, quàm uocis Dominicæ lux, ita non inuenit locum apud eos poenitentia.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

Et confestim diluculo concilio, &c.

CONDEMNATUS erat iam à summis sacerdotibus & reliquis præiudicio Dominus, et ob eam causam per totam noctem illuserunt ei. Mane confidentes iidem omnes consilium inierunt, & condemnatum pro more suo mittunt ad iudicem Pilatum, qui Romanorum autoritate illic præsidebat. Verum itaq; redditum, quod iam pridem dixerat Christus. Tradetur enim gentibus, & c. Et

Et interrogauit eum Pilatus: Tu es rex ille Iudeorū? Lucas ca. 23. occasionem ostendit, qua Pilatus ita rogat Dominum. Accusarant enim de tribus eum sacerdotes cum reliquis, nempe quod euertisset gentem: quod uetaret tributum dari Cæsari: quodq; diceret se esse Christū regem. Ob primum Pilatus eum miserat ad Herodem, ut Lucas docet. Ob reliqua sic rogat: Tu es rex ille Iudæorū? Nam prætura propter hoc erat, nequis se ingereret, ac seditionem moueret in populo Iudaico uelut tyrannidē occupaturus contra Cæsare Ro. Iesus aut quid? Tu, inquit, dicis. Confitetur se regem esse, uerum ea ratione, qua disputat amplius apud Io. 18. his uerbis: Regnum meum non est ex hoc mundo: Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utiq; decertarent, ne traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non est hinc. Quibus uerbis Christus formidinem, qua Pilatus nonnihil mouebatur, uult eximere. q. d. non est timendum neq; tibi, neque Cæsari tuo propter me, nā etiamsi rex sum, uobis tamen regnum meum non oberit, quia non est terrenum, sed cœleste, non igitur regnabo, sicut solent reges terræ, modo quodam externo legibus, armis, opulentia, luxu, cæterisq; rebus eiusmodi, sed in cordibus fidelium, iusticia, pace, & gaudio in Spiritus. atq; id dum per me metipsum gubernabo, nā alioqui potestas est mihi data in cœlo & in terra: quocirca gubernacula principum omnia siue sint ecclesiastica, siue prophana manibus ego tenebo. Quietus igitur

estio.

esto, quicquid dicant Iudæi, non erit enim aliquid damni uobis à me, ut quos potestate donauit Deus æternus, Pater ille meus, à qua nemo uos detrahets, usq; dum illi uisum fuerit. Accusabant autem summi sacerdotes Iesum de multis, siquid esset, quod iudicem moueret ad consentiendum sibi Iesum esse uirum maleficum: uerum hic accbat, etiam postquam Pilatus rogaret: Non respondes quicquã, & c? Frustraneum erat omne respõsum, nam aderat hora eius: & ueritas corã porcis non erat spargenda. Nouerat item Pilatus (tales erant accusationes) quod ex inuidia, quicquid fiebat, ageretur, sicut paulò post audiemus.

Cæterum in festo dimittebat.

In festo paschatis mos erat uinctũ ob facinus capitale, quemcunq; peterent Iudæi, dimitti: nam sic testificari uolebant isti, se memores esse beneficentiæ, qua Deus olim patres ipsorum liberarat ex tyrannide Pharaonis regis Aegypti. Erat autem inter uinctos, qui dicebatur Barrabas homo seditiosus, & homicida, quem Pilatus conferebat in proponendo Iesu. Cum itaque non ita malè uellet is Iesu, quærit hinc ansam ipsum liberandi. Igitur ubi turba coepisset rogare, ut faceret, quod haftenus facere fuisse solitus, inquit: uultis dimittam uobis regem Iudæorũ? existimans nimirum fieri non facile posse, præsertim apud populum, cũ quo nunc agebat (de sacerdotibus enim non erat spes) ut Iesum post haberent tam nefario latroni. Sciebat

Sciebat inuidiam summorum sacerdotum ex his, quæ uiderat, ac audiuerat, ex tumultu nẽpe, gestu, facie, clamoribus, accusatione, atq; ex eis rebus, quæ multò ante præcesserant. Agunt ergo strenuè pro adfectu illo nunc etiam nam cõcitant turbam, ut peteret Barrabam, & obtinent, nam ita fecit turba nihil cunctando. Rogante uerò Pilato: quid uellent, ut faceret regi Iudæorum, clamant: Crucifige istum. Quid, inquit iterum, mali fecit? Vehementius clamant, crucifige eum. Non respondent, quid fecerit, sed uerbis ostendunt, quid uelint. Sic stabat sententia, uolebãt crucifigi Dominum innoxium, nec solum innoxium, sed qui beneficijs populum onerarat, nedum adfecerat. Inuidiæ uehementiam iterum licet expendamus, nam nescio si quis sit alius ex potentioribus adfectibus minus satiabilis, imò pestilētius satiabilis, nam præter uindictam nihil explet. Impiam quoq; Pilati æquitatem, uiderat innocentiam Christi, cognouerat inuidiam Iudæorum, & ex eo nonnihil fauerat Domino, nihilominus Pontificum obsequitur malignitati, sicut in sequentibus clarius constabit. Vnum est tamen, quapropter laudandus uidetur per comparationem: Nam quanto stultus ille iudex fuerit sagacior nostris proceribus, hinc facile patet, quod ex his quæ fiebant, protinus nouit summorum sacerdotum inuidiã: Non ita nostri, nam ex his, quæ tam crasse committuntur à summis sacerdotibus, Papis, Cardinalibus, Episcopis contra doctrinam Christi, & eius professores

pessimum

pessimum illum adfectū non intelligunt, sed adiuunt potius, & uelut frigidam suffundunt, imò palàm instigant ac adiuuētō sunt, quò Christus, si dijs placet, quàm ocyssimè tollatur è medio. Quamuis frustra laborent omnes: Christus semel mortuus amplius non moritur, sed in dextera Patris sedens regnat, id quod sentient illi, dum uisitabit Dominus & priuatim, & communiter aduersarios suos. Præterea leuitatem populi denuò colligimus ex eo, quod tam facile persuaderi poterat aduersus innocentē, ac tantū benefactorē suū. Rectè igitur populum uocat ille beluam multorū capitum ob incōstantiam. Verum tales sunt natura omnes homines, qui robore diuino non stabiliuntur, ad præsentem respiciunt utilitatem qualis qualis hæc sit, de futuro nihil pensi habētes, postquam adfectus obtinuerūt uictoriam. Sequitur nunc Pilati stultum ac impium obsequiū, nam uolens satisfacere turbæ, dimisit illis Barrabā, et tradidit Iesum flagellatū, ut crucifigeretur. Aiunt quidam Pilatum quæsisse per flagellationem, & ludibria, quæ permisit contra Iesum, uiam liberandi, quem innocētē cognouerat, scientē quā sepe fiat, ut ex inuidioso reddatur miserabilis, postquam furor satis in illum debacchatus fuerit. Quamuis uerò res ita se habeat, quur quæso iustū, (nā ita uocat Christum manus lauās, ac dicens: Innocēs ego sum à sanguine huius iusti. Matth. 27.) quur inquā iustū & insontem flagellauit, coronauit spinis, illufit, salutauit per ludibrium ut
 regem.

regem, percussit caput eius arundine, inspuit in eum, genibus flexis adorauit? An hæc est uia liberandi à morte, ac non potius inferendi mortem? Sed sic est ingenium humanum, lædit cõtra charitatẽ, & iusticiam humilem in gratiam potentis, ne prouocet hunc in se, etiã si nec fauet, nec diligit, ubi ubi maneat interim æquitas. Quod quidem facimus, ut Dominus detestetur, abudẽ prophetae docent. Esa. ca. 10. 11. Iere. 21. 22. Am. 2. 5. 8. Zach. 7. & c. Deus aut uidet, qualiter agant milites Pilati cum filio suo, atq; dissimulat, ut implerentur scripturæ: Nam Esa. de rebus tam nefarijs sic olim uaticinatus est: Non est species ei, neque decor: Et uidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum, despectum & nouissimum uiro- rum: Virum dolorum, & scientem infirmitatem: Et quasi absconditus uultus eius & despectus, unde nec reputauimus eum, & c. Dissimulat item ob dilectionẽ nostrã, nã ita uoluit iusticiæ suæ pro nobis satisfieri, hoc est, peccata nostra tolli, sicut idem Esa. reliquit. Verẽ languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portauit. Et iterum. Ipse aut uulneratus est propter iniquitates nostras, adtritus est propter scelera nostra: Disciplina pacis nostræ super eũ, & liuore eius sanati sumus. Et paulõ post: Propter scelus populi mei percussi eũ. Hæc adscripsimus idco, ne lectoris contẽplationi super obprobrijs Domini nostri Iesu Christi qdpiã dilationis ad ferrẽ locũ prophete tantũ indicando nã res est digna, quæ occurrẽs mox
 consyderetur

cōsideretur quā deuotissimè. Post quā satis est illūsum
 Domino, exiit eū purpura, quā antea circūderant ut
 regi, & induunt proprijs uestibus, et educunt, ut crucifi-
 gant. Coronam, purpuram, sceptrū nos contēplantes nō
 ludum, sed ueritatem intueamur: Scimus enim Christum
 regem esse regum, & Dominum dominantium, nam re-
 gnū eius regnū sempiternum: & potestas eius pote-
 testas æterna. Igitur quanquam ista sunt omnia per ludi-
 brium illi exhibita, mysterio tamen adeo non carent, ut
 piū pectus cōtemplationem regis cœlestis ex ipsis non
 parū augeat, tantum abest, ut inde reddatur uilior. Nam
 quò contemptior est hic habitus, eò mirabilior, uenerabi-
 lior, ac gloriosior fū intuenti thronum eius sublatum su-
 per omnia, quæ sunt, aut dici ualent sublimia: credenti uis
 dicem eum futurum, in extremo die, uiuorum et mortuo-
 rum, daturumq; tum unicuique prout gessit in corpore.
 Hunc itaq; tantum regem ducūt milites abiectissimi. Age
 Deus tenebrarum potestati permittit iusticiæ solem, & lu-
 cem mundi sic tractari, quod stupendum omnibus. Quid
 enim quæso tenebræ ad lucem: nox ad solem? At hic præ-
 ualere uidentur tenebræ. Et Christus filius Dei uiui per-
 mittit se uinci, cuius uel nutui nihil potest obistere. O di-
 lectionem erga genus humanum. O cōsiliū ad illam no-
 bis probandam. O duriciem nostram, qui tam tepidè re-
 damamus, imò tam non redamamus, adeo nos malum in-
 gratitudinis occupauit, quia Deum & erga nos opera
 eius

eius non consideramus, non curæ sunt nobis, non putamus ad nos pertinere. Largire quæso Iesû potentissime, ut illa dignè contemplantes accendamus, & inflamemur ad redamandum Deum Patrem adeo benignum, & te filium Dei, fratrem nostrû adeo pro nobis obedienter mortuum, ut postquam in gloriam utriusq; uitam hic piè, sanctèq; transegimus, mortemq; feliciter superauimus, illic uiuere concedatur per nomen tuum semper.

Et coëgerunt prætereun-
tem, &c.

Christus baiulauit propriam crucē initio, deinde occurrit Simon, cuius hic fit mentio, pater Alexãdri & Rufi hominum piorum, quem petulantia militum coëgit ferre crucem Domini. Et quæ isthæc immanitas, imponere condemnato supplicij instrumenta? Vel cur non cruces latronum quoq; ceruicibus sunt impositæ? nisi quod crudelitatem omnem uoluit Pater contra filium exerceri, ut uideremus, quale nam esset, quamobrem illa sustinuit, tum ut cognosceremus dilectionis eius magnitudinem erga nos, ut quæ immania ista tolerare potuit in unigenito suo. Sed quur' nam abutebantur milites opera Simonis? Fortassis ob debilitatem Domini, quæ contigerat ex immani tractatione ab hora captiuitatis usq; adhuc. Nam ut parcerent, non leuarunt onere crucis, talis est militû mercenariorû truculentia, neminem respiciunt, nisi à quo sunt conducti:

conducti: nihil moratur, nisi pecuniam, propter quã se in
 istud uitæ genus deuouerunt: et agunt propterea quicquid
 iubetur. Inferre Deo bellũ, inferre patriæ, inferre Turcæ,
 inferre huic uel alteri iniuriam, æqualiter pendunt, nam
 obliti rerum omnium, uentri satisfacere studium est, uel
 mori. Ecce genus uitæ, quod Germani deligimus: Quem
 putamus finem habituros nos, uisi mores istos, & inge-
 nia mutauerimus? Et ducunt eum in Golgotha, & c. Gol-
 gotha Syris, Latinis est locus caluariæ interprete Marco,
 quod damnati capite truncarentur illic. Dominus huc di-
 citur unã cum latronibus, ut eiusdem sortis dum iudicare-
 tur, nomẽ eius abijceretur ut ignominiosum ubique. Sed
 contrarium profus obtigit pro consilio Patris, nam &
 locus consecratus est per sanguinem Christi, & nomẽ
 eius factum est sacrosanctum, laudabile, benedictum in
 uniuersa terra. Et dederunt illi bibere myrrhatũ uinum,
 sed ille non sumpsit. Matth. dicit, acetum felle mixtum
 nulla dissonãtia, fieri potest enim, ut uinum fuerit aceto-
 sum, & myrrha fuerit amara, non ineptè per fellis adpel-
 lationem amaritudo expressa est. Aiunt autem ex more ta-
 le uinum occidendis oblatum. At Christus non bibit, nam
 post cœnam dixerat, se non bibiturum de genimine uitis
 donec ipsum biberet nouum in regno Dei. Postquam au-
 tem crucifixissent eum, partiti sunt uestimenta eius, & c.
 Sic Dauid in Spiritu uiderat futurum, dum dixit ps. 22.
 Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam
 miserunt

miserunt sortem. Vestimenta diuiserunt in partes quatuor apud Ioannem, ut unicuique militi pars cederet: quatuor erant ergo milites, quibus datum erat negocium pleclendi Christum. Acceperunt & tunicam, quia uero contexta erat à summo per totum, non consuta, non diuidebant, sed fortiebantur cuius nam esset. *χιτώνα* uocat Ioannes, quam tunicam nos interpretamur: & est uestis interior proprie sine maniceis. Qualis fuerit igitur tunica Domini, non facile definiam. Certa sunt illa: fuisse uiliorem, & contextam, ut intelligamus, qualiter se gesserit in omnibus Dominus noster, exēplum præferens, ut habētes uictum & amictum contenti simus. Quod adinet enim ad texturam, nemo ueterum ferè non putauit subesse mysterium, uariant tamen. Verisimile uidetur, quod quidam reliquit hodie: Doctrinam significari per uestimenta Christi, per milites hæreticos: Certum est enim, ut hi scripturam diuidant, atque dilacerent, & ueluti cum ipsa ludant: dum quisque pro suo capite, quò libitum est, eam torquet, indiuisam alicui, quod per tunicam inconsutilem est significatum: Nam ita sibi cohæret undique, ut una sit omnino, quemadmodum Spiritus, qui eam suggessit, unus est simplex, & indiuisus. Igitur quanto cum periculo discerpatur, uideant quorum refert, quiq; dilacerant: Equidem puto nihil esse perniciosius, Deoq; magis inuisum. Erat autem hora tertia, &c. Hora tertia crucifixus est Iesus: hora sexta tenebræ sunt exortæ: hora nona clamauit:

Deus meus, Deus meus, &c. nec multò post emisit Spiritum. Et quam inquis horã uocas tertiam, et sextam, &c. Ab hora dici tertia tempus usque ad horam sextam uocari uideo tertiam horam. Quod quidem si rectè dicitur, hora tertia pro secunda parte diei accipitur, & tres horas complectitur: sexta hora pro parte diei tertia, & similiter tres horas habet: hora nona pro parte diei quarta, & tempus continet uespertinum ad finem usque: Erit igitur mane seu diluculum (ne quis querat) diei pars prima usque ad horam tertiam. Hac autem ratiocinatione perit pugnancia, quæ uisa est esse inter Ioannem, qui dicit Pilatum sedisse pro tribunali hora ferme sexta, & Marcum, qui adserit Christum hora tertia crucifixum: nam iudicium factum est sexta nondum existente, sed hora tertia, quod quidem iudicium mox consequuta est Domini suffixio in crucem: Et dum sexta iam esset, tenebræ sunt exortæ.

Et erat inscriptio causæ
illius, &c.

Insriptio fuit: Rex Iudæorum. Non uideo, quin Pilatus sic scribens ridere uoluerit & Christum, & Iudæos. Illum enim nihil minus esse putabat, quàm regem, quod nihil regum secundum mundum adpareret in eo. Iudæos autem notare uolebat de malignitate, qua Christum adfectati regni fecerant reum, miserum, ac pauperem, tantum

tum ut tolleretur. At Spiritus, aliud uoluit, excitat Pilatum, Spiritus inquam bonus, hominē malum, ut titulum ita scribens testimoniū daret. Hebræis, Græcis, & Latinis hominibus ceu iudex, Christum esse regem, Iudæis à Deo quondam promissum ad salutem totius mundi. Breuius igitur multa cōtinet, uidelicet Christum hominem, mortem eius, Deum ipsum esse, salutem per eum esse. Nam primis uerbis, quæ Ioan. habet, Iesus Nazarenus, demonstratur ille, qui fuerat ex Maria genitus, & à Ioseph educatus, quiq; subinde se uocat filium hominis, & suam humanitatem multis modis comprobauit. Mors uero patet, quia titulus supra suspensum iam in crucis patibulum positus erat. Deus indicatur, quia rex est Iudæorum: Rex quidem non terrenus, sed cœlestis. Si cœlestis, ergo Deus, quia non est alius talis, nisi ipsemet Deus. Sed & Iudæis promissus, talis rex futurus erat, ut cuius regnum permansurum esset in sempiternum. 2. Reg. 7. Esa. 9. & c. Constat autem hominis regnum non sic perdurare. In hoc ipso iam nemini non potest certum esse de benedictione ac salute, qui crucifixus est enim, Deum corporaliter in se tenuit inhabitatē. Nam quod passus est innocens per carnem, causam latentem habuit, placuit Patri sic redimi genus humanum. Quod Deus inhabitauit in carne, certum & firmum facit, efficacem esse carnis mortem circa benedictionem tribuam terræ. Ex quibus facile uidetur, titulum non ab ethnico uiro, sed à Spiritu di-

diuino conditum & suggestum esse. Solus igitur ille memorie rectè commendatus admonere potest, qualis nam sit miseris nobis Christus.

Et cum eo crucifigunt duos latro.

Sic procuratum fuerat à summorum sacerdotum consilio, ne esset ignominia, qua careret Dominus, implereturq; quod prædixerat Esa. 53. Et cum iniquis deputatus est. De his latronibus Lucas pluribus scribit ca. 23. Alterum, qui uidelicet pendebat à sinistris, cõiciatum esse Domino his uerbis. Si tu es Christus, serua teipsum & nos: Alterum uerò, qui pendebat à dextris, increpuisse illum: Ne times tu quidem Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidè iustè, nam digna factis recipimus: hic uerò nihil mali gessit. Et post hæc cõuersum ad Iesum dixisse: Domine memento mei, cum ueneris in regnum tuum: Iesum autem respõdisse: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Hæc faciunt, ut mens habeat, quæ condignè secum reputet, primò quidè finem poenitentis, & impœnitentis: Deinde uirtutem fidei. Tertio, purgatorium papisticum rem esse planè ficticiam. Lectori pio uelim ea commendare, nam rectè ponderata & in spem erigunt, & quæ sit uera fides docent, & de uanitate purgatorij ignis contra Papam certificant.

Et qui præteribant, conuiciabantur.

Adhuc non erat impiorum hominũ, qui præteribant, satiatum

satiaturum odium, summorum sacerdotum inuidia, latro-
 num miseranda malignitas. Primi temp'um sacrosanctum
 uelut à Dominò contèptum exprobrāt, cum ipse tamen,
 dum eius habuisset mentionem, de templo corporis sui
 uoluerit intelligi, necnon innuere quid aliquando con-
 tra se patraturi essent Iud. xi. Io. 2. Aiunt item, serua te-
 ipsum, & descende de cruce. Hoc prae dixerat Christus
 futurū. Luc. 4. Dicturi sunt mihi: Medice cura te ipsum.
 Summi sacerdotes inter sese cum scribis dicebant: Alios
 seruaui, &c. Impietas cogitur ferre testimonium Chri-
 sto, quod uidelicet salutem adtulerit multis. Tam est res
 potens ueritas. Vae cognoscentibus eam, & non sequen-
 tibus. Aiunt item: Christus ille rex Israël, &c. q. d. Iacta-
 bandum hominem, gloriatus est se esse Christum Dei, ac
 regem Israël. quare igitur nūc non re ipsa, postq̄ adeo fo-
 ret opus, potētiam suam exertat? Agat quod iactauit, de-
 scendat de cruce, ut uideamus & credamus ei. Hisce ue-
 luti dignis obprobrijs uolebat sacra turba illa neminem
 non abalienare à Christo, tanquā nihil, postquam sic pen-
 debat, certius foret, quā uanum esse quicquid haecenus
 uel dixisset, uel egisset. O mentes hominum caecas, ô pe-
 ctora caeca. Videmus hodie uiros doctos, & sanctos opi-
 nione sua, non minus caecutire, non minus blasphema-
 re, dum nec uident Christum solum esse salutarem, nec
 abstinere à conuiciando pijs, maxime dū ad supplicia du-
 cuntur propter Deū. Videtis, inquiūt, illorū Euangeliū

nunc, uideatis ut custodiantur à suo Christo, uideatis potentiam fidei quam iactant? Cur non ignis uim per eam extinguunt? cur non gladium carnificis obtundunt? cur non carcerem perfringunt? His itaq; uerbis, quid nisi miseros abstrahunt à cognitione uerbi salutis, quo uno & solo pascuntur animæ piorum ad uitam? Age pater familias ista passus est, & uicit per patientiam, igitur, quomodo non eadem acciderent domesticis eius, & per patientiam ipso subueniente uictores euaderet? Cæterum effecit illorum improba conuiciatio, ut alter quoq; latronum à probris iaciendis non abstineret, qui iam tamen laborabat in extremis. Signum erat impatiētiae, miser. eq; desperationis. Ambobus tribuitur ab Euangelistis per *σύναν* *ψυ* seu *εναλλαξιν* numeri, quod alter tantum fecerat, audiuius enim paulò ante, in paradysum à Domino receptum alterum. Discimus ex illis omnibus, inuidiam nec ante uindictam, nec in ipsa, nec post eam misericordiam admittere.

Cum uerò facta esset hora
sexta, &c.

Circa initium horæ dici sextæ, quæ pars est tertia diei, sicut dictum est superius paulò, tenebræ sunt exortæ super totam terram, Iudæorum uidelicet, & perdurarunt usq; ad horam nonam, sol etenim iusticiæ tam crudeliter patiebatur, imò ille qui & lumen dat rebus, & conseruat
in æternum,

in eternum, tantis ludibrijs, tantisq; doloribus per carnem fuit expositus, & uendicatus, ut non mirum esset, si omnia commutata in tenebras sic mansissent in sempiternum. Quãuis ex parte taliter acciderit, nam ludæorum uercordia an non tenebras contraxit, per externas procul dubio significatas, hoc est, mentis caliginem in filio Dei, rebusq; diuinis omnibus, permanentem usq; in diem hodiernum: Et qui scis, an sint unquam desitura? Et hora nona clamauit Iesus, & c. Carnis est hic clamor, quod hactenus non fuerit uehemētius, grauiusq; passa. Et quomodo inquis derelictus fuit, aut esse potuit à Deo? Propter immensum cruciatum, quem caro tum senserat, carentē omni lenimento solatij: uoluit enim Pater, ut illa sic immergeretur doloribus, ut quicquid esset, nil nisi dolorum essent aculei. Adest Dominus suis in omnibus afflictionibus, atq; tormentis, ut quantacunq; sint ista, sentiantur tamen semper aliquod solatium, unde fiat tolerabilius quod infligitur. Hic uerò tam excedebat omnem doloris acerbitatem, quod caro patiebatur, ut etiam ueluti solatio careret Patris: quamobrem ad hoc indicandum se derelictam à Deo clamat. Proderit in tribulationibus, in supplicijs propter Dominum hæc habere in promptu, quò fortius, & constantius in eis perstemus, & imbecillitatem carnis æquius toleremus, ne mille artifex Satan conijciat nos, tanquam fide careamus, in desperationem. Quod reliquū est, uersus est ex ps. 21. in quo Dauidis Spiritus nō

pauca prædixit, quæ Christo in passione contigerunt. Quia uerò dixerat sua lingua Eloi Eloi, quidam uel non intelligentes, uel inuertentes aiunt, Ecce Heliam uocat: certum est irrisionem fuisse ex his, quæ sequuntur: Sinite uideamus, an uenturus sit Helias, &c. Accurrit autem quidam, &c. Et quid hic acetum faciebat, seu uinum myrrhatum inquires? Respondet Erasmus: Quod uinum bibitum mortem acceleret uulneratis. Testem habet Plutarchum in uita Antonij. Addit, idem facere acetum, quocirca fortassis in promptu uas erat aceto, uel acido uino plœnum. Oportuit autem scripturam sic impleri: ps. 68. Et dederunt in escam meam fœles in siti mea potauerunt me aceto.

Iesus autem emissâ uoce magna.

Miraculi uice est, morientem uoce magna, id est, forti ac uiuida clamaſſe. Sed quid clamauit? Lucas ait: Pater in manus tuas commendabo spiritum meum. Fundamentum et originem magnæ spei, inquit Cyrill. uox illa præbet nobis. Credere namq. debemus, cū à corporibus sanctorum animæ abierint, tanquam in manus charissimi Patris bonitati diuine commendari, nec ut quidam infidelium crediderunt, in terris conuersari, quousque sepulture honoribus adfectæ sint: nec ut peccatorum animæ, ad immensi cruciatus locum, id est, ad inferos deferri, ut inere hoc nobis à Christo primū præparato, sed in manus potius Patris euolare, &c.

Ex quibus uerbis non obscure uidemus præter alia, quid ueteres senserunt de igne purgatorio: Sãctos enim à manibus Patris ait excipi. Peccatores aut̃ ad inferos deferri, nisi quis inuenire queat hic hominem nec bonũ, nec malum, qui post mortem ad iusticiam ab hoc igni sit expoliẽdus. Contra Catabaptistarum errorem locus etiam pugnat de animarum dormitione ad extremum usque diem iudicij. Sic uerò clamans emisit spiritum. Ioannes dicit, tradidit spiritum, nemo enim ui eripere potuisset illum. Emisit igitur spõte sua, qualiter & passus erat. Ioan. enim. 10. dixerat: Nemo potest tollere animã meã à me, sed ego ponam eam à meipso, & rursus accipiam eam. Hęc est igitur uia & ratio, qua mundus est à peccatis suis emundatus, translatusq; ex potestate tenebrarum in regnũ filij Dei, neq; est, aut esse potest alia, qualitercunq; reclamet Antichristus cũ omnibus sanctulis suis, Iesus etenim unus est, & Christus unus est, non multi: Vnus est igitur seruator et medicus animarũ, unus sacerdos, unica sui oblatione nãctus æternam liberationẽ, unus rex Dominus coeli et terræ, potens præstare quod sanguine suo præciosos coẽmit. Superest igitur ut dies noctesq; cogitemus, studeamusq; reddere pro his tãtis beneficijs, quæ gratos decet. Id aut̃ erit, si acceperimus cum Dauide calicem salutaris: si inuocauerimus nomen Domini: si uota nostra reddiderimus ei corã omni populo ipsius. Et quid est calicem salutaris accipere? Respondeo. Scimus calicem in scripturis non raro

rarò pro cruce aduersitateq; sumi. Vnde hic dū sic acci-
 pimus, rectè se res habebit. Equidem crucem, quam Deus
 impositurus est, patienter suscipiam, quantumuis sit gra-
 uis & acerbà, sciens salutarem esse mihi postquam est
 imposita à Domino, per patientiam enim possidebimus
 animas nostras. Luc. 21. Incident mala propter parentes,
 fratres, uxorem, liberos, cognatos, seram. Incident pro-
 pter bona, sustinebo. Incident corpori meo, dicam cum
 Iob: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini
 benedictum. Atq; me esse Domini credam, ut qui corripit
 quos diligit. Pro. 3. Interim uerò ne succumbam, inuoca-
 bo nomen Domini, qui solus est, ad quem in aduersitati-
 bus est confugiendum. Id ipsum uult etiam, quamobrem
 sanctos homines ueteris, ac noui testa: reperimus nò aliò,
 dū tribulati sunt, confugisse. Quare Dauid inquit ps. 119.
 Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.
 Sed & Christus ipse quem inuocauit, nisi Patrem in ma-
 lis, quæ hæctenus audiuimus? In terris liberi, dum accidit
 malum, confugiunt ad patres: Quò nos igitur confugere
 mus tribulationis tempore, si sumus filij, quã ad Patrem
 cœlestem? Docemus igitur inuocando Deum ex puro cor-
 de cumq; fiducia, quo nam is loco nobis sit: Pro Deo ha-
 bebimus, & pro Patre fideli, ueraci, potente omnia, & pe-
 tentibus filijs ministrante omnia, atq; hic cultus est etiam
 quo magis illi gratus exhiberi non potest. Reddam & uo-
 ta mea Domino, quæ sum pollicitus, quæq; reddèda sunt.

Videamus

Videamus hic, priusquam progrediamur, de uotis ueterum, si tum melius & de nostris intelligere queamus. Illi (quia tēpus ita tulit) quoties aliquid petiuerunt à Deo: seu ubi Deus aliquod grande beneficium cōtulerat, uouerunt uotum, id est, sacrificium aliquod, et uictimam, pietatem sic cōtestantes suam, id quod is etiam ita statuerat, ad eum modum præludi uolens morti Christi. Quod igitur uouerant pro Dei uo'untate, soluebant: Quamobrem & Dauid hic, quæ uota uouerat, se dicit redditurū coram omni populo Dei. Interea norant tamen pij, non esse uotum Deo magis gratum, quàm laudis, & hoc ipsum soluere gratissimum. Quocirca in psalmis talia ferè uota reperimus, ut ps. 55. In me sunt Deus uota tua, reddam laudationes tibi. Et ps. 60. Psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi, ut reddam uota mea de die in diem. Et ps. 21. A te laus mea, in Ecclesia magna cōfitebor tibi; uota mea reddam in conspectu timentium eum. Hac uerò ratione ad uictimas adiungebant & laudem Dei, & gratiarum actionem, ut sine quibus uictimæ nihil erant. Esa. 1. Nunc ergo, cum illa uota sint abrogata pœnitus, (uenit enim, cui hisce prælusum est) eis relictis ad uera uota, quæ scimus nunquam non fuisse gratissima, respiciamus: Hæc autem sunt, cor contritum, spiritus contribulatus, et mortificatio. Deinde Laus Dei, & gratiarū actio. Demum beneficentia in proximum. Hebr. ult. Hæc itaque reddenda sunt nobis corde fideli, et nihil acceptius faciemus Deo.

Pro

Pro beneficijs ergo per filiū collatis, quæ diximus, repetit, ea si prestiterimus fide, qua debemus, salui erimus.

Et uelum templi scissum
est in, &c.

Prodigia hæc à morte Christi, quanquam docent creaturas inanimas creatori suo quodammodo condoluisse, non dubium est tamen, quin aliquid ultra id significarint, ut hic uelum templi scissum: (erat autem uelum hoc interstitium in templo inter sancta, & sancta sanctorum.) in duas partes, licere deinceps intrare in sancta sanctorum, hoc est, in coelum, quod antequam Christus esset glorificatus non licebat. Et apud Matthæ. terram motam significare terrarum orbem commouendam prædicatione uerbi Christi. Petras scissas, duriciem cordium per poenitentiam emolliendam. Aperta monumenta, & corpora suscitata uirtutem mortis Christi, qua uiuificantur fideles, tum & resurrectionis futuræ certitudinem, &c. Centurio, qui ex aduerso adstabat illi, &c. Miles hic quanto plus habebat cerebri, quam doctorum & religiosorum Pontificum & sacerdotum turba, utpote qui ex integritate claritatē que uocis emisse, tantum didicit, ut confiteretur: Verè homo hic filius erat Dei, quid si doctrinam audisset Christi, cognouisset sanctissimam eius uitam, ac miracula uidisset? Sed hæc sunt passionis Christi primitiæ, ad gentes Euangelij gratia deducenda

tenda erat. Id est autem, quod Christus dicit Ioannis 12. Nisi granum frumēti deieclum in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si uerò mortuum fuerit, multum fructum adfert. Et paulò post: Et ego si exaltatus fuero à terra, omnes traham ad meipsum.

Erant autem & mulieres, &c.

Mirum, discipuli fugerant, manserant autem mulieres: què admodum & Iudæi crucifixerūt Iesum, uir ethnici & miles confitetur Christum filium esse Dei. Mens Dei potest in huiusmodi factis uideri aliqua ex parte, agit pro consilijs suis rectè & iustè, ut cunq; nobis illa iudicentur, nā iustus Dominus in omnibus uijs suis, et sanctus in omnibus operibus suis. ps. 144. At Maria hæc quæ fuerit, ex Luca patet ca. 8. nēpe de qua septē exierant demonia. Maria altera mater fuit Iacobi parui (nam græcè legitur μαρτὰ, & cognomentum iudicatur) & Ioseph: hanc uerò Theophylactus putat matrem Christi, & illorum fuisse nouercam, ut quos Ioseph uirginis maritus ex priorè genuisset uxore. Salome filiorū Zebedæi mater fuit. Stabant à longè spectantes, nam dilectio cōpulerat, ut abesse non possent: tum etiam Mariæ matris præsentia: muliebris autem uerecundia suadebat ut starent procul: quamuis apud Io. Mater Iesu steterit iuxta crucē, id quod considerandū est contra eos, qui dū homines conati sunt permouere ad lachrymas, talibus sunt usi prestigijs: Beatissima

Beatissima uirgo Maria propter anxios dolores capillos
 dum filius ductus est, lacerauit, clamore repleuit omnia,
 nudauit ubera scissis uestibus, et tandem defecit, uti pi-
 uum pectus per seipsum haud difficulter cogitare potest. An
 uerò stare iuxta crucem, & uidere clauis filium unigeni-
 tum adfigi, in aërem tolli, pendere, atque mori, animi fuit
 adeo inanis fide, ac imbecillis, ut tam impotenter se gese-
 rit, dum ille ad ista omnia ductus est? Sed diuina consyde-
 rantur haud aliter sine fide. Quid ni potius talis subit co-
 gitatio? Stetit Diua uirgo iuxta crucem, uiditq; dilectissi-
 mum filium tractari tam immaniter usq; ad mortem, ni-
 hil interim aduersus tortores loquens, nihil faciens, imò
 & nihil mali cogitans, oportet igitur in muliebri pecto-
 re fortem fuisse fidem, animi robur admirabile, constan-
 tiam insuperabilem, imò & certam cognitionē, ad quæ-
 nam mors innocētis tam acerba profuerit, quodq; omni-
 no fieri sic oportuerit ex consilio Patris. Nisi enim ani-
 mus fide tam solidus fuisset, quomodo crudelitatem tam
 inhumanam ualuisse intueri? Non est enim hominis ui-
 dere liberos sic trucidari posse. Fortitudo igitur uirginis
 quæ erat ex fidei de filio certitudine (quantus quantus
 fuerit dolor secundum carnem: de quo Luc. 2.) exemplo
 potius nobis esse debet, quod imitemur uel uiri, quicquid
 accadat uel nostris, uel nobisipsis propter Dominum, tan-
 tum abest, ut ab ipsa discamus ex impatientia in eiusmodi
 casibus imbecilles esse. Cæterum mulieres illæ, complu-
 resq;

resq; adhuc alie sequuntur Dominum erant ex Galilea, et ministraverant ei de facultatibus suis. Ex quo uidere licet, ut etiam Dominus pro spiritualibus acceperit carnalia: Dein uti que accipiebant spiritualia non grauarentur carnalia rependere.

Et cum iam uenisset uespera, &c.

Dies sexta uocabatur Iudæis parasceue, quod præpararent in eo, quæcunq; erant sabbato necessaria. Tum hæc præsens ad edendum pascha destinata fuerat. Venit igitur Ioseph, &c. Hic Ioseph ab omnibus Euangelistis describitur: Matthæ. diuitem, & discipulum Iesu uocat. Mar. noster honestum senatorem, expectantem regnum Dei. Luc: decurionem, uirum bonum, & iustum, qui non consenserit consilio & facto Iudæorum, & expectantem regnum Dei. Ioann: discipulum Iesu, sed occultum propter metum Iudæorum. Hæc quidem diligentia uideatur significare neq; diuitias, neq; honores in causa esse, cur quispiam excludatur à regno Dei, tantum agat Iosephum, hoc est, sit Christi discipulus, etiam occultus: nam ueniet tempus, quo se timore seposito manifestabit, uti præsens exemplum satis indicat. Is igitur sumpta audacia, &c. Viuente Christo non ausus est Ioseph prodere, ne forsitan excluderetur è synagoga, quod continebat in corde. Nunc eo defuncto Pilatum adire non ueretur, & petere corpus ipsius. Ex quo præter studium, quod à morte crescit in bonos uiros, certum est Christi mortem

X habuisse

habuisse uirtutem talem, ut animum antea timore sepul-
 tum, nunc uelut in uitam restituerit: Id quod & in Ni-
 codemo (de quo Ioannes meminit) similiter comproba-
 tum est. Patet etiã illos duos quamuis propter Christum,
 dum adhuc in uinis esset, nondum fuerit tantum roboris
 relinquendi uidelicet omnia, tamẽ quia expectarãt regnũ
 Dei, non esse abiectos à Domino, atq; demum esse datum
 spirituum robustum, ut omnibus contemptis ostenderet,
 qualis nam hætenus fuisset Christus sibi: Tantum est, uel
 infirmos adhærere Domino. Pilatus autẽ admiratus est,
 & c. Admiratus est iam esse mortuũ, quod huiusmodi ge-
 nere supplicij adfecti soleãt plerũq; diutius uiuere, quod
 uidemus in latronib. rotæ iã etiã intextis. Aduocat igitur
 Centurionẽ, qui mori uiderat Christũ, rogatq; an iam du-
 dum mortuus esset, & re comperta, donat corpus Iosepho.
 Pro dono igitur grandi charoq; Ioseph accipiens,
 sindonẽ linteũ subtilissimũ emit, et corpus Domini per-
 unctum mixtura myrrhæ & aloẽs (attulerat enim Ni-
 codemus unguentum illud ad libras ferè centum) inuol-
 uit, deposuitq; in monumento, & c. Age uideamus quæ
 facta sint. Dum uixit Christus nil uidere licuit nisi hu-
 militatẽ, & horrenda multa. Ipso mortuo protinus ecce
 quam honorifica sepultura: Viri magni & honesti sepe-
 liunt: adparatus est magnificus: sepulchrum in horto no-
 uum, in quo nemo adhuc iacuit. Hæc indicio fuerunt, qua-
 lis nam Christus fuerit illis uiris, puta bonus, innocens,
 uir

uir Dei, qui magnifica sepelitione foret dignus. Quamuis credibile, de gloriosa resurrectione illa nihil dum eis fuisse uel scientiæ, uel spei, sicut neq; discipulis fuit. Discimus igitur ex uita & morte Domini, pijs hominibus hic in mundo uitam calamitosam esse, mortē uerò sequi præciosam in conspectu Dei, & omnia post mortem esse magnificentissima, gloriosissimaq; multæ namq; tribulationes iustorum, sed de omnibus his liberabit eos Dominus, & c. Psal. 33. Aduolutus autem lapis ad ostium monumenti fures abaruit, & resurrectionem certiore atque clariorem fecit. Insuper Maria Magdalene, & Maria Iose spectabant ubi poneretur, nunc quidem in animo uoluētes quò nam honore corpus dilecti adficerent, at quia tempus prohibebat, manent usq; dum liceret, sicut deinceps audiemus.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

Et cum præterisset Sab-
batum, Maria, & c.

SEQVITVR historia de resurrectione Domini, quæ quidem, ut est ad credendum necessaria, ita ab omnibus Euangelistis diligentissime describitur, quamuis interim dum quisq; prout Spiritus indidit, reliquerit, obscuritas, & uelut dissonantia, (quæ uerè nulla tamen est) nã

mirum ad fidem exercendam obueniatur. Exercuit ea multos apud ueteres, quamobrem quæ uisa sunt ad posteros demittentes ueritati subuenerunt pro uirili: Hodie uerò qui sunt in eodem exercitij genere, non parū clarius rem exponunt, qui quidem postquam sunt in manibus, nō est, ut ego pluribus de concordantia repetam, quamobrem Marcum exponemus ubi de resurrectione paucula quedam, tum de concordia Euāgelistarum super resurrectionis negotio præmissa sunt. Et primo quidē, quod ut mors Christi resurrectionem præcedens probauit hunc hominem fuisse uerum, ita resurrectio probauit uerum ipsum esse Deum: Vnde confitemur Christum uerum Deum, & uerum hominem. Deinde quemadmodum, quod adinet ad nos, mors peccata nostra deleuit, atq; ita peccato mortuos reddidit: sic resurrectio nos iustificauit, uitamq; restituit peccato mortuis, ut mors nostra circa peccatū sit in morte Christi, & resurrectio, seu uita nostra sit in resurrectione Christi. Rom. 4. Videmus igitur quā fuerit necessaria Domini resurrectio, quāq; sit nobis necessaria resurrectionis fides: Si enim Christus, inquit Paulus, nō resurrexit, inanis uidelicet est prædicatio nostra. Inanis est & fides nostra. 1. Cor. 15. Et fide resurrectionis uacuuus, non credit Christum esse Deum. August. itaque rectè dicit in ps. 101. & 120. Fides Christianorum resurrectio Christi est. Nō enim laus fidei Christianorum est, quia credunt mortuum Christum, sed quia credunt resurrexisse

rexiſſe Chriſtum: Nam mortuum & paganus credit, & hoc tibi pro crimine obijcit, quia in mortuum credidiſti. Quæ igitur, inquit, laus tua? Credere reſurrexiſſe Chriſtum, & ſperare te reſurrecturum per Chriſtum: hæc eſt laus fidei: Si enim credideris in corde tuo, quia Dominus eſt Chriſtus Ieſus, et cõfeſſus fueris ore tuo, quia Deus ſuſcitavit eum à mortuis, ſaluus eris Rom. 10. Non ait: Si conſeſſus fueris, quia Deus eum tradidit occidendum, ſed eum quia Deus ſuſcitavit à mortuis ſi conſeſſus fueris, ſaluus eris: Corde enim creditur ad iuſticiam, ore autẽ conſeſſio fit ad ſalutem. Quare autem, inquis, credimus & mortuum? Quia credere eum reſurrexiſſe nõ poſſumus, niſi prius mortuũ fuiſſe credamus. Quis enim reſurgit, niſi mortuus fuerit? Quis expergiſcitur, niſi prius dormierit? Huc quoq; facit Ionæ prophetæ ſignum, de quo Dominus Matth. 12. Generatio prava & adultera ſignũ quærit, &c. Nam qui non credit, quod Chriſtus reſurrexerit, non habebit ſignum aliud ſalutiferum. Reſurrexit ergo Dominus uerè, atq; ita comprobavit diuinitatem ſuam multò clariſimè Rom. 1. Qui declaratus fuit filius Dei cum potëtia, ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex eo quòd reſurrexit è mortuis Ieſus Chriſtus Dominus noſter, &c. Confirmavit etiã quæcũq; ſunt nobis per mortem promiſſa, nempe remiſſionem peccatorum. Rom. 4. Chriſtus mortuus eſt propter peccata noſtra. Et. 1. Petri. 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo

super lignum, quò peccatis mortui iusticiæ uiueremus. Et Io. 1. Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Iustificauit, id est uiuificauit credētes, nā resurrexit propter iustificationem nostri. Laudāndus est Deus, inquit Petr. 1. cap. 1. & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui iuxta copiosam misericordiā suam regenuit nos in spem uiuam, per hoc, quod resurrexit Iesus Christus &c. Nec moritur deinceps Rom. 6. Sed regnat rex cœli & terræ .1. Cor. 15. Nā oportet eum regnare, donec posuerit omnes inimicos suos, sub pedes suos, ut et nos ambulemus iustificati in nouitate uitæ. Et est nostræ carnis resurrectio, quā expectamus, in Domini resurrectione, tum indicata, tum confirmata. 1. Cor. 15. Oportuit igitur cā discipulis esse quæ testatissimam, ut pote quibus erat mundo persuadenda. Quod sciens Dominus per dies quadraginta uariè contestatus est ipsam. Vt igitur discipulis ita & nobis opus est esse certissimam, nam nisi talis fuerit, uacillabit, ut initio dictum est, fides nostra. Nunc uideamus de cōcordia. Exierant haud dubiè simul mulieres omnes, uerum non simul uenerant ad monumentum, nam Magdalene & altera Maria uenerunt dum noctis iam instaret finis, quòd tempus à Matth. dicitur uespera, luce scēs in primam Sabbatorū, id est, in diem, quam nos Dominicā adpellamus. Reliquæ uerò, ut Salome, & Ioanna, & adhuc aliæ, quamuis diluculo uenerint, tamen sol iam inceperat illustrare cœlum ab oriente. Quamobrem uidetur doctis ac
pijs

pijs uiris, ubi terræ motus esset factus, mulierculas terri-
tas ab itinere deflexisse in locū aliquem securū, & Mag-
dalenam unā cum altera ueluti præmissam ad uidendum
sepulchrum, ut Matth. habet, non autem ad uingendum le-
sum. Constat enim Angelo descendente de cælo terræ-
motum factum esse magnum, quo nimirum uoluit Domi-
nus ostendere potentiam resurrectionis suæ: Quamquam
enim lapis ingens esset aduolutus ad ostium monumenti,
& idem à Iudæis obsignatus, custodibusq; munitus, eru-
pit tamen Christus Dominus, omnia fortiter perfringēs,
ut cuius potentia uel mōtes locum dare coguntur. Vt igitur
Magdalena uiderat lapidem reuolutum, comite re-
licta, cæterisq; neglectis, ad Petrum & Ioannem recta
cucurrit querens, sublatum esse Dominum suum, & ne-
scire ubi posuerint eum, nam ita Ioann. scribit. Cum ue-
rò nec altera Maria interim ad reliquas adierit, uerifi-
mile est ad monumētum hæsisse. Tum illæ, postquam nec
Magdalene, nec altera redissent ad se, iāq; stupor ex ter-
ræ motu abiisset, et sol rubefaceret cælum, animo sumpto
similiter pergunt ad monumentum. Et cum totæ essent
in unguendi proposito, quærūt inter se, quis reuoluturus
sit lapidem ipsis ab ostio monumenti. Atq; interim acce-
dentes ac respicientes, uident lapidem reuolutum. Erat
enim magnus ualde, ut Mar. noster ait. Et ingressæ in
monumentum, (quod non fecissent, si lux defuisset orien-
tis diei) uiderunt adolescentem sedentem à dextris. &c.

Angelus Domini resurrectionem nunciat primus uerbis
 admodum placidis, nihilominus audientes illæ correptæ
 sunt tremore ac stupore, & fugerunt à monumento: nec
 cuiquam aliquid dixerunt, timebant enim: Sic Marcus.
 Abiisse igitur aliquò, ubi sese collegerint omnino uide-
 tur. Interim Petrus & Ioannes excitati per Magdale-
 nam uenerunt hac ipsa cemitante, & dum neque corpus
 Christi reperirent, neq; uiderent Angelum, reuersi sunt:
 Maria uerò manet, flet, querit, inclinat se in monumen-
 tum, & uidet duos Angelos amictos albis, & paulò post
 Christū ipsum in specie hortulani. Hæc Io. Dein abit ad
 discipulos, & adnunciat ex ore Domini, resurrectionē.
 Postquàm hæc discesserat, animis collectis reuertuntur
 & aliæ, uident pariter duos angelos, & seuerius audiūt
 dicentes: Quid queritis uiuentem cum mortuis? Non
 est hic, sed surrexit. Recordamini, ut dixerit uobis & c.
 Luc. Igitur regressis, Christus adparuit in uia salutans,
 ac mandans discipulis renuncient, quòd in Galileam
 profecti uisuri essent ipsum. Hæc breuiter à nobis ab
 alijs fusius & clarius dicta sunt. Siquid est dictum imper-
 fectius, aut obscurius ab illis petatur, scio nemo nõ satur-
 abibit. Nunc ad Marcū. Et cum præterisset sabbatū, & c.
 hoc enim die quieuerant secundum præceptum. Luc. 23.
 Maria Magdalene cæteræq; mulieres, quæ fuerāt sequit-
 e Dominum, emerunt aromata, ut ungerent Iesum. Ar-
 dor charitatis, quo fruebant, sic in apertum se statue-
 rat,

erat, ignis est enim charitas, latere non potest. Et summo diluculo diei primi sabbatorum. Descriptio est exortus diei, quam Dominicam nos dicimus, erat aut prima dies septimanæ sequentis. Veniunt mulieres ad monumētum exorto sole. Iter ingressæ summo diluculo perueniūt ad monumentū, postquam sol iam esset prope horizōtem, ut exortus dici posset, non enim multò post adparere totus solet. Inter eundem uerò dicunt inter sese. Quis reuoluet, &c. Quod sic rogant, docet nec Magdalenam, seu quampiã aliã fuisse apud eas, ex qua de sepulchro, uel de Christo aliquid rescuerint, nec ad monumentū rogationē esse factã, sed, ut diximus, in itinere, ubi iam nō longius abessent, quàm ut locus conspectus posset lapidis admonere. Nec erat uirium muliebrium amoliri tantum lapidem, erat enim magnus ualde. Verum dum adesent, & respicerent, uidēt reuolutum. Angelus enim Domini descendrat de cælo, Matthæi 28. Et ingressæ in monumentum, &c. Tam fuit amplum hoc sepulchrum, ut intrare posset mulieres, quemadmodum apud Ioannem quoq; Petrus & Ioannes ingressi dicuntur. Vident Angelum adolescentis specie sedentem à dextris, nam et à dextra Dei missus erat, ut adnunciaret bona, stola amictum candida. Quo quidem colore significabatur triumphantis, & immortalis iam Christi gloria, nimirum ut in nobis fidei robur in Christum Dei filium excitetur potentius. Et expauerunt: Quia subitum fuerat, & inexpecta-

tum hoc spectaculum. Verum Angelus non permisit illas diutius pauore turbari, protinus hortatur enim, ne ex pavescant, se nosse demonstrans, quid nam agant, ait enim, Iesum quaeritis Nazarenum, surrexit, non est hic, ecce locus ubi posuerunt illum: Mox praecipit, ut discipulis & Petro Christum rediuiuum praecessurum eos in Galileam renunciaret. Petrum nominat praeter ceteros, eo quod tristior illis propter abnegationem tertio factam, & poenitentiae magis deditus, merebatur resurrectionis gaudio perfectius impleri. Ex eo quod Angelus cognouerat animum pium muliercularum, & ipse cognosci debebat, & pauor euanescere, ut alacriores effectae diligentius animaduertissent, quae dixerat ille. Verum nouum spectaculum, & inopinatum effecerat, ut inter timorem & gaudium fluctuantes, nescirent quid facerent. An non et uox illa, surrexit, non est hic, debebat abstergere quicquid fuisset tristitiae, turbationis uel: suauis est enim, iucunditatis & letitiae plena, & qua non est alia, quae plus fidei ac spei pijs mentibus tribuat. Sed & locus ad certitudinem rei demonstratus, & nuncium deferendum ad discipulos non nihil eius, quod diximus, potuisset efficere, nisi caro tam esset habes ad diuina omnia uel intuenda, uel recipienda. Verum inquis, quid nam in Galilea potius uolebat discipulis adparere Dominus, quam in Iudaea? Fortassis ob getis humilitatem, ex qua statim initio quoque discipulos collegerat: & ut iucundior foret his adpari-
tio

tio Domini in loco tutiore. Mulieres igitur abeuntes, cito fugerunt, &c. Stupor, tremor, ac timor impulerant, nec angeli mandatum expedierunt, ut pote non accedentes ad discipulos, seu ad quempiam alium, nam timebant.

Cum surrexisset autem Iesus, &c.

Circa uesperã parasceues sepultus est Christus, mansit ita sequenti nocte, totoq; sabbato, & iterum nocte sequenti. Die tertia, id est, primo mane sabbati, hoc est, hebdomadis die prima surrexit, & adparuit Magdalena, de qua septẽ eiecerat demonia. Adeo non contemnit mulierẽ peccatricem, postquam uero corde se Domino Deo consecrauerat. Eiectis enim spiritibus malis secum illam circumduxerat (sicut & alias adhuc multas) de bonis eius se suosq; sustentarat, summẽ dilexerat, et nunc post resurrectionem adparet illi primò, facitq; ad discipulos resurrectionis nunciam primam, nam post hanc, ut dictum est, & reliquæ nunciarant idem. Et quur, posset aliquis rogare, per mulieres sic egit potius? Quod ad discipulos adtinet, ut uiderent, quàm hoc genus planè nõ esset abiectum apud Deum, si fide polleret: atq; ideo deinceps æquẽ curam eius in mundum emissi gererent, atq; uiuorum: Non enim in tibijs uiri beneplacitum erit ei. Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius. Vnde Paul. quoq; deinde scripsit. Non est Iudæus neq; Græcus, non est seruus neque

que liber nō est masculus neq; foemina, omnes enim unus estis in Christo Iesu. Gal. 3. Quod attinet uerò ad mulieres: ut eas reuocaret à mœrore & lachrymis ad summam leticiam. Et quemadmodum, inquit Cyrill. de Magdalena, in paradyso, quoniam diabolo mulier ministrauerat, in doloribus audiuit se parituram filios, ita nunc in horto à maledictione liberata, plorare perhibetur. Mititur autem nuncia ad discipulos, ut ueluti prima mulier, quia diabolo ministravit, & se & mulierum genus unà perdidit, sic & hæc mulier, quia Christo ministravit, muliebri genus à maledictione in se prima liberet. Hæc ille. Quæ quidē ut dicta sunt de Magdalena, de reliquis possunt pariter accipi. Mulier igitur, quamuis sit imbecillis, quamuis obnoxia multis calamitatibus, quamuis obedientiæ uiri subiecta, non est tamen apud Deum contemptui, nisi contemnat seipsam illi non adhærendo per fidem. Solatium hinc esse potest igitur haud ubiq; obuium omnibus mulieribus: quamobrem, dum opus fuerit, diligentius etiam inculcandum. Age uerò Magdalenc postquam exequuta fuerat, quod erat commissum, apud Lucentes ac stentes: Id est, nunciarat Iesum uiuere, et uisum esse à se, non crediderunt. Luc. dicit: Visa sunt apud illos ceu deliramentum uerba illarum, neq; crediderunt illis. Infirmitas discipulorum ex eo patere potest, quod uerbum exciderat, quo toties fuerat Dominus testatus se tertia die resurrecturum. Nam hoc ipsum si tenuissent memoria

memoria, quomodo pro deliramēto duxissent, quod nunciaret Maria? Dixissent saltē, exquiramus quid illa nunciet. Verū tarditas illorū credendi resurrectionē quamuis à natura, doloribus, tristitiāq; foret, tamen uidemus ex eiusdem historia, quā Christus uoluerit eam sensim ipsis instillatam, quò mundo possent fortiter ac constanter in futurum testificari de ipsa, ut de re, qua habita fide deliter, & salus habetur.

Post hæc autem duobus ex ipsis, &c.

Lucas multis hanc narrat historiā, & clarius, quā ut indigeat longa declaratione. Vnum tantum adijciam, resurrectionē probari duobus testimonijs aptissimis: Interpretatur scripturas de se usq; à Mose, quò uidelicet oportuerit Christum illum Dei sic pati, et intrare in gloriam suam. Et Frangit panem eo modo, quo, dum in uuis esset, consueuerat, mox deim euanscens. At duobus his, quæ uiderant, renunciātibus, fides, sicut mulieribus, non est habita. Hoc postremum adiectum arbitror propter Thomam, reliqui namq; illis aduenientibus continuo dixerunt: Surrexit Dominus uerè, & adparuit Simoni. Et post hæc indicarant duo, quid sibi euenisset in uia, quomodo cognorint Dominum in fractione panis.

Postea discumbentibus illis
undecim, &c.

Videtur adparitio præsens facta, dū Thomæ se præbuit

buit palpandum, & tractandum, ut Io. scribit cap. 20. Correctio autē quamuis ad omnes pertineat, utpote qui mulieribus non credidissent, quæ uiderāt ipsum, & ex præcepto resurrectionem narrauerant, tamen ad Thomam præcipue spectat, ut qui nec apostolis credere uolebat, nisi uideret in manibus eius uestigium clauorum, & mitteret digitum suum in uestigium clauorum, & mitteret manum suā in latus eius. Exprobrauit ergo incredulitatem illis, & duriciem cordis: Quia uerbum ad se missum non receperāt, et nihil eorū quæ prius de resurrectione cum eis loquutus fuerat in mentem reuocauerant. At qui scis, an propter miseros nos & incredulitas isthæc tum fuerit, tum exprobrata sit? ut uidelicet resurrectionis fides in nobis redderetur ualidior, postq̄ uideremus quàm manifestis indicijs illa discipulis foret comprobata?

Et dicebat eis: Ite in mundum, &c.

Resurrectione iam satis superq̄ cōfirmata, quia prope erat, ut relicturus esset mūdum, uellet autem relinquere, qui quod egerat ex mandato Patris, prædicando per orbem diffunderent, discipulos puta, quos hætenus fouerat, erudierat, exercuerat, præcipit quid' nam deinceps sit, & quomodo agēdum eis. Ite, inquit, in mundū uniuersum, & prædicate, &c. Paucis uerbis rem multo maximā præcipit, nēpe, quomodo salus, id est, uita æterna possit acquiri post hanc uitā: Et tria dicit: Prædicate Euangelium omni creaturæ. Et: Qui crediderit, & baptizatus

tus fuerit, saluus erit. Et: Qui uerò non crediderit, con-
 demnabitur. Est autem Euangelium, quod pœnitentibus
 in nomine Christi remittatur peccata: Luc. ult. Hoc oportebat à discipulis prædicari in omnes gentes sine discrimine, Christus enim omnibus uenit, quamobrem eius uirtutem, & potentiam conueniebat omnes nosse, id quod fieri non potuit, nisi per prædicationem, de qua prædictum erat quoq; ps. 18. In omnem terram exiuit sonus corû, & in fines orbis terræ uerba corû. Ex ea uerò quæ ad modum salus potuit cognosci uera, solida, infallibilis, æterna, sic & illud cognosci potuit, ac potest, nõ esse salutem alibi, quãuis multa sunt à doctis et sapiētibus uiris quæ sita, inuenta, proposita, incultata: Non est enim aliud nomen (hoc est alia uis) datum inter homines sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri. Act. 4. Valeat itaq; præceptiones philosophiæ de uirtutibus, Iurisperitorum leges de iusticia, Sapiētum omnium sententiæ de uita beata, sanctiones Papiſticæ de adipiscendo regno Dei, imò ualeat & lex Dei de sanctis moribus, nihil enim horum uel dedit, uel dare potuit salutem, quã cõfert Christus: nõ quod dicam, legem Dei seruatam pro uoluntate diuina non conferre iusticiam, sed neminem sine Christo facere illam posse, aut unquam potuisse: Scimus enim quod lex spiritalis nos autem carnales sumus uenditi sub peccatum Roman. 7. Huic Euangelio sic prædicato qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Igitur quod per Euangelium

lium offertur, per manum fidei (liceat ita dicere) accipitur. Est enim fides certa persuasio de eo, quod uerbum promittit in Christo. Et hæc persuasio, à qua est exclusa omnis dubitatio, iustitiæ Dei Paulo nomē habet: non quidem quod ipsa per se dignitatem eam obtineat, sed quod nitatur promissioni Dei gratuite per Christum oblatæ & exhibitæ. Non est igitur uerum, quod hodie scribunt pseudochristiani quidā, operibus nos accipere, quæ Deus in Christo obtulerit, nam hac ratione gratuitū non esset, quo Deus misericorditer atq; benigniter nos donat, sed uelut ex merito cōtra dictum Pauli Eph. 2. Gratia enim Dei seruati istis per fidem, idq; non ex uobis, Dei donum est, &c. Imò contra missionem, qua Christus est datus à Patre mundo: Quid enim opus illo, si nostris meritis impetraretur gratia Dei? Ergo fides accipit quod Deus promittit per uerbum, & largitur per Christum: Opera bona fiunt ad probationem arboris bonæ, hoc est, filiorum Dei per fidem procreatorum: Omnes enim filij reddimur Dei, eò quod credidimus Christo Iesu. Gal. 3. Baptismus autem, qui datur uerbo prædicato credentibus, inscribit Ecclesiæ, id est, numero fidelium, regenerat baptizatos, et testificatur de bona Dei uolūtate erga nos ad fidem excitandam, & confirmandam. Regenerat, inquam, non quidem uirtute propria, sed uirtute Christi, qui spiritu suo per ministerium Ecclesiæ in uerbis, ac signis illud opus perficit. 1. Cor. 12. Eph. 5. Tit. 3. Act. 21. Fi
dem

dem excitat uerò, sicut uerbū, & eò magis, quia uerbum
 habet adiunctum. Minister enim dum baptizat in nomi-
 ne Patris, & Filij, et Spiritus sancti, & hisce uerbis testifi-
 ficatur, eum qui baptizatur iam esse reconciliatum Deo,
 qui Pater est, Filius, & Spiritus san. an' non fides excita-
 tur per aquam sacramentalem, quæ significat ablu-
 nem Spiritus internam, & per uerbum quod auditum
 est, amplius & potentius? Ob dictos effectus etiam bap-
 tizanus infantulos, pariter enim inscribuntur corporò
 Christi: purgantur à labe peccati originalis: & testimo-
 nium accipiunt de bona uolūtate Dei erga nos, & si non
 in presentiarum, tamen postquam usum adepti sunt ra-
 tionis modo rectè instituuntur. Adde quod sunt in scede-
 re parentum quod olim est ictum à Deo cum Abrahamo
 patre credentium et cum semine eius. Quod dum ita est,
 quid abarceret à signaculo scederis illos? Nā nec Iudæo-
 rum infantes sunt ob eandem causam à circumcissione re-
 pulsī. Imò Deus iussit, ut circumciderētur. Præterea gra-
 ti sunt Deo, ut qualium est regnum cœlorum. Et qui scis,
 an magis grati, quàm adulti fidem iam confessi? Demum,
 infantes non inueniuntur unquam nō baptizati, nec Con-
 cilia instituerunt, nec Papa, ergo necesse, ut ab Aposto-
 lorum temporibus & usu demanarit baptismus paruulo-
 rum. Quade causa scribit Origenes in cap. 6. ad Rom.
 Pro hoc & Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit
 etiam paruulis baptismum dare: Sciebant enim illi, qui-

bus secreta mysteriorum commissa sunt diuinorum, quia
 essent in omnibus genuinae sordes peccati, quae per aquam
 & Spiritum ablui deberet. Verum hac de re plus est ab
 alijs aduersus catabaptistas disputatum. Ergo de salute
 sunt certi, qui praedicatione Euangelio credunt, & baptizan-
 tur: quemadmodum condemnatio non moratur, si quis
 non crediderit Euangelio praedicatione. Consonant uerba
 Ioannis Baptistae Io. 3. Qui credit filio, habet uitam aeter-
 nam: qui uero non credit filio, non uidebit uitam, sed ira
 Dei manet super eum. Ecce salutis rationem hic ex ore
 Domini nostri Iesu, et ex Spiritu eius. Quid est igitur,
 quod Concilia quaedam, & Pontifices Ro. adiecerunt, tan-
 quam haec traditio non sit uera, aut non sit perfecta? Cre-
 de mihi, cognitiones hominum sunt, atque ideo uanae: per-
 ibunt igitur. Cogitent pij fideliter, cum FIDES Christi
 tantum habeat uirium, ut salutem conferat sempiternam,
 quae nam ea sit. Res est certe non friuola, qualiter putat
 Ecclesia Romana, dum docet eam existere posse cum pec-
 cato mortali, sed uera, solida, constans, uiua, misericordiam
 Dei per Christum accipiens, & conseruans in finem usque,
 & post hanc uitam tribuens uitam aeternam.

Porro signa eos, qui credi-
 derint, &c.

Ad doctores Apostolos haec praecipue pertinent, quo-
 rum doctrina, quia noua erat inter gentes, signis & mi-
 raculis

miraculis fuerat confirmanda. Quemadmodum autem illa
 solum Christum uehebat, ita miracula per solum nomen
 eius fiebāt, ut uideamus quo nam miracula pertinuerint,
 nempe ad confirmationē IESVM esse CHRISTVM. 10.
 20. Idem & 10. 5. clarè dicit Christus ipse: Opera enim
 quæ dedit mihi Pater testificatur de me, &c. Et 10. Ope-
 ra quæ ego facio nomine Patris mei, hæc testimoniū red-
 dunt de me. Et paulo post. Si non facio opera Patris mei,
 nolite credere mihi. Sin uerò facio, & si mihi non creda-
 tis, operibus credite, ut cognoscatis & credatis, quod Pa-
 ter in me est, & ego in eo. Quamuis autem Fides in uer-
 bum de Domino Iesu gratiam omnem acciperet ut uer-
 bum esset confirmatius, imbecilitati permisit Dominus
 miracula: puta eijcere demonia, nouis loqui linguis, &c.
 Scimus ex Apostolorum actis illa omnia facta. Notādum
 igitur, Miracula, quæ non faciunt ad gloriam Dei, & co-
 gnitionem Christi, nulla esse, nam abducunt à uero & re-
 cto tramite salutis, quæ fides est Iesu Christi, & docent
 fidere creaturis, quare uix alia magis est abominabilis.

Itaq; Dominus quidem post-
 quam, &c.

De Ascensione Christi in cælum Luc. pluribus scri-
 bit cap: ult & Act. 1. Perfectis igitur omnibus in mundo,
 quæ Pater mandarāt, & Resurrectione satis apud disci-
 pulos comprobata, confirmataq;, Dominus in cælum re-

X 2 ceptus

ceptus est, & confidet à dextris Dei Patris. Atq; hoc est
 præmium pro tam multis magnisq; laboribus ipsi para-
 tum, regnat, exultat, triumphat: & quod ad nos adinet
 pro nobis intercedit, nos tuctur, adiuuat, confortat quo-
 ad fuerimus in hoc mūdo, recepturus ad se post mortem,
 quicumq; perseuerabimus in eo fideliter usq; in finē: Sua
 namq; in cælum ascensione uiam indicauit fidelibus, ut
 certum sit ascensuros & ipsos quondam, nam ubi caput
 est, ibi & eius capitis membra esse oportebit. Quamob-
 re ad discipulos sic loquebatur Io. 14. Et si abiero ad pa-
 randum uobis locum, iterum ueniam, & adsumam uos
 ad me ipsum, ut ubi sum ego, et uos sitis. De præmio Chri-
 sti Paulum uide Eph. 2. Philipp. 2. 1. Petr. 3. Obedien-
 tiæ Dei licet hinc discamus bonum, nam Christum exal-
 tauit super thronos angelorum, & super omne quod est
 sublime, ut ex Paulo satis clarum est. Quid igitur si
 & nos obedierimus? Dabit Dominus Deus noster se-
 dem in cœlesti gloria sempiternam.

Illi uero egressi prædicauerunt, &c.

Post acceptum Spiritum san. in die Pentecostes, cœ-
 perunt discipuli testificari, Christum esse filium Dei, pri-
 mo Iudæis, deinde Gentibus posteaquam locus apud Iu-
 dæos non erat amplius. Cooperatus est Dominus, utpo-
 te sine cuius opera nihil agit homo, quamuis sanctus. Con-
 firmavit idem sermonem discipulorum de Domino no-
 stro

stro Iesu Christo testimonium ferentem per signa, & miracula prout opus erat ecclesie primæ: nam hæc propter infirmitatem requisierat (ut ita dicam) signa, & si ne illis credere' nolebat similis Thomæ, qui nisi uideret in manibus Christi uestigium clauorum, & mitteret in latus eius manum suam, credere non sustinuit. Non autem diu post Christi abitum signa perdurauerunt, maluit enim Deus, ut in cordibus hominū firmaretur Christus absq; illis, ut posset aliquando ad eos dicere: Beati qui non uiderunt, & crediderunt, nam maior est merces taliter credentium. Id quod et nobis magno certè solatio est, qui miraculis à tanto caremus tempore: nam uiuente Augustino cesserunt. Non licebit enim dubitare de beatitudine, dum credimus, illa Domini uoce percepta: Beati qui non uiderunt, &c. Atq; hæc est uerior ratio fidei, nec uidere, nec tangere, & tamen credere. Quāuis dum omnia rectius consyderamus miraculis scatet mūdus longè plausibilioribus ubi ubi uerbum Christi rectè prædicatur: An non eijciuntur demonia, aperiuntur oculi, patefcunt aures surdæ, mundatur lepra, sanantur infirmi, dum peccatorum animi conuertuntur per uerbum ad Dominum? Apud pios igitur miraculorum satis est superq;: apud impios perdetur oleum & opera, etiamsi Christus rediret cum omnibus factis signis, & miraculis: quandoquidem summum, quod factum est: non credunt, incarnationem uidelicet uerbi, nisi dissertando: hanc enim si corde

IN MARCI EVANG. EXPO.

puro tenerent, non posset Christus unà cū uerbo suo tam
impie cōtemni ab eis. Orabimus Deum ut illud ipsum sic
cordibus nostris ingerat, & confirmet, ut credētes Iesum
Christum filium eius uerum Deum, & hominem in una
persona, uitam fidei conformemus, & hoc turbulentissi
mo mari per patientiam trās fretato ad littus securitatis
adpellamus per eundem Dominum nostrum
Iesum Christum, cui laus & gloria
unà cum Patre, & Spiritu
sanct. in secula.

Amen.

EXPOSITIONIS IN MARCI EVAN
*gelium Index. & a. quidem priorem, b. uero po-
 steriorem folij faciem demonstrat.*

A

Abnegare ter
 rena. 108. a
 abnegare se
 ipsū. 107. b
 abrahami Deus. 129. a
 Adfectibus malis in tē-
 pore succurrēdū 149. a
 aduersa toleranda 71. a
 adulteria non sint im-
 punita 104. b
 Aestatis signa 141. a
 Agnus p̄figuratur Chri-
 stum 149. a (144. b
 agni paschalis figura
 Alexandria ciuitas. 1. a
 Ambitionis scintilla
 multos urit 114. a
 amorem nostri in sinu
 circumfecimus. 110. b
 Angelus primus resur-
 rectionem Christi an-
 nuntiauit 182. b
 angelorum ministerio
 an Christus destitutus
 9. b

ananius successit Mar-
 co 1. b
 animam seruare & per-
 dere 89. a
 de animarū dormitio-
 ne Catabaptistarū er-
 ror 176. a
 animus fide purgādus
 133. b
 antichristianos abole-
 bit dominus 76. a
 Aratrum fidei 56. b
 arbitrij lib. adsertores
 gratiæ conuiciantur
 85. b
 arma ad repellēdas ten-
 tationes 159. a
 Auaritia mulieribus pe-
 culiaris 70. b
 auaritiā Domus dete-
 statu 120. b
 auaritiæ natura 120. b

B

AD baculum recipere
 67. b
 baptismus ad quid uti-

Y 4 lis

I N D E X.

lis	3. b	re	176. a
baptismus signum rege		canes gentes quare dis	
nerationis	4. a	cantur	80. a
baptismus apostolorū		caro Christi	37. b
6. a		caro Christi qualis	8. a
baptismus significat		& b.	
mortificationem.	4. a	caro crucem odit.	166. a
per baptismum sepeliri		carnis delictum adhæ	
4. a		ret	131. a
baptismus paruulorū		carnis adfectus e' uia	
ab Apostolis ad nos		Domini eijciunt	112. b
defluxit	188. a	carnis imprudentia ra	
baptismus pro passio		ro nos destituit	115. a
ne	114. a	casus quorundā per ne	
baptizari quare Chri		gligentiam	112. b
stus uoluerit.	6. b	catabaptistæ non uoca	
Ben Coziba falsus pro		ti contionantur	12. a
phera	140. a	catabaptistarum pueri	
bethania oppidū.	117. b	malo spiritu aguntur	
berhphage oppidum		96. b	
117. b		catabaptistarum men	
Bitter oppidum	140. a	dicitas	15. a
Bonus est solus deus		in cœna Christi corpus	
107. a		datur	151. a
c		circa cœnam domini	
C Alcei comeduntur		cā catabaptistarum er	
tēpore famis	135. b	ror	150. a
calciamēta soluere	5. b	Christianus uir qualis	
calicem salutaris accipe		ter animatus esse dea	
		beat	

I N D E X.

beat	88.b	confessio dei requirit fi
charitas omnia cōmen		dem
dat apud deum. 108. a		86. b
charitas est ignis. 183. a		cōfessio cōsultandi gra
christus quare in terrā		tia
uenerit	10. b	4. b
christus quibus uenerit		cognati q uere sint. 53. b
79. b		cognitio absque gratia
christus adfectiōib. hu-		86. a
manis obnoxio. 60. a		concionatores Euāge-
christus unicus media-		lij officij admonētur.
tor	7. b	133. a
christus quos diligit		concionatores nihil te-
106. a		mere agant
christus ubiq; sui simi-		86. b
lis 83. a		cōcionatorū labor 14. a
christū sequentibus ni-		concionatoribus Ioan
hil deerit	112. b	nes exemplū fit
christū se adserere quid		5. a
135. a		cōcionatoribus prouia
Cibus nō contaminat		dēdū ut quieti uerbo
78. b		incumbant
cibus cū gratiarū actio		71. b
ne sumendus	72. b	in concionatoribus fit
cicero Ro. quare dictus		autoritas
65. b		95. b
Confessio uera	4. b	cōiugū felix stat. 45. a
cōfessio auriculatis an		cōsciētiae morsus. 101. b
pueris necessaria. 33. b		cōscientiarū estus qmo
		do extinguedi
		58. b
		consilia dei occulta an-
		xie nō inquireda. 62. b
		consuetudines bonas
		Christus non omisit.
		155. a

Y s constan

I N D E X.

constantia pij opus ha-	136.b	tis habēt ne in anima	
bent		lia quidem	62.a
cōtaminatio uera.	78.b	Dalmanutha loc ⁹	84.a
contentiones non sint		danielis c.9 decla.	137.a
inter Christianos ob		dātis animum metitur	
uerba Christi	150.a	Deus	133.b
conuiuiorū malū.	70.b	dauidis filius unde di-	
corinthij taxātur.	152.a	ctus Christus	132.b
corpus Christi quomo-		Demissionis probatio	
do edat̄ quēstio.	151.a	in quo consistat.	99.a
corpus suum & sangui-		derelinquere oīa	112.a
nē cur summēdū	153.b	desperantiū scutū.	43.a
correptio est ad pœnitē-		quod Deus copulauit,	
tiam	153.a	homo nō separet, de-	
Credēti possibile sunt		clarat̄	104.a (134.a
omnia quomodo in-		deus externis nō capit̄	
telligi	95.b	Deus inuocādus ex pu-	
crudelitas matris Iudai-		ro corde	176.b
cæ	135.b	Diabolus quomodo re-	
crux electos pbat.	115.a	pellendus	9.a
crux ferenda in patien-		diligēdi uerbum.	139.a
tia	108.a	discipuli Christi quo-	
Cubiculū cordis.	16.a	modo agnoscedi	112.b
cultus Dei uerus.	144.a	discipulos tres quare in	
D		montē Christus solū	
Dæmoniāci mente		accipiat.	91.a (83.b
14.b		discipulorū incogitātia	
dæmonis astutia.	61.a	discip. incredulitas.	96.b
dæmonia nihil potesta-		discordiæ malum	51.a
		diuinitatis	

I N D E X.

- diuinitatis Christi indica 116.b
 diuinitatē Christi multi non credunt 69.b
 diuitiē nō sunt obstaculo ad uere colendum Deum 109.b
 diuitiē adminicula uoluptatū 110.b (110.a)
 diuitiē non abiiciendā diuitiarū illecebræ fallaces 56. a
 diuitijs quomodo utendum 110.a
 diuitiū cōsolatio. 109.b
 diuitibus lux euangelij displicet 110.b (13.b)
 Docere eum auctoritate doctrina Christi cibus 72.a
 dolus q̄le peccatū 79.a
 domos deuorare uiduarum 133.a (114.a)
 donis Dei nō abutēdū
 Ducenti denarij. 72.a

E

 Ecclesia orationis domus 121.a
 ecclesiæ Ro. facies 120.b
 ecclesiæ ministri quales esse debeant 100.a
 in ecclesia quid magnū faciat 98.b
 ecclesiastica officia qualia sint 98.a
 Eleemosyna an aliquid mereamur 108.b
 de eleemosyna Danielis locus declar. 109.a
 eleemosynæ impiorum quales 109.a (108.b)
 eleemosynarū efficacia elemēta papistæ in corpus Christi cōuerti falso dixerunt 140.a
 Episcopus falso religiosus quæ mala inferat 163.a
 episcopi munus. 121.a
 episcopi quales esse debeant 163.a
 Episcopi taxantur 68.a
 Euāgelium apud omnes gētes prædicatum quomodo intelligi. 136.a
 euāgelium irrepsit nesciētib⁹ hominibus. 58.a
 euangelij prædicatores
ne

I N D E X,

- ne sint mendici. 68. b
 euāgelica pfectio 107. b
 qui excommunicandi
 sint 84. a
- F
- Ames à Deo uenit
 62. b
 famis malum 83. a
 Fermentum uarie acci-
 pitur. 84. b
 Ficus execratur 120. a
 fides aliena uti proffit
 35. a
 fides protinus non do-
 cet omnia 93. b
 fides q̄tidie crescit. 81. a
 fides imbecilla à domi-
 no non reijcitur. 65. a
 fides Deum delectat
 134. b
 fides parentū quid pro-
 fit infantibus 35. b
 fides Corinthiorū qua
 lis 152. a
 fidei uis 122. a
 fidei arma 97. a
 fidei studia nō sine effi-
 cacia 35. a
 fidei dona ubiq̄ dispen-
 sare possumus 63. b
 fidei exiguitatē expro-
 brat Christus discipu-
 lis 60. a
 fidei augmentum quo-
 tidie petendum 96. b
 fidei iustitia ante om̄ia
 quærenda 45. b
 fide accipimus, quæ per
 signa offeruntur. 4. b
 fide imbecilles quomo-
 do tractādi. 115. a. 85. b
 ex fide nascit̄ charitas
 146. a
 fiducia uirium nostræ
 rum quid possit. 122. b
 fimus bubuli edit. 135. b
 Fortitudo carnis. 156. a
 Fratres Christi 66. a
 Furiosus animus papi-
 starum 165. b
- G
- Adara oppidū. 61. a
 Gloria omnis fugi-
 enda 33. a
 gloriæ homo est cupi-
 dus 8. a
 gloriā domini promo-
 uens, non est prohibe-
 endus

I N D E X.

bendus	99.b	hypocrisis fugienda	
gloriandū in domino		120.a	
111.b			
gergessa oppidū	61.a		
gethsemani uallis			
156.b			
	H		
H æreticus Christ⁹ pa-			
pistis est	83.b		
Homo quomodo pur-			
getur à peccatis	131.a		
homo omnibus animā			
tib⁹ p̄positus.	143.b		
homini est obscura co-			
gnitio Dei	2.a		
hominem totum Deus			
requirit	129.b		
hominū tria genera uer-			
bi Dei audiunt	152.b		
honores à regno cælo-			
rū nō impediūt.	179.a		
honorum cupiditas ue-			
xat discipulos.	115.b		
hostes patientia uincen-			
di	161.b		
Hymni cantati post e-			
sum agni	154.b		
hypocrita bestia super-			
bissima	132.b		
		I	
		I Airus princeps syna-	
		gogæ	63.b
		Ieiuniū quadragesima	
		le	9.a
		Ieiunium papisticū.	9.a
		Ieiunij ueri laus	9.b
		Ieiunia luctus tempore	
		efficacia	43.b (52.b
		Impœnitentia finalis	
		ad impietate lapsus fa-	
		cilimus	152.b
		impij sententiam de se-	
		ipsis ferunt	126.a
		impudicitia	79.a
		Incredulitate quid con-	
		sequatur	52.b
		indulgentiæ plœnariæ	
		peccatorum à Christo	
			123.a
		ingenium humanū ob-	
		tusum ad diuina.	79.b
		& 84.a	(119.b
		ingratitude Iudæorum	
		infidiæ Iudæorum erga	
		christum	127.a
		insipientiam sapientum	
		quare	

I N D E X.

quare Dominus tulerit	3.a	tur.	80. a
quare Intuitus fit Christus aliquos	111.a	iudēi nobis sunt spectaculo	138.b
iuuidiæ malum	174.b	iudæorum supplicium Christiani ppetuò cogitent	138.b
inuidiæ occasio contra Christum	121.b	iudæorū q̄t milia Hierosolymis perierint.	138.
Ioānes Bapt. quare in uincula conijciat	70.a	in Iudiciū accipere corpus Domini	152. b
ioānes bap. tria fecit	3.b	iulius Seuerus	238.b
ioannis bap. mors.	71.a		
ioseph faber lignarius	56. b	L	
iosephi descriptio diligens	179.a	L Aborauit manibus Paulus	14.a
Iracūdia Christi.	47. b	laude propria ferē omnes capimur	127.b
Iudas Gaulonites	127.b	leprosus Christū deum confitetur	16.b
iudas exemplum auaritiæ	147.a	leprosum tetigit Christus contra legē	31.b
iudas cuius rei nos admoneat	49.b	legio dæmonum	61.b
iudas cōmonitus, quare se non emendauerit ante proditiōē	148.b	lex quare lata	2.b
iudæ animus	146.a	lex domini summe colēda.	76.b
iudæ qui similes	152.b	legis contemptus quare malum	119.b
iudæi semper ceruicosi fuerunt	126.b	legis perfectio Christus	13.a
iudæi quare filij dicantur.		legis consummatio dilectio	

I N D E X.

lectio	159.a.	ſcienda	76.b (48.b
legem facere ſine fide ni		māſuetudinis exemplū	
hil conducit	180.b	manus imponere	105.a
legem nemo ſine Chri-		manus amicos ſignific	
ſto facit	187.a	ficant	101.b
legem quidam ſeruant		manus illotæ	76.a
ſolum externe	107.a	marcus Petri filius uo-	
contra legem Chriſtus		catur	1.a
nihil fecit	33.a	marcus Petri diſcipulus	
Libertas per filium da-		1.a	
tur	125.b	marci Euangelium Ro-	
ligare & ſoluere pecca-		mæ ſcriptum	1.a
ta quid	68.a	marci paſſio	1.b
literarum ſtudio uacan-		mariaæ uirginis fides &	
dum	14.a	constantia	178. b
Lōganimitas Dei	126.b	matrimoniuū quare con-	
loqui præſtat uera q̄ iu-		ſtitutum	103.b
cunda	113.b	matrimonium res ma-	
Luctus ob mortuos,		gna	103. b
quos deceat	64.b	matrimonium quid di-	
M		rimat	104.b
M agistrat ⁹ piſ & Eth-		matrimonio legitimo	
nici diſcimē	116.a	qui coniugant.	104.b
magiſtratus Chriſtian ⁹		matrimonia non ſint	
an ſit habendus.	116.a	coacta	104.b
magla	83. a	Medicus Chriſtus.	41.b
magorum ſeductorum		mendicitatē diſcipulis	
multitudo	135.a	Chriſtus ꝑhibet	68.a
mandata hominum re-		mendicet nemo	15.a
		meſſiam	

I N D E X.

messiam Iudæi putarūt
 hic regnaturum. 131. b
 Militū pueritas. 171. b
 minoritarū institutum
 reprobatur 72. b
 miracula quando cessa
 rint 189. b
 miracula Christi cōfir-
 marūt doctrinā. 33. b
 de miraculis multa
 188. b
 misericordia dei nō ex
 pugnatur 125. a
 missæ impietas 75. b
 Morbi propter peccata
 35. b
 monachi an sua dere-
 liquerint 112. a
 monachi mendicantes
 taxantur 15. a
 in Montē quare Chri-
 stus ascendat 49. a
 mortē caro horret 158. a
 Mulier apud deum nō
 est contemptui 185. a
 mundi propriū 100. b
 Mysteria dei quibus co-
 gnita 54. b

N

Nazareth patria Chri-
 sti 65. a
 Nuntium bonum 2. b

O

Obedientiæ spiritus stu-
 dendum 139. a
 qualium Oculi Chri-
 stum uideant 117. b
 Odium aduersus pios
 47. b
 odium cōsiliū sanum
 non admittit 48. a
 odio pij habētur. 136. b
 Officia qualiter in eccle-
 sia usurpanda 98. a
 Oleo ungere 68. b
 Opera nostra nobis pla-
 cent 105. b
 opera sua Deus in no-
 bis remunerat 58. a
 operū gloria solū ualet
 apud homines. 107. b
 Oratio fidei in certos
 fertur 35. b
 oratio scutum cōtra ren-
 tationes 159. a
 oratio Stephani p̄fuit
 Paulo 35. b
 oratio

I N D E X

- oratio fit fidelis 117.a
 oratio quare fieri debeat 16.a
 oratio fidelis fugat saram nam 97.a
 oratio quo in loco fieri debeat 16.a
 oratio quibus proficit 35.b
 orationis multiloquiū Deo nō placet. 117.b
 ab oratione non cessandum 80.a (73.b)
 orauit Christus uariē in Orādo discipuli fuerunt frequentes 123.a
 orantiū habitus 123.a
 ὁσπερὶ quid 119.a
 Os animæ 151.b

P

 Apales errores 2.b
 papismi imago 98.b
 papistæ enormia uitia pro peccatis nō habēt 120.b
 papistę quę contra Euāgelii pugnent 121.b
 panis corpus Christi sacramentaliter 150.b
 panis an uerē sit corpus Christi 150.b
 panē Christus non trāctauit, nisi cum gratiarum actione 149.b
 panem in fermentatum Iudæi in esu paschali habuerunt 149.b
 Populus beluarum multorum capitum 269.b
 in parabolis Christus locutus discipulis 55.a
 quare Paruuli baptisentur 187.b
 Paulinus anim⁹ requiritur in concionatoribus 100.a
 pauperum ratio habenda 146.b
 pauperum spolia cōsumimus inutiliter 83.b
 Peccatum quid 52.a
 peccatū remissibile 52.a
 peccatū in spiritūsan. 52.a
 peccatū cognoscere nō est hominis 166.b
 peccatum dolet mors Christi 102.b
 peccatū ad mortē 156.a

Z

 peccati

I N D E X.

peccati qualis turpitu- do	157. b	Pestilentia post bella & famem	135. b
peccato mori	4. a	pestis unde	62. b
peccatū mundi tollere Christū quomodo in- tellig.	116. b	in petendo fit modestia	16. b
peccare ex malicia	156. b	petitionum duo gene- ra	31. a
peccatores lenitate qua dam tractandi	161. a	petrus Galatin ^o	140. b
pecuniam secū tulerunt discipuli	72. a	petrus peccauit	156. a
pecuniæ studium radix omniū malorū.	110. b	Pharisæorū tētatio	83. a
Pœnitentia, quanā ra- tione in corda nostra ueniat	166. b	philosophia frustranea ad iustificationem	2. b
pœnitentia papistica	11. a & b	Pietas quomodo docē- da	87. b
pœnitētia uera & Euan- gelica	166. b	Præceptis hominū De ^o non colitur	77. b
pœnitentia sine fide de- speratio est	4. b	de præmio nō cogitan- dum	114. b
pœnitētia perpetua est uita Christiana	4. a	preces quietē requirunt	73. a
pœnitentiā ueram redu- cit Euangelium	11. a	an Princeps malus ferē- dus	99. b
pœnitentiam secum ha- bet fides	52. a	proditor Christi fuit ex duodecim	148. b
		proditorē quare Chri- stus non manifestarit	148. b
		proximus qui	130. a
		Puerilis ætas grata Chri- sto	sto

I N D E X.

sto quare	105. a	missa	181. b
pueri gratia dominica		repudiata an liceat du-	
passiois indiget	105. a	cere	104. a
pueri humilitas	98. b	repudij libellus quare	
pueris bonu exemplū		permisus	103. a
proponendum	101. a	resurrectio corporum	
puluerē excutere ē pedi-		128. b	
bus	68. a	resurrectio pro regno	
punit De ^o in uita	126. b	154. b	
purgatoriū papisticum		resurrectio duob ⁹ testib ⁹	
res ficta	173. b	monijs probat	185. b
de igne Purgatorio qd		resurrectionis fides ne-	
ueteres senserint	176. a	cessaria	181. a
R		resurrectionis incredulitas	
R Eddēdum unicuiq ³		quare discipulis	
quod debet.	128. a	acciderit	186. a
regnum Dei prædicare		resurrectionis dominicæ	
10. a		historia necessaria	
regnum Christi non de		180. b	
hoc mundo	168. a	rudes in fide tolerandi	
regnū Dei, nosse Deū		84. a	
130. b		S	
Talium est regnum cœ-		S Acerdotum impio-	
lorum quomodo in-		rum timor	143. a
telligatur.	106. a	sacramentum quid cō-	
In regno cœlorum præ-		stituat	150. b
esse	98. a	sacramentum ueteris te-	
remissio peccatorū per		stamenti	149. a
mortē Christi pro-		sacramētorū usus	131. b
		Z 2 Sadz	

I N D E X.

sadducæi ignorarūt scri	scripturæ mens confide
pturas 128.b	deranda 129.a
sadducæorū secta 128.a	Sedere à dextris Christi
sal fidei 102.a	stum 132.a
salutis summa 131.a	sermo nuntius cordis
In salutis causa an ali-	80.b
quid ualeamus 111.a	Signū memoriale Chri
sanguis Christi ratione	stus instituit 149.a
cælesti bibitur 151.b	signa cæli petunt hypo
sanguis Christi à pecc-	critæ 83.a
catis mundat 150.a	similitudines à quibus
sanguinem Christi fide	rebus sumantur 54.a
haurimus 90.a	simon magus 135.a
sapere hominis 88.a	Spiritus bonus excitat
sapientiæ Dei nemo rez-	pilatū 173.a
sistet 131.b	T
satan nulli ærati pacit	T Emere nemo pericli
96.a	tetur 136.a
satan cupid⁹ nobis no	testamentum pro fæde
cendi 95.a	re 150.a
satanae machinamenta	templa papistica fimi-
quomodo præuenien	lia Iudaicis 134.a
da 143.a	temporis respectus ha-
Scandalizare pueros	bendus 85.b
100.b	tëratio sanctorū 60.a
scriptura laqueus caren	tentationes diabolicæ
rib⁹ gratia Dei 144.b	sunt carnis 7.b
scripturā qui frustra le-	tentationum uariæ for
gant 144.b	mæ 8.b
	tentantur

I N D E X.

tentantur p̄ij perpetuo	7.b	uermis cōscientiæ	101.b
7.b		uelle dominum	118.b
tentatus Christus qua-		uendere quæ quis ha-	
re	7.b	bet quomodo intelli-	
Theologi sophistæ ta-		gatur	108.a
xantur	85.a	uestitus Ioannis	5.a
torcular ecclesiæ figu-		Via mūdi lubrica	112.b
ram habet	125.a	uictima Deo grata	
tribulationes quare ali-		101.b	
quando immittuntur		uigilandi modus	142.b
74.b		uindictæ cupiditas	
tribulationes uincendę		70.b	
per patientiam	116.a	uinum uulnerato acce-	
Tunica Christi	172.a	lerat mortem	175.b
v		uirtus Dei nos pascit	
V erbū Dei quos mo-		84.b	
ueat	29.b	uita aterna quomodo	
uerbi auditores seduli,		acquienda	186.b
sed non feruidi	50.a	uita sanctorum est tri-	
uerbi auditores indi-		bulatio	162.b
gni	153.a	uita Christianorū qua-	
uerbo tribuit quod est		lis esse debeat	142.a
carnis	29.a	uita Christiani homi-	
uerborum est significa-		nis sit secundum ueri-	
re	82.a	tatem	131.b
uerbis Domini simpli-		uita aterna quomodo	
citer credendum	151.a	paretur	90.a
ueritas omnibus nota		Vinctus est dominus se-	
esse uult	16.b	cundo	145.b

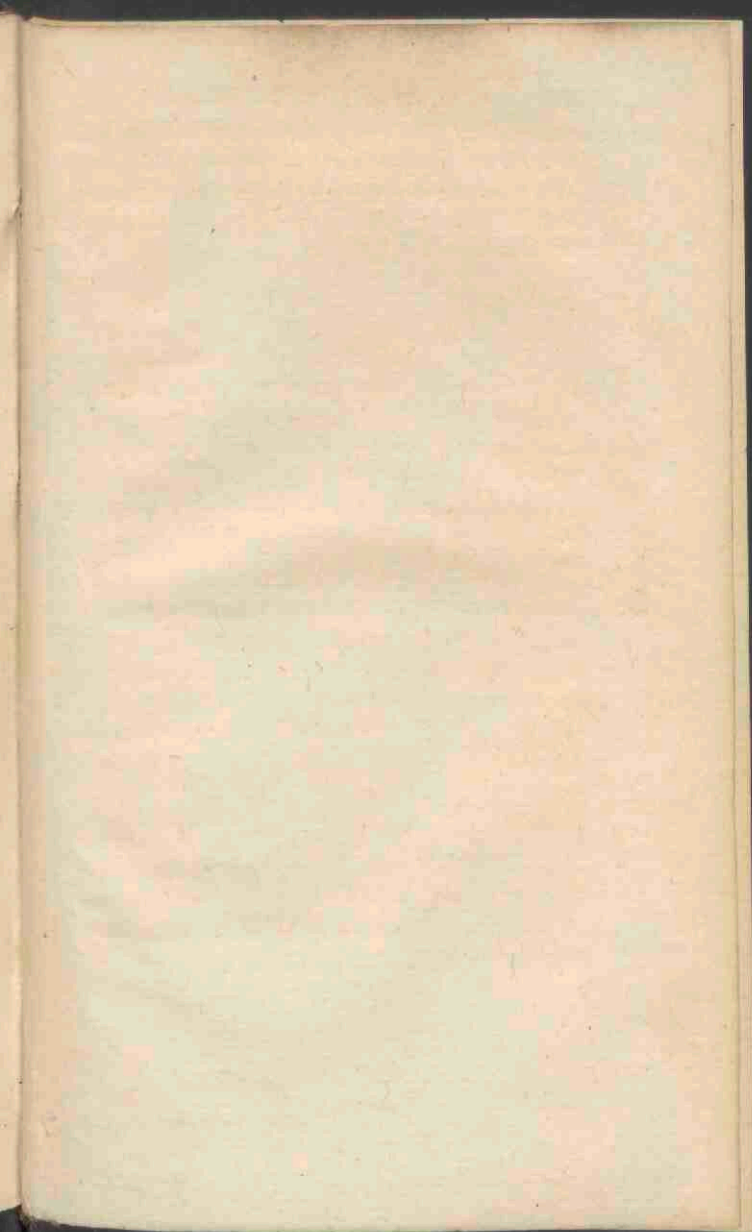
I N D E X.

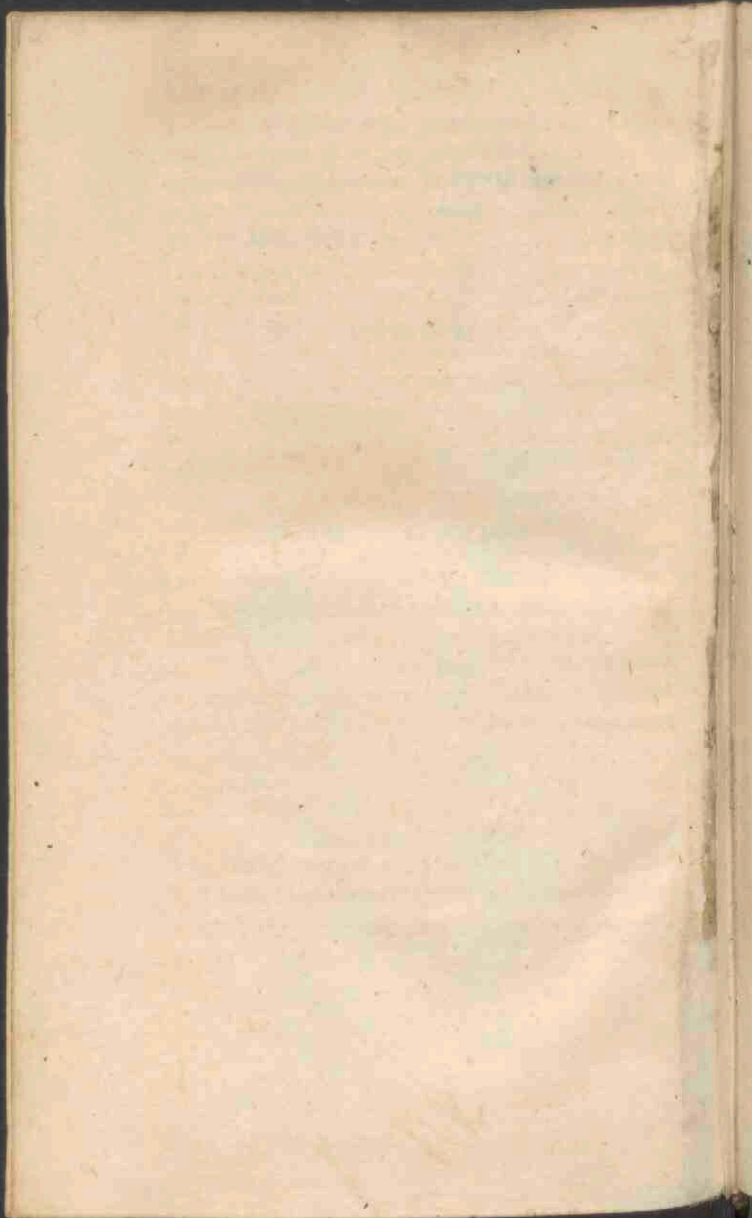
uocatio uera cognoscē	cere quid	35. b
da	12. a uora uera	177. a
de uocatiōe multa	12. a Vxorem repudiare nō	
& b.	licet	103. b
Voluntatem patris fa-		

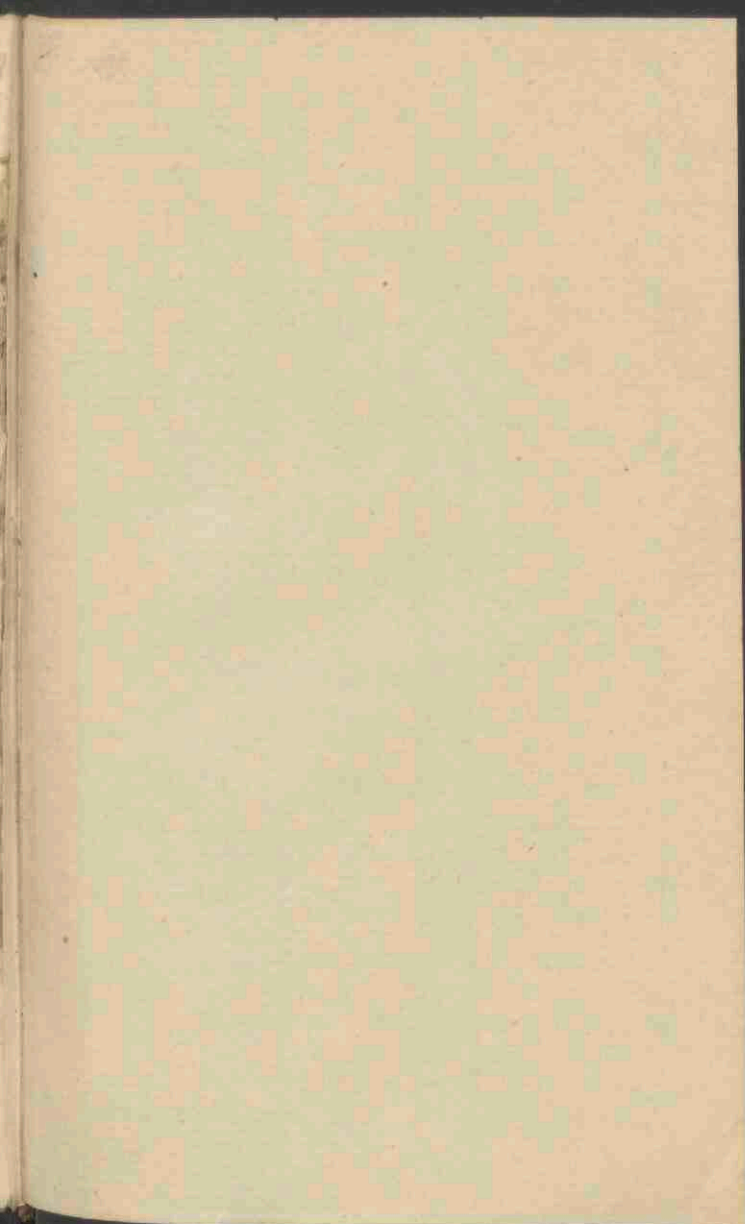
F I N I S.

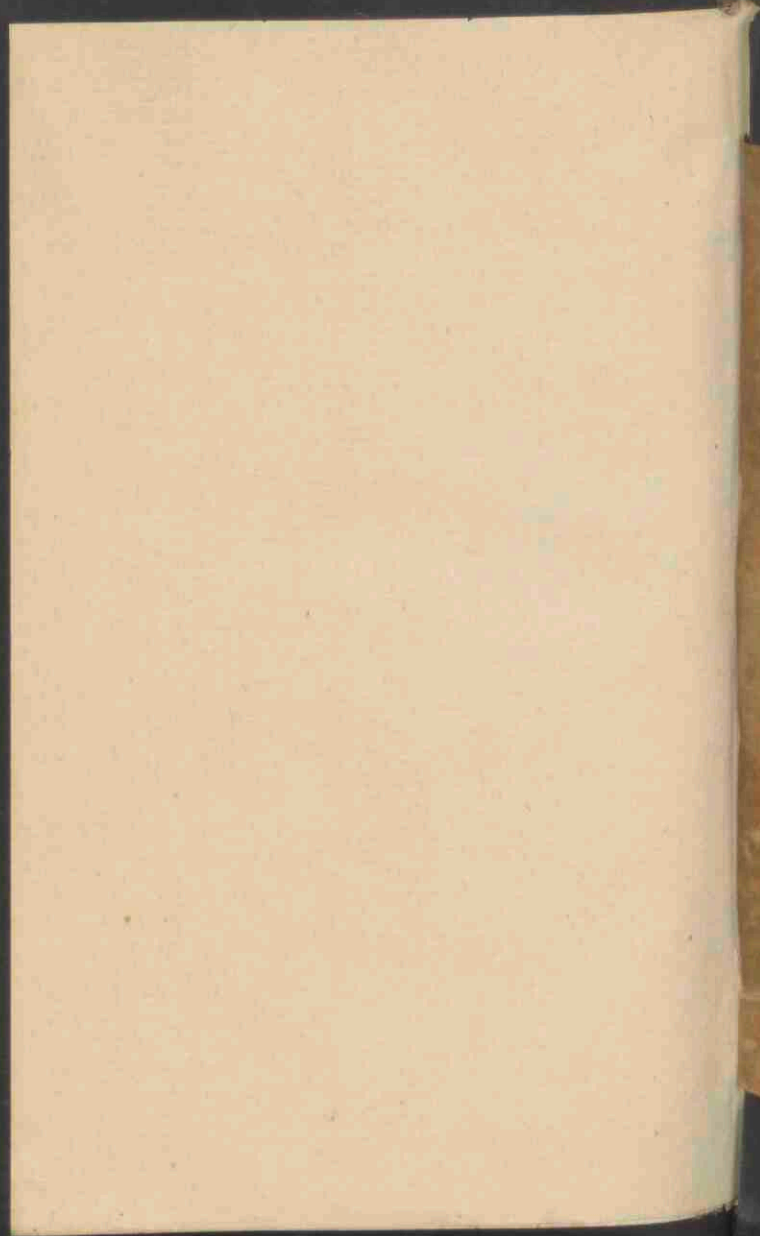
BASILEAE PER THOMAM
PLATTERVM, MENSE MARTIO.

ANNO M. D. XXXVIII.

...m
us inq. ad hon
n uoce exultat
mus epulante
uare tristes es
conturbas me
confitebor illi
et d's n's.

conturbata et
tui de in uord
a monte mod
byssus abyssu
ctarum tuar
mnia excelsa
me transieru
n die manda
et nocte tau

A pud me orat

pto
atu

ce
os th
uauit
em.

re mei & resusci
is.

oluisti me. qm
cus ms sup me.

ncia suscepisti et
spectu tuo in eter.

us ds isrl' a secl'o
fiat.

m desiderat cer
s aquarum. ita
ad te ds.

Deu fontem uiuū
ebo ante facie dei.

ee p̄anes die ac
ch' totidie ubi

cor
nia

